Čtvrtý rozměr

Miroslav Hanuš

Onen Athéňan

Když běžec oznámil, že ohlášený průvod Peršanův je vzdálen jen několik stadií od Magnesie, Themistokles přikázal, aby předjel jeho válečný vůz a aby se připravilo dvacet jezdců jako čestný doprovod. Zatímco si nasazoval zlatem tepanou přílbu, napadlo mu, že se čas nachýlil a on že vstoupí na jeviště k poslednímu aktu. Předpokládal, že jednou bude požádán, aby velkomyslnému nepříteli splatil dluh. Proč by jinak přijížděl po vojenské silnici ze Sard významný perský šlechtic? Nepatrná Magnesie nemusila být kontrolována tak nákladným způsobem, kdyby král Artaxerxes neměl na mysli – to druhé. Nikdo by byl nepoznal, co se děje v Themistoklovi. Vnějšímu světu čelil nearogantní, důstojnou pýchou vzdělaného muže, který bezpečně ví, že jen povrchnímu pozorovateli by se mohl jeho osud jevit jako prohra. Nepředváděl ovládání člověka zlomeného; uvědomoval si, že jedině on si může být soudcem ve při vlastního života.
Proto také, když později odpoledne čelní jezdci strhli koně a rozestoupili se, aby jejich pán mohl přivítat vznešeného pana Mirzise, posla královna, musil Peršan jednat s velkou prozřetelností. Cestou se na setkání připravoval, ale ve chvíli, kdy ho Athéňan vítal, přiznal si, že jeho představivost selhala: tato zbraň mu vypadla z ruky jako ochromené a nezbývalo mu než se spolehnout na vrozenou kázeň mlčení. Obdiv k velikosti nepatrného Řecka mu pomohl, aby se neprozradil, ale vlídně přijal vzdávanou poctu. Aby odpovídal uměřeně, odlišil osobní sympatii od úřední důležitosti, aby se nejevil jako barbar spoléhající na zázemí velké říše. Athéňanova perština byla kupodivu čistá a příjemně zněla sluchu. Jen nemnozí u dvora jí vládli s takovou nenuceností.
Domníval se, že o Themistoklovi ví v podstatě všechno. Nebyla mu neznáma jeho slavná minulost a nic z jeho přítomnosti, pro kterou ho byl nakloněn litovat. Při setkání se však obě polohy mysli navzájem rušily. Muž, řekl si Peršan, a připadal si před Athéňanem jako nahý. Kapituloval dříve, než vůbec promluvil a vyřídil, co mu bylo přikázáno.
Neodhodlal se k tomu ostatně hned. Athéňan mu odňal iniciativu už tím, že ho přijal jako přítele dávno očekávaného. Zahrnul ho pozorností zkušeného diplomata a nezanedbal nic, k čemu ho zavazoval ceremoniál. Ano, jednal s ním jako s vyslancem, a přece – byl by mohl hovořit korektně, přidržet se míry neurážlivého minima, ba mohl zahrát trochu srdečnosti nad nezbytnou mez. Tak to pan Mirzis očekával. Podcenil protihráče.
Themistoklova srdečnost nebyla předstíraná, cítil, že je to právě jen vřelá lidská účast, která každou větu zvedala do vyšší roviny, tříštila formálnost, spoutávala a omezovala, ale tak, že vdechoval ovzduší náklonnosti s pohnutím. Mirzis se zanedlouho už radoval, že právě jeho pověřil král delikátním úkolem. Potají se domýšlel, že snad i on sám přispěl k rychle vzniklé pohodě. Proto také se strachem hleděl vstříc okamžiku, kdy přednese poselství. Budu si připadat jako zrádce, myslil si.
Pán domu však, jako by tušil jeho sklíčenost, oddaloval od něho tuto chvíli. Vpravdě pán! Neporoučel a nikomu nic nepřikazoval, pan Mirzis nic takového aspoň nepostřehl, a přece než se nadál, bylo postaráno o jeho početný průvod. Všude byli lidé ochotní pečovat o koně jeho jezdců, všechno beze spěchu a v náležitém pořádku, jako by pouhá přítomnost pána domu ovládala otroky až napodiv svobodné.
Themistokles se nevtíravě věnoval panu Mirzisovi. Při hostině mu představil členy své rodiny i nevelký kroužek přátel, sám zůstávaje v pozadí. Neunavoval ho zbytečnými otázkami, nenaléhal zastřenou zvědavostí. Vzpřímený, ušlechtilých rysů a s jemným úsměvem; jako by neměl, proč by si stěžoval na svůj osud, ba jako by se chlubil, že si právě jeho Štěstěna vyvolila mezi mnoha smrtelnými. Uvedl Mirzise do prostorných komnat paláce, dal rozestavit smíšené stráže, přivolal nejpůvabnější otrokyně, aby hostu posloužily a vnukly mu svou něhou iluzi domova. Teprve pozdě večer osaměli ve vhodné chvíli. Mirzisovi se zdálo, že byla dobře volena.
– Ani stínem hlasu jsi neprojevil zájem, proč jsem k tobě spěchal usilovnými pochody, řekl zpola ostýchavě.
– Tobě náleží rozhodnutí o významnějších věcech, pane Mirzisi. Já jsem dal přednost radosti, žes přijel. Nemnozí ke mně zavítají a žiji osaměle, byť ne docela sám. Utěšuji se hledáním moudrosti.
– Ty, rozený vojevůdce a státník, který ses vrhal do života a který jsi povýšil politiku na umění?
– Kdybych ti nepatřil do očí, mohl bych se domnívat, že krutě žertuješ. Ne, vím, že nikoli, ale sotva je ti

neznámo, kam mě dovedlo moje státnické umění.
Peršan byl rád, že mu vous a pečlivě zvlněná brada ukrývají dolní polovinu obličeje; postačilo, aby přiměl k nehybnosti obočí, protože měl také čelo zahalené rouškou, která mu volně splývala na ramena. Ale on, Athéňan? Jeho vyzývavě obnažená tvář se vydávala bez výhrad. Kupodivu mladá na jeho věk, neklidná a výmluvná. Ještě nevyslovená myšlenka se už obrážela ve zvlnění rtů, ve smavých koutcích očí, v proměnlivé kresbě vysokého čela.
Pan Mirzis chápal, proč poražený král Xerxes trval před léty na tom, aby Themistokles přišel ke dvoru. Uhadoval už, proč zvídavost překonala hněv a trpkost nad porážkou u Salaminy; sám cítil, jak podléhá kouzlu toho Aťhéňana. Vždyť na dně jeho paměti není jen sláva, ale i většina běd lidského údělu, vyhnanství, křivá obžaloba, útěk, skrývání se. Ani teď není v bezpečí, třebaže žije jako kníže a razí si peníze s vlastním portrétem. Zapřísáhlá msta kdykoli může proniknout hradbou věrných, když sotva dbá na přísnější výběr sluhů a otroků. Taková lehkověrnost až zarážela.
Ano, myslil si pan Mirzis, není třeba připomínat známá fakta. Pročpak o nich on hovoří tak lehce, jako by rozmlouval o komsi třetím, nepřítomném?
– Nikdy jsem nevěřil pomluvám nebo neuváženým výrokům, řekl opatrně, – Themistokles mu poděkoval úsměvem a zvedl pohár kyperského vína, – ale že nepociťuješ hněv nad nevděkem, že se v tvém srdci zacelily takové rány –
Athéňanův pohled se na okamžik zaostřil. Pohnul mírně rameny, ne však proto, že by se ho dotkla hostova otázka. Díval se stranou do vzdáleného prostoru, jako by je od něho nedělila silná kamenná stěna.
– Nezacelily se, pane Mirzisi. Smrtelné rány přinejmenším nepřestanou nikdy bolet.
– – Potom rozumím, cos prve naznačil, že hledáš cestu k pravé moudrosti.
– Ano, rád bych jí užíval při úvahách o několika létech, kdy jsem žil, myslil, cítil a jednal nad to, co je dáno člověku zrozením.
Takové složitosti pan Mirzis nerozuměl. Našel jen jedno vysvětlení a ani tím si nebyl jist.
– Řekl bych, že trpělivě čekáš. Víš přece, že budoucí čas, který bouřlivým přílivem bez ustání utváří novou přítomnost, nese s sebou překvapení a změnu. Sotva jsi kdy přestal doufat, že ti poskytne ještě jednu velkou příležitost?
– Jakou příležitost?
– Nejméně tu, aby ses obhájil.
– Nepovažuji za potřebné dokazovat, že mi bylo ublíženo.
– Chceš tvrdit, že ti nezáleží na tom, aby tvoji krajané pochopili, že v tobě ukřivdili muži, který je zachránil před záhubou?
– Nedomnívej se, prosím, že jsem domýšlivý, ale ani na tom už nezáleží.
Pan Mirzis zaváhal. Cítil, že právě v této chvíli by mohl nahlédnout do nejvnitrnějšího srdce Athéňanova. A snad proto, že se bál, aby příliš zjevně neporušil rovnováhu mezi sebou a Themistoklem, aby se později nemusil hanbit za slabost, vzmužil se a dopověděl:
– Odpusť mi nevhodnou ohleduplnost a dovol, abych řekl, po čem bych já sám neustal toužit: Abych se pomstil!
Themistoklova tvář byla najednou uzavřená, zůstalo v ní jen tolik života, kolik ho plápolá v mramorové bustě z ruky helénského mistra. Mirzis se polekal. Už se neodvažoval uhadovat, co se děje za čelem, které bylo najednou bez vrásek; protože však nehodlal prohrát, aby měl do konce života v paměti slabost té chvíle, setrval na vlastním závěru:
– Můj pán, král králů Artaxerxes, nechť mu Ahura Mazda žehná, rozhodl se pozvat tě mými ústy, abys pospíšil do Sus před jeho jasný obličej.
Jemu nezněla ta věta nelogicky, potají si lichotil, že si vede jako zkušený diplomat. Potom se v duchu ptal, rozuměli mu Themistokles, jemuž se ve tváři nepohnul ani sval. (Kolik let už vídal hrot meče nad hlavou; když se konečně zdálo, že se trhá vlas, na kterém byl zavěšen, jak by mohl sebevědomý Peršan postihnout, co se právě přihodilo!)
– Vážím si, vznešený pane, cti takového pozvání. Jakmile si odpočineš a rozhodneš se vyrazit, já budu připraven.
Potom se zase usmál, dolil z kráteru Mirzisovi vína a zvedl pohár:
– Kéž je naše společné putování příjemné. Ale i kdyby se naskytly cestou nesnáze, rád je podstoupím pro radost, že mě vedeš ke králi Artaxerxovi, bohové nechť mu dopřejí dlouhý život a blaženou smrt!
Mirzis se hned nenapil. Ne snad pro předhůzku – ačli tak byla míněna – že se na perském dvoře neumírá vždycky přirozenou smrtí. Chtělo se mu spíše vykřiknout, vznětlivá povaha v něm překypěla. Uvažoval,

nemáli ho před touto cestou varovat jako přítel přítele:
– Zbláznil ses? Ještě jsi nepochopil, proč jsi volán?
Vzpamatoval se však. Věděl, že nesmí vyslovit, co považoval za jisté. A Themistokles čekal s úsměvem tak bezelstným, že by bylo nezdvořilé, kdyby ještě s přípitkem váhal. Zvedl pohár z povinnosti, nehodlal však myslit na číkoli smrt a na vlastní nejméně. Athéňan si libuje v paradoxu. Smrt. Může být vůbec blažená? Pokud on by si směl volit, ať přijde ve spánku a zaútočí neviděna. Nebo ať dlouho obchází a dovolí člověku, aby zemdlel a nakonec se jí pokorně odevzdal. Blažená smrt, jak pošetile zní ta řeč ze rtů moudrého Athéňana. On, Mirzis, nepřemýšlí o smrti. Miluje život a prozíravě se rozhlíží kolem sebe, vyhledávaje vlivné přátele a zdaleka se vyhýbaje možným nepřátelům.
Nedlouho ještě potom seděli a jen Themistokles udržoval rozhovor o příjemných věcech. Mirzis jím byl jako spoután a už se nepokoušel proniknout hlouběji. Vzdal se. Poznal, že by se namáhal nadarmo. Byl ostatně unaven a rád se dal doprovodit na lože. Usnul v náručí otrokyně, která ho ukonejšila i dobromyslnou povahou i milostným uměním.
Themistokles věděl, že zbytek noci probdí. Ve věku, kdy vyrovnaný muž počítá léta na prstech jedné ruky –ačli to nebudou měsíce nebo dny – patří noc beze spánku k užitečným zkušenostem a prchat před ní by bylo slabošské. Nachylující se život má jiný rozměr než ten, který vrcholí. Když mu byl oznámen příchod Mirzisův, nepátral, svěřujeli se spíše předtuše nebo rozumovým důvodům v domnění, že se počet jeho nocí povážlivě umenšil. Rozmyslněji musíš šetřit časem, napomínal se, a náležitě ho využít. Nastavuj si zrcadlo svědomí a pilně se v něm zhlížej. Rozjímej o tom, co bylo, abys dosáhl lidsky myslitelné jistoty, že po sobě zanecháš poctivé jméno. Opětovně se pokoušej bez milosrdenství zjišťovat, obstojíšli, kdykoli v budoucnosti bude souzena tvoje památka.
Vyhasnou vášně, ty sám se spojíš s prachem země, smrt těla tě navždy umlčí pro sluch živoucích, ani slovo neproneseš na svou obranu. Nebudou už zaujatí svědkové: jen a jen několik činů, které jsi nazdařbůh vrhl do času. Ani jejich přesné okolnosti nebudou už známy a nikdo z lidí, kteří by znovu a bez omylů sebeneuvědomělejších dovedli sestavit úplný řetěz unikavých příčin. Nikdo už nevzkřísí tvoje vlastní city, myšlenky a naděje, které se vybily bleskem dokonaného a neodčinitelného rozhodnutí. Kam se poděly pochybnosti, kam výsledná jistota, která se ti v kritickém okamžiku jako jistota jevila? Budeš souzen jen podle stínu, který kdysi vrhala tvoje dávno dohořelá existence.
Koho by volal na pomoc tvůj možný obhájce, hodlaje ti prospět? Popraveného Pausania? Zavražděného Xerxa? Ty z Řeků, kteří se chtěli rozprchnout a zničit tvoje vítězství, tak naprosto tvoje, protože tys je dlouho a s takovým důmyslem připravoval? Trpělivě, obmyslnou řečí a intrikami jsi bojoval za rozumný výklad hloupé věštby, kterou sestavili kupčící kněží v delfské věštírně. Nikdy jsi jim nevěřil. Často ses musil dovolávat bohů, ale ani jim jsi nevěřil, Omámená pýthie Aristoniké nesdělovala, co jí prozradil o budoucnosti Apollón. Ani poprvé, když věštila zkázu a zmar. Tím méně podruhé, když se Athénští na radu Timona, syna Androbulova, s novými dary znovu dožadovali božské přízně: „Za dřevěnými hradbami nechť se brání Athény před perskou odvetou za Marathon!“
Dřevěné hradby proti stům tisíců barbarů, proti dvanácti stům válečných lodí doprovázených třemi tisíci lodí zásobovacích. Spíše šílený než Spravedlivý Aristeides mohl předstírat, že takový nesmysl přijímá vážně. Ovšem že nevěřil draho koupené věštbě, mezi takové pošetilce přece jen nepatřil! Jiný strach ho mučil, když odmítal Themistoklovy lodi: obavy před athénskými žebráky, kteří by se později domáhali odměny za zásluhu o vítězství.
Ty jsi řekl: Lodi buďtež hradbami nejen Městu, ale celé Heladě. Velikost té myšlenky ti je a jednou jistě bude ke cti, ať si tě právě její tíha rozdrtila. Ať tě nutila prchat jako zločince a nízkého člověka, který nemá dost odvahy, aby se odstranil ze světa a z lidského společenství, když ví, že jeho život dávno dospěl ke konci.
Napil se nemíšeného vína a vystupoval do nejvyššího patra, kde jindy spával. Odtud byl nejkrásnější pohled do hvězdné noci a ráno mu sluneční koule stoupající z vln Okeánu nabízela široký obzor. Nezamýšlel se však zasnívat nad pohybem souhvězdí. Přál si být sám, když už věděl, že nemůže zastavit bouři, kterou do jeho dlouhé prozatímnosti přivál pan Mirzis.
Na prahu stanul s překvapením. Nenadal se, že tu ještě najde věrnou dívku. Neohlédla se předstírajíc, že mu upravuje lože, ačkoli bylo pozdě na tuto práci. Laskavě se na ni usmál a poslal ji pryč. Nastal čas odpoutávání, řekl si; také od ní, která by mohla soupeřit s Dianou měsíčných nocí.
Dávno už se naučil oddělovat jednotlivá údobí vlastního života. Jak se přibližoval k rozmezí času a bezčasoví, osvojoval si schopnost soudit kriticky a nazírat vlastní omyly v jejich skutečném významu. Zamítat podvědomé pokusy o pravděpodobná vysvětlení, která by znehodnotila pravdu. Lidskou pravdu, jistě, ale která jiná je dosažitelná smrtelníku? Trpělivě se učil vážit a hodnotit zásahy, jimiž ti druzí

nachylovali jeho usilování do nezdaru. Všechny lidské myšlenky se tu střetaly v mocném zápolení. Slova a skutky, ať neuvážené nebo zase promyšlené k nejzazším důsledkům, a promítané potom na oponu zastírající budoucí čas – to všechno se snažil postihnout. Třebaže upíral bohům vliv na běh lidských věcí, tušil kdesi nad životem zákonitost sice nesrozumitelnou, ale přísnou až k úděsu. Cítil, že se každou probděnou nocí dostává blíže k cíli nekonečně vzdálenému a že pochopit smysl dramatu vlastního života je nad jeho síly. Proto se však nevzdával průzkumu, a podnikaje ho, získával zkušenost nad jiné vzácnou, že si totiž přivlastňuje vždy větší svobodu, že proniká k přesnějšímu a zároveň shovívavějšímu pojetí lidskosti. Odtud se mu jinak jevila první léta mužnosti opojené činným životem.
Tenkrát jednal rozhodně, rychle a v bludném domnění, Že je určen k tomu, aby panoval nad událostmi, aby si je podřizoval. Celého sebe vložil do toho usilování, protože cíl viděl nedaleko před sebou a s překvapující zřetelností, jako vrcholek hory v ostrém světle a vyprahlém vzduchu. Chtěl donutit Persii ke kapitulaci, chtěl, aby řecké osady v Asii byly svobodné pod ochranou evropského Řecka. A přece ne, to není všechno: chtěl jejich svobodu pod ochranou Athén! Jeho Město nechť je metropolí všech svobodných mužů helénského jazyka. Tak jasně viděl cíl. Neuznával, že by mohl být spatřován ještě z jiného stanoviska. Neuznával jiný pohled než svůj.
Sotva ulehl a zahleděl se ke stropu, nemusit se už soustřeďovat. Ani se nepokoušel vzdorovat této rozjitřené osamělosti. Jak by mohl, když pan Mirzis spal pod jeho střechou? Strop se nad ním rozplynul a on se jen díval s rukama založenýma pod hlavou. Pozoroval pohybující se obrazy, záznamy o tom, co se před léty udalo. Té noci je však viděl jako v chaosu, prolínaly se bez ohledu na časovou posloupnost, rychleji a rychleji kolotaly jako v horečném snu, na všechny strany ho rvaly, cloumaly jím a jedna přes druhou se domáhaly pozornosti.
Dlouho trvalo, než je ovládl a než sebe ovládl, než se přiměl ke klidu a vnutil té změtenosti řád –
3 Konečně před ním jasněji vystoupila tvář velitele řeckého loďstva před Salaminou, mlčenlivá a vztekle bezradná tvář Eurybiadova. Kdyby jen nebylo povyku ostatních velitelů lodí! Nedovedli už pokojně sedět, vyskakovali ze svých míst, křičeli a gestikulovali, povzbuzujíce se navzájem v sebevražedné pošetilosti: utéci před přesilou, dokud je čas, rozjet se do svých domovů a bránit vlastní města. Nikdo z nich už nemyslil na Heladu a sotva vůbec byli s to myslit. Zrada a porážka u Thermopyl, zplenění Atiky, zpráva o pádu Athén a odlesk jejich požáru na obloze minulé noci nalomily jejich statečnost. Nebyl to strach, ale přesvědčení, že čelit perským lodím je zaslepenost podobná šílenství.
Themistokles věděl, co se chystá v jejich myslích. Zatím se ještě neodvažovali dát tomu pocitu jméno, čekali, až v některém z nich překypí. Vykřikneli jediný z nich neblaze zápalné slovo, nikdo jim už nezabrání, aby je neproměnili v čin. Nikdo by byl při pohnuté válečné radě nepřiznal, že Themistokles moudře vyložil věštbu Aristoniké, aby budovali lodi. Tím méně pak, že oni ho poslechli a že s ním souhlasili. Zděšení je zbavilo soudnosti. Najednou byli krátkozrací a zapomněli na nedávný úspěch v námořní srážce s Peršany u Artemisia. Vice si slibovali od útěku než od naděje na velké vítězství.
Spoléhal na Eurybiada. Pokud s ním hovořil sám, zdálo se mu, že ho získal na svou stranu. Snažil se ho připravit na tyto okolnosti a několikrát mu připomenul, že nevelí jen Sparťanům. S těmi by si byl poradil. Stačilo by několik jeho slov, vyzkoušených bojových hesel, aby je strhl. Ale před tvářemi tolika zdivočelých mužů, kteří se domnívali vědět, co nechtějí, a zatím už nechtěli vědět nic – před nimi ho zlomila odpovědnost. Druhé Thermopyly, na moři – to by byl konec všeho! Proto byl ještě těžkopádnější než obvykle. Zvykl si dostávat instrukce – ale Sparta byla nekonečně vzdálena.
Proto se v duchu přel s Themistoklem, tajně na něho spoléhal, jeho nevášnivý klid byl pro něho jediným opěrným bodem, i když se v tom muži nemohl vyznat. Jako by v něm byla pevnost skalního útesu vzdorujícího příboji, a za chvíli se podobal divákovi, který se baví. Nesmál se, naopak, častěji měl v pohledu smutek, pohrdání, něco skeptického, jako by byl věděl více než ostatní, že hluk a povyk nemají smysl a muži že se přou o dávno rozhodnutou věc. Jen když se ztišili, snad únavou, opakoval jim, že je třeba svést bitvu. Tím je znovu rozdráždil.
Eurybiades se topil ve svém kolísání. Někdy se dokonce sebe samého ptal, jeli on tak silný, aby se jim opřel, kdyby mu vypověděli poslušnost. Nechtěl si zadat tím, že by užil důvodů Themistoklových. Bál se posměchu. A více se bál Themistokla samého. Nakonec se mu jevila válečná rada jako osobní spor mezi nimi dvěma. Zklamuli já, opakoval si, bude ve mně potupena Sparta!
Proto byl tak rozhořčený, ba jako ochrnutý, když korintský velitel Adeimantos vybuchl a drze se postavil proti Athéňanovi:
– Ty, Themistokle, jakým právem vůbec mluvíš v tomto shromáždění? Vždyť jsi muž bez města!
Nikdo ani nedýchal, když Athéňan povstal. Neprozradil, co se v něm děje, dokonce ani nehovořil vášnivě, jak bylo jeho obyčejem.

– Dobře rozumím, Adeimante, proč se raduješ ze zkázy našeho města. Zapomínáš však, podlehnuv hněvu, že v této chvíli trvají Athény ve třech stech svých triér. Ano, ztratili jsme město, a přece jsme silnější než zbytek vaší floty. Opakuji:.Nepůjdeme na pevninu, nebudeme bránit Isthmos. A pohrdáteli naším spojenectvím, odplujeme do Itálie a vybudujeme tam nové a mocnější Athény. Vy pak, Adeimante, budete litovat, až poznáte, že bez nás je Řecko nehajitelné!
Zdálo se, že hrozba pronesená s takovou důstojností zapůsobila na většinu velitelů. On však věděl, jak málo smí spoléhat na okamžitý dojem. Spíše skleslý než znechucený rozhodl se odejít z rady. Bylo mu nevolno ve vydýchaném vzduchu, který páchl potem sklíčenosti, štiplavým kozím sýrem a výdechy vína. Eurybiades takovou rozhodnost nečekal. Rozhněval se na něho a nejraději by ho byl zadržel křikem:
– Nesmíš odejít a vyvlékat se z odpovědnosti! Nebylo by čestnější, abychom spolu podlehli nebo spolu vytrvali proti většině? Tys přece dal budovat lodi a dávno ses chystal na námořní válku s Peršany. Ze tady dnes jsme, to je tvoje dílo!
Nesměl však na něho volat takovými slovy; podobala by se prosbě. On byl velitelem a jeho byla odpovědnost. Nakonec je to přece jen obmyslný Athéňan, myslil si Eurybiades, ale současně si přál, aby bohové rozhodli proti vzpurníkům.
– Bitvu, bohové, bitvu! modlil se pod zamračeným čelem.
Themistokles vyšel na palubu. Když se chystal sestoupit do člunu a odjet na svou loď, uchopil ho někdo za paži. Ohlédl se. Mnesifilos, učitel, který mu byl přítelem. Nenadá! se ho tady a polekal se.
– Jak stojí tvoje věc v radě?
– Neptal by ses, kdybys očekával dobrou zprávu, řekl a zastyděl se, jako by byl nebojoval dost tvrdě.
Mnesifilos se jen pousmál a položil mu pravici na rameno:
– Nesmíš ustoupit, protože potom už bys nikdy nebojoval za vlast. A nezapomínej, můj milý, jen město shořelo, nikoli duch Athén!
Potom se obrátil a beze slova rozloučení odešel. Themistoklovi však bylo lehčeji.
Vrátil se na loď a nenápadně vyhledal Sikinna. Pohybem víček mu dal najevo, aby ho následoval do podpalubí na zádi. Mohl se spolehnout na jeho vnímavost, ostatně tu ani neměl bližšího člověka nad tohoto Reka rodem, kterého vykoupil z perského otroctví. Ze mu svěřil výchovu svých dětí, to byl projev uznání; nikdy za ně nepostoupil. Neřekl mu, že ho nepovažuje za otroka, ačkoli s ním jako s otrokem nejednal. Protože se však rozhodl, musil odložit i zbytek předsudků.
Hleděl mu do tváře vroubené tmavě rusou bradou, když za sebou tiše zavřel a opřel se o nízké dveře. Teď se mu vydám, myslil si Themistokles a každý úder srdce mu připomínal, jak se prostor kolem ozývá hukotem času, který se řítí přes peřeje přítomného okamžiku.
– Je třeba, řekl, aby Helén otevřel srdce Helénovi.
– Poslouchám, můj pane, odpověděl tiše Sikinnos.
– Nejsem pán a ty nejsi služebník. Jsme dvojice mužů, kteří se musí důvodně domýšlet, že osud Helady je v jejich rukou. Pověz, co se tobě zdá a co jsi vyslechl z řeči posádek. Mluv svobodně, na každém slově záleží.
– Budeme ztraceni, vyhnemeli se bitvě. Tak soudí moudřejší. A těch je jako obvykle menšina.
– Jak ale donutit většinu, aby se podřídila moudrým?
– Ty jistě víš, já poslouchám.
– Domnívám se jen. A ty postav důvody proti mně.
– Tak slibuji, uznámli za vhodné.
– Slyš tedy. Zanedlouho vstoupíš do člunu a pojedeš se vzkazem k předním hlídkovým lodím. Tam vyčkáš tmy a budeš pokračovat na východ, abys vyhledal nepřítele. Důstojníka. Odpovědného muže. Dáš se před něho předvést a budeš trvat na tom, aby tě vyslechl. Pochopil jsi, že na tobě nepožaduji nic nečestného?
– Pochopil jsem, když jsi mě zavolal.
– Nesmíš dopustit, aby tě zabili dříve, než promluvíš.
– Víš, že bych rád obětoval život.
– Nepotřebuji tě mrtvého! vykřikl na něho, – musíš splnit úkol, musíš je přesvědčit, že tvými ústy mluví přítel krále Xerxa! Povíš, co se chystá v našem loďstvu. Král ať uzavře zátoku a zabrání našim uniknout. Jinak že mu potrvá léta, co by mohlo být vykonáno za jediný den. Teď teprve promluv, Sikinne. — Nesmíme mařit čas.
– Ještě slovo. Teprve budoucnost ukáže, koho spíše zrazujeme, Řecko nebo perského krále. Pamatuj si však: odpovědnost je moje. Ty buď pokojně živ, uniknešli, a nepokládej se za provinilého, skončíli zítřejší den naší porážkou.

Potom mu ještě doporučil, aby se pilně ukazoval lidem na lodi, ale aby na sebe neupozorňoval. Podal mu ruce.
– Buď zdráv, Sikinne.
– I ty buď zdráv, synu Neoklův.
Rozešli se. Themistokles věděl, že pro něho už cesta zpátky nevede, doplujeli Sikinnos.
Teprve pozdě večer se vrátil na palubu Eurybiadovy triéry. Nejistota mu drásala srdce a tak i on vzýval panenskou Athénu, pokořil se před ní, aby bezpečně vedla Sikinnův člun. Vítězství a zkáza zasedly u jeho vesel. Podaří se mu proniknout k perské lodi? Nebude zabit dříve, než najde myslícího muže, který si nedovolí, aby podezíravost předčasně sáhla po meči? Podaří se mu aspoň vykřiknout obojaké poselství? Zaslechl tiché ponory vesel a potom tlumené dotazování, kde že kotví velitelská triéra. Sám se ujal velení při manévru. Přikázal lodníkům, aby sklopili vesla, a dal hodit lano. Když spustili člun, napjatě čekal, kdo vyšplhá na palubu. Snad už někdo nepřináší zprávu o smrti a domnělé zradě Sikinnově? Ten hlas však poznal hned. Nevášnivý, klidný hlas muže, který byl před léty jeho odpůrcem. Aristeides? Co ho přimělo, aby se předčasně vracel z vyhnanství?
Stanuli proti sobě. Kratičce zaváhali a padli si do objetí. Minulost musila být zapomenuta. Jejich starý spor odsunut nedočkavou zvědavostí. Co se děje? Co přináší novějšího? Rychle si pověděli, co se zdálo pro tu chvíli nejdůležitější. Nikdo nesměl zapálit pochodeň a tmu Themistokles vítal. Bylo by těžší, kdyby ho světlo vydalo očím
Aristeidovým, sotva by se mu podařilo skrýt radost nad zprávou, kterou mu nevěda sděloval: Sikinnos doplul! Aristeides ovšem hovořil o jiném:
– Ne, Themistokle, žádná naše loď už neunikne, v poslední chvíli se mi podařilo projet do zátoky a ne bez nebezpečí. Teď už je jistě obklíčení dokončeno. Bohové rozhodu, abychom svedli bitvu. Můžeš oznámit Eurybiadovi, že za zprávu ručím.
– Ty k němu půjdeš. Snad se ti podaří přesvědčit velitele, že se zbytečně přou. Mne by zase podezírali, že jsem smyslil lest, abych prosadil svůj záměr. Už zapomněli, proč jsme stavěli lodi.
– Dovol mi přiznat, že já jsem už pochopil.
Jak nepatrné pohnutí vyvolala ta velká chvíle v Themistoklovi.
– Děkuji ti, ale teď už pospěš a promluv s Eurybiadem, s ním především. Domnívám se, že ho tvoje zpráva potěší.
Zavolal kormidelníka a přikázal mu, aby Aristeida dovedl do rady. Sám se uchýlil na záď a tam se nikým neviděn chvěl jako v zimnici, třebaže srpnová noc byla vlahá. Krev mu bušila ve spáncích, když znovu vážil nejistou cenu vítězství. Co se zrodí z jeho lsti? A nakolik zlomí svědectví Aristeidovo odpor většiny? Brzy však zaslechl dupot mnoha kročejů a pak se jen díval, jak se všichni vyhrnuli na palubu a shánějí se po svých člunech. Jejich tlumené rozkazy byly pevnější, dokonce i Adeimantův. Eurybiades se vymanil z nerozhodnosti. Nebyl sám a nepotřeboval instrukce. Představa zítřejší bitvy v něm probudila Sparfana. Se štítem nebo na štítě. Zvěst Aristeidova ho vysvobodila zpod tlaku Themistoklovy převahy. Důtklivě všem přikazoval, aby se využilo zbývající noci k přípravě lodí. Určoval velitele k strážní službě na křídlech a staral se, aby si dobře odpočinuly posádky veslařů.
Když slunce vystoupilo nad obzor a vysálo mlhavý opar 19. dne boedromia, stála proti sobě obě válečná loďstva v nepoměru tak nápadném, že nejeden z řeckých velitelů musil hledat útěchu ve vzpomínce na nedávné střetnutí u Artemisia. Neboť perské lodi zaplnily obzor, kam oko dohlédlo. Také oko krále Xerxa, který usedl na trůn na úbočí Aigalea jako k slavnostní přehlídce.
Obklopen štábem a knížaty dal se poučit o důmyslné sestavě tří bitevních sledů podle plánu svého bratra admirála Ariabigna. Také řeckou flotu ovšem viděl, pozoroval, jak couvá s příděmi obrácenými k nepříteli, když se první perský sled posunul, aby zaujal výchozí postavení k útoku.
Král se nemohl dočkat podívané na hru, kterou pojal v tak královském rozměru. Toto je den, kdy vstupuje do dějin jako nástupce Kyrův a Dareiův! Tak si už dávno představoval vpád Asie do Evropy. Chvěl se, hovořil jako v opilosti, přijímal blahopřání a oplácel je milostivými úsměvy. Předchuť slávy probouzela v něm pocit moci, jaký dosud nepoznal. Takového divadla ho zamýšlela zbavit pošetilá ženská opatrnost kněžny Artemisie?
Potom už se nezdržel a dal smluvený povel k zahájení bitvy.
Řecká flota jako by na ně čekala. V celé šíři vyrazila vpřed. Na západě Athéňané proti Kyperským a Foiničanům, na východě Peloponésané proti Iónům, ve středu Aigina a Euboia proti lodím Kiliků a Pamfylů. Vzdálenost mezi oběma čelními sledy se rychle zkracovala; byly to však řecké lodi, které zaútočily. Pod jejich náporem zakolísaly perské plovoucí pevnosti. Jen zvolna se sunuly proti dorážejícím triérám ovládaným dobře vycvičenými posádkami.

První zlámaná vesla, první boky proražené údery okovaných přídí, voda klidného moře se do nich hrnula a rychle vychylovala z rovnováhy těžké palubní nástavby. Tam i onde se loď naklonila na bok a klesala za řevu ozbrojených vojáků, pro které voda znamenala jistou záhubu. Poškozené koráby se snažily uniknout, ale druhý sled, poslaný zatím do útoku, zabraňoval jim ustoupit. Lodi na sebe narážely a zmatek, který překvapení a bezmocní perští velitelé nemohli zvládnout, prospíval malým, pohyblivým triérám. Také Řekové měli ztráty, ale všichni věděli, že už první hodina rozhodla o vítězství a porážce.
Jen král Xerxes, shlížející na salaminské jeviště, se vzpíral uvěřit, jaké podívané je svědkem. Byl by rád zachytil něčí pohled, ale jeho očím se všichni vyhýbali. Což také oni nepodepřeli jeho nedočkavost a nepostavili se svorně proti hlasu ženy, která se snažila krále přesvědčit, aby zaplavil Peloponés pozemními silami a užil převahy tam, kde Řekové jsou bez naděje? Vyvraceli její mínění a přehlasovali ji, ani zkušený Mardonios se za ni nepostavil.
Proto se teď báli zlověstného Xerxova zhroucení. Nikdo nevěděl, jak se projeví, vztekem nebo potřebou msty. Nikdo se nehodlal stát první obětí. Nikdo se ho neodvážil zpravit ani o tom, že také admirál Ariabignes padl se svou lodí. Ani že Rekové znenadání zaútočili na ostrov Psyttaleiu a pobili tam perskou posádku.
Báli se však zbytečně. Zoufalství krále tak ochromilo, že neměl sílu ani k hněvu. Padla na něho hrůza z tajemné síly, která štvala malé triéry do nových útoků proti jeho pyšným pevnostem. Viděl, že se stahují k útěku zapomínajíce na opatrnost. Vzdávaly se a byly odvlékány do zajetí, když už nebyly schopny pohybu.
Slunce zapadlo a boj neustával. Měsíc, který brzy potom vyšel, stal se spojencem Řeků při pozdním pronásledování.
Málokdo si příštího dne uvědomoval, že efektní vítězství neodvrátilo katastrofu. Jen Themistokles. Věděl, že jádro perské moci je nedotčeno a budoucnost proto neméně hrozivá. Není možné, opakoval si se strachem, aby aspoň někdo z Xerxova štábu nepochopil situaci v jejím celku! Pravda, král ztratil pětinu lodí, ale velmocenské postavení jeho říše se neopíralo o moře!
Zatím musil mlčet. Řekové planuli bojechtivostí a Athéňané toužili po pomstě za zkázu města. Themistokles si představoval, jakou bouři hněvu by proti sobě zvedl, kdyby otevřeně prohlásil, jak jsou nemoudří a jak dětinsky podléhají nespolehlivému citu. Se stejnou rozhodností, s jakou se včera chtěli rozprchnout, dnes by se vrhali do zkázy. Od něho by však pravdu snesli nejméně. Ukřičeli by ho a prohlašovali za spojence Peršanů. Jaká bída, když jim není možno vnutit rozvahu jinak než lstí!
Vsadil na Aristeida. Právě ho vzali na milost, že se z lásky k vlasti vrátil z vyhnanství nevolán. Pochválili ho za vtipný přepad perské posádky na Psyttalei. Proto ho nebudou hned zase podezírat. Umínil si, že si před ním zahraje na Athéňana opojeného vítězstvím.
– Jak ty o tom soudíš, řekl mu, abychom si pospíšili a strhli králi Xerxovi mosty přes Helespont? Zda bychom tak nezajali Asii v Evropě?
Spravedlivý muž padl do léčky. Odpovídal mrzutě, jako by Themistokla káral pro mladickou nerozvážnost.
– Pána tak velikých a nedotčených sil si ponechat na evropském břehu? Nápad poněkud nedůstojný tvého důmyslu! Naopak, musíme ho odtud vyhnat, a co nejrychleji, dříve než si uvědomí, čeho by se mohl proti nám odvážit. Než se vzpamatuje z porážky.
Nepovšiml si, že Themistokles příliš ochotně souhlasí.
– Přesvědčil jsi mě, Aristeide. Vyhlašuj to veřejně a já domluvím Athénským, aby se ti podřídili. Sám pak budu uvažovat, jakým způsobem bychom provedli tvůj plán.
Jako žák se podvolil moudřejšímu muži. Ano, zajisté, loďstvo ať vypluje proti ostrovům, které se daly získat nebo přinutit ke spojenectví s nepřítelem. A sám už nemeškal.
Včas si vybral ze zajatců jednoho z královych eunuchů, Arnaka jménem, a toho propustiv na svobodu, poslal ke králi Xerxovi s důvěrným varováním: Rekům se uzdálo vyrazit k Helespontu a přerušit spojení s asijským břehem stržením mostů. Ať si tedy král pospíší s ústupem; on, jeho tajný přívrženec, že zatím vymyslí nějaké zdržení nebo aspoň vnese mezi Reky dočasné pochybnosti o dalším postupu operací.
V obecném rozjaření se poměrně snadno držel stranou. Nikdo se netázal po jeho mínění a tak nemusil nikoho přesvědčovat, že by bylo pošetilé, kdyby se přeceňovala skleslost v perském táboře. Když už někdy byl přinucen, stál pevně za plánem Aristeidovým.
A tak byl zase sám s nejistotou soustředěnou do několika hodin nebo dní. Na úspěch druhé lsti nesměl příliš spoléhat. O tom, co se dalo v perském táboře, dovídal se až mnohem později, kdy už nebylo pochyb o výsledku. Do té doby si však doznával s mučivou poctivostí, že na možná rozhodnutí králů mají často vliv lidé schopní: nemohl vyloučit, že někdo z Xerxova okolí odhalil už v Sikinnovi záškodníka a přičiní se, aby Arnakovo sdělení bylo považováno za podezřelé. Znepokojovala ho přítomnost Dareiova zetě

Mardonia, zkušeného vojevůdce, který už před dvanácti léty pokořil Thrákii. Kdyby nikdo jiný, tedy on bude opatrně vážit počestnost pohnutek neznámého zrádce.
Stejně ovšem věděl, jak je obtížné uhadovat směr rozhodování v mezných situacích, předvídat a předem vypočítat výsledek střetání názorů v ochromených myslích, jejich labilní kvalitu pod dojmem zdaru nebo porážky. Jen nepříznivé okolnosti mohou určovat lidskou hodnotu. Proto: nezapomeň na Mardonia! připomínal si od okamžiku, kdy jeho málo spolehlivý posel odešel. Nezapomínej na Arnaka! A především nesmíš zapomenout na neznámého a bezvýznamného muže, který bez úvahy a snad pouhou náhodou zvrátí tvůj plán: uvidí v očích Arnakových strach, poděsí ho nezamýšlenou podezíravostí, přiměje ho vypovědět, kdo že mu přikázal –. Kdyby dění trvající pět tepů srdce proniklo k Mardoniovi –
Přece se však docela nevzdal naděje. Řadil si v mysli pravděpodobné a neodmítal ničím nepodepřenou osudovou nepravděpodobnost. Představoval si krále Xerxa, snažil se vmyslit do jeho kalkulů o ztracených lodích a o nedotčené armádě, jejíž bojová morálka byla posílena bohatou kořistí. Žádná úvaha ho však nepřivedla k domnění, že právě jeho lest přijme Xerxes jako motiv důstojného návratu do Asie! Ze pak toto nejméně pravděpodobné řešení podepře Mardoniova ctižádost, o tom by se byl neodvažoval ani snít. Obávaný Mardonios využil králova zhroucení a dosáhl toho, aby směl s vybranými jednotkami přezimovat v Evropě.
Král uvítal jeho dychtivost po vrchním velení. Neboť ne on, král, ale zkušený Mardonios ponese celou odpovědnost nejen za Salaminu, ale i za možný nezdar celého tažení! Xerxes nastoupil krušný zpáteční pochod. Nikomu už nevěřil, ani vlastní armádě. Přitáhl v čele množství jako despota oslepený pocitem božské moci. A prchal jako smrtelník otřesený pohledem na něco nadpřirozeného.
4 Řecko jásalo a Themistokles byl opomíjen. Pro tu chvíli ho nevděk nebolel, spíše ho vítal. Přál si být zapomenut uprostřed třeštění nad vítězstvím. On jim je vnutil a bylo nebezpečné, že to o něm mnozí věděli. Potácel se v událostech jako v běsnění živlů, když si bez ustání musil uvědomovat, jak všechna jeho zkušenost politika s lidmi selhala. Nikde v chaotickém dění nepostihoval řád, všechno se naopak zdálo vyvracet rozumové úvahy o směru vývoje.
To bylo zajisté nejmenší, že mu hodlali upřít zásluhu, která mu právem náležela. Když sami velitelé navrhovali, aby byl vyznamenán druhou cenou za vítězství u Salaminy, dovídal se o povážlivém váhání a neubránil se zármutku. Neméně se pak divil, když mu nebyl dopřán čas, aby dlouho prožíval trpkost takové urážky. Dříve než mu pronikla hlouběji do srdce, vynahradila mu Sparta nevděk vlastních lidí nečekanými poctami.
Ovládl se. Nedal najevo překvapení. Jako by se mu ostruha zaťala do slabin a podnítila jeho představivost kolísající v nejistotě před vyzývavou přízní Štěstěny. Uvítal pozvání na Peloponés, ba navenek z něho projevoval radost. Nechť si ji všichni kolem vysvětlují přirozenou lidskou slabostí, touhou po slávě. Ať podezírají gesto spartské ušlechtilosti. Ať se třeba o něm domýšlejí, že už podlehl jeho svodu.
Nikomu neprozradil, že si z jiného důvodu cení slavnostní věnec, který přijal s Eurybiadem; že je lhostejný k darovanému krásnému vozu; že mu nelichotí čestný doprovod tří set jezdců při návratu do Athén. Nikdo neměl tušit, jak ho zocelují všechny protikladné události, vítězství, nevděk, pocty. Zatvrzoval se a zbavoval změkčilosti lidí, kteří se narodili k úspěchu. Znal svoje lidské chyby, ale v té době bez pýchy věděl, že i jeho osobní ctižádost je posvěcená. Přesahovala ho, propůjčovala mu opatrnost a štvala ho k spěchu. Když byl někdy sám, zdávalo se mu, že se ho někdo zmocnil a učinil si ho nevědomým nástrojem. Jeho já se rozplynulo v ohni, který hořel a který nebyl z něho.
Vracel se do Athén. Do zničených Athén, kde se prosazoval organizační talent Aristeidův. Proto se ani nevyjadřoval k veřejným záležitostem. Co na tom, myslíval si, ale bez rozhodného vnitřního souhlasu, kdo provede jeho tajný záměr a vzepře se nebezpečí hrozícímu ze Sparty, která ne nerada viděla zkázu jeho rodného města. Souhlasil ovšem bez výhrady, když Aristeides mužně a vznešenou řečí odmítl dvojí nabídku Mardoniovu o spojenectví proti Lakedaimonským. Užitečná lekce: občané aspoň pochopili, když musili podruhé strpět obsazení města Peršany, proč se nadarmo dovolávali pomoci u těchto spojenců! jakmile jen dali najevo, že nehodlají prodat svobodu, přestali se o ně spojenci zajímat.
Teprve před bitvou u Platají přijali vlídně do armády spartského Pausania osm tisíc athénských těžkooděnců. A bitva u Platají, za rok po Salamině, zmařila naděje Mardoniovy. Nepřežil je. Statečně padl. Konečně bylo Řecko zachráněno. Themistoklova chvíle se přiblížila na dosah.
Sotva se vrátila do Athén flota, která pokořila řecké ostrovy stranící perské říši, rozhodl se jednat. Před jedenácti léty připravoval Město na válku. Aristeides byl poslán na deset let do vyhnanství a jemu bylo dovoleno budovat „dřevěné hradby“ – triéry. Tvrdě a neústupně vymáhal stavbu nových lodí a už tím, byť ne zcela uvědoměle, přijímal do svých úvah vzdálenou možnost, že bude jednou přinucen, aby právě toto Město obětoval. Když se pak navečer před Salaminou s ostatními díval na odlesky požáru kmitající po

obloze, obnovil v srdci slavnostní přísahu čtyřiadvacetiletého archonta Themistokla, že povede Athény do boje o prvenství. Už tenkrát neuvažoval jako Athéňan, ale jako Helén.
Nikdy nezapomněl na zlomek vteřiny, kdy mu cestou od Města ozářila inspirace pohled na přístav Peiraios. To světlo ho až oslnilo, ale když se ovládl, spatřil, jak vidina mohutní, jak je živá, jak z ní vyrůstají dlouhé zdi, jak spojují přístav s Městem a proměňují je v pevnost, kterou nelze ani obklíčit, ani zdolat hladem.
Musil ovšem čekat a k tomu mu často chyběla trpělivost, když ho bližší starosti odváděly od povážlivého záměru. Už tenkrát se hrozil odporu, který jím vyvolá. Nic si nenamlouval, nikdy si nedovoloval tonout ve snech a zapomínat pro ně na skutečnost, jaká je.
Bylo mu přežít dvojí zkázu Města, než znovu spatřil velký okamžik, ne už jako vizi mladého patriota, ale jako řešení nezbytné v nepřikrášlených okolnostech. Pochopil: proto mu tedy prokázala vysokou poctu právě Sparta, vždycky žárlivá, opatrná, udatná, ale krátkozraká a mylně se domnívající, že místo v čele Helady patří jí právem? Zase jedna z chvil, která se zdála nasvědčovat tomu, že existuje nad věcmi lidskými nepostižitelná síla a že bdí.
Dávno už o sobě věděl, že není mužem střední cesty, že žije beze zbytku jen v extrémních situacích. Nesnadno se učil vnitřní kázni, ale konečně pochopil cenu mlčení, které se nevydá ani důvěrnému příteli. Byla to tvrdá škola pro jeho planoucí povahu, když se směl jen potají těšit mlhavým obrazem svých Athén. Tvrdá škola. Naučil se v ní rozpoznat, kdy je nezbytně nutné odmítnout kompromis.
Sotva se rozhodl, hrotily se na všech stranách pochybnosti. Podaří se mu přimět spoluobčany, aby zapomínajíce na trosky a spáleniště zvedali „makra techné“, dlouhé zdi jeho snu? Ano, ublížili mu; on je však miloval bez iluzí a s oddaností, kterou by sotva pochopili. Myslel na jejich budoucnost, ale současně věděl, že především potřebuje on je, nikoli oni jeho. Kdo by byl bez nich, když jeho síla spočívala jen v předvídání – činů. Jeho je myšlenka, ale oni ji mohou a musí sebezapíravě překovat v novou skutečnost. Mluvil k nim při každé příležitosti, která se nahodila. Zapřísahal je a lichotil jim, to především a ne bez lítosti. Dotíral na ně tak vytrvale a prohnaně, že dlouho nepoznávali, jak velikou věc od nich požaduje. On jim to ostatně zatajoval. Útočil na ně strhující výmluvností zkušeného demagoga. Věděl, že je musí unést malebností gest a rozněcováním nekritického citu, aby ještě jednou uvěřili, že jeho vroucnost patří jim a že jim bude vždycky patřit. Radoval se, když se přesvědčoval, jak se mu podvolují omámení obrazem jeho budoucnosti, odkazem na nedílnou slávu a na odpovědnost, které nebyli v tomto stavu vůbec schopni. Neměli střechy nad hlavou, ale jali se budovat dlouhé zdi.
Sotva tomu věřil, že se mu je podařilo obloudit. Oni stavěli a on živil jejich nadšení se strachem z každého zítřku. Za nocí pak vážil následky dokonaného činu. Nezapíral si, že je to asi poslední lest, kterou si smyslil pro svoje Město. Strnule sedával potmě a vzýval jasnozřivost, která by nebyla z něho.
Pod dojmem matoucích zkušeností přemýšlel o politice a o politikovi. Ona je zajisté umění – ale je on muž, který je ovládá? Je vůbec možné mistrovat skryté a nepoznané síly, podléhající změnám v čase, který dosud nenastal? Je dovoleno doufat, že ta nebo ona myšlenka bude prokázána jako moudrá v nepředstavitelných okolnostech budoucnosti? On dlouhé zdi jednou zahlédl. Oni svážejí a vrší kvádry. Pro svoje bezpečí? Ano, tak on tomu dnes rozumí. Ale nebudou jednou jeho hradby příčinou nepřátelství a zkázy Města? Jednal spíše jako demagog než jako státník hodný toho slova? Protože odpovědnost za svoje rozhodnutí – ať se dnes zapřísahá opakem – uvrhne na ty, kteří ho přežijí. To jim jen namlouvá, že odpovědnost bere na sebe on. Lže. Lže v zájmu Athén a v zájmu myšlenky, která přesahuje jeho i je. Snad je to zbožná lež a pozdě bude zjevena pravda. Kdo ho pak vyrve Podsvětí, kdo ho přepraví na druhý břeh Léthé, aby ho pohnal na soud – potomků?
A zase: Jak jinak jsi jednal v noci před Salaminou? Jak jinak, když jsi posílal na smrt Sikinna? Když jsi dával tajný rozkaz, aby byl Peršanům vrácen onen roztřesený, odporný kleštěnec?
Stejně, ovšem. Hledaje radu v bezradnosti usuzoval jsi z jevů, které jsi považoval nebo chtěl považovat za ověřené. A tak nezbývá než podniknout i toto oblouzení mužů athénských a doufat, že tě ještě tentokrát Štěstěna neopustí.
A snad – dášli sebe celého do té hry, budeš-li ochoten ztratit v ní život – potom snad máš právo budovat hradby a pobouřit spartské otrokáře, využít toho, že se ještě radují nad troskami tvého Města. To budiž tvoje strážeň, že jsi sám a že budeš sám ve vítězství i v prohře. Tak sám, jako každý politik, který se postaví do čela vzrušeného davu a dotírá na jeho cit, protože se nemůže opřít o jeho rozum.
Tu se obvykle zastavil. Zmocňovala se ho úzkost z daleké budoucnosti lidského rodu na světě. Vždycky chtěl věřit v rozumné společenství člověka. Každé vítězství ho v té důvěře utvrzovalo. Zkušenost života však odpírala naději. Šťastné záblesky, hrdinství, vzpínání do výše a potom zase – pád, únavná bažina lhostejnosti, která spoutává nohy běžící za vítězstvím. Hrdinství davu a jeho ubohost, nadšení a pak

hlodající závist. Zářivá čistota cíle a hned potom líná, ztupělá surovost. Bude se to opakovat donekonečna? Budouli chtít býti pokládáni za státníky lidé usilující o to, aby za nimi stál právě jen rozvášněný dav, protože jemu se vládne nejsnadněji? Zaměníli umění politiky za vůli k moci? Budouli se chvět před světlem rozumu v mysli svých poddaných?
Brzy se projevilo první znepokojení. Ti, kdož vítali zničení Athén, zvedli pokřik. Sparta se chopila iniciativy a protestovala proti zjevnému porušení mocenské rovnováhy. Mezi vedoucími muži athénskými se vzmáhal zatím tlumený odpor a Themistokles, předstíraje klid, mírnil jejich rozladění. Nakonec se jako z přinucení uvolil, že navštíví spojence na Peloponésu a nedorozumění – to slovo záměrně opakoval – diplomaticky urovná. Jen několik nejoddanějších zasvětil do svého záměru. Zavázal si je, nabídnuv jim jako záruku vlastní život.
A jel, ne bez starosti. Ne proto, že by pochyboval o svém návratu. Popravdě v něj ani nedoufal. Tak pošetilí ti spartští vojáci přece jen nejsou! Byli. Snad že jim imponoval, když se jim dobrovolně vydal do moci. Zatím ho musili přijímat jako muže, kterého nedávno ozdobili čestným věncem. Ještě se neodvažovali obvinit z uskoku přítele Eurybiadova, i když se nedal přimět, aby se přistoupilo k jednání o sporné záležitosti.
Na každé zdvořilé vyzvání měl ještě zdvořilejší výmluvu. Přijel ve spěchu, aby svou osobní přítomností zmírnil zbytečné napětí. Nemůže však jednat sám, musí vyčkat příchodu ostatních členů athénského poselstva, ujišťoval trpělivě a s odzbrojujícím úsměvem. Zatím však čekal na zprávy z domova, štval běžce potají vysílané a opětovně nutil přátele i občany, aby neumdlévali a využili každého dne. Stavte, budujte, já tady vedu boj na zdrženou. Nevzdávejte hru o čas, nedbejte o můj život, přikazoval a zkoumal spodní tón odpovědí, jaká je naděje, že ho ještě budou poslouchat.
Bezpečně vycítil, kdy bylo nezbytné vzdát se obojaké úlohy. Hostitelé byli uzavřenější, zprávy, po kterých se pídili, vyvracely jeho nezávazná ujišťování. Začal tedy jednat. Tvářil se, jako by byl uražen projevenou nedůvěrou. Vaše zprávy? Jsou zkreslené a záměrně upříiišené, řekl jim s drzostí vpravdě diplomatickou. Ovládal jemné nitky intrik a mohl argumentovat s velkou přesvědčivostí.
– Vy přece sami víte, že jsou v Řecku síly – a ne neznámé Peršanům – kterým záleží na tom, abychom stanuli proti sobě právě my. Proč tedy spoléháte na zaujaté cizince, proč jste ještě nevyslali do Athén skupinu vlastních odborníků, aby se na místě přesvědčili, oč se vlastně vede tato zbytečná a našim společným zájmům škodlivá pře?
Celé noci se připravoval na toto vystoupení, rozvážil a vyzkoušel každé slovo, přízvuk, gesto, hnutí mysli. A jeho bystřejší intelekt je překonal. Nepoznali, že se jim posmívá.
– Jsme přece spojenci, volal vášnivě, – přes všechny trpkosti – vy si jich jste vědomi, mužové lakedaimonští! – jimi jsme. Stáli jsme si po boku u Salaminy a u Platají! Spolu jsme osvobodili Řecko!
Přijali jeho návrh. A když po nějakém čase dostali zdrcující zprávu, že „dlouhé zdi“ jsou dokončeny a oni že se stali obětí lstivé hry, že byli oklamáni, důvěřujíce tomu Athéňanovi, promluvil k nim Themistokles s důstojnou a urážlivou otevřeností:
– Mužové lakedaimonští, neklamou vás vaši poslové. Ano, stavbu dlouhých hradeb jsme díky Athéně Panně dokončili. Avšak podle mého soudu nepřísluší vám, abyste cokoli namítali proti našemu rozhodnutí. Město, které bylo dvakrát zničeno a obsazeno naším i vaším nepřítelem, poprvé v zájmu celé Helady, podruhé proto, že jste nám, znovu napadeným, odmítli pomoc proti vojsku Mardoniovu, smí a musí se starat chabými silami o obranu svých svatyň a občanů. Jsme zajisté spojenci, nikoli však vaši poddaní, a podle práva božského i lidského nesměli jsme jednat jinak. Nechť vás nepřekvapí, že v této chvíli jsou vaši poslové našimi zajatci. Dočasně ovšem, budete-li uvažovat spíše v duchu politické moudrosti než hněvu. Rozhodněte sami, chceteli můj život. Já jsem se zajisté vydal do vašich rukou z vlastní svobodné vůle.
Co tedy Sparťanům zbývalo? Vyměnili vyslance za Themistokla. Zapřísáhli se však, že tuto lest mu neprominou nikdy. Ze ho uštvou až k smrti. A mnohem lépe to věděl on, aspoň se domníval, že ví. To už není moje starost, říkal si cestou domů a vysníval si nové Athény, ne už zbořeniště uvnitř hradeb, ale pyšné a krásné město, pevný a inspirující střed vzdělanosti, věčně živý oheň svobody a lidského důstojenství.
Když ho doma slavně uvítali, měl pocit únavy; nemohl však ještě uvěřit, ba vzpíral by se tomu, že dosáhl výšky, odkud se už jen padá. Nazývali ho novým tvůrcem Města a on příliš lehkomyslně odmítal slyšet varovný hlas.
Vždycky ho v sobě umlčel při pohledu na tři přístavní zátoky sepjaté s městem v nedílný celek. Dvě věže se pnuly nad hladinou jako monumentální vstup. Až budou spojeny řetězy, žádnému nepříteli se nepodaří zdolat tuto vodní bránu.

Zil jako spáč, který se probouzí, ale odmítá vrátit se už do skutečnosti a přimlouvá snu, aby ještě neodcházel. Nezahálel však. Volal do města lidi, řemeslníky, po celé Heladě sháněl techniky a zval umělce. Proto neměl čas postřehnout nebezpečí popularity, když ho básník Frynichos oslavoval ve „Foiničankách“. Ani když byl středem pozornosti při návštěvě olympijských her. Vítěz od Salaminy, ukazovali si na něho závodníci, ale on nedbal. Nikdy netoužil po kariéře tyrana, samovládce. Plánoval a budoval základy pro budoucnost daleko za svou smrtí. A osobní zkušenost mu dokazovala, že ani nemá vlastnosti úspěšného demagoga.
Často ovšem uvažoval o muži, který bude ctěn a milován déle, než je v Řecku obvyklé. Ačkoli bude pohrdat vrtošivým lidem a tajit před ním.velkolepou nezištnost svého cíle, neustane mu lichotit, poklepávat dobromyslně a s uznáním na ramena a donekonečna opakovat:
– Ano, ano, mužové athénští, vy jste moudří a bdělí hrdinové, na vašich bedrech spočívá tento stát a já jsem toliko vaším pozorně naslouchajícím žákem. Vy jste všechno, protože vy mě inspirujete, zatímco já jsem toliko vykonavatelem vašich rozhodnutí. Vítězímli, pak jen proto, že citlivě reaguji na vaše instinkty, že včas postřehnu, kde vy tušíte možné nebezpečí. Neboť vy jste Řecko spějící k velikosti a já nezapomínám, že jste mě pověřili, abych proměňoval ve státnické činy, co se vašemu rozmyslu uzdálo.
On sám se domníval, že není tohoto rodu, ba že v srdci odmítá úlohu, která se mu ošklivila, když k ní byl donucen. Právem sebe samého propustím ze služeb milovaných Athén, sliboval si, až bude čas.
Nezmýlím se, poznám ho. Zatím se mu zdálo, že má právo sklízet úrodu radosti z předchozích činů. Omyl lidské přirozenosti: nic nepoznal. Nevěděl, že už minul vrchol paraboly, že padá a že se jeho pád bude postupně zrychlovat. Dal se překvapit. Později se nemohl domyslit, kdy vlastně vstoupil do druhé etapy svého života, kdy byl do ní stržen, jako by se byl neopatrně přiblížil k strmému ohbí vodopádu.
V tomto bodě se už nejednou pozastavil. Za ním zůstávala ona předminulost, kterou se tolikrát utěšoval. A nikdy nemíval dost odvahy, aby si přiznal, že se v té době příliš bezstarostně slunil v přízni, které měl nedůvěřovat. Ano, myslil na Město a dal mu všechny svoje síly, ale byl opravdu tak nezištný a moudrý, aby chtěl sebe samého oddělit od svých činů? Nepředstíral pocity povinnosti, aby přehlušil vlastní ješitnost?
Vstal a několikrát prošel ode dveří k oknu. Upil vína, které nemohlo ukojit jeho skutečnou žízeň. Ano, ujišťoval se, že žije jen pro obecné dobro, pro budoucí velikost Města netísněného už závistí Sparty a Korintu. Ale nevracelo se ve chvílích samoty pokušení, aby to byl on, který bude dlouho milován a ctěn? Nikdy ho neznepokojil pocit, že jeho vojenská sláva vadne? Ale ano. Dlouho se vyhýbal pohledět do tváře tomu druhému Themistoklovi, který mu připomínal, jak je opomíjen, a nutil ho, aby si získával přízeň pomocí přátel a skutků málo uvážených. A aby přezíral, co se skutečně dalo.
– Je ovšem pravda, že bych byl neunikl, i kdybych se nedopouštěl pošetilostí, nezastavil bych události, které se přibližovaly.
– Ano, ale byl bys je mohl přijímat s jasnějším čelem a s větší důstojností. Snad by sis mohl připravit jiný konec než ten, který máš dnes před očima.
Ještě jednou se napil a vrátil se na lůžko. Do úsvitu bylo daleko. Nesměl zmařit ani nepatrnou částečku času.
5 Sláva patřila vítězi od Platají, spartskému Pausaniovi, který se nadto zmocnil většiny Kypru, Sestu a Byzantia. V Athénách se nezadržitelně prosazoval opatrný a ukázněný Aristeides, zase už Spravedlivý, občansky skromný, dbalý spíše drobné práce a úspěchů, které neoslňovaly. Po jeho boku vstupoval na politické jeviště Kimón, syn maratónského vítěze Miltiada, který zatím trpělivě čekal na velkou příležitost.
Themistokles si byl vědom jejich přítomnosti, a protože v něm nevyhasla skrytá ctižádost, dopouštěl se chyb; uvědomoval si je pozdě. Jako by byl zapomínal, že v pozadí číhají Sparťané, kteří nepromeškali sebenicotnější záminku, aby umenšili jeho vliv. Aischylos v „Peršanech“ už zásluhy Themistoklovy zamlčel; varovný hlas se v něm ozýval stále naléhavěji. Odmítal mu naslouchat. Přel se s ním až do dne, kdy Athéňané rozhodli ostrakismem, aby obnovitel a budovatel Města odešel do vyhnanství.
Odstěhoval se do Argu na Peloponésu a ani nejslabší předtucha mu nenaznačovala, že nastoupil bludnou cestu psance. Domníval se, ačli si to jen nenamlouval, že v Argu, jehož přední muže si před časem naklonil a kteří nebyli nejmenší v jeho protispartských kombinacích, bude v poměrném klidu čekat na den, kdy ho spoluobčané povolají zpátky. Podceňoval Sparťany. Zapomínal, že ve mstě neznají míru.
Domníval se, že mu rostoucí moc Athén dovoluje, aby povýšeně nedbal na nedávnou lest s dlouhými zdmi, která jim dokázala, jak naprosto jsou druhořadí v politice.
Nikdo by byl v té době nepředpokládal, že využijí Pausaniovy zrady, aby zkřížili jeho osud. Ovšemže věděl, co platajský vítěz zamýšlí. Proč by však nemlčel, když byl na dohled tak nezvratný důkaz spartské méněcennosti? Proč by je byl právě on varoval?

Jeho Pausaniova zrada nepřekvapila. Nedivil se, že Sparťan neunesl břemeno slávy, že se mu zachtělo moci, vší dosažitelné moci, všech výsad a blahobytu, které ho oslnily v dobytém táboře nepřítelově. Přirozená slabina spartské výchovy, ubohý výsledek drilu a vynucené poslušnosti, která nedovolí, aby se rozvinula osobnost. Státem odchované dítě se zhroutilo pod náporem jediné zkušenosti, která byla netradiční a tedy nová. Svoboda trvá jako podstata existence, ne jako výsledek vnější disciplíny, slavnostního bičování, snášení hladu a žízně. Sparťan poslouchá, dokud je v dosahu eforů. Jakmile unikne kolektivnímu tlaku, vzbouří se. Ve skutečnosti je totiž jen zdánlivě asketický, protože také askeze je akt svobodného rozhodnutí. Proto je Sparťan svou podstatou otrok, nikoli svobodný muž.
V prvním procesu se Pausanias před efory obhájil. Ze zvolil perský kroj, jídlo, že se dal hlídat tělesnou stráží, že se obklopil ženami – to prohlašoval za lest. Uvěřili mu. On však se obhájil jen proto, aby dokonal zradu, až vyvázne ze Sparty. Když potom byl zachycen jeho list perskému prostředníku Artabazovi, pochopil, že prohrál.
Zvolil si smrt hladem ve svatyni, která nemohla být poskvrněna jeho krví.
Themistokles vždycky pohrdal Sparťany, kteří se dovedou projevit jen ve statečné smrti. Bojovat, vítězit, padnout. Nic nadto. I když si jako Řek vážil Leonidova hrdinství u Thermopyl, soudil, že mezi jeho jednoznačnou statečností a Pausaniovou zradou není rozdíl v kvalitě, že je to nadbytek a nedostatek téže věci. Iónský intelekt bude vždycky převažovat nad dórskou solidní těžkopádností beze stopy ducha, řekl si.
Nepoznal, že ho opustila předvídavost.
Neselhal za kritické situace před Salaminou. Pamatoval na chvíle tak palčivé jistoty, že ničily pochybnosti v zárodku. Cítil, že jeho jistota není jeho, on že je toliko prostředníkem síly, která v sobě všechno osobní rozpouští. Dokud stoupal k vrcholu, byly na dně jeho srdce Athény. Sotva ho vyvrhly ze svého středu, ocitl se v pustém vesmíru sám. Hlas udávající směr se odmlčel a on jen ze setrvačnosti analyzoval, kalkuloval, pokoušel se najít aspoň pravděpodobnou jistotu místo té, kterou ztratil. Proto semýlil: už nepadal. Řítil se.
Pohrdlivě se usmál, když dostal zprávu, že ho Sparťané obvinili z účasti na zradě Pausaniově. Síla jejich nenávisti se mu zaťala do srdce, ale považoval ji za slabomyslnou. Omyl. Jejich mentalita mu byla cizí. Nepochopil, že jim bude dobrá každá zbraň, protože jeho v Argu strpět nehodlali. Věděli, proč se tam uchýlil a co tam proti nim podniká.
Zase se opozdil. Nemohl nutit přední občany Arga, aby se vymlouvali a ze zdvořilosti dbali ohledů. Proto odplul na Korkyru potěšen aspoň tím, že se Athénští náhle vzpamatovali. Odmítli přijmout obžalobu z takového zločinu, který ostatně nikdo nebyl s to podepřít usvědčujícími důkazy. Využil té nálady a psal do Athén. Vysvětloval a hájil se proti nařčení, ale spíše proto, aby dodal odvahy svým obráncům. Dovídal se, že jim je podpory třeba. Nakonec však ti, kteří ani v Athénách nesnášeli umdlévající ozvěnu jeho minulé slávy, přičinili se, aby proti němu bylo rozhodnuto výrokem pro ně nedůstojným a pro něho nemilosrdným: Themistokles, syn Neoklův, nechť se ve stanovené lhůtě dostaví k soudu – do Sparty!
Konečně tedy poznal, že ani Spravedlivý Aristeides mu nikdy neodpustil vítězství ve starém a dobře obhájeném sporu o výklad věštky Aristoniké! Ta zkušenost ho zabolela: měl být zasažen tam, kde myslil, cítil a jednal svrchovaně. Ani slovo se nedověděl o tom, že by byl Aristeides pozvedl hlas v jeho prospěch. Protože ho Athény podruhé a bez milosti vydaly, nesměl žádat na Korkyřanech, aby ručili za jeho bezpečí. Válkou měli být donuceni, aby ho vydali jako hrdelního zločince. Prosili ho, aby uprchl. Ano, o útěku se mluvilo a oni mu velkomyslně nabízeli pomoc.
– Nikdy z Řecka! namítal jim bláhově, když ho varovali.
Raději spěchal do Epiru k Admétovi, králi Molossů. Protože se dal přemluvit aspoň k tomu, aby odešel ve vší tajnosti, psi spěchající mu v patách ztratili jeho stopu.
– Utekl na Sicílii, rozhlašovalo se o něm na Korkyře.
Někteří se jen tvářili, jako by věřili nezaručené zprávě. Nezajímaly je zprávy o něm. Chtěli Themistokla. Umínili si, že ho dostanou. Živého.
On zatím prchal. Padla na něho hrůza, protože nevděk a křivda podlomily jeho vzdor. Připadal si nestatečný a obviňoval se ze slabosti – ale do Sparty? K soudu? Mohl snad pochybovat o jeho výsledku? Lekal se takové nenávisti. V každém náhodném chodci mohl spatřovat zvěda, který se na něho vrhne, aby ho z pověření dvou předních řeckých států zajal nebo zbavil života. Nikomu nemohl důvěřovat a to v něm vyvolalo paniku. Nadto věděl, v jakém je stavu, styděl se před sebou, ale nemohl se přimět, aby si vedl zmužileji. Nepoznával se a zoufal nad sebou; jeho citlivá a od přirozenosti výbušná povaha se postavila proti němu. Smutek a hněv se v něm svářily, takže si chvílemi připadal jako člověk šílený.
Když nezastihl Adméta doma, pokládal to za neblahé znamení. Ptali se ho, kdo je, ale on se nesměl vyzradit. Rozhodl se, že se uchýlí do nedaleké svatyně, nechtěje budit pozornost, kdyby se potuloval

poblíž paláce. Cestou potkal dívenku, a pozdraviv ji, získal si její důvěru nebo snad vzbudil její soucit. Ona mu pověděla, že otec dlí na lovu a že se vrátí s večerem. Prosil ji, aby ho doprovodila do svatyně a pomlčela o jeho přítomnosti. Teprve otci ať poví, že ho hledá přítel. Dívala se po jeho ušlém koni a zaprášeném oděvu, ale přijala polovinu do zlata zasazené kameje, kterou jí vložil do dlaně. Sotva ji přesvědčil; slitovala se nad ním. Vpustila ho do malého chrámu se čtyřmi sloupy v popředí a koně odvedla k nedalekému potoku.
Slunce se už hluboko naklánělo a jeho poslední paprsky pronikaly větvemi starých buků, když se Admétos konečně vracel. Themistokles únavou usnul, a sotva zaslechl hlas, vyskočil jako štvaná zvěř. V úzkých dveřích zahlédl vysokou postavu, jejíž tvář byla zastíněna, ale ten hlas poznal, slyšel z něho spíše radost než údiv.
– Ty, Themistokle? objal ho a vedl k paláci a nechtěl ani vyslechnout, co sem přivedlo poutníka tak zbědovaného.
– Musíš, Adméte, a já nesmím před tebou skrývat, koho hodláš uvést do svého domu. Ty asi nevíš, co mě postihlo?
– Nevděk, jak je u vás zvykem. Doslechl jsem se o tvém vyhoštění do Argolidy, ale odmítal jsem uvěřit.
– Nic tedy o tom, že jsem musil hledat útočiště na Korkyře? Ani o tom, že jejím mužům hrozili válkou, poskytnouli mi nadále pohostinství?
Admétos naklonil hlavu dopředu, jako by se chystal vyrazit k útoku. V očích měl hněv.
– Neslyšel, při Diovi, a stěží věřím tvým slovům! Potom teprve se projevil jeho jemnocit, pochopil, že tak nesmí vítat zlomeného muže.
– K nám přicházejí zprávy pozdě, ale to není důležité v této chvíli. Přišel jsi ke mně, příteli a muži, a já ti přislibuji bezpečí. Proč ses skrýval ve svatyni? Mohl jsi vejít do domu. Nebo jsi mi snad nedůvěřoval?
– Jako psanec musil jsem ponechat rozhodnutí tobě. Odpusť, že jsem zvolil opatrnost. Nevím, nejsouli mi v patách. Rána, kterou mi zasadili moji Athéňané, je ještě čerstvá, nemohl jsem zastavit unikající krev. Nikdy jsem se nemusil vyhýbat lidem, proto mě osamělost cestou k tobě skličovala.
– Tento dům je tvůj a já se všemi svými jsem ti k ochraně. Až si odpočineš, uvážíme, co podniknout.
Teprve v noci naslouchal Admétos Themistoklovu líčení a jeho prostá mysl nepoznala, že přítel leccos zamlčuje, i když usiluje o upřímnost. Nebyl jí ještě docela schopen a věděl to o sobě. Zůstalo v něm hodně uražené pýchy toho chlapce, který nesměl chodit do Lykeia, protože jeho matka byla cizinka. Napil se vína úspěchu a opile si věřil. Ve skutečnosti nedospěl ještě natolik, aby unesl také jiný los než ten, který si zvolil. Vyčítal si, že Adméta v podrobnostech klame, ale nevyčítal si to dost přísně. Potřeboval se opřít o jeho klid. Bylo mu příjemné vidět před sebou héraklovskou zarostlou hlavu nasazenou na obřím těle, z něhož vyzařovalo teplo. Snad ta hlava myslila pomaleji, ale jistě v ní prozíravost ukrotila hněv. Poznával lidi způsobem, který by sotva dovedl vysvětlit. Tolik však pochopil, že ta nenávist, která slídí po Themistoklovi, nevyhasne proto, že vyhledal úkryt v jeho domě.
Napohled poslouchal, ale už v duchu chystal opatření, aby nikdo bez jeho vědomí nepronikl do blízkosti paláce. Hned nazítří dal nenápadně střežit cesty a pozorovat cizince, kteří by se chovali jakkoli podezřele. Sám jednal s hostem klidně a projevoval až okázale jistotu, že se nemůže přihodit nic neočekávaného, avšak bez starostí nebyl.
Vysílal svoje lidi daleko do okolí a nedal se oklamat pověstí, kterou mu brzy přinesli, že prý Themistokles opustil Řecko. Ona ho právě přesvědčovala, že nepřátelé se za ni skrývají a že neustali pátrat. Svým lidem mohl důvěřovat, ačkoli nepodceňoval jejich prostomyslnost. Pobyt tak významného muže nemohl být natrvalo utajen jen proto, že se tajilo jeho jméno.
Rozhodl se, že bude ponenáhlu připravovat přítele na situaci, která by se mohla náhle naskytnout, že by totiž nemohl déle ručit za jeho život. Radoval se, že se mu daří podvojná hra, a rád hledíval Themistoklovi do očí nezastřených už tak beznadějným smutkem. Každého dne dlouho do noci rozmlouvali a Admétos se přičiňoval, aby opatřil zprávy o událostech v Řecku. Nezdálo se, že by se kdekoli objevila naděje pro Themistokla. Moc athénská jeho zásluhou mohutněla. Nesmrtelnou zásluhou muže k smrti odsouzeného, říkal si a krev v něm kypěla.
Neodvažoval se mu povědět pravdu, ačkoli i jemu byla stále zjevnější. Hovořil s ním raději o minulosti, podléhal jeho nadšení, když mu líčil, jaké světlo bude vyzařovat ze sjednoceného Řecka do celého světa, jak se stane řečtina jazykem vzdělanců ve všech národech. Naslouchal mu, když se dával unést nadějí, že jeho pře bude rozsouzena spravedlivě a ne před spartským dvorem. Až se vrátí do svého Města, nebude usilovat o místo ve veřejném životě, tvrdil a Admétos přisvědčoval, jako by mu opravdu věřil – zatímco se o něho chvěl a každou hodinu čekal zlou zprávu.
Ty, které považoval za méně důležité, před ním zatajoval, o lidech, kteří cestovali od Nikopole a od

Ephyry bez náležitého důvodu a projevovali opatrnou zvědavost. Jeden dva, jimž se podařilo proniknout až do kraje Molossů, zmizeli a jedině Admétos věděl o jejich osudu. Třebaže jejich těla nebyla nalezena, ukazovalo se, že jiní jdou v jejich stopách. Ti se drželi v pozadí, byli už prozíravější, nevyptávali se a dávali přednost naslouchání, ale Admétovým lidem se nepodařilo svést je z cesty. Král také zatajil před Themistoklem listy, které mu začaly docházet, nejdříve podezřívavé, pak už výhružné. Naznačovaly, že místo pobytu onoho Athéňana bylo bezpečně zjištěno a že on, Admétos, bude volán k odpovědnosti pro ukrývání muže, který zradil a byl vyhlášen za psance.
Mužný Admétos si vyhradil právo rozhodnout a postihnout, kdy bude třeba ustoupit. Nakonec však byl i on sám překvapen a nezbývalo než jednat bez otálení. Jednoho večera dovedl Themistokla do svatyně a před sochou bohyně mu zkormouceně řekl, že musí odejít. Vysvětlil mu, že se už delší dobu ví o místě jeho pobytu a on že vykonal přípravy pro tajný přítelův odchod. Potom již za tmy ho doprovodil do olivového háje za svatyní, kde čekal spolehlivý průvodce, dva jízdní a jeden nákladní kůň. Stručně mu vysvětlil cestu, kterou považoval za poměrně bezpečnou, bude-li jen dbát opatrnosti: co nejrychleji na východ k Pindu, odtud po hranicích thesalskomakedonských a údolím Haliakmonu do Pydny při zálivu thermajském. Tam setrvá ve skrytu, dokud jeho průvodce nenajde spolehlivého majitele lodi, králova přítele, který by ho dopravil k břehům Asie.
– Já že mám opustit řeckou půdu!
– A chceš mi věřit, že na této straně Helespontu zůstat nesmíš?
– Tobě ano, Adméte.
– Jdi tedy v pokoji a já se přičiním, abych tvoje pronásledovatele buď zmátl, nebo pobil. Stráže už jsem rozeslal; za dnešní noc ti hodlám ručit. Až se slavně vrátíš –
Rychle ho objal, jako by mu chtěl zabránit, aby cokoli odpověděl. A Themistokles, sedaje na koně, pocítil jako zamrazení. Každý dopad kopyta na vyprahlou, kamenitou cestu mu opakoval: Nikdy, nikdy. Byla noc bez měsíce a on jen proti hvězdnému nebi uhadoval obrys mlčenlivého jezdce, který se co chvíli zastavil a naslouchal do ticha.
V Pydně se musil skrývat několik dní, než ho věrný Admétův služebník dovedl do přístavu a na loď připravenou k odplutí.
Vyrazili za jasného počasí; po dvou dnech se přihnala bouře a umění lodníků prohrávalo s protivným větrem a nadobyčej vysokými vlnami. Konečně se přiblížili k ostrovu Naxu a všichni se radovali z naděje na záchranu. Jen Themistokles věděl, že jde vstříc smrti, vystoupíli na břeh obsazený – Athénskými. Vyhledal tedy majitele lodi a řekl mu:
– Musím s tebou mluvit, nedlouho tě však zdržím. Muž opálené a zjizvené tváře se zvolna a nevlídně ohlédl:
– Musíš? řekl koutkem úst, vzal jsem tě na palubu, to je ti málo? Co ještě chceš? Což jsi nepoznal, z čeho jsme vyvázli?
– Záleželo na tobě, muži, přijmešli mě na přímluvu vládce Molossů. Ten ti však svěřil můj život, aby mě zachránil. Vydášli mě Athénským, bude zklamán, že zavinil smrt přítele.
– Kdo tedy jsi, cizince? Neznám tě. Zaručil jsem se za muže beze jména, slíbil jsem, že ho odvezu z Pydny.
Jeho hlas byl hrubý a netajil se netrpělivostí, protože už i sám dychtil, aby si odpočinul na pevné zemi. A dával i jinak najevo, že mu je rozhovor obtížný, bylo třeba jeho rozkazů lodníkům. Na Themistoklovi bylo, aby volil, jako už tolikrát.
– Přijal jsi mě beze jména a já se ti vydám. Jsem Themistokles, Neoklův syn, Athéňan. Na smrt vydaný městem, které jsem miloval. Můžeš se dočkat vděčnosti zdejšího velitele, když mě vylodíš na tento břeh.
Námořník si ho pozorněji prohlížel, zprvu nedůvěřivě, jako by pátral v paměti. Potom přivřel oči a ztlumil hlas.
– Themistokles od Salaminy?
– Ten.
– Při Diovi! Tys tedy ten muž!
A po chvíli váhavého mlčení, uprostřed křiku plavců a burácení vichru a za neustálého klesání a stoupání zádi, naklonil se k němu:
– Prokaž mi čest a pověz rychle, co pro tebe mohu učinit.
– Není to strach, který mě nutí, abych se zdráhal vystoupit na břeh tady. Sotva tě však mohu pro krátkost času přesvědčit, že hledám spásu z jiného důvodu. Nechci se jen smířit s tím, že už dnes nastává konec Themistoklův. Ty sám však musíš rozvážit, co můžeš podniknout.
– Moře je zlé, pane, jak vidíš, ale chcešli se svěřit jemu a mně, potom se pokusím, abychom přebyli noc

mimo přístav. Snad na kotvě, zaneseli nás vítr na příhodné místo. Poseidon ať rozhodne, co se o tobě uzdálo bohům.
– A ztroskotámeli? namítl Themistokles, lekaje se odpovědnosti za životy lodníků.
– Také o tom oni ať rozhodnou. Ale dobře jsi promluvil, ani já nechci, aby už dnes nastal tvůj konec.
– Jsem na útěku a nemnoho ti zatím mohu nabídnout, řekl a chtěl mu dát peníze, které mu daroval Admétos.
– Jen si je nech. Kdybych nechtěl z vlastní vůle, nezískal bys mě stříbrem. Co by sis počal na pevné zemi, když tam skoro všechno za ně můžeš koupit. Většinu toho, co budeš potřebovat.
Themistokles se cítil zahanben, že ztratil smysl pro vznešenost.
– Král Admétos se tedy nemýlil, hovoře o tobě. A já ti děkuji.
– Předčasně, můj pane. Jdi raději dolů a zbytečně se neukazuj, tady bude hodně povyku.
Pokývl hlavou k žebříku do podpalubí a kolébal se na příď. Natolik byl Themistokles znalý moře, aby věděl, jak bude obtížné obrátit loď odkázanou jen na sílu veslařů. Dobře také slyšel pokřik plavců, když byl vydán nový rozkaz o směru. Nejednoho z nich asi majitel na místě ranami umlčel a sotva komu vysvětloval, co zamýšlí. Většinu noci se loď prodírala vlnami, než byla dovedena do poněkud chráněné závětrné zátoky. Odtud ještě za šera, jakmile jen síla protivného větru poklesla, vydali se na východ a po mnoha dnech přistáli v městě Efesu proti ostrovu Samu.
Teprve po setmění směl Themistokles odejít.
– Teď se hleď někde ztratit, nechoď daleko od přístavu, vládce moře ti přeje. A potom nevím. Ty však čekej trpělivě, spravedlnost často klópýtá, ale věřím, že si Athénští jednou vzpomenou, kdo jim kázal budovat lodi.
Themistokles nechtěl podlomit jeho víru ve spravedlnost lidských pří, jen mu vroucně děkoval. On však ho ještě zadržel.
– Je povinností osudu, aby se ti stalo po právu. Musíš tedy bojovat o čas, musíš tady být, až sudba uzraje. Co by bylo s božským záměrem a jak by se prokázal řád světa, až by tě Athénští volali domů a ty už jsi nebyl mezi živými? Zoufal si, řekli by a litovali by tě. V srdcích by však jinak smýšleli: Což si smí zoufat muž?
Ta slova zněla štvanému Themistoklovi jako věštba dobrého boha a podepírala ho, třebaže jim nebyl s to věřit. Proto jen řekl:
– V této chvíli mi připadáš jako jeden spravedlivý. Nikdy na tebe nezapomenu.
– Ani já. Jdi s pokojem, muži athénský.
V přístavní krčmě v Efesu si chtěl odpočinout a v klidu rozvážit, kam se obrátí, když ho bouře zanesla příliš daleko na jih. A protože tu mnozí hovořili řecky a hlučně a bez opatrnosti, porozuměl, že na pobřeží Asie doufat v záchranu nemůže. Užasl, když se dozvěděl, že král Xerxes už dávno vypsal cenu na jeho hlavu. Lodníci u jednoho stolu o tom drsně žertovali a bylo z toho hodně halasení a vtipů na králův účet, o hejnu žen v harému, kde je prý Xerxes mezi eunuchy králem.
I když hovořili řecky, Themistokles pochopil, že nesmí věřit nikomu. Nemohl se však ubránit zdvořilé společnosti cizího kupce, který si k němu přisedl a později v noci s ním měl sdílet ne právě čistou světnici. Kupec byl patrně rád, že bude mít za druha urozeného muže, od něhož mu nehrozí rána nožem; hovořil jako člověk znalý poměrů v této končině a znepokojoval Themistokla utkvělým pohledem. Ačkoli netázán, vykládal, že situace na pobřeží je spletitá. Mnozí z Řeků nejsou ještě rozhodnuti, komu mají spíše stranit, Peršanům tolikrát už poraženým, nebo athénské symachii, která sotva ustane od boje proti říši bez panovníka.
– Xerxes? mávl pohrdlivě rukou a pak se dotkl čela.
– Možná, že po několika létech tu bude klidněji, ale zatím se země chvěje hluboko pod povrchem a nejistota činí lidi horšími, než ve skutečnosti jsou. Spíše dále k východu, ve vnitrozemí se může opatrný člověk ukrýt, začal znenadání a přikloniv se k Themistoklovi položil ruku na jeho pravici.
– Ne, ne, můj pane, pokračoval konejšivě, já tě nezamýšlím prodat.
– Nerozumím. Prodat mne? Což jsem ti nepověděl, kdo jsem?
– Ano, dobře jsem slyšel, ale přesto o tobě nic nevím a jen se odvažuji domýšlet, spoléhaje na vlastní zrak. Co záleží na jménu v tomto zmatku jazyků a lidí? Ty sám mlč a přijmi radu ze srdce nabízenou. Pryč od pobřeží, drahý pane, a víšli, kam míříš, raději si hodně zacházej.
Themistokles sklonil hlavu a zaváhal. Ryba, kterou mu předložili k večeři, budila nedůvěru, víno bylo trpké a bez vůně. Znal jen jediného muže, Nikogena z Mysie, který mu byl pohostinným přítelem. Zklameli ten, potom tu nemá nikoho. Nahlas to však nepověděl. Kupec toho nedbal.
– Hodlášli na sever, mluvil dále, jako by mu četl myšlenky, mohl bych tě poslat ke dvěma třem lidem, pro

které moje jméno něco znamená. Ale Propontidě se vyhni, Athéňané tam jsou pány a proslýchá se, že drží pevně Byzantion a Eion.
– Zamýšlím putovat do Mysie. Snad tam. Podle toho, co pravíš, je to pro mne hodně daleko.
– To ovšem nevím, vždyť i vědomí o mém vlastním osudu končí ve chvíli, kdy tlesknu rukama. Ale míříšli na sever, musíš se vyhýbat Sardům a Magnesii. Pusť se raději do Ankyry, tam bys mohl najít na několik dní odpočinek. A tvař se raději němým před Reky. Peršané, pokud hovoří řecky, nejsou tak nebezpeční. Kdyby sis přál, probudil bych tě brzy a mohl bys cestovat jako můj host. Vezu zboží do Sard a včas bych ti ukázal, kde odbočit do Ankyry.
Zdálo se, že mluví upřímně. Chtěl snad ukolébat Themistoklovu bdělost? Už ho v srdci prodal a těší se z peněz, které snadno získá? A přece jeho rady mohly být velmi cenné i úkryt v jeho karavaně.
– Jak ti mám poděkovat? řekl zdvořile a pevně hleděl do cizincových černých očí.
– Neděkuj, pane, dovol mi, abych byl jednou nezištný.
Je v tobě světlo bohatého života a to ve mně spálilo – co? Všechno asi, co je horší než já. Později si někdy vzpomeň na člověka, který šel kus cesty s tebou a dobře o tobě smýšlel.
Nahoře v podstřeší se svlékli a připravili ke spánku. Themistokles neusnul. Proč vlastně chce být živ, ptal se naléhavěji než před časem u krále Adméta. Zatím ještě nenalézal odpověď, která by obstála před nejvyšším soudcem. Ba ani před jeho vlastním svědomím.
Themistokles znovu opustil lůžko a na chvíli přistoupil k oknu. Tytéž hvězdy, které zářily před jeho narozením a budou se každého večera rozsvěcet i po něm, ukazovaly, že noc pokročila. Zanedlouho jejich démantový třpyt pobledne a pustá pláň na východě ohlásí nový den. Zaslechl zavrčení psů a kopyta koní tepající stání. Ty zvuky činily ticho ještě tišším. Potom kohoutí křik a první jako rozespalé zapípání ptáků. Dole u brány střídání stráží. Lačně naslouchal každému zvuku, který mu připomínal poklid jeho skonávající se prozatímnosti.
Dokud byl mladší a uprostřed dění, vzpínala se v něm dychtivost života právě v předjitřní hodině. Byl vždycky mužem dne a denního jasu. Časně se probouzel, aby svěže snil. Většina jeho velkých rozhodnutí se rodila před východem slunce. Zrána se zasliboval činům, jeho jitra patřila budoucnosti. Noci všechno to, co bylo dokonáno, ztuhlá láva minulosti, neschopná zahořet ohněm hlubin. Dávno už nepřicházejí po jeho nocích nedočkavá rána. Jen vzpomínky na chvíle rozbřesku.
Pan Mirzis byl v Magnesii spokojen a vděčně se radoval ze všech pečlivě promyšlených rozptýlení, která mu hostitel nabízel. Spěchal však a s lítostí se k tomu přiznal. Dávno už prý neprožil tolik poklidných dní nerušených myšlenkami na nepříjemné události, na setkání s lidmi nehodnými důvěry, na intriky dvořanů, které ho nutí k neustálé pozornosti. I když je chráněn přízní královou, v Susách si sotva kdy odpočine. Nechť se hostitel nermoutí, že snad nevhodně naléhá, sám jistě poznal, že je mu dobře v jeho oduševnělé společnosti.
Themistokles neváhal a vydal rozkazy k odjezdu. Pomlčel však o tom, že také sám je nedočkavý setkání s králem Artaxerxem, o jehož důvodu pan Mirzis nemluvil, ať už z nevědomosti nebo proto, že mu to bylo zakázáno. Themistokles uspořádal slavnou hostinu na rozloučenou a nikdo nepostřehl, jak on sám se loučí s lidmi a věcmi, ke kterým v Magnesii přilnul. Brzy ráno, ještě za šera vyrazili, aby se vyhnuli polednímu úpalu odpočinkem, a přece neztráceli čas. Pan Mirzis pozval Themistokla do svého prostorného vozu, a pokud nebyli příliš unaveni, rozmlouvali o námětech, které většinou předkládal k úvaze pan Mirzis. Byl v tom ohledu velmi bystrý a obratně se vyptával, aby ani nedával najevo neznalost, ani aby králova hosta nenudil. Čerství koně byli vždy připraveni a cesta ubíhala rychle. Obyčejně cestovali dlouho do večera. Potom už býval pan Mirzis unaven a Themistokles, sotva se uložil k spánku, mohl aspoň několik hodin vzpomínat na nekonečné týdny bloudění a skrývání cestou do Mysie.
Aigai zahlédl z dálky až po dvou měsících a jen po dlouhém domlouvání a podplácení byl uveden před Nikogena. Ten ho nepoznal a nebylo možno hned uhodnout, hodláli se k němu vůbec přihlásit. Teprve když Themistokles, vyhublý a v sešlém oděvu, pověděl několik veršů z Odysseje, Nikogenes prohlédl. Třebaže nebyl pověrčivý, bystrý padesátiletý muž, energický a zchytralý, který pod perským rouchem ukrýval věrné řecké srdce, domníval se, že vidí Themistoklovu duši, zabloudivší cestou do Hádů. Rychle ho pak odvedl do zadní části domu a jen manželce svěřil, kdo je jejich hostem.
– Od muže tvého rozmyslu bych se byl nenadal, že se vydáš na cestu, kde na každém kroku –
– O mém rozmyslu laskavě pomlč, právě ten se mi mstí. Dříve však uvaž, kdo k tobě přichází. Nejen nepřítel perského krále, ale i celé Helady, Sparťany a Athénskými pohnaný k soudu pro velezradu. A bez rozpaků mě odtud vyhosti. Zdá se mi totiž v poslední době, že přináším přátelům neštěstí.
Nikogenes zprvu nevěřil, slyšel z jeho slov projev šílenství a vysvětloval si je vyčerpáním po dlouhých pochodech neznámou zemí. Když zvěděl celý jeho příběh, usoudil – a hned ho o tom se vší výmluvností

přesvědčoval – že jediné místo, kde se může nadít ochrany, je královský dvůr v Susách.
– Tam král právě sídlí. Spolehni se, že to tvrdím právem, nejsem u dvora docela neznámý, řekl s jemným přízvukem pýchy, – a mám volný přístup ke Xerxovi. Ovšem, tobě to smím svěřit, je to jen stín onoho největšího a nejmužnějšího z Peršanů. Tebe však přijme.
– Ano, odpověděl Themistokles, půjdu do Sus, protože ty to doporučuješ. Raději bych utrpěl smrt od něho než od svých doma.
– Smrt? Proč se domýšlíš, že bych tě posílal na smrt?
– Hned v Efesu jsem se dověděl, že vypsal cenu na mojí hlavu.
– To už je dávno, můj milý, tenkrát po svém zbrklém útěku z Evropy a po Plata jích. Od té doby! Ani budování Persepole ho neutěšilo, zřídka tam pobývá. Zlomený, zrazovaný a nedůvěřivý muž uvítá čestného nepřítele, který mu svým příchodem přizná aspoň velkomyslnost. Cena, řekl jsi. Ano, mnoho talentů slibuje tomu, kdo tě k němu přivede, nechce však tvou smrt, při Diovi, nikoli. Ty jediný mu můžeš odpovědět na několik otázek, které ho sužují. To míním doslova, protože nevěřím, co o něm někteří říkají, že mívá záchvaty šílenství.
– Věřím ti a půjdu. Co mi zbývá? Půjdu a dám tak za pravdu těm, kteří mě nařkli z velezrady!
– A záleží ti na jejich mínění? Kdo by tebe mohl donutit, abys zrazoval? Pro moudrého muže se vždycky najde cesta, na kterou může odbočit, aby se vyhnul nevyhnutelnému. To ty ostatně víš, zapomeň, že jsem ji připomínal.
– Ano, vím o ní, svědomitě jsem se na ni připravil, když jsem prchal od mořského pobřeží.
– Chvíle takového rozhodování už pominula, snaž se zapomenout. Král tě potřebuje živého. Co s mrtvým lékařem? A dovol mi, abych to byl já, kdo tě k němu uvede, a do té doby pusť starosti z hlavy. Prokázal jsi mi čest, že ses uchýhl do mého domu, mnohem větší čest, než kdybys byl přitáhl v čele vítězné armády. Potěšíš mě, když budeš pokládat můj příbytek za domov.
Na Themistoklovu námitku, že by raději získal čas, aby se naučil obstojně perskému jazyku, měl Nikogenes pohotovou odpověď.
– Napiš mu list, já ho přeložím a pošlu. Měj, prosím, na mysli, že králův čas se musí jinak počítat než tvůj. Muž, který byl králem a není jím, podněcuje nedočkavost, aby přestal být i jako člověk. Teď už snad rozumíš, proč je třeba spěchat.
Themistokles měl dostatek volných chvil, aby vážil okolnosti podle důvěrných zpráv i dohadů Nikogenových. Ze říše už překročila svůj vrchol, o tom nemusil pochybovat. Dvůr už prý je toliko místem, kde se splétají ctižádostivé intriky a kde se uvažuje, co potom •. A přece nikdo z Achaimenovců ani z přední šlechty není vůdce rodem. Jistě ne Xerxův nástupce Dareios. Nikdo neoddává změkčilému způsobu života. Neúspěch válek s Reky zasáhl ničivě a urychlil, co bylo dříve skryto. Všichni jsou otřeseni nebo narušeni a jen harémy jsou jejich bojiště. V Evropě se setkali s něčím, co se vymyká jejich představivosti. Zničili Athény, a ony přece jsou. Spoléhali na hrubou sílu, na množství, na tisíce lodí a statisíce mužů a ztroskotali o nepochopitelnou převahu. Ne snad, že by nebyli jejich bojovníci stateční; to však, co zakusili v Řecku, vyvrací všechnu jejich zkušenost. Jako by slova dostávala nový smysl a řeč byla složena z protimluvů. Boj sám se dostává do roviny, která není jejich pevnou zemí. Nikdy nepochopí nadšení, ale nikdy se nemohou smířit s porážkou.
Xerxes se dal přelstít. Mardonios padl. Pausanias nedokonal zradu. Themistokles byl vyhnán. Všechny ty podrobnosti nezapadají do obrazu světa, který si konstruovali v době rozmachu. Naučili se vidět svět z úrovně moci a nehodlají ani nemohou přijmout jiný. Mnohé znevolnili, ale zůstali v podstatě barbary. Proto prý bude Themistokles Xerxovi tlumočníkem jevů, pro které perština nemá výrazy.
Tak mluvil Nikogenes. Jeho přítel a host uvažoval reálněji: Až bude v moci králově, může být od něho požadováno, aby pokračoval tam, kde neuspěl Pausanias. To pokládal za pravděpodobnější. Tak se mu otázka života a smrti podávala jen v jiné formě. Jeho osobní život pro něho znamenal: čas pro Athéňany, aby odčinili, čím jsou proti němu vinni. Tady pro něho začínal onen bludný kruh. Vždycky byl zase doveden do výchozího bodu: Athény v čele velkého Řecka. Do té míry se s tou myšlenkou ztotožnil, že z ní sebe samého nedovedl vyloučit. Tady končila jeho vlastní představivost: že cíle, jeho konečného cíle, mohou dosáhnout jiní •– Athéňané.
Proto po několika dnech souhlasil. Ano, pojede do Sus. Nikogenes s ženinou pomocí opatřil vůz, jakých se užívalo na vojenské silnici pro dopravu manželek a souložnic perských šlechticů. Krytý vůz s okny hustě zacloněnými. Bylo to pokořující, když měl cestovat pod ochranou takového klamu. Přemohl stud. Namlouval si, že jede ke králi Xerxovi jako vyslanec budoucího Řecka a že se jeho výmluvnosti podaří přes hlavy svých odpůrců zajistit mír beze zbraní, bez krvavých vítězství a ostudných porážek. Nebezpečnou nenávist obou stran že promění v pokojné soužití a získá tak řeckému důmyslu a

vzdělanosti úhor Xerxovy říše.
Díval se a viděl. I slova uložená hluboko v paměti se mu vynořila. Zřetelně slyšel, co zavolal do otevřených dveří onen dvořan před audiencí u krále Xerxa. V očích měl neskrývaný posměch a ještě cosi, snad uspokojení nad tím, že tento domněle rozumný muž jde do pasti tak pyšně vzpřímený, jako by se směl domnívat, že ho ochrání kouzlo jeho smyšlených bohů:
– Themistokles, Athéňan, syn Neoklův! zvolal persky a potom nezdvořile zkomolenou řečtinou, ale on, nevšímaje si ho a neohlížeje se už po nikom, lhostejný k nádheře, neuspěchaně kráčel dlouhou obřadní síní podepřenou sloupovím s foinickými hlavicemi. Její rozměry nesvědčily o vybraném vkusu. Nadbytek zlata a smaltu nemohl nahradit helénskou eleganci. Potom už nevěnoval pozornost ani sloupům, ani lidem po stranách a v průčelí. Jen k jednomu se upínal a jediného chtěl vnímat, Xerxa sedícího na trůně.
Věděl ovšem, co by měl udělat, co se od něho očekává na tomto orientálním dvoře, proskinésis, vrhnout se na* tvář před smrtelným majestátem. Dokonce i Nikogenes mu naznačoval, že by to bylo vhodné. On však sobě samému slíbil, že se takovým způsobem nepokoří. Když byl vzdálen od krále jen asi deset kroků, zastavil se a zkříživ ruce na prsou uklonil se, volně a s grácií dovolenou vůči muži, ne příliš hluboko, ale přece tak, aby vyjádřil povinnou úctu k urozenému hostiteli. Slyšel šum údivu přítomných nad takovou smělostí, jako by byl za ním zavanul vítr. A když se vypjal do plné výšky své postavy a uviděl králův úsměv, promluvil pevným hlasem:
– Králi králů, vlídně jsi dovolil, abych předstoupil před tvůj jasný obličej. Přišel jsem.
– Tvoje rozhodnutí mě potěšilo, muži athénský, a netrpělivě jsem tě očekával. Věřil jsem, že je souzeno, abychom se spolu setkali.
Král čekal, dokud nebyla jeho slova tlumočena, a pak po větách pokračoval:
– Často jsem o tobě přemýšlel. Byly dny, kdy jsem v tobě nenáviděl vítěze. Ano, bylo to přece vítězství, i když jsi mě překonal lstí. Od té doby jsme však oba zestarali. Jsme jiní lidé, nic nemajíce společného s oněmi minulými. A já tě tolik ctím, že tě nelituji pro nepřízeň, která na tebe dolehla. Vítám tě a moje srdce je ti nakloněno. V mnohém se lišíme a v mnohém jsme si rovni.
Snad hodlal hovořit dále, naznačil to dlouhou trapnou odmlkou, potom však vstal a s ním ti, kteří měli místa nejblíže pod trůnem, zatímco ostatní po obou stranách síně padli na zem. On sestupoval k Themistoklovi a pokynem ho pozval, aby šel s ním. Někteří dvořané byli patrně překvapeni, jak se náhle celý proměnil, jako by se byl vrátil do svých nejlepších let, bez kolísavých nálad, záchvatů skleslosti a nedůvěry, která mohla být nebezpečná. Toto je hodina, myslili si nejstarší z nich, kdy Ahura Mazda shlédl na krále s libostí a rozsvítil v něm ušlechtilost, které se tak často zpronevěřil. Nikdo však nepochopil, a Themistokles nejméně, že právě on podnítil v králi vůli po důstojnosti.
V hodovní síni s bohatě prostřenými stoly uvedl král oba hosty k vyvýšenému místu v průčelí. Bylo tam připraveno většinou ovoce, chléb a nemnoho jiných krmí, víno pak po řeckém způsobu v měsidle. Sotva se král zamýšlel pochlubit skromností, ačkoli jedl málo a víno odmítl. Themistokles seděl po jeho pravici a byl si vědom, že ho neustále pozoruje. Ostatní členové dvora jedli zdrženlivě a v naprosté tichosti. Také jídelna byla příliš nádherná na athénský vkus, ale host se vzdal předsudků a všímal si nenápadně krále, který přemáhal netrpělivost. Sotva si hosté smočili ruce, vstal a spěchal odtud. Ještě se za nimi nezavřely dveře, už se ozval uvolněný sbor hlasů.
Králův krok se zrychloval, ale chvílemi byl přece Themistokles po jeho boku. Oba byli téměř stejně vysokých postav, jen Xerxova ramena byla užší a nachýlená. Suchá bronzová pleť byla podbarvena bledostí a nehybný poloúsměv připomínal spíše jemně cizelovaný portrét než živou tvář. Nikdo by z něho nevyčetl záznam o krutosti, s níž dal vyvraždit dům svého bratra Masista z podnětu své žárlivé manželky Amestridy, jak Themistokles věděl od Nikogena. Nikdo by na něm nepoznal snadno zhrouceného člověka, který propadal zoufalství, když se události nevyvíjely podle jeho záměrů nebo se zjevně stavěly proti němu.
Kráčel stále rychleji a nevšímal si médských a perských ozbrojenců přede dveřmi, jimiž jim bylo projíti. Nic nepřikazoval, ale průvod knížat byl stále méně početný; jen málokterým bylo dovoleno přiblížit se soukromým komnatám panovníkovým. Do poslední z nich vstupovali už jen čtyři, Xerxes s učeným mágem, který už prve tlumočil, a Themistokles v doprovodu Nikogenově.
Tato síň nebyla příliš rozlehlá a host hned poznal z její uměřenosti, že byla budována i vyzdobena řeckými umělci. Iónské sloupy, vlys i tlumené barvy vytvářely přísnější dokonalost, která nerozptylovala a netísnila mysl. Ani nejmenší podrobnost nevybočovala z řeckého stylu.
– Doufal jsem, že tady se budeš cítit dobře, řekl Xerxes, a sotva se posadili, začal rozhovor.
Teprve později, když o tom rozmlouvali s Nikogenem, uvědomil si Themistokles, že král přesně věděl, co bude hodno jeho zájmu. Nejdříve si vyžádal obsažnou zprávu o jeho vnějším osudu a zřídka ho

přerušoval, když si přál být podrobněji poučen. Tak o Pausaniovi, o motivu jeho zrady, o smrti, kterou si zvolil, když marně doufal v pomoc perského prostředníka. Jindy zpozorněl nebo vyjádřil údiv pohybem očí, jak mu unikaly jemné rozdíly mezi iónským a dórským temperamentem, státním zřízením a odlišnou výchovou mládeže. Často si jen ověřoval, co už odjinud věděl a co snad přijímal s nedůvěrou. Nepatrné Řecko a jaké kontrasty! Nadání a vzdělanost, ale všechno jako zevnitř nahlodané nejednotností a neúctou k zasloužilým mužům. Dareios sjednocoval a velkomyslnost k poraženým pokládal za čest a prospěch říše. Nevnucoval perský způsob života, náboženství ani jazyk, chápal, že správa tak rozlehlých oblastí musí být tolerantní k obyčejům podmaněných národů. On byl právem Dárajavauš, „ten, jenž udržuje světlo pravdy“, zasnil se Xerxes, a přece jeho státnická moudrost nebyla vždy pochopena. Egypt a Babylónie se po jeho smrti vzbouřily a on, Xerxes, musil proti nim tvrdě zakročit. Ale Řecko, nepatrná země, sotva tak velká jako nejmenší ze satrapií, co si slibuje od vnitřních sporů, proč nectí vojevůdce, kteří ji dovedli ubránit proti tak velké přesile? On sám by je vyvážil zlatem – po smrti Mardoniově. Jeden z nich podlehl, maje porušenou povahu, Pausanias. Ale tento zde, který sedí proti němu, ten zajisté nepomýšlí na zradu. Proč přišel? Čeho doufá dosáhnout? Kdo to vlastně je, jakou tajemnou silou se cítí chráněn, jaká pýcha z něho vyzařuje? Čím nade mnou vítězí i teď?

– Už jsem pověděl o nenávisti k tobě pro lest před
Salaminou, Athéňane. Musím připomenout i vděčnost za pokyn, který jsi mi poslal, abych pospíšil k helespontským mostům. Později jsem pochopil, že také tenkrát jsi mě přelstil! řekl Xerxes příkřeji, jako by naznačil, že trvá na tom, aby se host „nepustil z přímé stezky pravdy“.

– Lest, ano, králi, odpovídal Themistokles volně, – ale co zbývalo, jaký jiný způsob, jak zachránit zemi? Kdyby tvoje velká armáda přezimovala v Evropě, nebyly by zničeny jen Athény, ale i celá Helada. Naše síla byla v triérách. Tvoje v pozemní armádě.

Xerxes se zamyslil. Co mu to připomíná Athéňan? Jakou palčivost vlévá do nezahojené minulosti? Proč ho dráždí? Vzpomněl si na válečnou radu, která měla rozhodnout o námořní bitvě. Ariabignes, král tyrský, král sidonský, všichni, ano, všichni se vyslovili pro svedení bitvy, když se Mardonios dotazoval po jejich mínění.

– Kdybychom tedy neodešli, kdybychom nepřijali námořní bitvu a pokračovali s pěšími a s jízdou na Isthmos –

– Ano, králi, byla to jediná tvoje naděje na vítězství, která se ti nabízela. Kdybys byl využil této svojí převahy, byli bychom bezmocní.

Přece tedy! myslil si Xerxes, přece nade mnou konečně zvítězila žena. Jediná žena v radě, Artemisia z Halikarnassu. Zvítězila nade mnou, pošetile hořícím touhou po snadném úspěchu. Nadarmo usilovala o moje vítězství!

Dlouho mlčel, chtěje se ovládnout, aby nevyburcoval běsy minulosti, když ho nejednou dovedly až na pokraj šílenství. Potom se však vzmužil a zvolil rozvahu v přítomnosti hrdého Athéňana, jehož smrt by už nic nezměnila na omylech navždycky dokonaných. Přiměl se zase k smířlivosti:

– A proč tedy, muži athénský, proč bylo třeba, abyste vydávali zemi v nebezpečí takové zkázy? Dnes mi snad odpovíš podle pravdy. Perská nadvláda není v podstatě krutá, téměř byste o ní ani nevěděli. Sotva je ti neznámo, že blažený Dareios rád užíval služeb řeckých umělců a že pozval ke svému dvoru Herakleita z Efesu?

Themistokles cítil, že pronikli ke dřeni sporu. Xerxes právě tím, co připomenul, dal najevo, co nikdy nepochopí, že před sebevýhodnějším poddanstvím je vždy třeba dáti přednost svobodě. To slovo bylo pro něho bez smyslu, protože svoboda ve své existenciální naléhavosti nebyla obsažena v jeho zkušenostech. Musil však odpovědět, třeba jen v náznacích.

– Vyslechni s umírněnou myslí, co o těchto věcech soudím, králi. Takřka na konci života, mohlo by se právem říci neúspěšného, nepřestávám trvat na tom, čeho jsem se už dříve domyslil. Ve vzájemném vztahu dvou společenství rozpoznávám jen dvojí možné řešení, autority a svobody. Ona plodí strach, vzdor, zákeřnost a mstu, tedy rysy zjevně otrocké. Tato zase vede k obětavosti a nadšení, které nemůže odpůrce pochopit pro jejich nezištnost. Ovšem – a to já nejméně hodlám zastírat – svoboda znamená také nadbytek sebevědomí, rozličnost mínění a soutěživou roztříštěnost. Je silná v době nebezpečí, ale sotva opadla první jeho vlna, odkrývá se rozdíl mezi jednotlivými osobami. Ne všichni lidé mají stejnou míru schopnosti, jak užívat svobody a podřizovat se omezením, která ona sama ukládá. Přece však tvrdím, že vláda násilím vnucená vzdělanějšímu národu, který si svobody cení jako nejvyššího statku, nemůže být ku prospěchu ani pokořenému, ani pokořiteli.

– Mluv otevřeně a bez výhrad.

– Jistě jsi uhodl, králi, že mám na mysli Řeky na asijském břehu. Na marný a zbytečný spor, pokud byl

řešen silou.
– Měli jsme tedy mlčet, když povstali Milétští a zpustošili Sardy?
– Neměli jste je přimět ke vzpouře, která uvedla v pohyb události hodné politování.
– Připomínášli Marathon –
– Ani tenkrát nebylo pozdě – pro tebe, králi.
– Pozdě? vykřikl Xerxes. – Nic ti to slovo nenapovídá?
– Včas jsi mě pozastavil. Pro mne je pozdě a nevidím, proč bych před tebou tajil, že jsem prohrál se svým životem i myšlenku veliké ceny.
– Budíš mou zvědavost, mluv, prosím, zřetelněji!
– Nezávislé řecké osady v Asii a svobodné Řecko neznamenaly žádné nebezpečí pro říši prostírající se po valné části známého světa. Tisíce nadaných mužů mé vlasti bys byl snadno získal do svých služeb a tvoje říše by jejich přičiněním mohutněla. Básnivá moudrost východu rozvíjená přísným řeckým intelektem vybudovala by základy vzdělanosti trvale a bez otřesů vzkvétající.
– Čeho si tedy žádáš?
– Není mým právem, králi, abych cokoli požadoval. Jsem tvůj host. Samozvaný vyslanec, odmítnutý vlastí, které jsem si nadevše přál sloužit. Myšlenka, kterou jsi mi dovolil přednést –
– Bude ti dána příležitost, abys ji uchoval živou. Hodláme tě poslat do Magnesie, budeš tam naším vyslancem.
– Vyslancem dobré vůle, králi?
– • To ponechávám tvému důmyslu. Nezapomeň však, že nesmíš důvěřovat nad míru. Měj kolem sebe muže, kteří budou pečovat o tvoje bezpečí. Raději se spolehni na Peršany, ačkoli i ty musíš podrobit zkoušce věrnosti. Jeli možná taková zkouška, dodal zasmušile.
– Nepřestanu spoléhat na tvoji podporu, králi.
– Nepleť si dvornost s pošetilostí, Athéňane! Na mou podporu? Na mne sotva smíš spoléhat, protože pro mne je pozdě, Themistokle! Pro mne bylo pozdě už ve chvíli, kdy jsem zdědil vaši proklatou válku! vykřikl nevraživě, jako by sebe samého trestal ironií.
– Čestný závazek a synovská úcta k zemřelému Dareiovi. Já sám nezkušený, ctižádostivý, podněcovaný k činům průměrnými lidmi. To je pravda, ačlis ji sám nepochopil. Dnes už je pozdě. Divím se, proč se neusmíváš. Což opravdu nevíš, že my dva, oba poražení, vedeme řeč bláznů?
Už se neovládal. Křičel. Všechnu trpkost ze sebe vychrlil. Potom se zalekl nebo zastyděl a pokynul tlumočníkovi, aby odešel. Jen Nikogenes směl zůstat, zdálo se však, že proti králově vůli, protože na něho ukázal:
– – Tobě snad smím důvěřovat?
Nikogenes vstal a v očích měl hněv, Xerxes jen mávl rukou:
– Mlč. Vím, co musíš odpovědět.
– Králi králů a pane, pochybuješli o mně, dovol mi odejít.
– Skvělé, poznamenal Xerxes s netajeným posměchem, velmi přesvědčivě předvedeno. Ale zůstaň, kdo by překládal, dokud se Athéňan nenaučí naší řeči.
Nevšímal si Nikogenova pobouření a přikázal mu, aby rychle otevřel dveře. Nikdo nenaslouchal, jen dvojice strážných zkřížila kopí. Krále to však neuklidnilo a do jeho pohledu se nevracela rozvaha, blýskala v něm dravci žluť a jen stěží se držel v klidu a tiskl ruce na prsa. Byl napjatý. Zdálo se, že na něco čeká. Nepohnul se však, když se na chodbě ozval dupot a do komnaty se nahrnula skupina asi padesáti ozbrojenců divokého vzhledu s nevelkými koženými štíty a krátkými mečíky. S hlukem se řítili proti třem mužům. Dalo se to tak překotně, že Themistokles vyskočil a postavil se před krále, aby ho kryl svým tělem. Nikogenes vytrhl proti přesile meč. Dříve než se připravil, trčelo proti němu několik ostří, dotýkala se takřka jeho roucha. Většina mužů však obstoupila Themistokla. Nepohnul se, ačkoli zuřivost v očích huňatých hlav byla hrozivá.
Co zamýšlel Xerxes, nebylo snadno rozhodnout, dokud nepovstal a nepohrdl hostovým gestem. I když to byla smluvená komedie, působila přesvědčivě, bojovníci jistě čekali na jediný králův pokyn. On však ještě nechápal, že se předčasně prozradil. Začal přecházet a pozorovat scénu z různých stran, vážně, zvídavě, ale bez hnutí v tváři. Potom se zastavil u Themistokla, zblízka si prohlížel jeho obličej, ale vyhýbal se střetnutí s jeho očima. V jeho výrazu nebyla krutost, ať se choval jakkoli podivně. Podle jeho toporného kroku a strnulosti těla mohlo se soudit na mysl vyšinutou k šílenství. Také proto, že nespěchal, aby trapný výjev ukončil; prodlužování mu ubíralo na účinnosti.
Themistoklův upjatý pohled ho znepokojil a krátce předtím, než konečně tleskl rukama, zjevil se mu ve tváři strach. Barbaři však poslechli a vyhrnuli se ven. A král stál skleslý a necitlivý k směšnosti. Polekal se

snad divokosti bojovníků a představoval si, že se dívá na obraz vlastního konce? Neomlouval se, pokynul jen oběma mužům, aby znovu usedli.
– Dosáhl jsi, Athéňane, podivuhodné svobody, rozumímli správně tvému slovu, když jsi tak lhostejný k úkladům osudu, promluvil tiše a Nikogenes se musil naklonit kupředu, aby mu rozuměl.
– Smrt není úklad, králi, ale přirozený konec.
– Ne vždycky přirozený, jak jsi viděl, namítl Xerxes.
– Musím ti ve vší úctě odporovat. Konec. Málo záleží na tom, jak a kdy.
– Mysli si tedy, žes mě přesvědčil. Já se ti však rovnat nemohu. Pověz, za koho mě pokládáš?
– Nerozumím otázce, králi. Ty jsi Xerxes, panovník velké a mocné říše. Proč bys jinak přijímal před svým obličejem neozbrojeného muže, kterého jsi před léty přinutil, aby ti byl nepřítelem?
Když Nikogenes větu přetlumočil, uvolnila se konečně králova tvář.
– Jaké nepřátelství, když mi zjednalo přítele! Zdá se, že jsi muž hodný pravdy. Věz tedy, že se mýlíš. Nejsem už Xerxes. Bojím se. Rozmlouvám se stíny a často je nemohu rozeznat od bytostí se smrtelným tělem. Kruté stíny. Napovídají mi, koho mám zbavit života. Nepřikazuji však vykonání jejich vůle. Poslechli by ti, kterým bych nařídil –? Pochopil jsi, že jsem ty muže zavolal, abych tě zkoušel. A potom ještě čekal, který z nich odstoupí od tebe a – Ne, nejsem Xerxes. Hraji sebe samého. Předstírám, jako bych mohl od sebe vzdálit zradu. Pamatuj si, muži athénský, nejnebezpečnější jsou ti, kterým jsem nakloněn důvěřovat. Prostě věrný tu není nikdo. V noci nespím. Čekám, kdy přijdou. A kdo z nich. Chtěl bych je aspoň poznat. Slyším jejich hlasy, jak se smlouvají proti mně. Neustále je slyším a marně uhaduji, komu patří. Nevidím už na lidských tvářích úsměv, ale škleb. Nesnesu pohled na jejich zženštilé a kruté ruce; vyvolávají představu vraždy. Každý eunuch je v tomto paláci jistější životem. Může pokojně spát. Když bdí, naslouchá lidské řeči. Co mu záleží, jaké zprávy přinesou běžci. O jaké porážce. O jaké zradě.
Schoulil se v křesle a ustrašeně se rozhlížel komnatou.
– Králi a pane, proč se neuchýlíš do Persepole? promluvil Nikogenes.
– Myslil jsem na to. Dlouho mě utěšovala. Ale nepřišel bych tam zase jen já? S nimi? Nedomnívej se, že můžeš uniknout stínům. Neznáš je. Nepronásledují tě.
Téměř bez přechodu přenesl pohled na Themistokla a dlouho se na něho díval s pokojným úsměvem.
– Přál bych si, abys zůstal se mnou. Nesmím však dovolit, abys zemřel kvůli pošetilosti starého muže. Nemysli si, že by tě ušetřili. Ne. Neznají slitování. Jako já jsem je neznal.
Proměny jeho výrazu působily až děsivě. Povstal a přecházel. Také oni povstali, ačkoli jim pokynul, aby si ho nevšímali. Spánky si tiskl do dlaní a zvolna se sunul po mozaikové podlaze a nádherný oděv na něm visel bez důstojnosti jako na loutce.
– Už zase! šeptal několikrát a nevysvětlil, co se přihodilo.
Položil se do křesla a zakryl si oči hřbetem ruky.
Nikogenes se bezradně rozhlížel. Patrně se bál, tak krále ještě nikdy nezastihl. Také Themistoklovi dal rukou znamení, aby mlčel. Čas se zastavil a nebylo možno odhadnout, kterým směrem se pohne. Když konečně Xerxes ukázal zase tvář, pozoroval je, jako by se rozpomínal, kdo jsou a proč znehybněli v jeho blízkosti. Potom se zachytil Themistoklových očí.
– Nechť vám oběma žehná bůh, kterého vyznávám, dokud jsem zdráv a neupadnu do temnoty, promlouval a nebyl ani s to skrýt, že se stěží ovládá. Potom si ve spěchu stáhl prsten a podával ho Themistoklovi.
– Nezapomeň na mne a já ti slibuji, že na tebe chci myslit jako na přítele. Zdá se, že bylo mimo naši vůli, abychom se potkali včas, hvězdné nebe se proti nám spiklo už ve chvíli zrození. Jsem však rád, že jsme spolu rozmlouvali. I když okolnosti nejsou příznivé, my sami jsme dnes lépe připraveni ocenit takový den. A kdybys někdy dospěl na pokraj zoufalství, vyvolej si ho před oči a popatři na něj vlídně. Také na mne, o to tě zvláště prosím. V té době už snad budu osvobozen z útrap nejistoty. Ze společnosti stínů. Lituji však, že se musím zříci potěšení tvé blízkosti.
Themistokles poděkoval za dar a pronesl několik zdvořilých vět. Xerxes přisvědčoval, ale Nikogenův překlad odmítl. Díval se vzrušeně do protějšího rohu a rukama naznačoval, že nechce být obtěžován. Oni však nikoho neviděli. Potom zase seděl tiše se sepjatýma rukama. Mohlo by se zdát, že na hosty zapomněl nebo se domnívá, že už je propustil.
Najednou vstal, vypjal se do výše a v celém jeho držení bylo něco vpravdě královského.
– Nikogene! vykřikl. – Nikogene!
– Slyším, králi a pane.
– Nařizuji ti, abys Athéňana Themistokla odvedl! Hned. Rychle. Hrozí mu nebezpečí. Bojím se o jeho život. Pověřuji tě – pospěš s ním do Magnesie. Skryj ho – přede mnou! Jděte! Pryč!

Zatleskal a dveře se otevřely. Oba odcházeli pozpátku, uklánějíce se, a Themistokles si vrýval do paměti strnulou, nepřirozeně vztyčenou postavu, vyděšené a rychle mžikající oči. Nerozuměl, co bylo persky řečeno, ale Nikogenes ho uchopil za ruku, táhl ho odtud a naléhal, aby se držel těsně za ním a neohlížel se.
Teprve když prošli dvěma nádvořími a mohli se vmísit mezi skupiny šlechticů, řekl mu, že jsou na útěku před Xerxem. Podle rozkazu – Xerxova. Themistokla přesvědčovala spíše Nikogenova bledost než slova o stínech, které s šíleným králem cloumají.
Sedli na koně a jeli krokem, aby nebudili pozornost.
– Zbytečně bychom spěchali, kdyby podlehl jejich našeptávání.
Za hodinu už ujížděli podle Nikogenova rozhodnutí. Ohlíželi se dozadu, ale silnice byla pustá.
Když se pod svahy médských pohoří blížili k Arbele, dostihl je rychlý posel se zprávou, že se vzbouřila králova tělesná stráž pod velením hyrkanského šlechtice Artabana. Xerxes a jeho syn Dareios byli zavražděni. Nástupce trůnu Artaxerxes přívětivě prosil – a důtklivě přikazoval – aby se bez meškání vrátili do Sus. Themistokles hodlal odmítnout, vyprosit si aspoň roční lhůtu, aby si osvojil znalost perské řeči. Nikogenes jeho úmysl neschvaloval. Také v Susách se může věnovat studiu, nebude bez schopných učitelů, ujišťoval ho, ačkoli vážil spíše jiné důvody.
– Poslechnešli, může tě zachránit mladý král. Odmítnemeli, snadno nás dostihnou Artabanovi pochopi. Jsi ale můj host, je na tobě, abys volil. Já ti smím ze srdce radit a pak už jen čekat. Neopustím tě však.
Themistokles se podřídil; uvědomoval si, že je v této zemi cizincem, který sice vidí, ale nemůže pochopit, co se tají pod povrchem jevů. Toužil po odpočinku. Únava z dlouhé nejistoty ho ochromovala. Co mohlo aspoň zdánlivě ukončit jeho běh o zachování prostého života? Nebyla pro něho jiná cesta, nepřijmeli Artaxerxovo pozvání. Už tenkrát mu napadlo, jaké nebezpečí se v něm skrývá. Namítl si však, že mladý, nezkušený a tvárlivý panovník bude vnímavější pro jeho politické záměry než Xerxes, který se potácel mezi vidinami stínů a nepřátelskou skutečností. Nikogenes ho v tom názoru utvrzoval. Také on mohl jen doufat, že s Themistoklovou pomocí si získá náklonnost nového krále.
Vraceli se z nejistoty do neznáma. Když byli od Sus vzdáleni na dva denní pochody, setkali se se silnou jezdeckou jednotkou. Její velitel prohlásil, že po zbytek cesty jim poskytne ochranu. List krále Artaxerxa je uklidnil.
Čekal na ně a uvítal je bez větší obřadnosti. Pěkný chlapec, bez minulosti a nezatížený výčitkami. Zdálo se, že jeho ctižádost směřuje k větším věcem než k ukojení vlastní marnivé pýchy. Proto si ani neuvědomoval, jaké nebezpečí mu hrozí, když se dostal na trůn z vůle Artabanovy.
Mladý král chtěl vést a napravovat. Ze si přál najít učitele v Themistoklovi, že usiloval o jeho přátelství? Proto snad, že ho viděl ověnčeného slavnější minulostí. Neznalost řeči je oddělovala, ale on přece stál o Rekovu společnost. Zahrnoval ho pozornostmi a takřka ho neopouštěl. Snažil se ho napodobit v uměřených pohybech, v držení těla, v neukvapeném formování myšlenky. Sám s ním hovořil persky, určil mu vzdělané učitele a zval je s ním ke stolu, k lovu i k hrám.
Themistokles se obával, že vzbudí žárlivost, která na dvoře nezdravě bujela. Držel se proto sám, pokud jen bylo možné. Bděl, pozoroval, naslouchal. Jeho otevřená povaha mu zjednávala přátele mezi učenými Orientálci. Proto se včas dověděl o tom, co zamýšlí Artabanos. Mohl krále varovat a předejít tak připravované vzpouře. Artaxerxes mu k Magnesii nabídl ještě Myus, Lampsakos, Perkote na Helespontu a Skepsis v Argolidě.
Když se konečně usídlil v Magnesii, aby se tam pokoušel naposled vnutit smysl vlastní existenci, ospravedlnit svou minulost, položit základy ke smíru mezi Evropou a Asií, příliš brzy poznal, jak naprosto byl vyloučen ze svého národa. Nikdo nechtěl naslouchat vyslanci dobré vůle. On se pak nadarmo léčil z životní prohry, hledaje moudrost. Čekal. Kolikrát si představoval obraz – posledních věcí. Obklopoval se lidmi a nepodroboval je zkoušce věrnosti, jak mu kdysi radil král Xerxes. Nikdo však k němu nepřiskočil v nestřeženém okamžiku a nedaroval mu konec, „prostě jen konec, králi králů, lhostejno kdy a jak“. Konec bez úvah a bez uleknutí, protože ani na to už nezbývá čas.
Přece tedy jen jemu bude ponecháno poslední rozhodnutí? Přece mu bude poskytnuta příležitost, aby domyslil sebe samého? Když se dověděl, kdo za ním přichází do Magnesie, do jeho vleklé prozatímnosti, kde se nic nedalo a kde on už zbytečně prodléval, přijal tu zprávu klidně.
Vznešený pan Mirzis? Ano. Ale nejen on.
S lačností se rozhlížel po míjející krajině, po obzorech, které se před ním otevíraly a které je mu sotva souzeno ještě jednou spatřit. Zase jako před léty se přesvědčoval o rozlehlosti říše, nad kterou jednou zvítězil. Nic se tu celkem nezměnilo. Potrvá staletí, než si lidé podrobí pustý nepřátelský prostor náhorních planin. A potom svět divokých hor navršených jako šílenstvím neznámých obrů. Mezi horním tokem

Halysu a Eufratu prodírali se soutěskami a stoupali k průsmykům pod oslepující oblohu, kterou si člověk zalidňuje bohy ze strachu, že neunese tíhu života, když se proti němu vzepře osud a zlomí v něm vzdor. Hory a skály rozpálené poledním parnem, kdy i vítr horce vanul; a mrazivé za noci, přízračné ve svitu měsíce, který tady neměl milostnou tvář domova, ale svým studeným světlem jako by rozněcoval burácení předjitřních vichřic.
Teprve od Melity byli chráněni svahy nad údolím Tigridu. Když ho pak u Amidy překročili, jeli už rychleji po jeho levém břehu.
7 Themistokles, který se naposled chystal předstoupit před krále Artaxerxa, opíral se o výhodu, kterou až dosud utajil i před nejbližšími: přivlastnil si většinu zkušeností dostupných jedinému člověku, a mohl proto uvažovat, užívaje toliko střízlivého rozumu. K životu už ho nepoutalo nic než zvědavost. Iluze o lidech dávno ztratil, ba ani sám o sobě už je neměl. Přísné zkoumání ho dávno donutilo, aby se jich vzdal. Několik let sice nebyl na útěku, neskrýval se a pohostinně otvíral svůj dům, ať přicházeli známí či cizinci. Přesvědčoval se, že do lidských věcí už nezasáhne nikdy. Chtěl se pokládat za pouhého pozorovatele.
V tom se ovšem klamal a trpěl vědomím toho sebeklamu. Což nebýval vděčný za každou zprávu o svém Městě, nadšený každým jeho úspěchem, rozechvělý nad sebemenším pohybem vzhůru? Třeba vyřazený z politiky, upínal se k naději, kterou v době mužnosti začal proměňovat ve skutečnost.
Také v tom se vědomě obelhával, že se musí dočkat takové konstelace okolností, která povede k odvolání ne snad rozsudku, ale křivdy. Klamal se i tenkrát, když přijal perské pohostinství, vysoký úřad a přepych vnějšího života, když se zjevně postavil na stranu nepřítele. Rok od roku posouval pravděpodobný termín zvratu; jindy se utěšoval, že se dočká spravedlnosti až někde za vlastní smrtí. Neníli právě ona povýšena nad všechnu lidskou spravedlnost? Jí zajisté uniknout nelze. Dostihne nás spěchající či loudající se v okamžiku, kdy pro nás přestává čas.
Jedno však přijímal bez výhrad, že zdánlivý poklid knížecího života v Magnesii je trpce ironický zisk muže, který vybojoval bitvu u Salaminy a svým diplomatickým rozmyslem zajistil budoucnost Athén. A přitom nezapomínal na rub mince, že je totiž dlužník čekající, až se věřiteli zlíbí požadovat zaplacení dluhu. Potom se teprve kruh jeho života uzavře.
Protože pak na konci svých let spatřoval v olympských bozích jen nádhernou básnickou vizi, opakoval si jako zaříkadlo:
– Budu to přece jen já, kdo rozhodne v poslední instanci.
Po příjezdu do Sus nedal se zmást slavným přijetím a Artaxerxovou srdečností. Ten mladý muž si vede dobře, myslil si, ačkoli ani on radost ze shledání nemusil předstírat. Za prvního pobytu u jeho dvora se mezi nimi vytvořil vztah přes Themistoklovu neznalost řeči. Nyní už udivoval výtečnou perštinou i vlastní bohatou výřečností. Obešli se bez tlumočníků a každý námět rozhovoru mohli dovést k nejzazším důsledkům. Oba je to těšilo. Bylo překvapující, že se od sebe za pět let nijak nevzdálili. Spíše se zdálo, že se vzájemné porozumění jen prohloubilo. Zasvěcenější dvořané byli často dojati přátelstvím, které jen vzácně vzniká mezi muži rozdílného věku, jazyka a kultury.
Themistokles nemohl být oklamán. Obdivoval se králi, jak se ovládal, aby ani hnutím obličeje nenaznačil, co zamýšlí. Jako by se byli vrátili do doby ve stínu Artabanovy vzpoury. Nebylo takřka hodiny, aby neprodlévali spolu. Pro staršího muže to byla radost, které se ochotně vzdával. Nenadal se, že by se s ní ještě kdy setkal. Vzácná sama o sobě, protože ani jí nedovolil, aby ho zaskočila. Překonal Artaxerxa právě tím, že se udržel nad ní. Mladý král se naléhavým otázkám jen obratně vyhýbal. Když konečně po řadě příjemných dní obrátil pozornost k politice, nepřekvapil zkušenějšího muže.
– Zavolal jsem tě, protože jsem toužil po tvojí společnosti, Themistokle, ale jistě bys mě pokládal za nerozvážného, kdybych se s tebou neporadil o tom, co je, řekl Artaxerxes jednoho večera, když se odebrali do oné komnaty vyzdobené v řeckém stylu, která byla pro hosta nezapomenutelná.
– Takovému rozhovoru se vyhnout nemůžeme. Je ostatně třeba, abych ti složil účty ze svého pobytu v Magnesii. Bojím se, že budeš zklamán stejně jakož i já.
– To nemám na mysli, příteli, spokojím se, když mi povíš, jak se ti jeví politické záležitosti.
– V Řecku?
– Ano, také; mluv nejdříve o něm, odtud máš jistě podrobnější zprávy. Pokud vím, je v čele athénského spolku muž Kimón a snaží se soustředit síly proti naší říši. Využil povstání Psammetichova syna Inara a hodlá ho podporovat loďstvem. My se však nemůžeme vzdát Egypta, jak jistě víš.
Kimón – zamyslil se Themistokles, aby překonal hořkost proti člověku, který dal odsoudit na smrt Epikrata, když dopravil do bezpečí jeho ženu a děti.
– K tomu mi dovol poznamenat, že postavení Kimónovo není příliš pevné po jeho nedávném neúspěchu na Peloponésu. Byl to nezdar politický a posunul do popředí Perikla, mluvčího strany protispartské. Tak se

mi to jeví.
– Jsem jen povrchně zpraven o tamějších událostech.
– Kimónova politika směřovala k sjednocení Řecka a k postupu proti Persii –
– Proti barbarům, usmál se král.
– Ano, tak se to vyjadřovalo. Odtud i snaha vyhýbat se konfliktu se Spartou. Proto jí vedl na pomoc proti povstalcům na čtyři tisíce hoplitů. Třebaže byl o tuto pomoc požádán, přední mužové ve Spartě mu vůbec nedovolili vojensky zasáhnout. V Athénách to přijali jako urážku a strana protispartská toho využila. Už jsem tě zpravil, že koncem předloňského roku uzavřeli Athénští spolek s Argem.
– O ten jsi usiloval už za pobytu v jejich městě, nemýlímli se.
– Dobře si vzpomínáš, je tomu tak. A Kimón se nemoudře rozhodoval, když se postavil do čela výpravy do Egypta. Zapomněl, že jeho nepřítomnost v Athénách povede nezbytně k jeho pádu. Byl poslán do vyhnanství podobným soudem jako před léty já. To je zpráva nejnovější.
– A muž Perikles, co o něm soudíš?
– Pokud jsem ho mohl sledovat, je stejně moudrý jako ctižádostivý.
– Tak i mně se zdá, že přijal za svou myšlenku o vedoucím postavení Athén. Tvoji myšlenku. V tom ohledu můžeš být spokojen, našel jsi žáka, který je ti ke cti. Při našich rozhovorech se mi nejednou zdálo, i když jsi to výslovně nepřiznával, že jsi rozhodným nepřítelem Spartských. Pochopil jsem, že jejich msta tě učinila psancem. To jediné u tebe rozhodovalo? Stěží bych tomu věřil. Chceš mě poučit v té věci?
Proti své vůli pocítil Themistokles radost nad královou vnímavostí. Vítal ji však i z jiného důvodu, že totiž vzbudí nedůvěru v mysli Artaxerxově proti plánům Lakedaimonských, kterých se obával pro vzdálenější budoucnost. Zatím ještě nic nenaznačovalo, že by se Sparta hodlala spojit s Persií proti Athénám, ale on se už toho obával. A potom – potom mu nebude dovoleno zasáhnout!
– Děkuji ti, králi, že hledáš hlubší příčinu, kde by se většina spokojila povrchním vysvětlením. Nejsem nepřítelem Spartských pro onu křivdu, ačkoli by nebylo ani lidské, kdybych se ji snažil v sobě potlačit. Byl jsem však jejich odpůrcem dávno předtím, než mi ublížili. Vždycky vy vzpoury. Nebylo takřka hodiny, aby neprodlévali spolu. Pro staršího muže to byla radost, které se ochotně vzdával. Nenadal se, že by se s ní ještě kdy setkal. Vzácná sama o sobě, protože ani jí nedovolil, aby ho zaskočila. Překonal Artaxerxa právě tím, že se udržel nad ní. Mladý král se naléhavým otázkám jen obratně vyhýbal. Když konečně po řadě příjemných dní obrátil pozornost k politice, nepřekvapil zkušenějšího muže.
– Zavolal jsem tě, protože jsem toužil po tvojí společnosti, Themistokle, ale jistě bys mě pokládal za nerozvážného, kdybych se s tebou neporadil o tom, co je, řekl Artaxerxes jednoho večera, když se odebrali do oné komnaty vyzdobené v řeckém stylu, která byla pro hosta nezapomenutelná.
– Takovému rozhovoru se vyhnout nemůžeme. Je ostatně třeba, abych ti složil účty ze svého pobytu v Magnesii. Bojím se, že budeš zklamán stejně jakož i já.
– To nemám na mysli, příteli, spokojím se, když mi povíš, jak se ti jeví politické záležitosti.
– V Řecku?
– Ano, také; mluv nejdříve o něm, odtud máš jistě podrobnější zprávy. Pokud vím, je v čele athénského spolku muž Kimón a snaží se soustředit síly proti naší říši. Využil povstání Psammetichova syna Inara a hodlá ho podporovat loďstvem. My se však nemůžeme vzdát Egypta, jak jistě víš.
Kimón – zamyslil se Themistokles, aby překonal hořkost proti člověku, který dal odsoudit na smrt Epikrata, když dopravil do bezpečí jeho ženu a děti.
– K tomu mi dovol poznamenat, že postavení Kimónovo není příliš pevné po jeho nedávném neúspěchu na Peloponésu. Byl to nezdar politický a posunul do popředí Perikla, mluvčího strany protispartské. Tak se mi to jeví.
– Jsem jen povrchně zpraven o tamějších událostech.
– Kimónova politika směřovala k sjednocení Řecka a k postupu proti Persii –
– Proti barbarům, usmál se král.
– Ano, tak se to vyjadřovalo. Odtud i snaha vyhýbat se konfliktu se Spartou. Proto jí vedl na pomoc proti povstalcům na čtyři tisíce hoplitů. Třebaže byl o tuto pomoc požádán, přední mužové ve Spartě mu vůbec nedovolili vojensky zasáhnout. V Athénách to přijali jako urážku a strana protispartská toho využila. Už jsem tě zpravil, že koncem předloňského roku uzavřeli Athénští spolek s Argem.
– O ten jsi usiloval už za pobytu v jejich městě, nemýlímli se.
– Dobře si vzpomínáš, je tomu tak. A Kimón se nemoudře rozhodoval, když se postavil do čela výpravy do Egypta. Zapomněl, že jeho nepřítomnost v Athénách povede nezbytně k jeho pádu. Byl poslán do vyhnanství podobným soudem jako před léty já. To je zpráva nejnovější.
– A muž Perikles, co o něm soudíš?

– Pokud jsem ho mohl sledovat, je stejně moudrý jako ctižádostivý.
– Tak i mně se zdá, že přijal za svou myšlenku o vedoucím postavení Athén. Tvoji myšlenku. V tom ohledu můžeš být spokojen, našel jsi žáka, který je ti ke cti. Při našich rozhovorech se mi nejednou zdálo, i když jsi to výslovně nepřiznával, že jsi rozhodným nepřítelem Spartských. Pochopil jsem, že jejich msta tě učinila psancem. To jediné u tebe rozhodovalo? Stěží bych tomu věřil. Chceš mě poučit v té věci?
Proti své vůli pocítil Themistokles radost nad královou vnímavostí. Vítal ji však i z jiného důvodu, že totiž vzbudí nedůvěru v mysli Artaxerxově proti plánům Lakedaimonských, kterých se obával pro vzdálenější budoucnost. Zatím ještě nic nenaznačovalo, že by se Sparta hodlala spojit s Persií proti Athénám, ale on se už toho obával. A potom – potom mu nebude dovoleno zasáhnout!
– Děkuji ti, králi, že hledáš hlubší příčinu, kde by se většina spokojila povrchním vysvětlením. Nejsem nepřítelem Spartských pro onu křivdu, ačkoli by nebylo ani lidské, kdybych se ji snažil v sobě potlačit. Byl jsem však jejich odpůrcem dávno předtím, než mi ublížili. Vždycky mi představovali popření všeho, co vede člověka k vyšší míře lidskosti.
– Vím jen, že jako vojáci jsou vynikající.
– A nic více nad to, králi, což je povážlivý nedostatek. Pohrdají múzickým uměním a to vždycky vede k politice šílené.
– Jak nezvykle uvažuješ, múzické umění a politika. Zdrž se, prosím, u toho námětu. Ale odkud tak hluboký rozdíl mezi Dory a ostatními lidmi řeckého jazyka?
– Kmeny stejně jako lidé přicházejí na svět s určitou povahou, kterou mohou měnit a rozvíjet. Nedovedu ti ovšem vysvětlit, králi, protože ani sám nevím, proč někteří usilují o změnu a jiní setrvají na tom, co jim bylo dáno. Také tyto sklony jsou možná určeny zrodem. Já jen mohu o Sparťanech soudit, jací jsou a chtějí být, protože to musí mít vliv na moje politické smýšlení.
– Máš na mysli jejich výchovu a státní zřízení?
– Když dovolíš, začnu tvrzením, že neuznávají něhu lidské lásky, ale toliko plození dětí na příkaz státu. Vojáčky způsob života od útlého věku a neustálý dohled státních orgánů podlamuje v nich důstojnost a kázeň pravé svobody. Porozumíš mi, připomenuli Pausania. Jejich přední mužové, ať jakkoli stateční před nepřítelem, nemohou vyrůst na osobnosti. Vždycky zůstávají jen na úrovni příslušníků mraveniště. Ty sám přece víš, že vznešenost lidské existence je podmíněna neustálým sporem člověka společenského a individuálního. Tento základní rys jim chybí. Nesmějí znát ani soukromí, ani rozkoš z hlubších úvah. Pyšní se, že se dovedou vyjadřovat v krátkých větách. Nepochopili však, že tak zastírají především neschopnost myšlení. Ale proto budou vždy usilovat o nadvládu založenou na znevolnění. Jsouce sami otroky státu, nemohou vytvořit osvícený způsob řízení politických záležitostí. Takovou vládu, která se neprojevuje trvalým znásilňováním, ale opírá se o rozumnost zákonů a o obecný souhlas vzdělaných, a tedy myslících občanů. Protože trvají na starých řádech a nenávidí změnu, jsou určeni k tomu, aby jimi bylo pohybováno. A tak je jejich vůle k nejvyšší moci tragická. Nikdy nemohou pochopit takové státní zřízení, které by s nejvyšší možnou představivostí zkoumalo a stanovilo podmínky vzestupu a rozmachu všech, a tedy upevňovalo duchovní společenství Helady. Tento pojem je jim cizí zejména. Hélótizované Řecko se spartskými otrokáři v čele – to je jejich cíl. A svrchované nebezpečí nejen pro Athény, nejen pro mou vlast, ale i pro celý svět, jak pevně věřím.
– Tvoje výmluvnost je velmi přesvědčivá a nezapomenu, cos mi právě pověděl.
– Rád se přiznávám, králi, že jsem hovořil vášnivěji pro tvou vlastní budoucnost panovníka. Nedej se jimi svést, až se budou ucházet o tvoji přízeň proti – Athénám!
– Pochopil jsem a děkuji ti. Zdá se mi, že vím, proč spoléháš na Perikla: také on se bude ve vnitřních otázkách řídit v podstatě tvými soudy.
– Nepochybuji o tom. Je vzdělaný a vnímavý pro krásu uměleckého díla.
– Nediv se, když se zeptám, jak si podle tvého soudu povede v politice zahraniční? Proti nám ovšem, s tím jistě souhlasíš?
– Nebudeli považovat za přednější, aby upevnil athénskou moc uvnitř Helady.
– Zatím snad ano. Ať je jeho budoucí koncepce jakákoli, musí usilovat o to, aby sám stál pevně a vyhnul se předčasnému pádu jiných politiků, z nichž tebe pokládám za největšího.
– Mýlíš se, králi. Nebyl bych prohrál, kdybych byl nezklamal. Příliš snadno nade mnou zvítězili Aristeides a Kimón.
– Já tě však soudím z jiného stanoviska, usmál se král a rozvázal svitek papyru, který ležel nepovšimnut na stole.
– Sotva jsi věděl o tom, že tvoje rozmluva s králem Xerxem byla zapisována. Hleď, tady je. Často jsem se k ní vracel. Kdykoli jsem obsah studoval, nemohl jsem upřít tvému záměru ušlechtilost a státnickou

moudrost. Přál bych si, aby nastaly okolnosti, kdy bychom se mohli k němu vrátit. Smím tě ujistit, ačli je to třeba, že mi nechybí velkomyslnost, jsi ostatně mým učitelem. Víš, že nemám bojovnou povahu a že odmítám výboje pro ně samé nebo pro uspokojení osobní ctižádosti. Studoval jsi naše náboženství a hovoříval jsi o něm s obdivem, že jeho hlavní principy jsou pravda a světlo. Také světlo míru. Ani nemohlo uniknout tvému politickému věhlasu, že jsem se ujal neblahého dědictví, veliké a velmi porušené říše.
– Rozumím, králi.
– Kdykoli však přehlédnu události posledních třiceti let a naše válečná tažení proti evropským Rekům, dospívám k jedinému řešení. Nemusím ti opakovat, co mám na mysli; neúspěchy a porážky, skličující, i když se projevují jen na periférii naší říše. Ale jak bych mohl vystoupit jako hlasatel míru a pokojného soužití? Nevykládal by si je Kimón nebo Perikles jako projev slabosti? Nezatvrdila by je spíše moje nabídka míru? I když vím, že v tobě bych našel nejvýše obětavého prostředníka takového vyjednávání.
Artaxerxes hovořil se zaujetím, které vylučovalo postranní myšlenky. A přece, ještě nikdy žádný smrtelník nepodrobil Themistokla takovému utrpení. Věděl, co bude nutně následovat. K pomoci měl jen vědomí, že ovládá umění nepřiznat, co prožívá.
– Myslím, králi, že jsi dospěl k velmi závažnému rozhodnutí, řekl klidně, aby ho přinutil vyjádřit slovy ultimátum věřitele.
Král se opravdu zarazil a hleděl mu do očí, jako by ho prosil o pomoc. Themistokles však čekal. V tom ti neustoupím, myslil si.
– Promluvím stručně a prosím tě, abys mě nepokládal za zištného. Naše říše, jak jistě víš, může se právem chlubit, že respektovala osobitost národů, které byly v jejím svazku. A věř mému slovu, k tvojí vlasti bychom byli více než velkomyslní. Vážíme si její vzdělanosti a obdivujeme na ní všechny klady, jichž se nám nedostává – od jisté doby. Proto také nehodláme prodlužovat válku a neblahý omyl tohoto nepřátelství. Netoužíme po porážce a podrobení tvojí vlasti. Potřebujeme však jediný a třeba ne zvláště významný vojenský úspěch. V něm bychom chtěli upřímně hledat přijatelnou základnu pro sjednání čestného míru mezi dvěma rovnocennými soupeři. To by byl smysl tažení, které hodláme uspořádat. A ty ses přece nezřekl myšlenky, že spolupráce obou těchto oblastí by byla ku prospěchu nám i Heladě?
Právem král očekával, že Themistokles aspoň k posledním slovům přisvědčí. Byl by mu vděčný i za náznak souhlasu. Mlčení Athéňanovo ho však nutilo, aby se obhajoval.
– Nevyčítej mi ve svém srdci, že jednám neušlechtile. Křivdil bys mi. Nechci vydírat. Nebudu trvat na tom, abys cokoli podnikal proti svojí vůli, nebo domnívaje se, že jsi mi zavázán. Soudím však, že bys přispěl ke zdaru zamýšleného tažení, kdyby ses ho účastnil jako poradce a prostředník. Ale nerozpakuj se odmítnout, kdyby se ti zdálo, že se naše přání nesrovnává s tvou důstojností. Nabízím ti tu velkou příležitost, která ti byla odňata, předčasně a z nepochopení. Ani netrvám na tom, abys odpovídal hned.
Artaxerxes se usmál, jako by chtěl naznačit, že je třeba svést na jeho mládí, co nezkušeně pověděl. Už to nebyl král promýšlející budoucnost velké říše, ale zase přítel a žák staršího učitele. Dokonce si snad vyčítal, že promluvil nevhodně a ne v pravý čas, ale ještě držel v rukou svitek jako ochranný symbol: Ty sám jsi řekl.
– Já ti však odpovím hned, králi, měl jsem dost času, abych o těchto věcech uvažoval. Přijímám tvoje pozvání a půjdu s tebou na výpravu proti Řecku.
– Co pravíš? řekl Artaxerxes užasle a povstal.
Také Themistokles stál proti němu a jeho výraz neprojevoval lítost, pochybnost nebo hněv. Mírná, hladká tvář zdánlivě netajila žádné hlubší pohnutí. Tak dlouho se připravoval na tento výjev a dávno ho přijal jako osudovou nutnost. Nedivil se ani, že právě tady v té komnatě, kde; se před několika léty v Xerxovi svářila velkomyslnost s nenávistí a úcta s šílenstvím. Ananké. To slovo mu zastřelo mysl, viděl a slyšel jen je. A byl by odmítl jiný výklad, i kdyby se mu byl kmitl hlavou: že totiž Artaxerxes chtěl jen vyzkoušet jakost muže. Ne ho srazit, ale přimět, aby se zachvěl, aby poklesl na duchu, aby projevil jakoukoli známku lidské slabosti, aby třeba jen na jediný okamžik byla porušena jeho řecká pýcha!
Dlouho se král připravoval na tuto chvíli. Sotva však byla slova vyřčena, pochopil, že zašel příliš daleko, že nemůže couvnout a prozradit svůj vlastní záměr, který se mu teď zdál dětinský a ubohý, tak naprosto nekrálovsky barbarský, že v sobě ponese vzpomínku na rozhovor s pocitem výčitky a hanby.
– Ne! vykřikl a v tváři se mu ukázal strach, nedovolím, abys jednal ukvapeně a abys cítil proti mně hořkost, že jsem tě přepadl a nečekal, až se svobodně rozhodneš, až mi sám navrhneš takový plán. Nedovolím. Musíš aspoň o mých slovech uvažovat!
Themistokles nechápal jeho rozrušení, nerozpoznal, kolik je v něm opravdové úzkosti nad neodvolatelným činem.
– Nebylo by důstojné mého věku, králi, abych ti nezjevil celou pravdu. Čekal jsem, že budu jednou

zavolán před tvou tvář a že mi oznámíš podobný úmysl, který ostatně pokládám za moudrý. Proto jsem o něm v poklidu přemítal a dávno jsem se rozhodl, zváživ hodnotu tvojí náklonnosti, to mi dovol říci. Ani na vděčnost nesmím zapomínat. Řekl jsem, že s tebou půjdu na ono tažení, které má připravit mír, a nic mi v tom nezabrání. Jedině náhlá smrt.
Artaxerxes se pozastavil nad posledním slovem, nemohl mu však z tváře vyčíst, proč ho užil, ne-li jen k přesnému vyjádření myšlenky. Nic nenasvědčovalo, že by tento vznosný Athéňan byl ohrožen nemocí.
– Ty, Themistokle? Mužové tvého rodu neumírají předčasně.
– V tom s tebou rád souhlasím, králi, ačli neplatí o všech lidech, urozených či prostých, že jsou odvoláváni včas.
Artaxerxes jako by ještě nevěřil, čeho tak snadno proti očekávání, ba proti sobě dosáhl. Chtěl dále rozvíjet svoje politické plány, chtěl toho muže přesvědčit, ale brzy shledal, že to není na místě. Host ho sice sledoval a snažil se účastnit rozhovoru, ale králi bylo nepříjemně; vždy znovu si připomínal, co snad nemělo být vůbec řečeno.
Dal proto přednost hovoru toliko zajímavému a projevoval při něm úctu, kterou nemusil předstírat. Cítil, že spíše záleží na tom, co nebylo vysloveno.
Themistokles prožíval zkušenost ne nepodobnou snu. Jako by už všechno skutečné bylo nepodstatné. A přece věděl s pronikavou jistotou, že na všem záleží, byť jen proto, že každý pohyb, myšlenka či slovo jsou poslední. Byl opuštěn, zrazen a opětovně zrazován, obviněn ze zločinu proti vlasti, právem i neprávem podezírán z drobných poklesků, nedůsledností, ctižádostivých hnutí, z ješitnosti. Přál si být proslulý v době, kdy na něho zapomínali. Nyní pak, člověk veskrze minulý, který na všechno rezignoval a vzdal se naděje, že bude ospravedlněn. To jediné zůstávalo: rozhodnutí, že sebe samého nezradí. V poslední instanci já, není-li jiný soud za posledním vydechnutím, jak o něm píší básníci, kteří ovšem bývají spíše šťastně vzrušeni než moudří. Ačli není moudré slovo jednoho z nich:
Dios ďeteleieto boule, vůle Diova se naplnila.
Rozešli se pozdě v noci. Ještě při loučení Artaxerxes prosil, aby host nespěchal ani s rozhodnutím, ani s návratem do Magnesie. Ujišťoval ho, jak mu je jeho společnost milá a vzácná. Proti své vůli byl však ve střehu. Nevysvětlitelná nedůvěra se v něm vzmáhala. Nechtěl, ale hněval se na Themistokla, že tak bez zaváhání ustoupil, jako by nikdy neměl hrdost svobodného muže! Proč mu aspoň neodporoval, když už přímo neodmítl? Proč se projevil jako člověk příliš lidský, slabý a nepevný? Přece snad spíše moudrost předstíral, než jí byl účasten? Protože toliko věřil, že je moudrý, jediný náraz ho svrhl tak hluboko?
Artaxerxes litoval, že se dal neuváženým pokusem zavést k tomuto poznání. Od mládí hledal muže, ve kterém by našel trvalý vzor a jehož pouhá existence by ho vybízela, aby se mu připodobnil. Brzy prohlédl Peršany a Médy na dvoře v Susách. I když byli učení, dávali přednost životnímu pohodlí a změkčilosti. A potom, když nastoupil, dávali mu okázale najevo, že je mezi nimi první. Bylo to nudné. Nechtěl, aby se v jeho osudu opakoval sklonek života Xerxova, nechtěl se opírat o pochybnou techniku vyvolávat a živit strach v průměrných lidech.
Jaká ubohost, být pánem nad životem a smrtí, jaká osamělost za pomyslnou hradbou krutosti!
Proto hledal muže, před kterým by musil kapitulovat, kdykoli by v hloubi srdce zakolísal nebo postřehl známky porušenosti. Po několik let se domníval, že ho našel. A tak přes všechnu vlídnost loučení cítil, jak v něm něco proti Themistoklovi zmrzlo.
Zradil jsi mě, řekl si, oklamal jsi mě, Themistokle, a podvedl. Věřil jsem v tebe a chtěl jsem ti věřit, protože jsem tě potřeboval. A teď? Tvou vinou jsem zase sám. Je mi smutno, že já, barbar, příliš snadno jsem překonal tebe, Athéňana!
Chvíli se tak trápil, až mu najednou blesklo hlavou jakési podezření. Sotva by je dovedl vyjádřit slovy, ale srdce se mu na okamžik zastavilo, neměl ani čas, aby si tu pochybnost prohlédl zblízka. Nadarmo vzpomínal, co ho znepokojilo, jaké slovo, když s Themistoklem rozmlouval. Nemohl se soustředit, ale kdyby se snad přece mýlil a s nemužnou ukvapeností křivdil Athéňanovi?
Hned si dal zavolat Onufreta, egyptského kleštěnce, kterému důvěřoval, protože on ho u sebe ukryl onoho dne, kdy se palácem plížila smrt řízená Artabanem.
– Slyším tvůj hlas, pane, řekl Egypťan.
– Budeš nablízku Athéňanovi. Vyplň každé jeho přání a snaž se je spíše uhodnout. Ať se dobře baví, dříve než ulehne.
– Rozumím, králi a pane.
– A to především: za jeho život mi ručíš svým! Onufret ležící na tváři neodpovídal. Neodvážil se. Polekala ho královna nezvyklá přísnost. A jeho zastřený hlas.
– Jak se odvažuješ mlčet v mé přítomnosti? vykřikl Artaxerxes a přistoupil k němu několika rychlými kroky.

– Můj pane, tak nepatrného ručitele sis ráčil vyvolit? Ale staň se tvá vůle. Já ochotně pokleknu a skloním hlavu pod meč.
V plačtivém hlasu Onufretově zaujal Artaxerxa nečekaný tón.
– Tak vysoko si ceníš toho cizince?
– Nade všechny smrtelníky tobě poddané.
– Proč?
– Mne se ptáš, pane, nehodného sluhy a starého mrzáka? Ty sám přece obdaruješ Athéňana milostí, tys ho už dvakrát kázal přivolat před svou tvář!
Artaxerxes se zastyděl a nařídil mu, aby vstal.
– Střež mi ho tedy, a nejen ty. Využij všeho, co je dovoleno a nevzbudí obtížné podezření. Dávej na něho pozor, i když nebudu požadovat tvoje bezživotí.
– Spolehni se, králi, že nic nezanedbám. A děkuji ti –
– Jdi a buď bdělý.
Themistokles nespěchal na lože. Procházel se pod sloupovým ochozem na ztichlém nádvoří. Sám, a přece ne sám. Kdosi mu kráčel po boku. Nemusil se po něm ani ohlížet, věděl, že ten neviditelný je on sám.
– Na to jsi tedy čekal? Proto ses přežil? Ani teď ještě nevidíš, co jsi ukrýval pod touhou po spravedlnosti, že jen pralidskou úzkost před zmarem?
– Naposled snad ve dnech, kdy jsem prchal k Admétovi, věřil jsem, že –
– Nikdy jsi nebyl muž víry, pokud jsi nemyslil na Heladu. Už tenkrát ses obelhával. A nejen tenkrát.
– Na moři cestou z Pydny? Stačil nepatrný pohyb, sklouznout na zádi do vln a nevydávat v nebezpečí posádku. Ale sám velitel lodi –
– Prostému člověku jsi měl prominout ušlechtilost. Nebo si myslíš, že nepoznal, čeho se bojíš? Slitoval se nad tebou a tys nechápal, jak drsně tě poučil: Hleď, Athéňane, jak bez zaváhání pošlu na smrt posádku pro tvoji marnou naději, že se ti jednou podaří ovládnout vlastní osud –
– Ne, lžeš! Tak to nemyslil!
– Třeba ne, ale tys tomu tak měl rozumět! Tebe zavazovala zkušenost, která měla vědět o životě víc než ten prostý muž. Byl vychován v úctě k hrdinům a nic nevěděl o popelu, když plamen stráví jejich podstatu. Ale pokračuj, nebylo jen moře u Naxu.
– Když jsem prchal do Aigai?
– • Ovšem. Co sis tenkrát představoval, že se stane kromě toho, že si zachováš život? Nekvetly Athény? Nepokračovali jiní mužové v tom, cos po sobě zanechal? A proč jsi zůstal naživu? Abys strpěl ponížení Xerxovy velkomyslnosti?
– Strach to nebyl. Vím, že ne, a ty také víš.
– Tak dopověz sám, proč před tím uhýbáš? Ne, nebyl to strach, nebyla to spravedlnost, kterou osud dluží velkému Themistoklovi, ale žízeň po činech, vůle, abys ty uskutečnil, co se dalo bez tebe! Odpověz, synu Neoklův, odpověz si aspoň ve chvíli, kdy tě ze života vylučuje cizí rozhodnutí! Bažil jsi po moci, po jásání davu, kterým jsi v hloubi srdce pohrdal a o němž jsi věděl, že by tě zítra zase zradil. Namlouval sis, že Athéňané potřebují tvoje vedení, a zatím tě hnala ctižádost, nejdříve k vítězstvím, potom k prohrám a do zaslepení, z něhož máš procitnout dnešní noci. Co pravím, máš, musíš, musíš! Artaxerxes tě obklíčil tak těsným kruhem, že ti nezbývá než jediná skulina k útěku. Potřetí a naposled jsi dnes přelstil Peršana, on totiž nepochopil –. Jak ubohé vítězství, Themistokle, dát slib zrušený ve chvíli, kdy ho pronášíš!
Kráčející a viditelný Themistokles se usmál. Najednou mu bylo v tom sporu dobře. Ano, šel k nepříteli a k Artaxerxovi spěchal, aby na jeho dvoře a v přátelství s ním hlídal a bděl. Aby se třeba vrhl králi k nohám a zapřísahal ho, aby pohrdl nabídkou spartského přátelství, aby se nevázal spojenectvím s nimi, a oni tu příležitost budou jednou hledat! Proč? Aby omezili naše vzdělání, zničili krásu a smysl pro krásu a nadělali z nás hlupáky, kteří budou ochotnější prodat svobodu; protože si neuvědomí, že vzdávajíce se toho, co je odlišovalo od ostatních mužů řeckého jazyka, a zrazujíce tak svůj osud, zničí ducha Helady.
Zdálo se mu, že se dosud nikdy natolik nepřiblížil božské pravdě o sobě, o člověku napohled omylném a nestatečném. A přece právě jednaje tak, jak jednal, podřizoval se zákonu o čase zrání a osudové nutnosti. Prchal před ní a ona běžela v jeho stopách. Namlouval sobě i jí, že hledá pravý výměr vlastní existence a ona mu ho konečně postavila před oči.
– Ne z cizího rozhodnutí! Mohl bych si zvolit, co mi nabízí král, ale já si přikazuji: Odejdi a důvěřivě se vydej soudu těch, kteří se ještě nenarodili. Oni ať se zamýšlejí nad tvým rozmachem, ať lomí rukama nad ponížením, do kterého jsi klesal pro vlastní ochablost a nestatečnost. Ale ozářili jednou světlo z Athén osudy lidského rodu, nikdo ti neupře, žes byl jeden z těch, kteří je toužili zažehnout. Přes všechnu bídu

lidskosti nezradil Themistokles.
Ten druhý, neviditelný, odstoupil. Themistoklovi se zdálo, že ho někdo sleduje. Když se však zastavil ve stínu a opatrně se rozhlížel, nikoho nespatřil.
Onufret, kdysi statný a urostlý muž, zdál se starší nad svůj věk, když eunušská obtloustlost uvolnila jeho rysy. Jen v očích míval chvílemi moudrost člověka smířeného. Donutili ho, aby se naučil vidět krutý a nelítostný svět, ale nikdy se nesnížil k mstivosti, která je znakem tvorů tak nelidsky zohavených. Pozoroval, bděl a srovnával a nezdálo se mu, že vidí kolem sebe šťastnější bytosti mezi těmi, které byly tělesně zdravé. Také bůh Peršanů vede asi marný boj proti duchům temnoty a zla, ale co zbývá smrtelnému člověku než útěcha z konečného vítězství Moudrého Pána. Měl rád Artaxerxa a bál se ho. Nevěřil mu, jako nikomu nevěřil, ale rozhodl se, že mu bude věrně sloužit. Je lépe být otrokem krále než muže jakkoli poddaného, říkal si a smiřoval se se svou planou existencí, uchovávaje si obdiv k prostým věcem života.
Sotva by se byl o něm něco dověděl Themistokles bez králova přísného rozkazu. Zanedlouho potom, kdy vstoupil do své komnaty, přišel za ním Onufret a uvedl skupinu tanečnic.
– Tvůj hostitel a můj král si nadevše přeje, vznešený pane, aby ses obveselil a potom pokojně usnul, řekl a pokynul dívkám.
Tři z nich usedly na zkřížených nohou a začaly hrát na neznámé strunné nástroje, čtvrtá udávala rytmus, dotýkajíc se dlaněmi a prsty napjaté oslí kůže.
– Děkuji ti, odpověděl Themistokles unaveně a jen ze zdvořilosti sledoval poslední z dívek, podle pleti a nalíčených očí nejspíš Egypťanku rodem, která se střídavě vzdalovala a přibližovala, víříc kolem něho s pažemi vysoko zdviženými. Trup nad pasem ponechávala v nehybnosti, zatímco její boky a břicho kroužily, vnukajíce touhu po zapomnění. Také její obličej byl bez výrazu. Jen když se přiblížila k onomu pyšnému cizinci, bleskla po něm bělmem zpod dlouhých řas.
Když pozvedl ruku, stanula před ním pokorně a v očekávání. Zeptal se jí, hovořili persky, a ona mu odpověděla řečtinou, která sice nebyla čistá, ale potěšila ho. Ani si nevšiml, že ostatní dívky tiše zmizely. Onufret se nezdržel, aby slovy nedoprovodil, co se tak slibně rozvíjelo. Nemusil hostu připomínat její krásu, dovolil si jen lichotivě poznamenat, že Ašarté vyniká vtipem při rozhovoru a že zná nejzazší tajemství lásky. Themistokles vlídně přisvědčoval nebohému kuplíři, a bohatě obdarovav Egypťanku, rozloučil se s ní tak, aby se necítila odmítnutím zahanbena. Váhavě ustupovala ke dveřím a ohlížela se tázavě na Onufreta, dokud nemávl dlaní.
Sám však neodcházel, jak Themistokles doufal.
– Vznešený pane, řekl přitlumeně, aby ho hlasivky hned nezradily, nesluší se mi ptát, proč jsi odmítl dar takové oddanosti, ale můj pán bude zklamán, až mu povím, že jsi neocenil jeho pozornost.
– Sotva bude zklamán něčím tak nevýznamným, příteli. Ví přece, jak rád jsem pobýval u jeho dvora. Ostatně jsem starý muž.
– Soudíšli tak opravdu, potom mi dovol říci, že se mýlíš. Přesvědčil by ses, kolik let by se ti vrátilo, kdybys nebránil, aby tě Ašarté oblažila svou něhou. Ale ani tak nejsi starý, můj pane, v tom mě oklamat nemůžeš. Krutý nedostatek zbystřil moje smysly v tom směru. Věř mi, že poznám muže, celou jeho bytost se vší skvělostí i s každým kazem povahy.
Themistokla zaujala Onufretova odvážná otevřenost. Snad z podvědomé potřeby, aby ve styku s poslední lidskou bytostí projevil velkodušnost, řekl:
– Nespěchášli za jinou povinností, zdrž se chvíli. Rád bych ti poděkoval za dobrou vůli a upokojil tě. Vždyť přece můžeš králi povědět, že jsem pobyl ve společnosti dívek, a nebudeš lhát, pomlčíšli o ostatním. Tvůj pán je spokojen, protože naše jednání bylo dovedeno k dobrému konci.
– To slyším rád, pane. Doufám, že pokojně usneš. Jakmile si budeš přát, odejdu a budu bdít nad tvým bezpečím.
– Proč bys bděl? Jsou tu všude stráže a nic mi nehrozí ve stínu krále Artaxerxa.
– Tak jsem myslil i já, ale –
Na Themistoklův tázavý pohled šeptem dopověděl:
– Můj král a pán mi přikázal, abych zůstával v tvojí blízkosti. Sám jsem se divil, když chtěl, abych se mu zaručil životem za tvoje bezpečí.
– To že řekl? ulekl se Themistokfes a stěží ovládl lítost nad překážkou zdánlivě nepatrnou, – vždycky jsem věřil, že je ušlechtilý a beze lsti.
– Ano, je, znám ho dlouho a dobře. Proto také vím, že tebe ctí nade všechny šlechtice u dvora. Však také pochopil, že moje ubohá hlava by byla příliš nepatrná odplata za nedbalost starého člověka, a hrozbu násilné smrti odvolal.

– A ty věříš, že by tě nepotrestal? Onufret pohnul rty k nejistému úsměvu.
– Ano, řekl potom, králi Artaxerxovi je možno věřit. Jemu ano. Ovšem –
– Odpovídej stručně: věříš mu ty?
– Jak jsem ti pověděl, jemu ano, ale přece v každém z nás je ještě jedna bytost, která nás někdy podvede proti naší vůli.
– Přece mu tedy nevěříš docela?
– A záleží na tom, můj pane? Přišel jsi a odejdeš. Já však musím zůstat. Proč se tedy ptáš? Ani král a nikdo u dvora ti nehodlá ublížit.
– Tak se mi zdálo; ale proč tobě vyhrožoval smrtí? Pozdě si Onufret uvědomil, že měl raději mlčet. Jeho tvář vyjadřovala zármutek a plachost. Dávno si odvykl rozmlouvat s lidmi. Přijímal rozkazy o jedné věci jako

živý stroj, který nemyslí a nevnímá. A najednou ten athénský muž, králův přítel – snad že zapomněl, kdo se mu vetřel –
– Kdo jsem já, vznešený pane, abych tě směl zahanbovat věděním! Ale nutíšli mě, abych odpověděl, ačkoli bych si přál, abych byl mlčel, potom vím, a ty neméně, že násilná smrt nemusí být vždycky člověku vnucena. Nezapomněl jsem, kolikrát jsem se v době ponížení pokusil –: vlastní rukou – Nedopustili mi, abych unikl sobě i jim, spoutali mě a hlídali! Odpusť, že tě obtěžuji svým nářkem, který je spíše směšný než marný.
– Nemám, co bych ti odpouštěl, příteli, zajímá mě to z jiného hlediska, dovolíšli, abych se dále dotazoval. Bojíš se smrti?
– Nemohu odpovědět prostým ano a ne. Snaž se milostivě pochopit, že se mužnost neodnímá jen tělu. Ne, nebojím se smrti a často jsem ji vzýval, aby už neváhala. Ale mnoho jsem už u dvora viděl, nejednu děsivou smrt. Nediv se tedy. Těch několik posledních okamžiků čekání na ránu, které bych už uniknout nemohl, pohled na oči toho člověka, na jeho ruku, na meč nebo nůž – Ne, ty mi nemůžeš rozumět, pane, nikdy jsi nezakusil takový stav mysli. Ty jistě ne!
– Děkuji ti za upřímnost, uvažoval Themistokles, – smrti jdeme všichni vstříc poprvé a bez jakékoli předchozí zkušenosti. A kdybychom tisíckrát chtěli propátrat, jaká bude její podoba, staneme před ní stejně nepřipraveni. I když jsi ji viděl zblízka, snaž se na ni nemyslit.
Themistokles hovořil živě a neunaven, jako by nebylo po půlnoci. Už se nepohyboval jako ve snu, dávno se z něho probudil. Onufretova nevýznamná existence před ním vyvstala jako nezdolatelná překážka. Není hodno muže, aby se odcházeje zadlužil, třeba jen životem starého eunucha. Smrt je příliš velká a odpovědná záležitost, aby směla být poskvrněna několika vteřinami strachu a bolesti nevinného. Ať se tedy král Artaxerxes ještě raduje, že je ctnostnější nad athénského psance, že zvítězil nad jeho porušeností. Ať se domnívá, že jsem zradil čest, vlast a moudrost, dávaje přednost ubohému výstupu: vítěz od
Salaminy se vrací domů v čele nepřátelského vojska. Ne proto, aby se ospravedlnil, ale ze strachu před smrtí.
Zapomněl na Onufreta, který ho utkvěle pozoroval, jako by z jeho nehybného obličeje dovedl vyčíst, jaký spor athénský muž vede. Konečně se Themistokles ohlédl. Uviděl starce uctivě skloněného s rukama zkříženýma na prsou. Snad se chystal promluvit, ale neměl odvahu.
– • Dlouho jsem tě zdržel, pane, řekl pak tiše, že ucho sotva postihlo sled jeho slov.
Znovu zaváhal. Když však poznal, že host čeká a pohledem ho vybízí, dopověděl s přerývkami:
– Nevím, pane, snad se mi jen zdá, že jsem cítil smutek tvých myšlenek. Asi se mýlím, ale –. Na mne nesmíš dát, vznešený pane. Nikomu nejsem k užitku a sobě na obtíž. A proto, domnívášli se, že ty sám musíš, nedej se zadržet žádnými výčitkami; já klidně mohu.
Themistokles mu podal obě ruce na poděkování za takovou velkomyslnost. Slovem ji ani nepřijal, ani neodmítl. Tak stáli chvíli proti sobě, nevědouce nic o vznešenosti, která je sjednotila přes všechno zdánlivé. A protože už všechno bylo řečeno, promluvil Onufret jako muž k muži.
– Spi beze snů, můj pane. Budu bdít u tvých dveří, to mi prosím dovol, ne pro nebezpečí, ale z úcty, neboť nejsi ani pyšný, ani krutý. Dobrou noc.
– Dobrou noc, příteli. I ty spi klidně, nic nebudu potřebovat.
Onufret usedl v předsíni Athéňanovy komnaty, aby slyšel každý jeho krok. Protože však byl unaven oběma rozhovory tak neobvyklými v jeho zamlklém životě, nezdržel se, a opřev si hlavu, usnul. Nevěděl, jak dlouho spal, ale sotva se probudil, se strachem, aby hlasitě nevykřikl, a nebyl si jist, zda se tak už nestalo, viděl před očima každý pohyb toho snu tak živě, že se jím podruhé brodil jako kalně vzkypělou

řekou. Nemohl se hned vzpamatovat a potom si opakoval, že zdroje snů jsou tajemné a že ne všechny zjevují budoucnost. Pomyslil i na mága, který by dovedl jeho sen rozpitvat a oddělit zrnka pravdy od hry obraznosti. Nakonec si však řekl, že raději pomlčí o tom, čeho byla jeho duše svědkem. Pohlédl z okna na postavení hvězd a usoudil, že den není příliš vzdálen. Teprve když se odhodlal pootevřít Themistoklovy dveře a zaslechl jeho tiché oddychování, upokojil se opravdu a nebránil se už, aby znovu všemi smysly prožil ráno, které snad nikdy nenastane.
Spatřil sebe samého, jak zbělelý pod snědou pletí spěchá nekonečnými chodbami, nádvořími a síněmi. Bál se, že v paláci zabloudil, že nic nepoznává ze známých míst. Jen ozvěna vlastních kroků ho pronásledovala. Dlouho tak hledal ložnici krále Artaxerxa. Bylo jeho právem, aby panovníka vzbudil v kteroukoli hodinu. Stráže před ním odkláněly oštěpy a pak se na sebe dívaly, jako by je ovanula hrůza vyvěrající z Onufretových zraků.
Doufal, že král ještě spí. Rozhodl se, že padne na tvář a bude čekat. Do rukávu si skryl dýku. Pro všechno. Artaxerxes plní sliby, ale jeho hněv by na ně mohl zapomenout, říkal si ve chvíli, kdy se už pohyboval po známých místech. Nedýchaje, otevíral dveře. Sotva nahlédl dovnitř štěrbinou zšíři dlaně, král se posadil a křikl na něho:
– Proč mě rušíš? Padl na zem.
– Smrt, králi a pane, přeješli si jí, protože jsem nesplnil, cos mi přikázal.
– Athéňan? pochopil král a chystal se vstát.
– On, králi. Snad hned potom, kdy se uložil ke spánku. Tvář má zahalenou, jeho údy jsou těžké a prsa chladná, dlouho už bez tělesného tepla.
– Vstaň a veď mě, řekl Artaxerxes, ale z jeho hlasu se ozvala spíše nedočkavost než hněv.
Onufret mu zavázal měkké střevíce a podal tyrský plášť. Dýka ukrytá v rukávě vypadla mu na zem, ale král toho nedbal. Spěchal. Rychle kráčel vpředu a Onufret za ním unaveně pokulhával. Stráže zdravily u každých dveří. Neodpovídal jim ani pokynem, jak jindy dělával. Teprve nad Athéňanovým tělem zase promluvil. Vykřikl:
– Tu dýku chci!
Nečekal, až mu ji Onufret podá, vytrhl mu ji z ruky a rozpřáhl se k ráně, celé jeho tělo se napjalo, tvář měl zkřivenou bolestí, ale –
Tu se Onufret probudil s dlaní přitisknutou na ústa.
Proto se už nedověděl, koho by byl král probodl. Onufreta připraveného na smrt? Athéňana, který se smrti odevzdal? Nebo – proč sebe, proč by sebe zabíjel?
Onufret bude mlčet. Nikdy nikoho nepožádá, aby mu vyložil sen.
Ještě jednou nahlédl do Themistoklovy komnaty. Ležel už s otevřenýma očima, ruce založené pod hlavou, a díval se do stropu. Tak byl zamyšlen, že ho Onufretův pohled nevyrušil.
o Nedlouho potom, kdy se pan Mirzis vrátil ke dvoru z cesty do Magnesie, kam doprovázel hosta králova, poslal do Sus satrapa sardský spěšnou depeši o Themistoklově smrti. Zpráva, jakkoli tajná, rozšířila se mezi dvořany, dříve než byla sdělena králi Artaxerxovi. Nikdo z jehi> rádců nechtěl před něho předstoupit a všichni domlouvali panu Mirzisovi, aby tak učinil sám. Lichotili mu, že jeho panovník vyznamenává přízni, a naznačovali, že je to jeho povinnost, když mu byl už podvakrát svěřen život toho Řeka.
Pan Mirzis se podřídil ne pro jejich obmyslné řeči, ale že mu bylo líto osudu tak znamenitého muže. Nespěchal však, chtěje si v klidu rozvážit slova, která pronese. Když se oklikou přiblížil ke dvoru královských souložnic, našel tu Onufreta. Vtiskl se mezi paty dvojice sloupů a plakal.
– Proč naříkáš, ublížil ti někdo? řekl a eunuch poděšeně vzhlédl. Když se přesvědčil, že ho neoslovil král, odpověděl:
– Jdeš ke králi, pane Mirzisi, a vím, co mu chceš oznámit. Před chvílí jsem zaslechl –
– Snad netruchlíš nad Athéňanem?
– Dobře jsi pověděl, pane. Vždycky je třeba truchlit nad smrtí ušlechtilého člověka.
– Co ty víš o jeho ušlechtilosti? podivil se Mirzis a litoval, že se zbytečně zdržel.
– Urozený pane, tentokrát spíše já vím než ty. V tobě spatřoval vyslance králova a uctivě tě přijal, když jsi byl k němu poslán do Magnesie. Ale já, co jsem byl pro něho? Věř, pane, že míra, kterou já přikládám lidem, je přísná a spravedlivější. Ke mně byl laskavý bez důvodu, jen z velkomyslnosti srdce.
Mirzis si zvykl hledět na Onufreta jako na kuplíře znalého řemesla, jako na bytost často užitečnou pro mnohé vědomosti. Schopnost lidského citu mu však nepřiznával. Spíše ho pokládal za lstivého tvora, k němuž je třeba chovat se opatrně jako k ostatním toho druhu. Najednou však, jako by byl prohlédl pitvornou škraboškou jeho otylosti, spatřil skutečnou podobu člověka.
– Snad se mi vysměješ, pane Mirzisi, ale já ti pravím, že si chtěl vzít život hned té noci, kdy naposled

jednal s králem.
– A proč si ho nevzal? Tys mu v tom zabránil?
– Ano, já. Nade mnou se ustrnul, bylo mu líto mého života.
– O čem to mluvíš? zvolal Mirzis pobaveně, ale posadil se, protože ho zaujala domněnka, která nebyla nehodná pozoru.
– Vím, že ty mě neprozradíš, pane Mirzisi, a dovolíš, abych aspoň tobě svěřil, co se té noci udalo, a vypravoval mu i o rozkazu Artaxerxově i o rozhovoru s Themistoklem, když odmítl poveselit se s Egypťankou.
– Nebuď směšný, Onufrete, proč by mu na tobě záleželo? řekl Mirzis povýšeně, ale jen proto, aby starce podnítil k výmluvnosti nic neskrývající.
– Nepřekvapuje mě, že se právě tak ptáš, ale já jsem těmato očima viděl, jak sváděl boj v srdci. Proč by byl se mnou rozmlouval o smrti a o strachu z ní?
– Dále mluv! dupl Mirzis nohou, – víš, že mně smíš důvěřovat.
– To je všechno, pane. Laskavě se se mnou rozloučil a poslal mě spát skoro se slibem. A ráno, když jsem potichu vstoupil, byl svěží a zdráv. Taková je pravda, vznešený pane.
Mirzis v zamyšlení neodporoval ani nepřisvědčil. Snad si to stařec vysnil, ale možné by to bylo. Všechno bylo možné u onoho Athéňana, který slíbil, že vytáhne proti svému městu, a od počátku věděl, že raději splatí závazek vděčnosti svým životem, než by zradil. A více je možné. Nerozhodl se tak už toho večera v Magnesii, kdy mu on sám oznamoval královu vůli, aby se odebral do Šus? Nepřipomněl zbytečně šťastnou smrt každého z nás. Zil s ní pod jednou střechou, dokud mohl čekat, a vydal se jí, když pohasla naděje. Byla však jeho smrt šťastná?
– Také tys ho ctil, pane Mirzisi, i náš král a pán. Nebyl jsem sám, kdo věděl, jak je třeba smýšlet o tomto muži. Ne, nemusíš mi odpovídat, však já vím, co bys řekl, kdybys mě pokládal za hodná svých slov.
Mirzis povstal a poprvé po létech se na starce usmál jako na bytost sobě rovnou.
– Dnes tedy, Onufrete, měj si mou odpověď. Nemýlíš se, dobře jsi usoudil.
– Nežertuješ, pane, z lítosti nade mnou? Neposmíváš se mi?
– O tak velkých věcech mluvit nevážně není dovoleno nikomu.
Onufret zkřížil paže a vděčně se sklonil před Mirzisem, ale ten už se vzdaloval, spěchaje ke králi.
Našel ho v malé kruhové síni poblíž harému. Seděl, opíraje se o polštáře, a přihlížel tanci několika dívek. Jedna z nich, ještě mladičká a nápadná krásou tváře a uměřeností postavy, nemohla překonat ostych a její neumělé pohyby činily ji půvabnější nad ostatní. Nejspíše odněkud z Řecka, a sotva otrokyně rodem, odhadoval Mirzis. V jejím pohledu soupeřil strach s pohrdáním. Král ji pozoroval ještě bez žádosti, ale bez výrazu nudy.
Když Mirzis vstoupil, skrytí hudebníci ustali ve hře.
– Povstaň, Mirzisi, co tě sem přivádí?
– Králi králů, kéž na mne nepadne tvůj hněv. Athéňan –
– Co o něm?
– Zemřel, pane.
– A tys nás ujistil, žes ho ve zdraví opouštěl?
– Byl svěží a zdráv, když jsme se loučili. Bojím se, že jen několik dnů po mém odjezdu se zahubil.
– Co pravíš! On sám? vykřikl král, rychle vstal a jeho tvář vyjadřovala radost, jíž Mirzis nerozuměl.
– Ze Sard došla zpráva.
– Nic o tom, že ho napadl někdo z Reků, kteří se vetřeli do jeho domu? Sám jsi ho přece varoval před nemírnou důvěřivostí.
– Jistě ne. Svolal přátele k hostině a pozdě v noci, dokud ještě hodovali, odešel na lože. Neprobudil se už. Nejspíše jed. Nikdo prý není v podezření, že by byl vinen jeho smrtí.
– Já jsem vinen, což jsi nepochopil?
Pan Mirzis sklopil hlavu, nemohl snést pohled jeho očí.
– Nedovoluji ti mlčet!
– Nerozumím, králi a pane, co máš na mysli. Od něho jen vím, že ti přislíbil.
– Potom lžeš. Rozumíš všemu, protože jsi ho znal. A v srdci mě obviňuješ, že jsem ho zabil, Mirzisi! Ale mýlíš se, nechtěl jsem. Přál jsem si jen vědět, co je na dně jeho srdce. Neuváženě jsem ho podrobil přísné zkoušce a potají jsem doufal, že v ní neobstojí. Ze odmítne. Byl bych ho objal jako bratra, kdyby tak byl učinil.
Mirzis neměl, co by řekl. Doznáním král nemůže odčinit, co se stalo. Ostatně ani neprojevoval lítost a nepotřeboval být utěšován. Proč také, když Athéňan, třeba mrtvý, nad ním zvítězil?

Dívky se přitiskly ke stěnám nehybné jako karyatidy. Jen Rekyně stála pyšně stranou, jednou rukou si zakrývala ňadra, druhou klín. Nemohla tušit, o kom se hovoří, a byla zmatena, že král právě na ni hleděl. Neodpovídala na jeho úsměv ani nesklopila oči. Artaxerxes však nemyslil na její urážlivý vzdor.
– Voláme Onufreta, řekl mírně.
Mirzis zatleskal a poslal pro něho. Přišel vzápětí, jistě slídil blízko dveří. Vleže se chystal vyslechnout králův rozkaz. Nikdo však nepromluvil a ticho bylo tísnivé. Sám Mirzis už byl na rozpacích a řecká dívka se chvěla.
– Jakže se jmenuje? zeptal se král,
– Eiréné. V její řeči to slovo znamená mír, řekl Onufret a maličko pozvedl obličej se země.
– Eiréné? opakoval král a ukázal na dívku, která sotva znatelně přisvědčila.
Jako v leknutí se ohnula a sevřela ramena, když král uchopil šarlatový plášť a zahalil ji do něho. Mirzis užasl, rozuměl, co to znamená.
– Dívka Eiréné je naší adoptivní dcerou. Vydáme rozkaz, aby byla bezpečně dopravena do Sard a odtud do svého domova. Zatím ji svěřujeme tobě, pane Mirzisi, a žádáme, aby jí byla sdělena naše vůle.
Onufret se vzpamatoval a odvedl ostatní dívky. Jen Eiréné tu zůstala a oběma rukama si přidržovala záhyby pláště kolem těla. Bála se plakat nahlas, ale plakala v domnění, že si právě ji zvolil král.
– Souhlasíš se mnou, pane Mirzisi? Proč bychom neuctili památku Athéňana Themistokla? řekl král, jako by omlouval vlastní velkodušnost, – darujeme životu život, který jsme neprozřetelně odňali.
– Jsi moudrý, králi králů, v klíně panny je bezpočet možných životů, řekl Mirzis.
– Děkujeme ti, žes pochopil. Doprovoď dívku, dej zavolat otrokyně a stráž a vrať se brzy.
Mirzis byl překvapen Artaxerxovým rozhodnutím. Znal jeho rozeklanost, stísněný pocit barbara před vítězícími Řeky, který se často projevil neovládaným výbuchem. Pak se sobě samému mstil a pohrdal sebou, uzavíral se a nadlouho upadal do skleslosti. Stejně by byl mohl onu dívku darovat asyrskému jezdci. To však, čeho byl Mirzis svědkem, byl nejspíše odkaz mrtvého muže.
– Tobě jedinému vyznám, řekl král, když se Mirzis vrátil, – že si připadám opuštěnější od okamžiku, kdys mi přinesl zprávu o jeho smrti. Ctil jsem ho a pyšnil jsem se jeho přátelstvím.
– Díky tvojí vůli, králi králů, směl jsem ho také já poznat a těšit se z jeho náklonnosti.
– Potom se mnou můžeš sdílet smutek. A snad i pochopíš, že jeho smrt ve mně vyvolala pocit neznámé blaženosti. Přesvědčil mě, že nad válečnou lest, nad umění státnické, nad pohrdání životními strastmi, nad křivdy a nad zklamání, které mu připravili lidé jeho krve, povýšil moudrost. Nezdá se ti, že doputoval až na vrchol? Na vrchol sebe samého? A pro to všechno, jsem vůbec vinen jeho rozhodnutím?
– Neprovinil ses proti němu, můj pane. Kdykoli jsme spolu rozmlouvali, nikdy neopomenul hovořit o šťastné smrti. O té, která přichází včas.
– Naposled mě tedy přelstil Themistokles, ale zanechal nám cenný námět k důvěrným rozhovorům.
Mirzis, vida krále zamyšleného, čekal na dovolení, aby směl odejít, když ho Artaxerxes znovu oslovil:
– Zůstaň, milý Mirzisi, a znovu mi vyprávěj o onom Athéňanovi.
THEMISTOKLES, syn Neoklův z rodu Lykomovců, nar. 527, f 459
XERXES, král perský, nar. 520, zavražděn 465
ARTAXERXES I. MAKROCHEIROS, panoval po zavraždění staršího bratra Dareia od 464 do 424
ARISTEIDES, syn Lysimachův, nar. ok. 540, t ok. 467
EURYBIADES, vladař spartský, velitel řecké floty u Salaminy A D M É T O S, král Molossů ve východním Epiru
NIKOGENES Z MYSIE, pohostinný přítel Themistoklův
M IR Z IS, vyslanec Artaxerxův k Themistoklbvi do Magnesie
Herodotovy dějiny, kniha 8. Přeložil Jan Kvíčala, Praha, 1864
Plutarchi vitae Parallelae: Themistokles, Recognovit Carolus Sintenis, Lipsiae, 1877
Cornelius Népos Oevres: Themistocles, texte établi et traduit par AnneMarie Guillemin, Paris, 1923
Ernst Curtius: Griechische Geschichte, II. Band, Berlin, 1874
V. Ehrenberg: Themistokles a Pausanias, Tvůrcové dějin I., Praha, 1934
F. W. Putzger – V. J. Dušek: Historický atlas, Vídeň, 1897

Slib

Fra Gianfrancesca da Ponte z řádu menších bratří v synovské lásce obětovaný zbožnému, vznešenému a velmi učenému pánu

FRANCESCO GIOVANNI POGGIO BRACCIOLINIMU
kancléři Florentskému
Dne 30. měsíce máje A.D. 1416 v Kostnici, v domě v ulici sv. Pavla
Pan Poggio, učený úředník papežské kanceláře a pilný sběratel klasických rukopisů, byl toho odpoledne povznesen i sklíčen zároveň. Rozhodl se proto, že nebude odkládat a napíše svému milému a neméně vzdělanému příteli Leonardovi z Arezza. Nemohl jinak, musil se s někým rozdělit o dojem, kterému by v samotě nesnadno vzdoroval.
Sotva se vrátil do svého bytu, chvatně se převlékal z šatu načpělého těžkým dýmem, jehož pach – vyvolávající nutkavou představu nejkrutější tělesné bolesti – působil mu až nevolnost. Když se pak důkladně umyl (s nevítanou reminiscencí na Piláta Pontského), shledal si zápisky o při pražského Mistra Jeronýma. V uplynulých třinácti měsících doznala tolik zvratů, že se mu jevila, ze stanoviska přítomné chvíle, jako tragédie v antickém stylu; tragédie o to podmanivější, že se před jeho vlastníma očima a protestujícím rozumem nejen odvíjely, ale prostupovaly – jako by mezi nimi nebyla časová posloupnost – všechny její kompoziční fáze od expozice až po tragický vrchol.
Ani pan kardinál Zabarella, s nímž měl několikrát příležitost o při hovořit a který se pokusil vlídnými domluvami nebo osobním vlivem zachránit onomu Čechovi život, nepochopil by, co Poggio hodlal svěřit důvěrnému dopisu: že totiž tato tragédie v něm nevyvolala katarzi, ale úzkost, strach, smutek a – stud. Popravdě byly jeho pocity mnohem složitější, než si byl ochoten přiznat, chaotické a temné. Sváděly ho dokonce k tomu, aby se potají vzpíral autoritě, kterou na veřejnosti a v parlamentu Církve reprezentoval. Neměl jiné volby, musil je skrýt hluboko v srdci, protože s kým by mohl volně hovořit v městě, které pod tenkým povlakem vybraných slov a duchaplné dvornosti kvasilo intrikami, pomluvami a drsně soutěžící ctižádostí? Doufal jen, že napíšeli aspoň to, co je dovoleno sdělit bez vážnějšího nebezpečí, umírní v sobě tlak, který ho až děsil.
Tlak, opakoval si, hledaje v nevýrazném slově nepevné a prozatímní útočiště. Nešlo mu ostatně o dopis v obvyklém smyslu. Byl svědkem hrdinovy smrti, přede dvěma hodinami se díval na jeho skonání. Ale mohla být sebestatečnější smrtí člověka popřena nesmrtelná idea? Je důstojné a bylo kdy důstojné, aby vzdělaní lidé všech dob mlčeli tváří v tvář obětem mužů čestnějších, statečnějších a nade vše oddaných svrchovanému dobru?
I když byl chválen pro svůj elegantní sloh a pohotovost přiléhavého výrazu, netroufal si napsati kritickému Leonardo vi přímo. Ano, spěchal, aby přítel brzy četl a on aby vložil do svých vět všechnu čerstvou zanícenost, které byl schopen. Chtěje napřed získat vyrovnanost mysli, umínil si, že zatím bude jen uvažovat a zaznamená si odstavce, které by byly hodné pozornosti Leonardovy.
Expozice – vepsal mezi řádky svých dřívějších zápisků.
Mohl se v nich dočíst, ačkoli mu paměť neselhávala, že dne 4. dubna loňského roku přišel Jeroným tajně do Kostnice. Porozhlédnuv se tu, přibil na kostelní dveře a na radnici trojjazyčné ohlášení, že se dostavil do města koncilu a žádá bezpečný list. Proto nevolán přišel, aby stál ku pomoci příteli Janu Husovi, kterého vždy upřímně a oddaně ctil. Když však shledal, že i jemu hrozí zatčení, že koncil nezamýšlí volati ho za svědka ve věci už předem rozhodnuté, odešel nepoznán. Nadmíru spoléhal na svoje inkognito a nedbal asi opatrnosti. Tak se stalo, že 25. téhož měsíce byl zatčen v Hiršavě a před posledním týdnem květnovým v okovech dopraven do moci kostnického sboru.
Kolize – psal pan Poggio a pak pročítal sled událostí. Brzy však postihl, že i ona je přesně ohraničena. Po předběžném výslechu v refektáři kláštera minoritu byl uvržen do věže poblíž hřbitova sv. Pavla; do vězení, ve kterém mu už po jedenácti dnech hrozila smrt. Tenkrát se ho ujal kardinál Zabarella. Přičinil se, aby byl mírněji chován, a vlídnými domluvami ho dovedl k tomu, aby se jako filosof odřekl teologických bludů Wiklefových a těch článků, které byly vytýkány Husovi. Už tenkrát se projevila ušlechtilá povaha Jeronýmova: odříkaje se Husových bludů, nezříkal se ani nezapřel milovaného přítele. „Dovolávám se za svědka Boha, že se tím nemíním dotýkati jeho osoby, ani jeho po mém soudu dobré povahy… Ano, abych vyznal pravdu, byl jsem jeho důvěrným přítelem a pro pravdu obráncem jeho cti, kamkoli jsem přišel.“ Když však musil potřetí a zvláště slavnostním způsobem opakovat svoje odvolání (na 19. valném zasedání koncilu), byl donucen vzdáti se výhrad. Promlouval ne jako dříve „slova diktovaná vlastním srdcem, ale formule, které mu předepsali soudcové“.
Nenávist českých zástupců nebyla však ukojena. Jakkoli přední mužové koncilu, Petr d’Ailly a Zabarella, trvali na tom, aby byl Jeroným po právu propuštěn – neboť zajisté myslili na politické důsledky popravy druhého Čecha v necelém jednom roce – když protestní list šlechty došlý do Kostnice 30. prosince svědčil o povážlivém neklidu – musili nakonec ustoupit; také pro křivá obvinění z české strany potají šířená, že byli podplaceni králem Václavem toho jména čtvrtým. Zuřivost českých doktorů rozdělila mínění sboru.

Koncem února 1416 byli jmenováni komisaři k procesu na Jeronýma nově uvrženému.
Krize – vsunul mezi řádky pan Poggio a nebyl si hned jist, nemáli hledat její začátek už u dne 23. května, kdy byl Jeroným uveden před tyto druhé soudce. Přece však tuto myšlenku odmítl. Krize se neprojevovala sice napovrch významnými událostmi, ale přece není možné upírat dramatickou gradaci i tomu, co ve skrytu předcházelo.
Jeroným byl jako zaživa pohřben, nikoli ještě mrtev! Hrůza a zoufalství nad tím, že vůbec ustupoval a že se dal svést vlídností, vršily se nad ním jako kamení výčitek.
Neuhadoval zajisté, že je rukojmím koncilu proti české neústupnosti. Pochopil však, že dosáhl meze, za kterou ustoupit nesmí. Ano, byl ochoten odvolat v poctivosti a důvěře. Nikdy však nehodlal zradit. Když pak na něho dotírali, aby listem potvrdil králi a královně, že se odřekl Husa teologa, přítele a člověka „sladké povahy“, jak říkal, vysmál se jejich průhledné lsti. Mlčel. Dny nerozeznatelné od noci v temnotě vězení byly mu bojištěm. Probouzely v něm vzdor. Jeho duch se rozzářil jako v předtuše, že ze sebe musí v krátkém čase vydat všechnu světelnost. Duch se shovívavě usmíval nad zdráhavou ochablostí těla. Duch přiměl nepatrného člověka, aby si uvědomil, jaké má zbraně, kolik odhodlanosti a síly.
Pan Poggio původně zamýšlel vylíčit Leonardovi poslední dva dny, 23. a 26. května. Ty pokládal za nejdůležitější body výpovědi o nešťastném člověku. Právě v nich mu zdánlivě splývala peripetie a katastrofa; ještě sám Jeroným vážil ve svých rukou milost a odsouzení, život a smrt. Toho byl přece Poggio svědkem nad jiné pozorným: bylo v moci Jeronýmově, aby ušel plamenům, a také on sám si toho musil být vědom.
Znamená to, že 23. květen zahajuje novou, předposlední fázi tragédie? Nikoli! Její přísné schéma musí ustoupit přerůstajícím událostem! Také toho dne trvala ještě krize. Nebo jinak: z vězeňské kobky byla uvedena na jeviště zplna osvětlené!
Sotva domyslil až k tomuto bodu, který ho vzrušil jako velký literární objev, už se mu řadily úvodní věty dopisu. Vřelé srdce se podřídilo vedení rozumu a ten laskavě pokynul.
„Přiznávám se, že jsem jaktěživ neviděl nikoho, kdo by se u vedení pře, zvláště hrdelní, více rovnal řečníkům věků klasických, kterým se tolik obdivujeme. Kupodivu zajisté bylo, jakými slovy, jakou výmluvností, jakými důvody, jakým obličejem a hlasem i jakou srdnatostí nepřátelům svým odpovídal a konečně při svou uzavřel; až vpravdě čeho litovati, že tak ušlechtilý a výtečný duch odvrátil se k míněním kacířským, a č 1 i pravé j e s t, co se mu připisuje. Neboť mně n e n á 1 e ž í tak veliké pře rozsuzovati… dotknu se jen věcí výtečnějších, z nichž ty o učenosti muže toho souditi moci budeš.“
Jeroným obvinil koncil, že zatímco naslouchal pomluvám jeho protivníků a utrhačů, držel ho v nejkrutějším žaláři. A pak nedbaje hřmotu a reptání, pokáral shromážděné otce slovy tak vybranými, že se zdálo, jako by zapomněl, že mluví ve vlastní při, ale pro všechnu lidskou budoucnost.
„Avšak i vy lidé jste a ne bohové, ne věčně žijící, ale smrtelní; klesati, blouditi, mýliti se, oklamáni a svedeni býti můžete, jako jiní lidé. Zde praví se býti pohromadě světla světa, zde mužové oboru zemského nejmoudřejší: protož tím více starati se máte, abyste ničeho všetečně, ničeho nerozvážlivě, ničeho nespravedlivě před se nebrali a nečinili. Jáť jsem arci chatrný človíček, o jehož živobytí nyní běží, aniž pro sebe mluvím, věda, že zemříti mám. Ale nehodné zdá se mi, aby moudrost tolika mužů měla co ukládati o mne mimo právo, což by ne tak skutkem jako příkladem na budoucí časy ke škodě byl o.“
Když potom bylo rozhodnuto, aby odpovídal na jednotlivé bludy, z kterých byl svědky usvědčen, neustoupil dříve, dokud mu nebylo závazně slíbeno, že mu sbor nebude bránit, aby na závěr volně celé shromáždění oslovil. Pan Poggio si doznal, že ještě ani v té chvíli netušil, co Jeroným zamýšlí a proč na tom slibu trvá s takovou zaujatostí. I když pozorně sledoval, co se kolem dalo, nepostihl, že už v té neústupnosti byly předznamenány věci příští. A výslech sám, který hned nato následoval, byl by kohokoli přiměl, aby v ní nespatřoval nic záměrného. Všichni se převýborně bavili, ať učení hodnostáři církve, ať urození laikové.
„Mnohých žertem odbyl, jiných štiplavě dotekl, mnohé často ve smutné věci k smíchu přivedl, šprýmuje na jejich žaloby a důtky… Kohosi z řehole kazatelské, když naň zle dotíral, okřikl: Mlč, ty pokrytče! Jinému na svědomí přísahajícímu odpověděl: To je nejjistější cesta k oklamání.“
Toho dne nemohlo býti zasedání dovedeno až do uzavření pře. Teprve 26. máje dočkal se Jeroným svrchované příležitosti. Mnohé přilákala do shromáždění zvědavost. Poggia zejména, neboť on věděl z rozhovorů s některými znamenitějšími lidmi, že o Jeronýmovi dosud rozhodnuto není. Před třemi dny si získal sympatie, jakých se málokdo nadál. A že jimi v nejméně vhodnou dobu pohrdne, to nečekal nikdo. Ani Poggio v první polovině zasedání nepoznal, že je divákem a posluchačem mistrovsky předvedené peripetie. Teprve nyní ví, když se rozhlíží po prostorné komnatě a když pomýšlí na knihy, které si může kdykoli opatřit.

Snažil se vmyslit do duše Jeronýmovy. Skoro celý rok seděl ve hloubi věže smrduté a tmavé… v tom místě zajisté nic netoliko čísti, ale ani viděti nemohl… On však tolik vysoce učených a moudrých mužů k své při za svědky přivedl, tolik svatých doktorů církve k utvrzení svého smyslu připomenul, že by toho příliš bylo, i kdyby po všechen ten čas v největší prázdnosti, v největším pokoji s učenými studiemi byl se obíral.
„Připomněl mnohé výborné lidi, kteří trpěti musili, ačkoli toho pro svoje ctnosti nezasluhovali, byvše stiženi svědky lživými a odsouzeni nepravými soudy… A začav od Sokrata, vypravoval, kterak nespravedlivě od svých souzen jest, aniž že ujíti chtěl, jakkoli dobře moha, jen aby jiným odňal strach dvou věcí, které Údem zdají se býti nejkratší, žaláře totiž a smrti…“
Celé dějiny jako by před ním ležely otevřeny, od výborných filosofů pohanských, přes proroky lidu židovského, k Janu Křtiteli a k samému Kristu Spasiteli, „o nichž dobře vědomo jest, že soudci a svědky křivými na smrt připraveni jsou“. To vše vypravoval ozdobně a s velkým všech napětím.
„Pohnuli se všichni v srdcích svých a k milosti se nachýlili. Očekávali, že buďto se očistí, odvolaje bludy, aneb vinen se dá, milosti žádaje.“
Až do toho okamžiku Poggio jásal. Celé jeho srdce bylo s tím mužem, kterým neotřáslo tak veliké utrpení. Uchoval si jiskřivého ducha a bojoval ukázněně, věda, ke komu mluví, k výkvětu vzdělanců, kteří s radostí sledují jeho pevně skloubené a přesvědčivé důvody. Mužně si vedl a právem už téměř zvítězil –
A najednou – Poggio se stěží přemáhal, aby nevykřikl zklamáním, strachem a hrůzou – najednou Jeroným buď z vlastní vůle nebo unesen neúplatnou pravdou a vášní pravdy – jedinou větou zavrhl naději na vítězství. Tenkrát konečně Poggio pochopil, že skončila peripetie a katastrofa že je neodvratná, když ten muž
„dal se do vychvalování Jana Husa, předtím na oheň odsouzeného, tvrdě o něm, že byl muž dobrý, spravedlivý, svatý a té smrti nehodný. O sobě také pověděl, že hotov jest jakoukoli smrt podniknouti myslí zmužilou a stálou, ustoupiti nepřátelům svým a svědkům o něm tak nestydatě lhoucím, kteříž ale někdy před Bohem, jehož oklamati nelze, počet vydají z toho, co svědčili. Velikou nad ním měli lítost všichni okolostojící; byliť žádostiví zachovati při hrdle muže tak výtečného, kdyby jen sám o sobě dobře smýšleti chtěl. Ale on stále trvaje na svém, zdál se zoumyslna po smrti toužiti, vždy chvále Jana Husa a tvrdě,… že kázal proti neřádům kněžstva, proti jejich pýše, nádhernosti a skvostnosti; nebo kdež nadání a statkové zádušní náleželi prve chudým a pohostinným lidem,… za neslušné pokládal dobrý ten muž, že se rozptylují na nevěštky a kuběny, na kvasy a hody, na chování psů a koní… a jiné věci náboženství Kristovu nepříslušné. V tom pak dokázal největšího vtipu, že když řeč jeho přetrhována byla křiky rozličnými a mnozí mu odmlouvali,… žádnému neodpustil,… ale nade všemi se mstě, všechny buďto zastyděti se nebo umlknouti přinutil… Řeč jeho prostranná a libá byla, s jakýmsi důstojenstvím hnutí řečnického, jak v objevení hněvu, tak i v hýbání k lítosti, kterézto však ani nehledal, ani dojíti sobě nežádal. Stálť neohrožený a smělý, smrtí netoliko pohrdaje, ale jí žádostiv jsa… Ó, muže věčné lidské paměti hodného!
Potom mu dán čas k rozmyslu a ku pokání za dva dny. Mezitím navštěvovali ho mnozí muži vysoce učení, aby jím hnuli od smyslu jeho… Ale když neústupně zastával bludy své, konečně (v 21. valném posezení sboru, dne 30. máje) odsouzen jest za kacíře a ohněm spálen. Nikdy žádný ze stoiků nepodstoupil smrti tak stálou myslí a srdcem zmužilým, jako tento jí žádati se zdál… Díval jsem se na skonání jeho… Věru muž ten umřel vždy co pravý filosof.“
Dospěv až sem, cítil pan Poggio, že je připraven list Leonardovi dokončit. Snad proto, že se přinutil chladněji uvažovat, byl nakonec i odměněn pocitem katarze nad osudem muže, který svobodně volil čest a smrt. Jeho vzrušená a neodhadnutelná vlast daleko na severu ho přiřadí k počtu mučedníků. Předčasně zmařiv sebe, zrušil vlastní budoucnost. Přenesl se do nesmrtelnosti, v níž nikdy ani nezestárne, ani nezevšední. Jeroným dnešního dne navždycky už volil jednu ze dvou možných podob pravé moudrosti. Zatímco já, Poggius Florentinus, volím onu druhou. Podobu moudrosti, která život šťastně dovrší. Život zasvěcený práci. Službě. Úspěchu.
Nikdy nebudu moci zapomenout na Jeronýma na hranici; přece však mu nedovolím, aby mě příliš rušil. Třebaže jsem snad promeškal vlastní příležitost, ať velkou nebo největší: nicméně tu, která už nikdy nemůže být uskutečněna. Uhořela spolu s ním.
Proč jsem za ním nešel? Ještě včera to bylo možné. Nikdo by mi v tom nezabraňoval. Nic nebylo snadnější než otevřít jeho dveře, protože já bych podezírán nebyl.
0 Poggiovi by si nikdo nic podobného nemyslil. I kdybych byl za ním nepřišel jako Kritón za Sokratem, abych mu nabídl cestu k úniku spolehlivě připravenou – zpátky do života. Ale byl by přijal? On ode mne? A přece jsem měl jít. Potěšit se pohledem do jeho vášnivého srdce. A jeho potěšit podle onoho

přeslavného kázání: V žaláři jsem seděl a přicházeli jste ke mně. Nic mi přece nehrozilo, kdybych mu byl beze svědků několika slovy pověděl, jak obdivují jeho vzdělanost, paměť, strhující umění řečnické. Ze nejsem na koncilu sám, kdo doufá a věří, že dovede svou při ke šťastnému konci.
I kdybych ho byl nezískal pro život, uváděje mu na mysl jeho pokušení, i kdybych byl nezvrátil jeho tajný záměr, jistě by aspoň cítil, že za ním budu z upřímného srdce truchlit. A snad by začátek takového rozhovoru ukázal –. Ne, nelze ani domyslit, kam až bychom pronikli spolu!
Jak pošetilé kalkuly, milý Poggie, rovnou měrou pro filosofa jako pro křesťana. Neboť Jeroným musil dospět k předzvěděnému konci svého putování. Musil. Jakož i já k němu dojdu v čase dávno už stanoveném.
Proč bych se nadarmo pokoušel změnit dvojí fátum? Nebylo zajisté určeno, abychom se spolu kdy setkali.
2
Dne 30. měsíce října 1459 ve florentské vile Poggiově
Pan kancléř Poggius dovedl být krajně nepříjemný, když se nudil, a nemoc, která ho přinutila ulehnout, neumenšila tento jeho sklon. Nebyl zvyklý stonat a trávit čas v nečinnosti.
– Doslechli jsme se, že se váš milý Gianfrancesco vrátil v době, kdy jste ho nejtíže postrádal, drahý otče. Šťastná náhoda, řekl nejstarší syn Pietro Paulo těsně před koncem návštěvy.
– Šťastná ano, nikoli však náhoda, odpověděl otec rozmarně vzhledem k okolnostem, – Fortuna je jako většina krásných žen. I když tě milují, nesmíš očekávat, že se ti vrhnou do náručí. Naopak, milý synu, naopak. Až na velmi vzácné výjimky, dodal spíše k sobě samému, protože si vzpomněl na Lucii Pannelli svých mužných let (kterou opustil pro urozenou, chudou, sotva osmnáctiletou dívku a licoměrně se pokoušel omluvit svůj čin prázdnou úvahou An seni sit uxor ducenda, Máli se stařec ženit?).
– Nerozumím, drahý otče, řekl mladší Giovanni Batista.
– Potom vám daruji cennou zkušenost, že totiž vrtkavé Fortuně je třeba napomáhat. Přikázal jsem Gianfrancescovi, aby se vrátil.
– A on rád vyhověl vašemu přání, zpola se dotázal opatrný jurista Giovanni, který měl dávno výhrady proti mladému minoritovi.
– Nečekal jsem nic jiného, odbyl ho kancléř krátce.
Změnil polohu, aby pohodlněji spočinul pod baldachýnem bohatě vyřezávaného lože, až příliš prostranného a rozkošnického v komnatě takřka holých stěn. Nevysoko nade dveřmi visel hrubý kříž, ale Poggiův pohled častěji zabloudil do levého rohu, kde nad klekátkem zářila barevná harmonie obrazu Madony s Dítětem; umělec jí vtiskl podle jeho přání podobu Luciinu. Jindy se obrátil do pravého rohu, ztemnělého pohasínajícím západem, na nevýslovné torzo pohanské Venuše. Jeho životnost neporušily věky, které je skrývaly lidským zrakům v kamenité a vyprahlé půdě sicilské.
Nikdy nelitoval času, patře na svěží ňadra, na útlý pás a na jemné vyklenutí kyčlí. Zdávalo se mu, že není možné, aby se mramorová pleť nezachvěla náznakem života –
Cateriny da Rinieri. Neznámý sochař, jehož dláto vysvobodilo z kamenného kvádru něhu milenčinu, netušil, kolik radosti připraví vznešenému prelátovi Církve. Nejedná zbožná modlitba byla vyslána k nebi za duši tohoto Anonyma. A za pana Suffreta z ostrova Rhodu, který mu torzo s dojemnou nezištností pomohl získat.
Pan Poggio se cítil unaven, ačkoli mu společnost synů nepůsobila námahu. Měl je ostatně rád, byli přece z těla mladičké Vaggie, které jeho chladnoucí srdce nedalo poznat zázrak vzájemné lásky. Nudili ho však, v žádném z nich nehořel posvěcující oheň. Snad jen v Giacopovi se zvolna rozžíhal, kéž aspoň v něm! Byli na svůj věk vyspělí a zdatní, bezpečně šli za životním prospěchem po cestě, kterou jim prozřetelně upravil. Pietro bude už brzy převorem dominikánského konventu Santa Maria ad Minervám a Giovanni, znalec obojího práva, neustrne na florentském kanovnictví.
Dopředu uhadoval jejich zdvořilé věty; i to od nich očekával, že se pozastaví nad Gianfrancescem. A tak raději mlčel a nezdržoval je, když se rozloučili. Věděl, že je nezbytné, aby se zotavil, jeho nečinný den nedospěl dosud konce. Proto si ani nedovolil vnímat monotónní sbor hlasů z předpokoje. Modlitby mnichů měly podpírat jeho tělesnou ochablost. Ani jemu nebylo dovoleno, aby cokoli namítal proti ceremoniálu smrti, který Církev vypracovala po zkušenostech mnoha staletí. Nikdy, želbohu, nikdy nebyl zvyklý se jí protivit, ale nic mu nezabránilo, aby se v myšlenkách toulal po cestách utěšenějších.
Miser Catulle, desinas ineptire, et quod vides periisse, perditum ducasšeptal si s velkou vážností, protože vkládal do veršů hlubší smysl. On zajisté nemusil tesknit za nevěrnou Lesbií, té bolesti ho Bůh milostivě ušetřil. Cítil, že zakrátko pozbude všeho, také vědomí, ve kterém byly uchovány jeho a Luciiny vzpomínky na léta, kdy se jim v podivuhodném souladu dařilo, aby Ars amandi nešťastného básníka naplnili něhou, o jaké se mu sotva kdy snilo.

Donna Lucia se pyšnila jeho cizoložnou láskou a ráda se prohlašovala za jeho nevěstku. Nakonec ji přinutil – Bože, jak krutě trpká vzpomínka i po tolika létech – aby jako jeho nevěstka zemřela. Zhořklo mu její tělo, znavené strázněmi přečetných porodů. Teprve mnohem později se naučil uctívat její památku. Proto také její tvář na obraze Neposkvrněné Marie ani torzo Caterinino neohrožovaly jeho duši hříchem rouhání. Dokonce i jeho přísný zpovědník otec Tomáš, snad s ohledem na vyhaslou tělesnost starce téměř osmdesátiletého, promíjel mu rušivou krásu obou těl v úmrtní komnatě. Nikdy však, nikdy k nim nevzhlédl a míjel je se sklopenýma očima.
Muž přísného života byl tento dominikán, který ho denně navštěvoval. Neobvyklý typ kněze, ačli snad právě takovým nebude patřit budoucnost Církve. Poggius se ho nebál, spíše k němu pociťoval ošklivost. Spatřoval v něm barbara. Nerad snášel jeho sebespravedlivou vyzáblou tvář, jeho pohrdání uhlazenými způsoby a vším, co obestírá časné věci půvabem. Dobře obrněn proti hrotům jeho jako neosobních domluv často shledával, že pro tohoto asketu není smrt záležitostí filosofickou. A tak mu mlčky dovoloval, aby jen pronášel svoje flagelantské řeči, které si zejména v poggiovském domě nikdy neodpustil, a potom jen krátce vyznal – neboť ortodoxie velkého Poggia, služebníka Svaté stolice pod sedmi papeži, nemohla být brána v pochybnost.
– Hříchy, důstojný otče? Ovšemže byly, a přečetné. Opětovně jsem zarmucoval našeho Pána. Zradil jsem ženu, která mě milovala nad vlastní život. Oloupil jsem o slavně přislíbené jmění její čtyři děti, které ze čtrnácti byly ještě naživu, a vyhnal jsem ji do bídy. A moje manželka Vaggia? Domníváte se, že jste ji znal. Musím vás ujistit, že se mýlíte. Znal jste jen pyšnou tvář dcery Ghina Manente de Bondelmonti. Také přede mnou skrývala slzy ponížení, když jsem ji nutil, aby mi i ona rodila děti. Ano, otče. Nil humani a me alienum puto, žádné lidské chyby jsem nebyl prost. A dále? Pěstmi jsem se serval v pompejském divadle s Kréťanem Trebizondským. A Laurentia Vallu bych byl málem předhodil inkvizici pro klamné podezření, že se posmívá mé latině a vyhledává v ní barbarismy. To všechno o mně ví nejen Bůh, ale i vy, otče, celá Itálie to o mně ví, kdejaký klevetník, třeba klasické latiny neznalý. Z toho se snad nemusím zpovídat? Protože však ze srdce toužím vyhnout se nebezpečí, že bych na některý z hříchů zapomněl, nebo že bych upadl do pokušení zamlčet jej ze studu za jeho přílišnou hloupost, vyznávám se vám, otče, a s vaší pomocí milostivému Pánu veškerenstva, přesvaté bohorodičce Marii a všem svatým patronům a mučedníkům z hříchů vědomých i nevědomých, jichž jsem se kdy dopustil a které moje ochablá paměť neudržela před zrcadlem svědomí.
Otec Tomáš se musil spokojit s touto diplomatickou formulí. Podal mu svátost a připravil ho tak na dlouhou cestu údolím stínu, kdyby snad nastávající noc byla z vůle boží poslední.
Pan Poggius to snášel trpělivě a chvílemi i přiměl mysl k pravé zbožnosti, ačkoli nevěřil, že mu bude této noci odejít. Ne dříve, dokud –. Ty víš, Pane, o čem tak zatvrzele mlčím! Láskyplným pohledem pozoroval Gianfrancesca, který při obřadu s dětinskou zbožností přisluhoval a potom Fra Thomassa vyprovodil. Zanedlouho přišel doktor Matouš, Poggiův přítel z římských let a zasloužilý lékař papežů Eugenia a Mikuláše.
– Jen ty sám? vítal ho nemocný žertem, sotva došel po stupních k jeho loži.
– Ohlížel jsem se a ona nikde, řekl lékař a byl rád, že našel přítele při dobrém rozmaru. Vážil si jeho společnosti a ochotně navštěvoval pacienta, který od něho neočekával planou útěchu.
– Dnes? ptával se pan Poggio, když se cítil lépe, – hodie mihi moriendum est? Dnes už musím umřít?
Doktor Matouš ho zatím vyšetřil, jemně se dotýkaje bolestivých jater a zastíraje tak, že mu srdce působí větší starosti.
– Slibuji vám, Eminence, že ještě uplyne nějaký čas, než se setkáte s Homérem, Horatiem a Dantem.
Donna Lucia se pyšnila jeho cizoložnou láskou a ráda se prohlašovala za jeho nevěstku. Nakonec ji přinutil – Bože, jak krutě trpká vzpomínka i po tolika létech – aby jako jeho nevěstka zemřela. Zhořklo mu její tělo, znavené strázněmi přečetných porodů. Teprve mnohem později se naučil uctívat její památku. Proto také její tvář na obraze Neposkvrněné Marie ani torzo Caterinino neohrožovaly jeho duši hříchem rouhání. Dokonce i jeho přísný zpovědník otec Tomáš, snad s ohledem na vyhaslou tělesnost starce téměř osmdesátiletého, promíjel mu rušivou krásu obou těl v úmrtní komnatě. Nikdy však, nikdy k nim nevzhlédl a míjel je se sklopenýma očima.
Muž přísného života byl tento dominikán, který ho denně navštěvoval. Neobvyklý typ kněze, ačli snad právě takovým nebude patřit budoucnost Církve. Poggius se ho nebál, spíše k němu pociťoval ošklivost. Spatřoval v něm barbara. Nerad snášel jeho sebespravedlivou vyzáblou tvář, jeho pohrdání uhlazenými způsoby a vším, co obestírá časné věci půvabem. Dobře obrněn proti hrotům jeho jako neosobních domluv často shledával, že pro tohoto asketu není smrt záležitostí filosofickou. A tak mu mlčky dovoloval, aby jen pronášel svoje flagelantské řeči, které si zejména v poggiovském domě nikdy neodpustil, a potom

jen krátce vyznal •– neboť ortodoxie velkého Poggia, služebníka Svaté stolice pod sedmi papeži, nemohla být brána v pochybnost.
– Hříchy, důstojný otče? Ovšemže byly, a přečetné. Opětovně jsem zarmucoval našeho Pána. Zradil jsem ženu, která mě milovala nad vlastní život. Oloupil jsem o slavně přislíbené jmění její čtyři děti, které ze čtrnácti byly ještě naživu, a vyhnal jsem ji do bídy. A moje manželka Vaggia? Domníváte se, že jste ji znal. Musím vás ujistit, že se mýlíte. Znal jste jen pyšnou tvář dcery Ghina Manente de Bondelmonti. Také přede mnou skrývala slzy ponížení, když jsem ji nutil, aby mi i ona rodila děti. Ano, otče. Nil humani a me alienum puto, žádné lidské chyby jsem nebyl prost. A dále? Pěstmi jsem se serval v pompejském divadle s Kréťanem Trebizondským. A Laurentia Vallu bych byl málem předhodil inkvizici pro klamné podezření, že se posmívá mé latině a vyhledává v ní barbarismy. To všechno o mně ví nejen Bůh, ale i vy, otče, celá Itálie to o mně ví, kdejaký klevetník, třeba klasické latiny neznalý. Z toho se snad nemusím zpovídat? Protože však ze srdce toužím vyhnout se nebezpečí, že bych na některý z hříchů zapomněl, nebo že bych upadl do pokušení zamlčet jej ze studu za jeho přílišnou hloupost, vyznávám se vám, otče, a s vaší pomocí milostivému Pánu veškerenstva, přesvaté bohorodičce Marii a všem svatým patronům a mučedníkům z hříchů vědomých i nevědomých, jichž jsem se kdy dopustil a které moje ochablá paměť neudržela před zrcadlem svědomí.
Otec Tomáš se musil spokojit s touto diplomatickou formulí. Podal mu svátost a připravil ho tak na dlouhou cestu údolím stínu, kdyby snad nastávající noc byla z vůle boží poslední.
Pan Poggius to snášel trpělivě a chvílemi i přiměl mysl k pravé zbožnosti, ačkoli nevěřil, že mu bude této noci odejít. Ne dříve, dokud –. Ty víš, Pane, o čem tak zatvrzele mlčím! Láskyplným pohledem pozoroval Gianfrancesca, který při obřadu s dětinskou zbožností přisluhoval a potom Fra Thomassa vyprovodil.
Zanedlouho přišel doktor Matouš, Poggiův přítel z římských let a zasloužilý lékař papežů Eugenia a Mikuláše.
– Jen ty sám? vítal ho nemocný žertem, sotva došel po stupních k jeho loži.
– Ohlížel jsem se a ona nikde, řekl lékař a byl rád, že našel přítele při dobrém rozmaru. Vážil si jeho společnosti a ochotně navštěvoval pacienta, který od něho neočekával planou útěchu.
– Dnes? ptával se pan Poggio, když se cítil lépe, – hodie mihi moriendum est? Dnes už musím umřít?
Doktor Matouš ho zatím vyšetřil, jemně se dotýkaje bolestivých jater a zastíraje tak, že mu srdce působí větší starosti.
– Slibuji vám, Eminence, že ještě uplyne nějaký čas, než se setkáte s Homérem, Horatiem a Dantem.
– Díky, příteli, za tvůj souhlas. Naše křesťanská srdce nebudou vylučovat pohanské básníky z všeobsáhlé milosti boží.
– Ne, ovšem, pokud je mysl nakloněna naději, že duše přetrvá opotřebovaný nástroj těla.
Matouš věděl, že Poggius přijímá jen jistoty podmíněné, dokonce i jistotu víry, a nikdy se v tom domnění nezklamal.
– To jsi dobře pověděl, carissime. Také já se k ní často nachyluji, ale i v tak šťastné chvíli se ve mně ozve zvědavost. Pro tu bývám někdy až nedočkavý a jen strach z bolesti mi brání, abych spěchal a dal se unést netrpělivostí.
Odmlčel se, jako by vážil slova, která hodlal pronést.
– Bojím se tělesné bolesti a pohled na ni mě vždycky skličoval. Prastará vzpomínka mě pronásleduje. Viděl jsem umírat jednoho statečného v mukách, která by zlomila odvahu většiny jinak výborných mužů. Od té doby jsem se takovému divadlu vyhýbal. Nekárej mě proto, i tak chci doufat, že budu zmužilý.
– Sotva bys dopustil, abys zklamal sebe samého.
– Ano, myslívám si to. Ale Filipovi je devět let, můj drahý, a moje Historie není docela dokončena.
– Takovými starostmi se teď nesmíš trápit. Proč také? Já nejméně tvrdím, že ji nedovedeš k dokonalosti. Monumentům aere perennius.
Poggius přisvědčil a stiskl mu ruku.
– Bůh tedy potěšuj nemocného i lékaře, nejmilejší, a zítra snad ještě na shledanou.
Doktor Matouš poklekl a on mu požehnal znamením kříže – v tom si uchoval gesto preláta – a ukončil tak oficiální audienci. Po ní už byl jen prostý prosebník.
– Gianfrancesca mi ještě na chvíli pošleš?
– Jen nejsili příliš unaven.
– Šetřil jsem se. Lakotil jsem zbytečnými slovy, když tu pobyli Pietro a Giovanni. Ani teď nebudu hovořit nadmíru, jen se potěším jeho blízkostí. Ty přece víš, kolik radosti mi už připravil.
– Ano, vždycky jsem si vážil tvé důvěry.
– Pokojněji usnu, když je se mnou.

– Dovoluji tedy, Eminence, ale ne nadlouho.
– Jednou jsi mi slíbil, že se budeš modlit, abych byl odvolán ze života uprostřed krásného snu. Často si teď na to vzpomenu. Ale Gianfrancesco by v něm nesměl chybět. Proč ti to vlastně říkám? Tebe jsem přece prosil, abys mi ho přivolal.
Matouš se rozloučil a odcházel upokojen, ačkoli dům opustit zatím ještě nehodlal.
– Ještě ty dveře, prosím –
Zavřel za sebou. Také v předchozích dnech to bývala prosba poslední a on ji celkem chápal. Modlitby mnichů nepovzbuzovaly životní vzdor.
– Ušlechtilý člověk, myslil si zatím pan Poggius a rád zavzpomínal na důvěrné rozhovory, které spolu vedli bez opatrných výhrad. Matouš nebyl nikdy nudný, spíše naopak, dovedl překvapovat odvážným logickým postupem. Bezpečně rozpoznával, že u římských básníků postihujeme toliko dvojí podobu rezignace. Vedle Catulla také Horatius se vzdává bez útěchy:
Ut melius, quidquid erit, pati.
To je všechna jeho moudrost. Nikde ani nejslabší přísvit úsměvné jistoty Sokratovy před posledním západem slunce. Té se oddával moudrý přítel Matouš. Potají a nikoli bez pochyb.
Ještě ani nedozněla ona unikavá ozvěna onoho římského rozhovoru, už se Poggius ohlížel po zavřených dveřích.
Hned toho dne, kdy pana kancléře postihla bolestivá srdeční nevolnost, musil odložit Historii florentskou. Nerad se podřizoval Matoušovu rozkazu, ale úzkost, která se podobala umírání, byla ještě živá. Rozum radil k opatrnosti. Nehodlal ještě opustit činný život a Vaggiiny osiřelé děti, zejména nejmladší, Francesca, Filipa a půvabně rozkvétající Lucrezii. Protože však dosáhl věku, jehož darem bývá moudrost, nezanedbal nic, aby je dobře zaopatřil pro nejistou budoucnost.
Zastřeně, ale mnohem důtklivěji začal naléhat na věrného Matouše, aby neprodleně povolal do Florencie jeho chráněnce Fra Gianfrancesca da Ponte, kterého velkomyslně vypravil na studia artis medicinae nejprve do Padovy a potom na universitu pařížskou.
A právě této prosby se Matouš sám u sebe polekal. Podezíral pana Poggia, že více ví a že asi pociťuje větší strach, než i jemu přiznává. Dávno věděl o přátelství učeného starce k mladému mnichovi. Poggio je někdy projevoval až s pobuřující vyzývavostí. Pro plaché domluvy nejstarších synů měl jen pohrdavé mlčení. Matouš nepochyboval, že je Gianfrancesco takové náklonnosti hoden, a nepátral, z jakých vláken je přátelství utkáno. Spokojoval se prostým vysvětlením, že syn Messera Angela da Ponte, věrného a vzdělaného pomocníka Poggiova, projevil už jako chlapec tak nevšední nadání, jemnost ducha a vážnou povahu, jaké se pan kancléř u vlastních dětí nedočkal.
Nemeškal proto a vypravil do Paříže rychlého posla; sám pak s úzkostí počítal dny, když stav nemocného až překvapivě kolísal. Ani v politických záležitostech nesměl být kancléř někdy obtěžován a nejednou bylo potřebné zapovědět i krátké návštěvy městských správců.
Teprve chráněncův návrat pana Poggia povzbudil. Nápadně pookřál, jako by ho radost ze shledání proměnila. Ale i před ní doktor Matouš varoval slovy velmi důraznými.
Konečně se otevřely dveře a dovnitř se vedrala v polotónech klesající a zase vzestupná melodie modliteb. Jako by ani neměla klenout most mezi duší a Bohem, tak se odvíjela beze spěchu, bez poezie a bez citu. Do Poggiova sluchu nepronikla.
Dnes tě sotva uchráním před sebou samým. Dej Bůh, abys našel cestu, po které vyvedeš starce z jeho zmatených labyrintů, myslil si.
A nahlas řekl:
– Přistup blíže, miláčku.
3 Dne 15. května A. D. 1466 v osadě Arquato na východním úpatí hor Abruzzských
Francesco Pontesino, zběhlý mnich řádu menších bratří, bakalář artis medicinae university pařížské, pohrdnuv svatou poslušností a řeholními sliby, vstoupil jako bezejmenný pacholek do služeb Messera Ragozza, hledaje tak příležitost, aby mohl hříšně pátrat ve vnitřnostech těl zločinců propadlých meči řečeného Messera Ragozza. Byv přistižen v čase nočním při činu, když totiž módo medici vulnerarii otevřel tělo Lodovica, téhož dne po náležitém pokání za mnohé loupeže a vraždy v horských soutěskách sťatého, a vytrhnuv srdce, tělo opět zahrabal do neposvěcené země na místě vykázaném, kde by bylo připraveno k očekávání posledního soudu, vyznal pak právem útrpným, že není rozdílu mezi srdcem dobytčete a srdcem člověka spravedlivého nebo hříšného, jak se přesvědčoval opětovnou sekcí na lidech a na zdechlinách skotu, ovcí, koz a psů po dobu tří let. Dále setrval na bludném mínění, že srdce je sídlem každého života, protože přijímajíc do sebe krev fialovou a zkaženou, osvěženou a čerstvou ji artériemi vhání do celého těla. Nadále však odmítal vyznat, že podlehl svodu ďábelskému, ale že pro arte

medicinae bádal, pravě se býti ve shodě s učením svatého doktora Církve Augustina Hipponského, podle jehož výroků Bůh nebrání člověku ve zkoumání věcí stvořených.
Když pak zatvrzele odepřel vydati se na milost matky Církve a Boha Trojjediného, Všemohoucího a Všeslitovného, shledán byl kacířem podle zákonů božských i lidských a odevzdán moci světské, aby s ním naložila milostivě a bez prolití krve.
Pohodili ho na dno kobky s vymknutými klouby a se stopami po ranách ohněm, jejichž bolest pronikala až do bezvědomí, a na dosah mu postavili džbán s vodou. Vdechoval její pramenitou svěžest, nemaje tolik síly, aby po ní vztáhl ruku. Kdykoli se probral, padla na něho nekonečnost času odpočítávaného stupňujícími se bolestmi. A zase klesal do horečných vidin a byl jimi donucován, aby se vlastníma očima díval na sebe sama k smrti trýzněného.
Větší bolest ho náhle vyburcovala, když mu kdosi nepříliš šetrně pozvedl hlavu a přiložil otlučený okraj džbánu k okoralým rtům. Voda už nebyla čistá a svěží, byla to nemocná, uvězněná voda křivdy, ale polykal ji lačně a chvílemi se až dusil.
Nevěděl, zda člověka, jehož nepoznával, přivedla do kobky láska k bližnímu nebo jen zlý strach, aby snad přirozenou smrtí neunikl zítřejšímu ohni. Hned se však v srdci hanbil za takové podezření. Zaslechl pláč. Pocítil, jak mu chladivý olej stéká po sežehnuté kůži.
– Můj drahý Pietro! pokoušel se zavolat, ale ani sám neslyšel svůj hlas.
Jistě se Pietro rozpomněl a sklání se k němu, Pietro, který usnul, zatímco on měl bdít na stráži a včas ho varovat, kdyby někdo obmyslný byl nablízku.
– Kéž bych tě mohl poprosit, abys neplakal a nevyčítal si, že ses provinil! Vždyť já přece vím, Pietro, ty že bys nezradil, vím, že nikoli, a děkuji Bohu, že nechytili také tebe nevinného mým záměrem, ba ani snad netušícího v prostotě mysli, pro jaké věci se vydáváš se mnou v nebezpečí.
A tak spíše než doušek vody radost nad pláčem Pietrovým rozzářila v něm jasnější vědomí. Nevnímal už bolest těla, přenesl se do minulého času, do dnů, které nebyly ani předznamenány podezřením takového konce. Odtud pak rychleji už spěchal, a nezdržev se ani v Padově, ani v Paříži, probral se až do oné noci, kdy vyslechnuv nejtajnější myšlenky svého otcovského přítele, nejušlechtilejšího pana Poggia, v hlubokém pohnutí mu složil slib.
Nebyla už kobka bez okna, nízkého klenutí a těžkých dubových dveří, která mu byla po nebohém Lodovicovi určena za žalář poslední noci těla.
Prohlédl do komnaty osvětlené třemi svícemi poblíž hlav toho lože, příliš nádherného pro kajícníka, a zase zřetelně uslyšel nedočkavé pozvání: – Přistup blíže, miláčku.
4 Dne 30. měsíce října A. D. 1459 v Poggiově vile u Florencie
Poklekl u lůžka a políbil úzkou, žilnatou ruku. Ani se nepodivil, proč Jeho Eminence znovu opakuje věci známé.
Od doby jeho návratu dalo se tak každého večera, jakmile ho doktor Matouš k nemocnému vpustil.
– Jistě ti bylo líto, že jsem tě odvolal z Paříže a vytrhoval ze studií. Musíš odpustit starci, můj drahý, který zdětinštěl, sotva bledá smrt jen váhavě udeřila do jeho dveří. Pallida mors, znáš přece ten verš. Zapomínal jsem na ni uprostřed práce, radostí a smutků života. Jdi pryč, nemám čas, odbýval jsem ji; ještě nejsem na dně a spatřuji nové záměry. Ještě musím naposledy přehlédnout Historii florentskou, prosil jsem ji. Dlouho jsem ji tak odmítal a přivykal jsem domnění, že ji mohu kdykoli odehnat od prahu. Až potom se ona sama přihlásila.
Kolikrát už to bylo řečeno a pokolikáté už Gianfrancesco odpověděl:
– Rád jsem četl vaše pozvání, důstojný otče, a list doktora Matouše mě potěšil. Už se mi stýskalo a sám jsem se chystal domů.
– U mne to však nebyl stesk, spíše strach, že bys mě nezastihl při životě, kdybych odkládal. Proto také Matouš souhlasil. Napsal ti a zjednal posla. To mě osvěžilo; naděje, že tě najde v dobrém zdraví a ochotného. Později jsem si představoval, že už snad spěcháš s přípravami, že už jsi na cestě.
– Hned příštího rána jsem se mohl připojit k průvodu flanderských kupců. Cestovali jsme rychle a bezpečně.
– To rád slyším, že bezpečně. Právě tak i já – každého večera přicházel otec Thomasso a staral se o mou duši, aby byla přichystána k bezpečnému odplutí. A já jsem ho klamal předstíraje, že jsem smířen a že odejdu rád. Vždycky jsem ho snadno obelhal. Sotva však zavřel dveře, upadl jsem do staré netrpělivosti. Přel jsem se s milým Pánem Bohem, smlouval jsem s ním, aby mi daroval ještě jednu noc a všechny příští, které mě dělily od chvíle, kdy jsem tě doufal spatřit. A že mě vyslyšel –
Díval se na Gianfrancesca neradostně a zasmušile, jako by nevnímal láskyplný úsměv svěžích rtů, které nestačil přikrýt světle kadeřavý vous, ani temně modré oči a vysoké čelo pod úzkým věnečkem vlasů.

Jako by se nedíval do tváře, na kterou se tak dlouho těšil a v níž se domníval spatřovat pravděpodobnou podobu svatého žebráka božího. A mladý mnich nedovedl pochopit, proč najednou pan Poggio vybuchl skoro nevraživě:
– Ne proto mě vyslyšel, aby připravil radost nehodnému starému muži, který se tolikrát provinil nevěrou, vzpurností mysli, hašteřivostí a zaslepeným nepřátelstvím. Proto ne!
Ten přízvuk a věta byly nové. Poprvé od návratu z Paříže se ozvaly a Gianfrancesco se domníval, že může zastavit ten proud naléháním:
– Už ne, prosím vás, Eminence, neobviňujte se, pro smilování boží!
– Co ty víš! umlčel ho stařec prudkým mávnutím ruky. Teprve po chvíli promluvil zase vlídněji:
– Bůh ti odplať, že ani nechceš.
Sám u sebe však věděl, že ho žádná prosba neodvede od nutkavé myšlenky.
– Pro něco jiného byl shovívavý. Každý den, který mi daroval, byl jako rozkaz. Promluv! Vyznej se! Ale jak jsem mohl? A komu? Otci Thomassovi snad?
Pařížský bakalář byl dobře poučen o Poggiově stavu a prospěch nemocného byl mu v té chvíli nad uctivou poslušnost:
– Doktor Matouš mi důtklivě přikázal, Eminence, že se nesmíte rozčilovat ani unavovat řečí. Kdybyste mi dovolil, rád bych vám vyprávěl, abyste se zklidnil k pokojnému spánku. Tak jsem i slíbil.
Poggius na okamžik odklonil hlavu. Když se zase obrátil, byl jeho pohled Gianfrancescovi nesrozumitelný. Co se stalo? Odkud najednou ta úzkost, ptal se. Nepamatoval se, že by kdy viděl tuto tvář, nelaskavou, přísnou, cizí.
A nikdy by se byl nedomyslil, že se na něho Poggius dívá jako na oběť. Abrahám vztáhl ruku a uchopil meč, aby zabil syna svého. Nikoli však za oběť Bohu. Váhal, a přece věděl, že mu nic nezabrání, aby jemu jedinému, kterého miloval na konci svých let nejúpěnlivěji, utajil, co chtěl považovat za podivínství a co se proměnilo v tupou bolest, když se srdce zalykalo osamělostí. Kam se poděl muž, který se pyšně domýšlel, že se nasytil stoickou filosofií?
– Odkládal jsem, ale dnes je ta chvíle, kdy je třeba konečně volit svobodně a proti hlasu Matoušovy moudrosti. Tobě svěřím, co jsem uchránil před zpovědníkem a lékařem. Neodmítej mě vyslechnout, synáčku, nenech mě tak odejít.
Gianfrancesco se lekal jeho výrazu i znachovělé tváře. Nevěděl, co si má počít. Chystal se povstat, otevřít rychle do předpokoje a prosit nejbližšího z mnichů, aby přivolal Matouše. Ale Poggius mu sevřel ruku. Zadržel ho slovy.
– Nebo se bojíš? dotíral nelítostně, – podlehl jsem klamu, když jsem uvěřil, žes dostal darem srdce chápající? Dobře tedy. Potom jdi. Jdi pryč! A raději hned, dokud je čas.
Ta příkrost a pohled planoucí zlým žárem zarmoutily Gianfrancesca.
– O váš život se bojím, Eminence. Jiný strach v srdci nemám.
– Můj život? Ten svěř Bohu. Nezáleží na dnech ani na hodinách. Můj život! O ten s tebou spor nepovedu. To není naše věc. Nebo sis myslil, že tohle nedokážu bez povyku? Umřít? Špatně tedy znáš starého Poggia. Nízko ho odhaduješ.
Drsná slova promlouval zkušený prelát zvyklý na poslušnost těch, kterým poroučel. Obávaný soupeř a mstivý ironik se vymkl z okovů pokání a stará houževnatá síla se v něm vzpínala. Hned se však hanbil za nedůstojné vítězství nad bezelstným františkánem. Přitáhl ho k sobě a prosil ho, zatínaje mu prsty do ramene:
– Odpusť, synáčku, že jsem ti chtěl ublížit takovým podezřením. Snad jsem tě jen zkoušel. Není malá věc, kterou snad požádám od tvojí lásky.
Také tato lež mu byla dobrá k tomu, aby už nemohl couvnout.
– Pokorně vás vyslechnu, vznešený otče, chceteli mě vyznamenat tak velkou důvěrou, řekl sklesle, – smímli vás jen prosit, mluvte krátce s ohledem na své zdraví.
– Sotva to bude možné. O procesu proti kacíři Jeronýmovi z Prahy jsem ti vypravoval.
– Často jste se k němu vracel. Také koncept listu, který jste o něm napsal, dovolil jste mi nejednou předčítat.
– Pravda, list Leonardovi. Však už mě také před patnácti léty opustil, přisvědčil starý muž vyrušen vzpomínkou, ale hned se vzpamatoval.
– Přemýšlel jsem o něm častěji, než by se ti zdálo. V poslední době zejména. Ale pokud s tebou, nikdy jsem nedopověděl, synáčku. Mnohokrát jsem hodlal, ale nakonec mi strach zavřel ústa.
– Strach?
– Je třeba volit slova přísně, když jsme došli na vrchol života. Proč ne strach? Strach o tvou duši, o tvoji

lásku. Protože Poggius se jeví ve světle té kacířské hranice jako stín ubožáka. Ano. Nejinak se musí jevit božímu pohledu, když i já ho tak vidím!
– Ale vždyť jste o něm krásně psal, s obdivem, dokonce jste i pochyboval, že byl odsouzen právem. Myslil jste na něho jako na Sokrata! Nevím, co si vyčítáte? Váš list panu Leonardovi – mohl bych některé věty citovat.
– A každá by svědčila proti mně, synu!
– • Pak se neodvažuji domyslit, jakou při vedete ve svém srdci.
– Já, Poggius, vedu při svědomí proti Poggiovi, který psal list Aretinskému. Ano, to si dobře pamatuj: obžalován je Poggius. Slyší mě – jak chci věřit – Bůh. A ty!
Ty jistě, o tom aspoň pochybovat nemohu. A proto také nedovoKm, abys mě soudil milosrdně. Proto si přeji, abys pochopil podstatu té pře, která se vleče už třiačtyřicet let. Trvala, i když jsem o ní nechtěl vědět nebo když jsem na ni pro jiné věci zapomínal. Ve mně trvala a trvá, ve mně ten muž přežívá a hlásí se o slovo. 2e jsem mu je odpíral? Ze jsem ho okřikoval, nechtěje nic slyšet? Poodešel jako přemožen smutkem, ale brzy se zase vrátil. Vrátil se a třeba jen mlčel. Jen jeho oči křičely. A nejmocněji ve chvíli, kdy se přihlásila smrt. Moje smrt. V té našel neúplatného advokáta.
Pan Poggio hovořil už volněji, šetřil se, ale sotva nabral dech, pokračoval. Gianfrancesco se ho neodvážil přerušit.
– Teď tedy konečně víš, proč jsem tě zavolal. Nechci dožít bez odpovědi. Bojím se odejít tam, kde by už nebylo odvolání k lidskému srdci. Mohl bys namítnout, že jsem mohl volit jinou cestu, veřejně prohlásit, o čem jsem byl tenkrát přesvědčen, nahlas říci, že to nebyl ani proces, ani soud, ale vražda! A snad bych nemusil ani hlasitě, třeba jen potichu, ve zpovědi. Ale jeho bych tak sotva oklamal. A potom, představ si, jen mě chvíli trpělivě sleduj a dívej se se mnou! Kdyby tento Poggio umírající, a přece obtížený nepodezřelou proslulostí a mnoha důstojenstvími, veřejně chválený pro svoje učené snahy, ale také Poggius zasvěcený do věcí politických, do intrik, lstí a zločinů navěky umlčených; nekající Poggius a blahobytně živořící pod ochranou Církve, ten, který více cenil útržek papyru nad Skutky svatých apoštolů; kdyby se tento zkorumpovaný stařec rozhodl na prahu smrti pro bláhové gesto a před svědky důstojnými jeho hodností slavnostně prohlásil, že odvolává a zavrhuje svoje tehdejší mlčení – co by se stalo, synáčku? Jaká fraška by byla sehrána kolem jeho úmrtního lože! Chápeš přece, jak by mě umlčeli pohrdavou laskavostí, jak by stěží potlačovali smích nad pobloudilým starcem? Blázen, řekli by si po straně, sympatiemi s kacířem se holedbá, když ví, že není možno, aby byl pohnán k soudu! Teď najednou se hádá s církví, která ho živila a mhouřila oči nad jeho konkubínou, zkrášlila jeho nadání a dovolila mu, aby dal svým dětem počestné jméno. A nakonec, až by Poggius zemřel, zadusiv se hanbou, pochovali by ho okázale a se všemi poctami!
Gianfrancesco sepjal ruce a prosil ho, aby ustal ve výpovědi, která působí oběma jen utrpení.
– Jen mi dovol dále mluvit, nejdražší, k této chvíli se dávno upínám. Ve sboru kardinálů, prelátů a doktorů církve byli tenkrát zajisté mnozí, jejichž srdcí a myslí se dotkla v nádherném a snadno zapomenutelném jaru duše něha betlémského Dítěte – ale nikdo z nich se neodvážil povstat a povědět aspoň s Pilátem: Myji si ruce nad krví nevinně prolitou. Miláčku, milovat Boha, bližního a nepřítele – to jsou slova příliš snadná pro kteroukoli lidskou řeč; spravedlivý i mstivý jich užije jedním dechem. A slova tak nadlidsky náročná, že i sám Bůh musí člověku odpustit, když v nich selže. Ale mlčet a nevykřiknout, když se lež prohlašuje za pravdu – ten hřích odpustit nelze! Já to přece vím, můj drahý, kolik let s ním už chodím, vleká ho jako břímě, jako pohanu duše, zločincovy okovy překážející v rozletu. V půvabných svodech starých filosofů jsem doufal najít ataraxii, abych v ní utopil hlas soudu, který se mocně rozléhal v prostorách mé duše, sotva pominulo prchavé unesení krásou. V lásce jsem hledal zapomenutí a v rozkoši. Smilnící kněz a milující otec dětí padal jsem na kolena před neznámým Bohem, kterého Athénským zvěstoval Pavel na Areopagu. Opakoval jsem slova modliteb, nořil se do studií starých dob, leč neunikl jsem. Ať jsem se potají umrtvoval, ať jsem v hříchu žil, nakonec jsem byl sám, nahý a bezbranný před hlasem, který mě zavrhoval.
– Církev? Můj nejdražší! Její milosti a bohatství, hrůza jejích klateb a ohňů, které upalovaly miláčky boží a nikdy nebyly s to sežehnout božskou myšlenku. Sám jsem přece viděl: ta z jejich úst bolestí sevřených nebo do poslední chvíle zpívajících tryskala k nebi jako ohnivý sloup. Moc Církve? Její politická zkušenost? Jen malomocenství, které nahlodalo sám symbol spásy. Může existovat zbožnost, dokud se trestá zločin bezbožnosti? Existuje spravedlnost, dokud se vraždí nevinný pod zdáním práva? Je vůbec ve věcech lidských něco, o čem lze nepochybovat? Jedině mužná odvaha nemlčet, můj synu. Statečnost, kterou jsem neměl a kterou on prokázal v nejtěžší zkoušce. Jako mladý muž jsem ve vytržení naslouchal jeho řeči. Dnes mi zní výrazněji, ačkoli už mi nepůsobí rozkoš z umění řečnického, když je vedena proti

mně! Dodnes ji slyším, jak dovedl všechny překonat a umlčet. Byli by se nad ním slitovali, kdyby byl chtěl, kdyby byl žádostivý ubohého skomírání v okovech, kdyby byl lpěl na rmutu tělesného bytí. Ale on právě ve chvíli, kdy takřka zvítězil, s jakým pohrdáním se rozhlédl, jako by byl každému z nás pronikl až na dno srdce a spatřoval tam pustotu a tmu a sviření hadů a štírů. Najednou vzplanul božským ohněm a hodil nám svůj život pod nohy:
– Tady máte, vezměte si kostru, maso a střeva, vrhněte na oheň, co ze mne můžete spálit! Nikdo z vás mi však neodejme duši, kterou Bůh obdaroval vroucností pravdy a plamenem svého ducha!
– Ne, těmito slovy to nepověděl, ale jako by je byl promlouval, když se přiznal k Mistru Janovi a pyšnil se jeho přátelstvím. Z toho se kál, že zemdlel. Rozumíš, Giano? Z toho se kál, že mlčel, že hned napoprvé nevykřikl. A všichni, ba i nepřátelé musili být zděšeni zázrakem víry, jaké by nikdo z přítomných nebyl schopen. Kdo z nás by se byl neodříkal jakéhokoli smyšleného bludu, aby nemusil podstupovat takovou smrt? Ani já, miláčku, a snad nejméně já. Proto jsem byl bědnější nad ostatní, že jsem věděl, koho svým mlčením odsuzuji. Bůh mi buď svědkem, co jsem si tenkrát myslil: že kdyby byl Kristus sestoupil doprostřed shromáždění koncilia, ani na okamžik by nezaváhal, ale přistoupě k Jeronýmovi, beze slova by ho políbil. Tak. A přece jsem mlčel. Po celý dlouhý život, abych ještě na jeho konci sbíral odvahu, mám-li se aspoň tobě vyznat. Ty mi asi odpustíš a Bůh mě proto třeba podruhé zavrhne, neboť tomu běda, skrze koho pohoršení přichází. Ale nemohl jsem jinak. Dávno jsem se rozhodl, že tebe budu prosit, aby ses nade mnou slitoval.
Ruce mu poklesly a hlava těžce spočinula na polštáři. Rychleji dýchal a oči měl otevřené vzhůru, jako by znovu do všech podrobností viděl šero chrámové lodi a členy koncilu zahanbeně mlčící nebo soptící vztekem a mávající pažemi a pěstmi proti řečníkovi, který už se je nepokoušel přehlušit. Proč také, vždyť všechno pověděl. Jen rty pohyboval, jak se tiše modlil.
Gianfrancesco mu zvedl hlavu, přiložil k ústům pohár s vodou smíšeného vína, a tajně pohlédnuv ke dveřím, vzýval anděla strážce, aby pokynul doktoru Matoušovi a přiměl ho vejít dovnitř. Ale Poggio se mírně pousmál a pokynul mu, aby se k němu sklonil, že ještě něco hodlá dopovědět.
– Doprovodil jsem ho na smrt, toho aspoň jsem se odvážil; nebyl jsem sám, sprostý dav mě ukryl. Ani tenkrát jsem nebyl docela nezištný, chtěl jsem se přesvědčit, že ho nic nezlomí. Vytrval. A já jsem prchal do pohodlí svého bytu jako se znamením vraha Ábelova na čele. Do dnešního dne je nikdo nespatřil, až tobě jsem je ukázal. Já však o něm vím po všechen čas.
Teprve po těch slovech se pan Poggio zklidnil a do tváří se mu zvolna vracela pergamenová bledost. Nedlouho tak ležel. Pohnuv hlavou doprava, opřel se tvrdě očima o spánky a čelo bezradného Gianfrancesca, zmítaného tolika protiklady soucitu a víry, vzdychajícího pod tímto náporem a nadšeného vzpourou svědomí. Pro něho nebyla ani marná, ani opožděná. Nebyl však připraven na vpád tak pečlivě utajovaný, proto se jen pomalu sbíral k vědomí skutečnosti. Pak už na sebe spěchal, aby rychleji procitl aspoň k vděčnosti za důvěru otcovského přítele. Protože pak byl dobře poučen o při Jeronýmově, podněcovala ho Poggiova výpověď, aby se vymanil z pout navyklé kázně a zahleděl se s obdivem na podobu svatosti neváhající. V mysli se mu zatřpytila snění tak podmanivá, že je jindy pokládal za ďábelská pokušení, prchal před nimi a zavíral se do modliteb. Nikdy však docela neunikl tomu mámení: ohňová brána nebes na konci strmé cesty, ne pohodlné stoupání po žebříku Jákobově.
Nesměl se však déle potulovat v krajině potlačovaných snů. Pan Poggio čekal už netrpělivě na jeho soud. Na rozhřešení, byla-li to zpověď ze smrtelného hříchu. Neboť muž, kterého miloval, vyznal se mu v očekávání, že mu odpustí on, nehodný mnich, žák moudrých učitelů, který se na dně srdce nehodlá spokojit s opatrnou učeností Padovy a Paříže.
– Mlčíš, Gianfrancesco, řekl konečně starý muž s lítostí.
– Nebudu mlčet, vznešený pane a otče, trváteli na tom, abych ve vší pokoře pověděl, co se mi zdá.
– • Trvám, zajisté, což jsem ti neřekl, proč jsem tě povolal?
– Potom nesoudím, že jste vinen před mučedníkem Jeronýmem. Po všechna léta jste o něm laskavě smýšlel a nebránil jste se, aby ve vašem svědomí pokračovala jeho spravedlivá pře. Byl jste mu nadšeným svědkem a přímluvcem u Krista Krále a všech svatých –
Poggio se zamračil a prudce pohnul rukou.
– Nechci plané utěšování, synu, sofistikou mě sotva přivedeš do bezpečí a pokoje. Nebo myslíš, že jsem neužíval záludné chytrosti rozumu, abych jednou provždy rozplašil tyto chmury? Varuji tě, aby ses nepokoušel ztotožnit ty dva: mne a obratného diplomata kurie, lačného slávy a přístupného lichocení. Tobě jsem odkryl rub v naději, že se mě nepokusíš podvádět. Řekni raději: Bojím se. Nemám odvahu rozsuzovat. Nechci, Poggie, abys mě s sebou strhl do vlastního zatracení. A já tě propustím, spokojen se slibem věčného mlčení. Ani jediným slovem ti nevyčtu, žes mě zklamal nebo zradil. Obviním sebe

samého, že jsem se nemoudře rozhodoval a že jsem tě přecenil. Tvoje mládí ti bude omluvou. Ano, dobře jsi slyšel, Giano. Mluvím bez hněvu, protože nezapomínám, že tě miluji. V tvojí tváři je něco, čím jsem byl dojímán od let tvého dětinství. Nic se neboj, to ve mně zůstane, i když v tebe přestanu věřit. Jakkoli jsem býval zlý a schopný velké nenávisti, tobě bych ublížit nemohl.
Jako kameny vrhané shůry dopadala slova na hlavu mladého mnicha. Stále níže se skláněl pod jejich ranami, třebaže pan Poggio ani nezvyšoval hlas. Tiše k němu promlouval jako k dítěti, které ho nechtíc zarmoutilo. Pan kancléř se chtěl ovládat právě v této chvíli, uražená pýcha církevního knížete se nesměla nalomit. Ale právě pro ni pochopil, jak veliká moudrost mu byla propůjčena pro vrcholný okamžik nerovného zápasu.
Křikem by snad byl Gianfrancesca zdeptal, zlomil by v něm ještě zplna nepřiznanou vůli, snad by mu byl i zabránil, aby se odhodlal skočiť do prázdna a neodvolatelně si zvolit vlastní budoucnost. Nikdo z nich neslyšel hromové dunění nárazu, když se Gianfrancescova duše otevřela vanutí času, který dosud nenastal. Ani Poggio nic neslyšel pro lítost nad sebou samým.
Teprve když mladý muž zvedl hlavu a slzící oči, zakalil se jeho pohled úžasem a ani jeho rtům se nepodařilo zformovat tři bezmocná slova:
– Kdo jsi, člověče?
Znovu si je opakoval a stále užasleji, zatímco Gianfrancesco mluvil, ba koktal, jak se mu vymykal z moci trysk myšlenek, nadšení a odhodlanosti, kterou už nezastaví rozvaha rozumu ani soudná opatrnost.
Jako Faethón! myslil si v radosti a hrůze Poggio, jako Faethón vlečený trojspřežím do zkázy a zbytečně už třímající otěže, vysoko, vysoko nad soušemi a okeánem –
A jakkoli se děsil vět, kterým musil naslouchat, nemaje už tolik síly, aby pozvedl bias a volal toho planoucího člověka k pořádku; ačli ho nejímal posvátný ostych před mnichovou vášní, dávno už ne lidskou; nadpřirozená síla mu ji vdechla, ďábel nebo Duch svatý, ano, jistě On, který rozdmýchal odvahu v apoštolu Pavlovi a ve všech, kteří s jásotem přinášeli v oběť životy jako svíce hořící v temnotách a v mrazivém vichru nenávisti, modlíce se za katy a trýznitele –
– Pro lásku boží vás prosím, vznešený otče, abyste mi odpustil, co jsem před vámi ukrýval, kam že se odvážím proniknout snad pro vlastní zatracení. Jste moudrý, otče, uvěříte, že ve mně není nízká ctižádost, že zemřuli, budu a zůstanu beze jména, jako bych se byl narodil bez rodičů. Ani vaše proslulost nebude dotčena takovým činem. Jedinou útěchu najdu v naději, že jiní a mnozí nastoupí tam, kde já nestatečný podlehnu. Tak jsem dávno doufal a tak jsem si přál v tajných skrýších duše, proti takovým pokušením jsem bojoval, nadarmo usiluje o vítězství. Teprve vy jste před mým vnitřním zrakem rozzářil světlo jasnějšího poznání. Až vás anděl smrti odvolá, předrahý otče, klidně se jím dejte vést do zasloužené slávy a pokoje. Nechť vás netísní výčitka za mlčení o bratru Jeronýmovi, hleďte, já z upřímného srdce a z převeliké lásky vám zaslibuji svůj nehodný život. Na kolenou vás prosím a zapřísahám, přijměte jej ode mne jako důkaz vděčnosti za vaši lásku –
Pan Poggio, shlížeje očima Gianfrancescovýma do horoucnosti jeho srdce, chvěl se jako v blízkosti zázraku, jehož se takřka vlastníma rukama dotýká. Blaženost vytržení osvobodila jeho rysy, zvadlé rty se pohnuly do něžného úsměvu a opilá radost mu otevřela oči dokořán, jako by se bál, aby mu neunikl ani jediný paprsek nebesky jasného vidění. Ale ještě než vybledla extatická záře, pohnulo se v něm milující a nestatečné srdce, vší mocí by byl rád zavolal:
– Gianfrancesco! Synáčku! Nesmíš! Nesmíš! Prosím tě aZAKAZUJI!
Ten výkřik už mladý muž nezaslechl. Plakal a líbal Poggiovy ruce.
– To vám pokorně slibuji a Ježíš a svatí ať mi pomáhají, volal k panu Poggiovi a srdce mu usedalo radostí, že našel dost prostých a zmužilých slov, aby se zaslíbil a vzal na sebe bídu, kterou jeho milující a milovaný přítel obětavě donesl až do této noci.
Plakal štěstím a byl jako nepřítomen v těle, a proto hned nepoznal, že není sám, dveře že jsou otevřeny do mlčení a modlitby že utichly. Jeho pak že jemně odtahuje doktor Matouš pozdě se obviňující, že ustupoval poslednímu naléhavému přání. Zapomněl však na výčitky, když spatřil úsměv na Poggiově tváři, a oči, které nezakalila předsmrtná hrůza. Údiv a radost v nich utkvěly, jako by byl opravdu odešel uprostřed překrásného snu.
– Giano, řekl tiše, protože ctil zármutek tak upřímný, – Giano, už tě neslyší, neboť zesnul.
5 Dne 16. května A. D. 1466 v osadě Arquato na východním úpatí hor Abruzzských
Dlouho před svítáním zahřmotil na rynku vůz naložený dřevem a vozka je bez doptávání shazoval u silného kůlu, který tu zvečera kat zarazil. Ten se probuzen přiloudal, aby vozkovi pomohl. A chlapec Pietro v nestřežené chvíli našel klíč, a dříve než mu v tom Messer Galozzo mohl zabránit, vnikl do kůlny. Dveře nechal pootevřené, aby vůbec něco viděl. Když se dotkl paže bezvládně ležící, jako by ani nepatřila k

uvězněnému tělu, vykřikl:
– Ě morto! Umřel!
A pak klesl vedle Gianfrancescova těla, hladil mu ztuhlé tváře a plakal a smál se jako nepříčetně a vykřikoval svoje Ě MORTO s vítězoslávou, kterou nechtěl skrývat, dokud nepřiběhl Messer Galozzo. Díval se, co se děje s Pietrem, ale když zaslechl z jeho pláče potřeštěnou radost, skočil po něm, přitiskl mu dlaň na ústa a bolestí ho chtěl přimět k rozumu.
– Mlčíš! Pro Boha aspoň mlč! Nebo chceš taky – Vozkovo rozložité tělo zastínilo čtverhran dveří a Messer Galozzo se podezíravě ohlédl. Naposled zaryl prsty do Pietrových tváří a vztekle ho odhodil na zem.
– Ě morto, řekl a ukázal dolů.
Už si ho nevšímal, ani Pietrova tichého naříkání. Poklekl, pokřižoval se a krátce se pomodlil za duši svého pomocníka. Vozka z přinucení také.
– Co s dřevem, zeptal se zklamaně, když vyšli.
– Co se ptáš? I tak ho přece spálíme.
– Ě morto! šeptal si Pietro a pak ještě, vzlykaje, vylezl na vůz a shazoval vlhká smolnatá polena, vhodná pro pomalý oheň.
Francesco Giovanni POGGIO BRACCIOLINI 13801459. Shepherd: Life of Poggius, Liverpool, 1802

Prorok

PROROK – osoba božským dechnutím nadšená k vyhlašování věcí budoucích
ZJEVITEL – nechť je osoba zkušená, laskavá, moudrá
VĚŠTEC – oznamovatel věcí budoucích
J. A. KOMENSKÝ: VÉCNÝ SLOVNÍK PANSOFICKÝ
I
Brzy po obědě toho dne na konci února zapomněla Barbora, hřmotná Zuzanina pomocnice, na přísný zákaz a starostlivě vběhla do Drabíkovy světnice. Stál k ní zády a něco zapisoval u vysokého stolku se šikmou deskou. Zlostně se k ní obrátil, ale ona jako by ho nedbala.
– Hospodáři, posel z Púchó! vydechla a jemu neušlo, jak je rozrušená.
Dlouho se na ni díval, ale nevybuchl hned, držel se, dokud v něm neopadl hněv. Proč z Púchó, myslil si, čeká přece jiného posla, Hyráma od bratra Ámose, ale až později, tak do tří neděl by tu mohl být.
– Zadrž ho, než sklidím, a nikdy se už neopovažuj! brumlal, aby se nedomnívala, že jí smlčí takovou drzost, zatímco ukládal papíry do truhlice.
Posel. Co zase, nejspíše nová zloba nebo osočování. Uhladil si vlasy, na temeno si nasadil kulatou kněžskou čepičku a oblékl tmavý soukenný kabát. Potom teprve napřimoval sehnutá ramena. Pod nízkým trámovým stropem a v šeru kalného dne jeho vychrtlé tělo jako by vyrostlo. Zpod vrásčité kůže vynikaly kosti obličeje doširoka stavěné a ploché čelo.
– Ať vejde! zavolal a upřeně pozoroval otevírající se dveře a pak i toho člověka už jako bez věku, který zvolna vstupoval a s bázlivou uctivostí se ukláněl. Měl na sobě ovčí kožich a čepici z vlčí kůže tiskl oběma rukama na prsa. Hned ho poznal, bratr Enoch, a přece si dával načas, než mu dovolil promluvit.
Pan Mikuláš nebyl zvyklý projevovat lidem vlídnost, ačkoli na nich lpěl a jejich blízkost potřeboval: kdo by byl bez nich? Nejdříve každému vyčetl z očí, co si o něm myslí a za koho ho pokládá. Spoléhal se na svůj uhrančivě nehybný pohled, který ho zřídka oklamal. Lichotilo mu, když se přesvědčil, že o něm vědí jako o věštci, o muži vyvoleném, aby hlásal přímou vůli boží o řízení tohoto světa. Potom býval spokojen, i když na ně nepřestal shlížet svrchu a mluvil s nimi na půl úst, nedbale a zachmuřeně, aby si byli trvale vědomi, kdo jim dává almužničku ze svého vzácného času. Jiné nechával čekat na odpověď a tvářil se, že si zrovna poznamenává něco důležitého, ačkoli by byl ta slova dovedl napsat i potmě: Nicolaus Drabicius, Stražnicenus, vates. Poslední slovo nikdy nevynechal, ono bylo pevným základem jeho pozemského bytí: prorok.
Bratr Enoch obstál před zkoumavým pohledem. Pochopil, že smí netázán promluvit.
– Boží požehnání od našeho Pána, bratře Mikuláši, pozdravení ode všech našich, a tady mám odevzdat od bratra Molitora –
Chvíli mu trvalo, než vysoukal ze záňadří koženou brašničku a z ní list zavinutý do kousku sukna.
– Přináším dopis, spěšný dopis, bratře.
– Ukaž.
Jen váhavě posel pokročil kupředu na dosah Drabíkovy vztažené paže.

– Nemám rád dopisy z Púchó, řekl vyčítavě, sotva kdy potěšují, jen trpkost a mrzutosti. Copak je v tomhle, dobré nebo zlé?
– Spíš bych řekl smutné, když ráčíš dovolit, bratře Mikuláši, zatím jen smutné. Od zlého nás ochraňuj Bůh.
– Ty už tedy víš?
– Vím. Bratr Molitor mi pověděl, abych ti mohl vyřídit, kdyby se snad list po cestě ztratil.
– Co tedy? přerušil ho netrpělivě, ba i zlostně, protože nechtěl přiznat, co si pověrčivě přeje, aby totiž věděl dříve, než rozlomí pečeť.
– Smrt –
– Co to mluvíš? Smrt? Jaká smrt?
Vzpamatoval se však a dále už se nevyptával. Důstojnost mu včas zabránila, aby projevil znepokojení před tímto ustrašeným prostým člověkem. Proto mírněji řekl:
– Jistě tě cesta znavila, bratře Enochu, jdi zatím vedle, dají ti najíst a odpočineš si.
Enoch spěšně přisvědčoval a nesmělým úsměvem dával najevo, jak rád souhlasí. Drabíkův hlas ho však zastavil na prahu.
– Jak dlouho jsi šel z Púchó, bratře? oslovil ho laskavěji, nevěda ani proč. Sám se tomu podivil.
– Skoro dva dny a noc, ne, půldruhá dne. Přituhlo, ale když potom padl sníh a místy vítr navál –
– To vypovíš manželce, ráda tě vyslechne. Však já vím, také jsem v zimě šel, do Patáku za bratrem Ámosem. Deset dní. To už je let. Tak jdi si, jdi.
Dveře zaklaply a on ještě stál s dopisem v ruce. Smrt. Kdo asi byl odvolán na soud, že mi o tom Molitor musí psát po spěšném poslu? A že právě on?
Když si po krátké modlitbě přečetl, že 15. dne Novembris v Amsterodamu zemřel bratr Jan Komenský, podlehlo tělo kněze Drabíka třesení, které ani jeho vzpurná síla nemohla ovládnout. Nohy pod ním podklesávaly, on však vinil z takové slabosti spíše zemi než vlastní ochablost. Ne on, země se zakymácela pod jeho chodidly, která ho tolik let spolehlivě nosila, kamkoli se rozhodl jít. Nikdy ostatně nedbal na hříšnou tělesnou schránku, na kosti a svaly, přivykl si žít ve stavu trvalého vzrušení, ať už čekal, že se ozve Hlas volající ho k poslušnosti, nebo ať se poddával lidskému hněvu a nenávisti k přibývajícímu počtu odpůrců. Vždycky se vznášel vysoko, blíže světlým či temným andělům než lidem. Zanedlouho už zase pevně stál. Země se uklidnila. Stěna a strop se zdály stejně pevné, bez trhlin, ani smítko obílené maznice nespadlo dolů. Nic. Jako by se zhola nic nepřihodilo. Jen ta zpráva byla skutečná. List narychlo latinsky napsaný ležel na předprsni okna. On sám ho vlastní rukou přijal a tady na světle rozpečetil, ba roztrhl, jak vždycky z netrpělivosti činil. A kdyby ani dopis neviděl, kdyby se byl papír zatím rozpadl na prach sežehnut ohněm jeho očí, nemohl by o něm pochybovat. Už ho vsál do sebe. Jako by byl spolykal něco palčivého, co se hned rozpouští v krvi. Tak, přiotrávil se jím.
Za dlouhá léta se vycvičil v přijímání zlých zpráv. Otrlost a houževnatost těla mu proti nim poskytla nejednou ochranu. V modlitbách stejně jako v proklínání nacházel útěchu. Hněv propůjčoval jeho hlasu dost síly, aby ukřičel klevetníky. Také toho odpoledne byl by se rád rozběhl navyklou cestou. Mohl by zabušit na dveře a přivolat zpátky posla, aby mu vylál, jakou že to přinesl vylhanou zvěst. Křikem by ho donutil, aby slovo za slovem opakoval, co mu přikázal pisatel listu, jakým hlasem a pohledem doprovodil svůj rozkaz. To všechno by zajisté svedl, však Enoch až podezřele spěchal, aby mu zmizel z očí, jistě ze strachu, aby nebyl příkřeji zkoušen!
Nezavolal však. Opíral se o stůl a hleděl na list, na slova napsaná černidlem, na zprávu, která týdny spěchala z daleké země Holandem. Letěla jako šíp vypuštěný z lovcova luku a tady dopadla. Sem na okno.
Tu si teprve uvědomil, co až dosud jeho mysl neznamenala, že se do jeho jindy nedoslýchavých uší ze všech stran řítí bolestivé ticho. Ne ticho světnice, tvrze jeho samoty před lidmi; ne ticho prostoru vnímatelného smysly nebo vracejícího ozvěnu jeho vlastních slov. To druhé ticho; strašné ticho prázdna bez konce, bez hlasu a bez patření, ticho usvědčující ze lži a napovídající smrt. Nikde ani nejslabší zavanuti, jen to ticho jako nepřítomnost kohokoli živoucího, ba také Toho, který mu i dříve načas unikal, ale přece se vracel, nečekaně odpovídal na toužení a zavolal za měsíčné noci, v burácení vichru, za poledního úpalu.
Tentokrát však, aspoň v prvních minutách, jako by až do morku kostí věděl a jako by mu to právě list ohlásil, že ten Hlas zanikl jako teninký pramének, že vyhasl jako poslední jiskřička v popelu ohniště. Nikdy už ho nezavolá a nikdy mu nepřispěje na pomoc proti sklíčenosti ducha? Což docela ustalo vzdouvání vln na oné straně věčnosti?
Padl na kolena. Ne proto, aby se modlil. Předtucha zlých věcí ho děsila. Nesepjal ani ruce, přidržoval se jimi hran lavice, aby ho příboj ticha docela neodtrhl od mrtvých věcí, které přece byly a jsou!

– Oklamal jsi mě! chtělo se mu vykřiknout, ale ani toho se neodvažoval.
Ještě klečel a chutnal trpkost zprávy, která ho zastihla nepřipraveného, když zase pootevřela přihlouplá Barbora a chystala se zavolat:
– Hospodáři, posel se chce rozžehnat, má tu přízeň a u ní bude noclehem –
Sotva nahlédla dovnitř, rychle ucouvla. Ani potom k němu nedolehl šepot na síni a opatrné kročeje odcházejícího. Ticho, které se mu zařezávalo do stařeckého sluchu vysokým tónem, vyvázalo ho ze světa Udí.
Znal takové němé chvíle a čas od času se jim dovedl i postavit, zaříkadlo si proti nim vymyslil: Neníli než Nicota, nic není za prahem, ani ztracení není. Z toho však, že mlčel, usoudil, že tak hluboko dosud nikdy nepadl. Předivná jakási změna, jejíž podstata mu zatím unikala. Něco horšího se přihodilo nejen v něm, ale ve světě a v hlubinách nebes, něco horšího než třas země. Ven vyrazilo, co léta zůstávalo skryto pod povrchem, o čem on sám mohl mlčet, co okřikoval, sotva se pohnulo a hadím svíjením se plazilo kolem. Dlouho si nevšímal, že se tělo začíná bouřit. Proti jeho vůli se nehodlalo vzdát a potichu mu do toho ticha domlouvalo, že přece není pozdě, že nikdy není pozdě, pokud ono dýchá, pokud jeho kostnatá kolena hmatají suk v podlaze, pokud ono pociťuje hlad a žízeň. Tělo chtělo žít; nesměle mu připomínalo, kolikrát už byl sražen k zemi, a přece zase povstával.
Pokud máš v prsou dech, Mikuláši, naléhalo, jez a pij, posilni se k zápasu. Na nejzazší pochybnost je vždycky dost času!
Zpočátku mu sklíčenost bránila dbát toho dotírání; než se hlas těla proměnil v myšlenku, pokaždé byl zatopen novým přívalem ticha. Jen žízeň se hlásila silněji, její hlas byl důtklivější a obluzoval mysl. Povstal zvolna a uvážlivě, narovnával ztuhlá kolena, jako by se zkoušel. Jsem živ či po smrti? Díval se do kouta, z něhož nejčastěji slýchal Hlas. Nikdo nevolal, aby se připravil a začal psát. Neozýval se. Nehrozil mu bleskem. Vytáhl truhlu zastrčenou pod ložem, aby ji měl poblíž světla. Dříve než vsunul klíč do zámku, žízeň mu palčivěla v útrobách. Už se nevzpíral, ačkoli nešel přímo k tomu místu, ale pohyboval se jako bez vůle, jako by hledal a nevěděl, najdeli. Jindy by si byl řekl:
– Ďábel mě vleče vzpírajícího se do pokušení. Protože však jeho mysl byla obtížena hrozným darem svobody, namítal si, jaký že ďábel, když není boží Hlas? Poslepu by byl našel plochou cínovou konvici, kterou si sám doléval, když nebyl nikdo nablízku. Odmotal z hrdla navlhčené plátno a pil, dlouze pil, až musil hlavu zaklonit dozadu. V tomto věku není hřích, ale lék. Potom čekal. Jako by byl přihodil hrst vyschlého chrastí na skomírající oheň, tak teplo rozproudilo stydnoucí krev a podepřelo nalomenou pýchu. Slyšel ji, jak se hned ozvala, a jinýma očima pohlédl do kouta, kde ležela na nízkém stolku otevřená bible. Napovídala mu slova, ale on si polohlasem opakoval jiná a ne bez pobouření:
– Já jsem, a proto jsi i Ty! Musíš být. Skryl ses předa mnou, ale mě neoklameš. Kolikrát jsi už podvedl mou prostomyslnost. Henryku kněžnu jsi mi vzal a potom i Zikmunda Rákóczi. Lešno jsi sliboval, že ochráníš, a svrhl jsi na ně oheň jako na Gomorrhu. Druhého Jiřího knížete jsi vedl na smrt proti slavným slibům! Hrál sis se mnou, neučeným? Nebo jsi očekával, že můj adjunctus zraleji bude hledat v Tvých zauzlených plánech?
Zvedl truhlu na lavici pod oknem a otevřel. Nejednou už se opřel o to, co nepochybně bylo. Hledal a nacházel úlevu nad stránkami diária, kde si pečlivě znamenal, co žil při plných smyslech a co by nikdo nemohl podezírat z nepravdy, ani on sám. Ty věty mu připadaly jako most vysoko vzklenutý nad zpěněným tokem času. Jemu bylo dovoleno vejít na ten most a stoupat až k nejvyššímu bodu.
Tam že končil? Ze nepokračoval k druhému břehu? Ale co na tom záleželo, když jemu bylo mnohokráte dovoleno jít dál a nezřítit se! Jemu, ano, jemu. On přece vídal anděly letící mu na pomoc a podpírající ho, aby ho nezachvátila závrať při pohledu do hlubiny. Ani milovaný Ámos je nespatřoval, jen on, vyvolený a pověřený boží. Ze se někdy zachvěl, že na něho padla úzkost? Jak by se mohlo jinak přiházet neučenému pozemskému červíčkovi? Proto, proto nezapisoval jen přikázaná zjevení, ale i události, o kterých se mohl kdykoli přesvědčovat.
Jako třeba tady, ad A. D. 1652! „Já jsem na Patáku byl s Danyelem u Pana Comenia.“ Nebo 1654. „Dominus Comenius do Polsky z Patáku se do Lešna navrátil; byl u mne po 3. neděli po sv. Trojici.“ A zase 1657: „Toho roku Lux in tenebris v Amsterodame vydáno od Jana Comenia Amosa, biskupa Jednoty bratrské, kmotra mého milého.“
Také o hmotných věcech se mohl kdykoli ujistit. Hle, rok 1669! „20. Januarii přijal sem 50 tolarů, téhož roku 1669 dne 15. máje 55 tolarů, téhož roku 27. novem. Hyrám 30 dukátů, summa toho roku jest dáno 260 tolarů. Otcze račiž časně i věčně odplatiti, jak i milému Comeniovi, tak i Angelanderům y Holanderům. Amen y Amen. Haleluja.“
Byl by se mohl dlouho utěšovat počítáním tolarů, jmény cizích mužů, které neznal a kteří vyjadřovali svou

úctu čestnými dary, aby se pověřený boží netrudil ve strázních vyhnanecké bídy; mohl by se opájet proslulostí tolikrát tady doma upíranou. Znovu se napil a potom teprve rozložil list s poznámkou: „Datirované 2. Novembris a mně doručeno 1. Decembris 1670."
Byl to dopis mnokráte čtený a ohmataný, po celý měsíc ho posel opatroval a netušil, co se zatím dalo ve vzdáleném městě Amsterodame, když byl vpolou cesty! A list pokračoval:
„Abych Vás déleji nezdržoval, vypravuji Hyráma k Vám do Lednice, aby Vám pomůcku Vaši donesl, totiž od patrona půlroční díl, 25 pokroutek žlutých, a od kněze Williamse v Anglii…"
Dále už nečetl. Nemohl však sedět nečinně, musil se něčím zaměstnat, než se vzpamatuje. Kdysi mohl v první chvíli nevěřit, že bylo vyvráceno Lešno, jehož bezpečí mu Pán přislíbil; několik slov dopisu ležícího na okně se však podobalo zkáze. V Lesně jiní trpěli, dnes on je zasažen. Smočil brk do černidla a připsal nepevnou rukou na konec listu z Amsterodamu: „Poslední psáni od milého Komenia."
Poslední – hleděl na to slovo, které mu zhmotnilo pomysl v něco lepkavě hmatatelného. Žluté a stříbrné pokroutky byly přineseny naposled. Naposled napsal Comenius na rozloučenou „Pán Bůh s Vámi". Ani on netušil, že se loučí navždycky, že mě tu nechává samotného a že mě vydává za štvance nepřátel, že už nikdy nepozvedne hlas na mou obranu, nikdy už neztlumí vzteklost proti mně neustále, potají i zjevně rozpoutávanou – franekerským Arnoldem, francouzským Muratem, anglickým Hartlibem a Pellem, Felinem a Securiem a jak se všichni jmenují!
Ba i Petr Figulus vzdoroval panu Otci, když si přál, „aby mohlo být ze světla odvoláno Světlo v temnotách, a kéž by bylo nikdy světlo nespatřilo. Mnohé zmatky způsobila ta kniha a větší způsobí právě těm, jimž slibovala útěchu a osvobození".
A co Pavel Vetterin? Ejhle, i jeho provinění je tu u mne uchováno! Ne, ne, nic zbytečně nezahodí Mikuláš Drabík, nic neodevzdá ohni darmo!
„Povím pravdu, že na mnoha místech čta (refutací těch dvou knih učiněné od P. Mikuláše Arnolda) a bedlivě to uvažuje, slzy mé z očí mých tekly, litujíc p. Otce, že p. Otci na stará kolena jeho má se taková potupa, lehkost a posměch činiti, a řekl jsem množstvíkrát, aby se byl ten prorok M. D. raději nikda na svět nenarodil, nežli p. Otce měl tak podvésti a k takovému posměchu přivésti… A proto prosím i pro Boha, jakž může prošeno býti, prosím, dejte již těm věcem proroka M. D. pokoj, abyste skrze to ještě k mnohem větší potupě nepřišli…"
Ti všichni se teď zvednou nepřátelsky, zase mu budou vypočítávat, kolikrát že revelace zklamaly, kolikrát on zjevně lhal, vymýšlel si a zle se mstil, když ho usvědčovali, kolik peněz vylákal z milého Comenia a nač je marnil.
0 jeho nenasytných ústech budou pokřikovat, o jeho pití i špercích pro dceru Aničku, jako už Vetterin před deseti léty!
Vděčně zaslechl kroky a klapnutí petlice. Rychle zabouchl víko truhly a nevlídně se mračil, dokud nezpozoroval, že nahlédla dovnitř Anička. Ta se nemusila bát jeho křiku. Měla ho ráda, jako on ji měl rád, a věřila mu, že má výsadu vídat Boha a přijímat od něho rozkazy.
– Večeři mám donést, pantáto? Je pozdě. Neodpověděl jí, ale ona příliš dobře znala pana otce a jeho mlčení ji nezarmoutilo. Za chvíli přinesla půlku dohněda upečeného kohoutka a chléb a potom ještě džbánek trpkého vína. Nevšímal si jí, dokud prostírala, obrátil se k ní zády a díval se do pochmurného soumraku. Teprve když prohrabala oheň, rozsvítila a zavřela za sebou, přisedl ke stolu.
Starý dobrý hlad ho neopouštěl a pomáhal vetchému tělu obnovit síly. Však mu jí bude třeba, aby odolalo mocnému plápolu ohňového ducha. Tušil, co ho čeká. I když hlasitě jedl a každé sousto vychutnával, nezapomněl ani na okamžik, čemu se musí postavit a co odkládat nelze.
I kdyby jeho hlas dolehl až do Amsterodamu, nedovolal by se. Jediný člověk, který mu byl ochoten naslouchat, nesedí mezi knihami v domě U bílého beránka. Také on se propadl do nicoty, kde snad není ani soud, ani naděje. Lekal se takového myšlení a pozdě si vzpomněl, že se ani nepomodlil, usedaje k večeři.
– Až potom, potom, všechno má svůj čas. Posilním se a budu s tebou zápasit. Tvrdě, jako Jákob, sevřu tě a nepustím, dokud –
Nedopověděl poslední slova podobenství: dokud mi nepožehnáš. Napil se a smočil si prsty v misce s vodou. Příjemná ochablost sytosti vyzývala k dřímotě, on však věděl, že musí odolat pokušení blábolivých hnutí a vnutit jim svou vůli. Teď jde o život, když zanedlouho stane jako v obklíčení. Dokud se mu nepodaří vyvolat z ticha ten Hlas, dokud ho zase nezaslechne, dokud nebude vědět, že se o něj opírá zády!
To už vstal jako v předtuše kypění hněvu. Zažehoval se mu v očích a vyvolával v něm pocit síly.
– Proč jsi přede mnou zamlčel, že odvoláváš od pozemského sloužení Comenia Ámosa? Proč jsi mě

ponechal v nevědomosti? vyčítal mu.
Hněv. Už jím zacloumal. A on právě na to čekal, aby měl odvahu dočíst si několik slov z posledního dopisu Comeniova. Už se nebál toho střetnutí. Rozložil si list na stole pod plamen svíčky a hlasitě odříkával:
„… a o sobě mi oznamte s modlitbami vroucími za sebe, za sebe, a za církev u vichřicích, které se na všechnu Evropu vah."
Nevěděl Comenius, že naposled synovi Danielovi diktuje a vlastní rukou připisuje svoje nejtajnější myšlení bratru Mikulášovi; a přece ani ve chvíli, kdy „zase vlastní rukou začínal vládnout", nezapomněl po něm hodit kamenem pochybnosti! Vroucně se modli za sebe, za sebe, aby ses vyvázal z područí hříchu, abys měl sílu hlasitě před světem prohlásit, žes mě obelhal a že jsi po celá dlouhá léta sebe samého obelhával, jako bys byl prostředníkem Všemohoucího. Prozři, bratře Mikuláši, z takového poblouzení, vyhledej si ještě jednou všechny listy, jimiž jsem tě zapřísahal a na kolenou prosil, abys pamatoval na konce božích soudů, když už jsi neváhal obtížit se tak vyzývavým hříchem před lidmi a před mou vlastní důvěřivostí. Modli se. Za sebe, za sebe.
Tak, to je, cos mi pověděl naposled; zase otrávené šípy na rozloučenou jako už jednou, když jsi pobýval v Patáku. Ano, ano, však tu mám koncept odpovědi, kterou jsem ti psal v slzách, protože i o tobě jsem musil zapochybovat.
Kde jsi v této chvíli? Nebyl jsi se smrtelným tělem uložen do hrobu celý a slyšíš mě? Nebo jsi odešel do nicoty jako dobytče? Já sám nevím; dnes nevím nic; ničemu nevěřím, protože tys mě uvrhl do takového zoufalství, do nelidské prázdnoty, jakou jsem nepoznal. Třeba tedy neuslyšíš, protože nemoha, ale já přece přečtu ta slova, která se mi tenkrát drala z nejhlubšího srdce:
„Ó jak rychlé, ostré, zčásti také otrávené šípy odevšad se slétají. Také od Tebe, milovaný, včerejšího dne. Běda mně, matko, že jsi mě zrodila! Nejbolestněji mě zasáhlo, že také Ty se začínáš viklat a se mnou, ať nedím s Bohem, smlouvati. Ustaň podezírat, že by do proroctví vnikly nějaké moje výmysly… Bezpečně stojím ve středu věčných úradků… Boj se, boj se, abys také Ty svým příkladem neupevňoval boží hrozby… Domníváte se, že jsem pozbyl lidského rozumu, že nemám pod čelem stud, svědomí zbavené strachu? Já že bych se odvážil kupčit s prázdnými domněnkami vadnoucího lidského mozku?"
A jaké tys měl pro mne odpovědi, když sis blahobytně žil v amsterodamském Babylónu, v nádherném domě, zahrnován přízní bohatého pana ochránce, bez starosti o vezdejší chléb? Mně jsi nedovolil přijít za tebou, ochránil sis svoje dobré bydlo před znepokojením božím, které bych byl do tvého domu zanesl! Z Patáku jsi mě vyhnal, když jsem za tebou přispěchal, a do Amsterodamu jsi mě raději nepustil. Co ti znamenal Drabík? Nic a méně než nic. Toto jsou slova, která jsi mi dával posílat. Ne, ne, neboj se, ani jedno z nich není ztraceno, kmotr Mikuláš je přísný věřitel a pečlivě si vždycky schraňoval směnky a sčítal dluhy nevíry a podezírání!
„Jsili si, příteli, jist tak, že k Tobě mluví Bůh, že to chceš i smrtí dosvědčit, poslouží Tvoje jistota Tobě, nikoli nám, které zvrácenost událostí vrhá do nejistoty. Přece však zůstává otázka, co máme dělat? Někteří zdejší přátelé radí mlčeti, jiní vzdáti slávu Bohu a opustiti Drabíka, od něhož bezmála jen toto pohoršení pochází. Odpověz, co se Ti uzda. A ovšem, ihned odpověz; budu čekat za ustavičných vzdechů k Bohu. Upřímně, prosím, se mnou jednej, zapřísahám Tě, pro hrozné jméno a spásu Tvojí duše."
Nebylo ti dost, že jsi mě takovými listy trýznil? Vždyť ty ses mě přímo odříkal! Ne, ne, kmotr Mikuláš se nedal uplatit zlatem a stříbrem, aby mlčel, když mu bylo přikázáno mluvit hlasitě. Modhl se a trpěl, vzdychal k Bohu silnému a v bratrské lásce Ti odpouštěl, když jsi nemoudře dotíral. Hle, zda bych kdy uvěřil, do jaké nenávisti jsi upadal, kdybych neměl tento zápis tvého dluhu!
„Tvoje věštby všem už se zdají plané a podvodné, neboť nejen se nepřihází předpověděné, ale přímo pravý opak. Což se nemůže týkati věšteb božských, neboť nemůže ani klamati, ani býti klamán Bůh. Summa summarum, Tvoje slova nejsou už pokládána toliko za šílenství, ale přímo za ďábelský podvod. Ach, jaké pohoršení! Kéž nám Bůh odpustí ukvapenost ve vydání té knihy!"
Dosti citování minulých svědectví, to zajisté dostačí nám oběma, Domine Comenie, k vzájemnému účtování křivd, které jsem od tebe musil strpět, a urážek dávno odpuštěných. Ne proto jsem je nahlas předčítal, abych tě pokořil. Něco závažnějšího jsem hodlal sledovat. Pohoršení. Šílenství. Ďábelský podvod, tak je psáno tvojí vlastní rukou. Ale, Domine Comenie, ty moudrý a proslulý ve vzdálených končinách země, ty, který jsi brojil proti císaři a byl jsi uctivě přijímán na královských dvorech – vždyť tys mi věřil! Prese všechny domluvy a hořekování nad mým poblouzením jsi byl zvědav, co nového mi bylo oznámeno naším Pánem a co ode mne a od tebe, od tebe, pravím, je požadováno!
Znal jsi mě předobře. Více známosti o mně jsi pochytil, než mně bylo dopuštěno. Ba více jsi věděl, než mi

bylo milé. Od mladosti jsi mohl zkoumat, kdože je Mikuláš, poslední mezi posledními. Ze chce jíst a hodně jíst, že mu jde o dobré bydlo. Jak je nevzdělaný a neučený, svárlivý a náchylný k hněvu, jak nenávidí nepohodlí a bídu. A přece, tys mi věřil, pane Comenie. Často ses vzpíral, ale neopustil jsi mě nikdy. Domlouval jsi a prosil, žebral o upřímnost, donutil jsi mě k hrozné přísaze – vzpomínáš si snad? Jak by ses nerozpomněl, sám jsi mi ji předepsal, slovo za slovem jsem musil před falešnými soudci odříkat –
V té chvíli pozvedl hlavu a vyzývavě se díval vzhůru posílen vzpomínkou na tak slavné vítězství. Kolikrát se ho už přichytil jako kotevního lana! Díval se, a nenasytně, na Mikuláše Drabíka toho červencového dne roku 63. a znovu prožíval každou rozechvělou vteřinu, protože tentokrát se smrtelnou úzkostí mluvil a jednal, nevěda, čeho se má nadíti, když se tolik odvažuje. Byli tam však svědkové nedověrní, opatrní a hříšní, dychtiví jeho pokoření a prohry, až by se zalekl –. Byli tam naštěstí, viděli a slyšeli, jak on se vydává zkáze těla a zahubení duše. Nejen on, také oni byli účastni toho dění a vypsali je bratru Ámosovi a stvrdili svými podpisy, co řekl:
– Beru na svou duši, že cokoli je v Revelacích ode mne zapsaných, není ode mne samého vymyšleno, ani ode mne jakkoli přidáno, ale jen to, co Vládce světa a Pán zapsati přikázal. Věřím pak pevně, že svatá, blahoslavená Trojice ke všemu tomu se přizná, protože všechny ty věci její věčnou moudrostí a na její rozkaz byly zapsány.
Potom přistoupiv ke stolu a uchopiv formuli přísahy do ruky, prohlašoval řádně, jasně, zřetelně všechno, nic nevypouštěje, spíše tu onde něco přidávaje pro mocnější ujištění, s takovou horlivostí, že přítomní jako u vytržení stáli:
– At vzplane oheň od tváře Hospodinovy a zničí mě uprostřed bratří mých a spálí. Zahrň mě Pán zlořečením a kletbou uprostřed lidu mého, aby shnil jazyk můj v ústech mých a aby otekla ruka má na těle mém –
Ano, ano, někteří se třásli a hlasitě plakali a tu já uprostřed přísahy pohlédnuv z okna, které bylo otevřeno, k nebi obrácen jsem zvolal:
– Videtisne, amid? Vidíteli, přátelé? Videtisne?
Ano, mně bylo dáno spatřiti a snad tenkrát i jim, protože se nezeptali, na koho se dívám a kdo na mne milostivě shlédl!
Tak vidíš, Domine Comenie, mne jsi přinutil přísahat, mně jsi dal vytrpět hrůzu té nejistoty – ale proč? Proč, ptám se tě? Protože ty sám ses mě neodřekl, nikdy ses mě nedokázal odříci. A co já? Co já ve srovnání s tebou, drahý Ámosi? Co moje kolísavá víra ničemného člověka, co ta platí před obličejem Hospodinovým? Ze nic, to vím dávno! Nejen třikrát jako apoštol jsem zapřel svého Pána, víceji jsem Ho zarmucoval než kdokoli z lidí.
Ale Ty? Tvoje víra? Ta má před Ním cenu zlata a drahého kamení. A když ty jsi mně uvěřil, co záleželo na tom, že já jsem o sobě pochyboval? Co bych byl bez tebe, souputníku, kterého mi sám Bůh přikázal, chtěje mi zjednat důvěru mezi pochybovači. Tak tomu bylo od začátku, už před stvořením Adama bylo o nás dvou rozhodnuto v božím předvedení! To že ty bys nepochopil? Proč tedy –. Ano, tak, někdy jsi nevěděl, co si se mnou máš počít? Znepokojoval jsem tě, třeba ne z vlastní vůle. Štvali tě proti mně, už první proroctví jim byla podezřelá i druhá a všechna – ale ty sám ve svém srdci? Nemohl jsi ani nesměl. Bůh ti nikdy nedovolil. A bylo by stačilo jediné tvoje rozhodné slovo, aby tě chválili moji nepřátelé, Vetterin a Securius a celá ta kohorta nenávistníků.
Jistě ti bylo právě toto připočteno k dobrému, stanullis už před soudem božské pravdy. Já ti z celého srdce děkuji za bratrskou lásku a odpouštím ti, slyšíš, nejdražší Ámosi? odpouštím ti, cokoli jsi proti mně smýšlel, sváděn našeptávači. Odpouštím ti a jinak ani nemohu, neboť ty jsi můj ručitel před Bohem. A kdybych i já sám o sobě někdy zapochyboval, kdyby Pokušitel zasel do mé mysli símě sváru, že jsem se nevěda mýlil, že jsem si zoumysla vymýšlel, ba že jsem i vědomě lhal •
Mlčiž, Nečistý! zakřiknu ho, – apage! Nevíš, že sám bratr Ámos, miláček boží •a on se začne svíjet a prchne před tvým jménem!
Po těch slovech se vzepjal, jako by mu celým tělem prochvěla bolest, potom několikrát přeběhl světnicí a nakonec se vrhl před biblí na kolena, hlavou bušil o zem a pak, rozepjav paže vzhůru, volal s očima vytřeštěnýma k obrazu ještě neviděnému:
– Copak by se člověk odvážil lhát tak dlouho a o tak velikých věcech, kdyby neprožil chvíle jistoty, že až drtila? Já že bych se toho odvažoval? Já že bych vydával blábolení vlastního mdlého rozumu za Jeho přesvatou vůli? Já? Což bych byl unesl takové břemeno! křičel proti stěně a pak najednou s úsměvem, který se zvolna rozžíhal k radosti a rychleji se pak měnil v bolestnou strnulost vytržení, znovu padl na tvář a v pláči volal:
– Slitoval ses nade mnou, Bože silný, Bože zástupů, vracíš zrak starým očím, abys mě vytrhl z Nicoty, do

které jsem padal, nic nespatřuje než temnoty beze dna! Panovnice Hospodine –
Do rána tak ležel na zemi. Jako Jákob vysílený zápasem o požehnání.
3 Slunce už vysoko vystoupilo nad mrazivě jiskřivý den a nikdo nezabušil na dveře světnice. Když se tam Anička odvážila vstoupit, našla pana tátu ztuhlého zimou a sotva dýchajícího. Lekla se, že na modlitbách v noci zesnul. Jak byl bledý a jak měl zapadlé oči. Když ho s Barborkou pozvedly, aby ho uložily na lože, probral se a po celém těle se rozechvěl, zimnice jím třásla, třebaže ho pečlivě ukryly pod peřinu a hned zapálily oheň dávno už vyhaslý. Stěží mu vpravily do úst léčivý odvar a potom i svařené víno. Jídlo však odmítal a jen ležel v horečce, nejčastěji s bratrem Komenským rozmlouval. Kdykoli se ho však zeptaly, co by si přál, mluvil z cesty. V noci se zmítal, že u něho musily bdít, a horkost nepovolila.
Několik dní se tak potácel a manželka Zuzana už byla bezradná, když se musila dívat, jak rychle slábne. Co chvíli přiběhla z kuchyně s nějakým jídlem čerstvě připraveným, ale on se bránil, hlavou uhýbal a držel čelisti pevně semknuté. Ani lékař s ním nic nesvedl. Ženy potěšoval, ale sám u sebe si myslil, že reverendissimus asi pospíchá za Dominem Comeniem a to že by mu mělo být přáno. Však se mu dostalo dost dlouhého živote.
Mnohokrát za den musila Anička odmítat návštěvníky, kteří se zastavovali a domáhali se rozhovoru s bratrem Mikulášem. Od nich se ženy opětovně dovídaly, co už jim posel z Púchó prozradil, že bratr senior Komenský je po smrti. Nechápaly, proč tolik vzrušení, všichni přece jednou odejdeme na pravdu boží.
– Hospodář se nám tratí před očima, odmítá jídlo, říkala Zuzana hned na prahu s pláčem a nikomu nedovolila vstoupit, ani bratřím starším, kteří, jak se zdálo, přikládali smrti Komenského zvláštní význam. Před Drabíkem byly návštěvy utajovány a on se nikdy nezeptal, kdo hovořil na zápraží. Po celé dny nepromluvil, i když už pokorně strpěl, aby ho dcera s Barborou ošetřovaly. Nakonec se dal uprosit, aby snědl hrnek mléka s nadrobeným chlebem.
Když pak jednoho rána slabým hlasem prosil, aby mu postavily jeho truhlu na připravenou lavici poblíž lože, obě se zaradovaly a potom i Zuzana, když jí Anička běžela povědět. Uctivě ho poslechly a počínaly si obřadně, když plnily jeho přání. Barbora stírala i poslední smítečko prachu, které uvízlo mezi dřevem a kováním. Teď už je s pantátou dobře, myslila si Anička, když chce mít na očích truhlici s revelacemi. Domnívala se, že tam jsou, ačkoli on před nikým truhlu neotevíral. Netušila, že si hodlal číst v diáriu, dokud mu slabost nezavře oči.
Usnout se mu přes den nepodařilo. Spíše rozjímal o snech, které ho za noci a hlavně k ránu pronásledovaly a které vyložit nebylo snadné. Často by si byl přál, aby měl na hodinu dar Josefa Egyptského, aby pochopil, co znamenal orel pyšně se vznášející nad světem.
On byl zajisté ten orel, jemuž byla náhle přeražena křídla. Padal a musil zavírat oči při pohledu do hlubiny, jejíž dno se mu tak rychle přibližovalo. Jindy zase vídal sebe jako žebráka, který se plouží a rukama si přidržuje vnitřnosti vyhřezlé z života rozežraného chorobou. Pomoci mu bylo třeba a on se jí nesměl dovolat, protože věděl, že je na útěku a musí se skrývat před hdmi. Probouzela ho bolest jako skutečná a strach ještě skutečnější. A probouzel se s výkřikem, který měl ještě čas zaslechnout. Několikrát také stanul pod smělou klenbou a byl svědkem toho, že se štíhlý sloup z bílého mramoru jemně opracovaný rozlomil v půli, a on prchal a slyšel, jak se pohnula a zřítila vysoká klenba.
Zpráva o smrti Comeniově se mu jevila jako výbuch, který vyvřel z hlubokosti země bez varovných známek. Proto tak otřásl jeho bytím. Něco zhoubného se v něm uhnízdilo, rostlo, bujelo a podřizovalo si každou vědomou myšlenku; ve spánku pak plnilo znavenou hlavu třeštěním snů. Bezpočtu bylo takových obrazů vyjadřujících podobu samoty a nic proti nim nepomáhalo, ani vyhraný zápas oné první noci, kdy přinutil Boha, aby mu dal znamení, aby se mu ukázal a znovu se tak postavil mezi svého slouhu Mikuláše a Nicotu.
O této jeho trýzni neměl nikdo v domě tušení. Pro ty tři ženy byl jen nemocný člověk, jemuž se zapálila prsa a který se zdlouhavě zotavoval. Bylo jen napodiv, že smrtelnou nemoc vůbec přestál ve svém věku, nejeden mladší by se byl dávno se světem rozžehnal, jak několikrát denně opakovala Barbora. Věřila na silné jídlo, drůbeží polévky a víno, i když neustoupila od svých odvarů, aby si uchovala hrdost ženy moudřejší nad učené doktory.
Také Anička se o něho dobře starala. Věděla, kde schovává peníze, a vynakládala je především na něho. Nešetřila na něm, i kořalečku mu podávala, nebo spíše naoko vnucovala, aby se rychleji sebral. Většinou ani nemusili u Drabíků šetřit, peníze vždycky došly, než se ohlásila nouze, a Anička nadto věřila panu tátovi, že mu pravoplatně náleží poklad skrytý pod lednickým hradem.
Už byl duben a jaro se otevřelo, trochu opožděně, protože dlouho ležel toho roku sníh.
– Nechcete si vyjít do sadu, pantáto? zeptala se, zdálo se jí, že by mohl vstát, v obličeji už nebyl tak bledý a v očích měl mírný úsměv, jehož se zprvu až lekala. Přivykla spíše jeho staženým obočím a pevně

sevřeným rtům. Vlídně ji sledoval a nevyháněl ji ze světnice jako dříve před nemocí. Odmítl však pohybem hlavy a zanedlouho teprve pověděl, že nesmí.
– A proč ne, když je venku tak teploučko? Kdo vám zakazuje?
– Mlč! zahartusil nad její ženskou zvědavostí, ale pak jí pokynul, aby se posadila vedle na lavici, a rozvažoval, má-li se jí svěřit.
– Pán se mi zjevil dnes ráno; ať nechodím ven a zdržuji se v domě, přikázal.
V očích se jí uctivě rozsvětlilo, sepjala ruce a hleděla na něho s obdivem, čekajíc, kdy ji propustí. Když mlčel, ptala se šeptem, smíli aspoň otevřít okno a vpustit dovnitř čerstvé prosluněné povětří. Nepřál si ani to. Jen truhlici ať mu přistaví a podá černidlo. Hned uposlechla, pomohla mu vstát z lože a oblékla mu krátký ovčí kožíšek.
Ještě chvíli čekal, dokud na síni nedozněly její kroky, a potom se oddal radosti.
– Buď pochválen, Hospodine, že jsi přijal nehodného, žes mě zbavil nočních příšer a uhasil strach v nestatečném srdci.
Otevřel diárium a začal zapisovat sen z noci na dvanáctý duben, v němž mu Pán ukázal nebe. „Byl jsem v domě velikém, pokoje velmi pěkné čisté mající, v nichž jsem se procházel s mužmi a kněžími, již mrtvými, kteří se mnau velmi přívětivě rozmlouvali o Božím řízení světa.“ A hned pokračoval o ranním zjevem, o rozmluvě s Pánem, sotva procitl. Ukázal mu prý nebe, aby věděl, kde je očekáván, jakmile dokončí přidělený úkol.
Neskrblil slovy jako jindy, podrobněji zapisoval, aby si znovu vyvolal před oči vidinu nebeského domu a boží hlas.
„Dejž, o Bože, abych šťastně toho dočekal a do toho domu se dostal. Amen y Amen. Halelujah.“
Až do večera si odpočíval v míru a pokoji. Nepoznaná pokora se rozklenula nad jeho radostí jako duha. Několikrát zatoužil, aby mu Pán dovolil rychleji dokončit dílo a odvolal ho ze světa. Jak blaženě by spěchala jeho duše po mostě zářícím barvami jako hořícími. Všechny je zřetelně rozeznával, smutek, lítost, naděje. A růžová červánků a radosti.
Jak mu bylo přikázáno, zdržoval se v domě. Čekal, aby v kteroukoli chvíli mohl zavolat: Tu jsem, Pane, služebník tvůj! Nikdo ho však nevolal. Ten jeden Hlas se odmlčel, zatímco lidské hlasy k němu začaly doléhat, ustrašené hlasy, čímsi zastřené, jako by sloužily spíše k zatajování, než aby tlumočily, co bylo třeba říci. Nejdříve hospodyně něco zvenčí donesla, jindy zase Anička nebo zeť, když se na několik dní vrátil ze světa, kde byl za obchodem. Brzy potom se někteří z bratří domohli vstupu. Věděli už, že nemoc pominula a bratr Mikuláš že byl uchován při životyí.
Nerad je přijímal, když nebylo zbytí. Podezíravě jim hleděl na ústa, co se chystají vyslovit, a na oči, co asi zatajují. Šetrně s ním jednali, ale jejich zvěsti byly nedobré a zejména jejich mlčení. Jako by byli od něho něco očekávali, tak ho zvolna a neústupně tiskli do samoty té noci, když přišel Enoch a odevzdal mu Molitorův list.
Nikdo z nich mu neřekl, že mu nevěří, ale nevěřili. Když se pak přiměl mluvit, poslouchali ho se sklopenými hlavami, nikdo už k němu nepozvedal dychtivé oči, když opakoval věty, které kdysi rozpalovaly jejich naděje. A také jeho vlastní naději. Nic ho nevzrušilo, když vsadil poslední a líčil jim vidění z rána 12. dne Aprilis, jako by pro ně bylo jen to rozhodující, že bratr Komenský zesnul a jeho tělo že bylo pochováno v kostelíku vallonských bratři v Naardenu. Hovořil vždy naléhavěji, ale oni jako by viděli jen jeho pohybující se rty. Smysl jeho slov za nic nepokládali.
Nutili ho svou přítomností, aby domýšlel, co se opravdu stalo: že smrt rozdělila Jana a Mikuláše. Země se mezi nimi roztrhla vedví. Jan došel bezpečí onoho břehu, on zůstal na tomto. Tělesně tu propast překročit nemohl, jen cestou vytržení. Hlas se však neozýval a nechával ho za kořist bídě nocí, kdy s mrazením v kostech spatřil nekonečnou prázdnotu.
– Což ti Pán neukázal nebe? připomínal si, ale nebyl s to si přisvědčit. Srdce se mu neroztepalo rychleji na znamení souhlasu.
Až jednou, pozdě večer, zastavil se před chalupou host a drsně se domáhal vstupu, dokud Barbora nevyšla na dvůr a nezeptala se, kdo to bouří. Neodpověděl, kdo je, že však musí mluvit s panem Drabiciem. Ani Zuzana ho nechtěla vpustit, ale on domlouval jí i dceři, té především, že snad život jejího pana otce závisí na tom, co mu přišel sdělit; že ale spěchá, ať se dlouho nerozmýšlí. Nehartusii, hovořil spíše tichým hlasem, leč s důtklivostí, která ji lekala. Odstrčila závoru, pozvala ho na dvůr a pak běžela k tátovým dveřím. Klepala a volala, když se jí hned neozval.
Drabík už ležel a modlil se. Opakoval slova doufaje, že se v nich najednou zajiskří a že ho jejich světlo převede ze sklíčenosti do spánku.
– Ne, řekl konečně dceři, nikoho už nechci vidět. Ona však na něho s pláčem volala, že si klekne na prahu

a neodejde, dokud ji nevyslyší. Za chvíli vstal a zvedl petlici. Anička s loučí v ruce uvedla hosta tmavě oděného, v poctivém šatu, ale unaveného a v zablácených jezdeckých škorních.
Smekl široký klobouk, uctivě se uklonil a čekal, dokud neosaměli. Potom vztáhl ruku, vytrhl louč ze skřipce a zašlápl plamen.
– Zbytečné, abychom svítili, pane Mikuláši, a ty i tvoji raději pomlčte, že vůbec někdo přišel. Neznáš mě, ale toho neračiž dbát. Chcešli mi však věřit, vstaň, rychle se oblékni a prchej se mnou. Nabízím ti pomoc. Vím o úkrytu, kde se mnou dojdeš načas bezpečí.
Drabík se hněval i pro vyrušení i proto, že mu někdo dokázal vnutit svou vůli, ale také on podlehl mírnému neuspěchanému hlasu. Sotva byl mluvčí tak prostý muž, jak prve ukazoval jeho oděv.
– To ode mne odstup, cizince, abych prchal, řekl pevně, jako by mu tma před chvílí nežádoucí propůjčila jistotu; v srdci ji necítil, jen jeho vzpurná přirozenost mu nabízela slova.
– Nebo tě poslali moji nepřátelé, abych ti uvěřil a útěkem zradil našeho Pána? Takovým činem se mám doznat před starými osočovateli ke lži? Hleďte na proroka Drabíka, jak rychle ho strach ze smrti přivedl k rozumu! Ne, ne, vzácný pane, ať jsi kdokoli a ať třeba se mnou smýšlíš dobře.
– Hleďme ho, Pokušitele, jak je starostlivý o můj nehodný život, myslil si, jako by se napil odvaru pýchy.
– Sám jsem na útěku, reverendissime. Povstání našich stavů bylo prozrazeno a viníci budou justifikováni přes kata. Na tebe přitom sotva zapomenou. Ty jsi přece muž, který po léta brojíš proti císaři!
– Opovážlivče! Já že proti němu brojím? Nepravdu mluvíš, Bůh stojí nepřátelsky proti jeho rodu. Moje ruka toliko zapisuje rozkazy o vedení boží pře!
Neviděl cizinci do tváře a snad si její pohyb jen domyslil: zdálo se mu však, že se ten člověk usmál. Dříve však, než ho mohl Drabík ostře napomenout, pokračoval zase tím nevzrušeným hlasem, který neochotného hostitele dráždil.
– Pane Mikuláši, znám všechno, cos kdy pověděl a zapsal. Ctil jsem tě ne pro moudrost, ale pro odvahu. A pro svatou památku pana Comenia jsem se vedral do tvého domu, abych tě vychvátil z jisté smrti. Nezbývá však mnoho času. Já spěchám se třemi věrnými, čekají na mne nedaleko odtud, a jeden kůň nám přebývá. Do svítání je ještě dlouho, daleko bychom ještě dojeli.
To už se Drabíka zmocnil vztek nad urážkou.
– Pro svatou paměť bratra Ámose, řekl jsi, ne tedy pro to, co jsem spatřoval vlastníma očima a touto rukou zapsal?
– Ne, reverende domine, odsuňme stranou onu bludnou knihu plnou zmatků. A věř mi, prosím, nepřišel jsem se s tebou o cokoli přít; na to už je pozdě.
– Ty tedy sám nevěříš ve vůli boží zvěstovanou Drabíkem? vykřikl hlasem, který mu selhal.
– Udivuješ mě, pane Mikuláši. Ty snad ano? A ještě dnes? l
Ta slova pronesl cizinec s překvapením. Mikuláš si je vysvětlil jako zlý posměch, ale musil dále naslouchat:
– Když je Bůh tak rozhodně proti tobě? A když snad vždycky byl? Když se všechny skutečné události vyvíjejí proti smyslu tvých revelací? Jak jsi mohl zapomenout na Lešno? Na smrt Druhého Jiřího Rákóczi, na Turky?
– Ale potom, přerušil ho Drabík zmatený a otřesený ničivě laskavou útrpností toho hlasu ze tmy, – co ti je po mém životě?
– Byly doby, kdy jsem ti důvěřoval, reverendissime. Nezapomínám na ně a pro ně tě i v této chvíli ctím, i když už tě spíše lituji, když jsi mi dal poznat, že chceš jít ve své zaslepenosti jako ovce na zabití.
– A proto mi místo smrti před tváří všech zbožných nabízíš pohrdání nad smrt těla strašnější?
– Dosti marných slov, pane Mikuláši, volit musíš ty. Snad už zítra přijdou a odvedou tě. Potom nevyvázneš. Dnes, teď“ a se mnou bys měl ještě naději.
– Nechci a odmítám, odpověděl Drabík bez zaváhání, ačkoli se mu na okamžik otevřela i druhá, stejně možná podoba tohoto setkání, ba viděl je obě současně; proto nadobyčej laskavě dodal:
– Ať se ti nezdám nevděčný, ctný pane, budiž kdokoli. Já zůstanu a tobě žehnej Bůh!
Jako zaklínadlo proti duchu nečistému pronesl poslední větu silnějším hlasem. Odpověď už nečekal, ta se však přece jasně ozvala:
– Is tebou a se všemi tvými buď pokoj boží, pane Mikuláši.
Několik tápavých kroků, vrznutí dveří a konec.
Nezalekl se tedy přesvatého jména, neprchal s jekotem a v sirném smradu, ne jako ďábel odstupoval. To však se mu kmitlo před vnitřním zrakem jako plaše světélkující bludička. Ano, zajisté, proč by se prozrazoval, proč by zjevoval pekelnou podstatu, i pro ďábly přece Bůh jest –
Tady se mu myšlení přesmyklo a on už nepochyboval, cože se právě stalo. Jakýpak cizinec na útěku před

císařovou pomstou za prozrazené povstání! On to byl, Pokušitel v podobě muže nezapomínajícího na vděčnost. Ano, Pán ho poslal, abych odsvědčil víru před hrozbou mučednické smrti.
Ale protože přišel On, zhoubce duší, zosobněné popření božské milosti, její opak a zápor – potom je také božská láska sama! Bůh je všeslitovný, ano, ano, Ty jsi, Hospodine, Bože silný, a tímto zjevením jsi mi ukázal, že trváš od věčnosti času. Chvěl jsem se, že tak dlouho mlčíš, a Tys najednou uprostřed noci tak slavně vydal svědectví mně nehodnému! Haleluja.
Nedlouho tápala jeho paměť, slova žalmu se mu sama nabízela, hlasitě si je odříkával:
– Lépe jest doufati v Hospodina než naději skládati v knížatech. Všichni národové obklíčili mě, ale ve jménu Hospodinovu vyplenil jsem je. Ssuli se na mne jako včely, avšak zhasli jako oheň z trní. Neumřu, ale živ budu, abych vypravoval skutky Hospodinovy. Trestal mě přísně, ale smrti nevydal –
Potom usnul.
5 Přece však strach těla byl vždy bližší a těsněji ho obkličoval. Když se pak dověděl, že 30. dne Aprilis byli popraveni Zrinski, Nadasdi a Frangipán, pochopil, že blesk už je připraven, aby sjel a srazil starce, nebojácného proroka zkázy domu habsburského. Modlil se, ale nebyl ani silnější ani odolnější proti všudypřítomné úzkosti. Toužil po smrti a opíjel se do spánku, aby unikl zdlouhavě kráčejícímu času. Sny ho trýznily, jako by mu nic nezbylo ze slavné minulosti, jako by neměl v mysli než představy o mučeních, která mu bude podstoupit. Kdysi se jimi opájel; pokud žil ještě bratr Ámos, smýšlel si obrazy o vlastní mučednické smrti. On ho svým bytím posiloval proti strachu, že ho jmou biřicové vyslaní zlomocnou nevěstkou babylónskou. Jak by se cítil bezpečný, kdyby ho byli uchvátili za života Comeniova! Byl by mohl aspoň doufat, že západní svět zburcovaný Ámosem zasáhne v jeho prospěch, císař že se neodváží sáhnout na něho. A kdyby přece, potom vědomí, že svět patří na něho, mučedníka revelací a boží pravdy nepokřivené, že za něho vysílá k nebi modlitby, když ne armády pozemských vojsk: potom by zajisté rád trpěl a s veselím, před tváří všeho reformovaného světa, on, venerabilis senex Nicolaus Drabicius Stražnicenus, proslulý knihou svých rozmluv s Pánem, která přes mnohý posměch mu získala slavnou pověst u cizích vzdělanců a panovníků.
Když ale dnes přijdou, aby ho odvedli? Nebude Comenius bouřit svět a také jeho síla vzdoru bude ochrnuta. Vychrtlý človíček padne jim do drápů, nehrdinský stařec trýzněný nadto výčitkami, že se hra se světem mocných přiblížila k závěru. Nikdy popravdě nedbal o odříkání, nikdy se nesnažil umrtvit v sobě starého Adama; i když se někdy sotva potácel přirozenou ochablostí věku, neodnaučil se milovat vlastní hříšné živobytí a nenasytně se zhlížel ve slávě vylhané milosti. A teď, protože je sám, nastavuje mu tolikrát oslyšené svědomí zrcadlo. Což ho neděsí přísaha, kterou kdysi tak srdnatě (a s mrazením v srdci) pronášel? Ano, honci z vlastních řad ho přitiskli do kouta bez uniknutí, ale milovaný Ámos nad ním bděl. Nyní však navždy poodešel a dozněl jeho hlas.
Stěží tomu někdy věřil, jak rychle se jeho nitro rozpoltilo. Hrůza z každé příští hodiny mu byla družkou. Každý krok na zápraží ho děsil, skřípění vozu, třesk podkovy o kámen, neznámý hlas. Jdou! Jdou! Dům se mu proměnil v past. Prchat? Ale kam? Kam, když jednou odmítl v hnutí pýchy jeho, Pokušitele –. Opravdu? Nebo snad jen dobrého člověka, který se nad ním slitoval?
V takových bludných hodinách nesnášel samotu, kterou donedávna považoval za výsadu od Hospodina. Najednou chtěl být obklopen lidmi, slyšet jejich hlasy a povzbuzování. Nemohl však zlomit okovy osamělosti, do které se pyšně a z pohrdání vyloučil. A když lidé přece za ním přišli a on se ucházel o jejich přízeň, vzpomínaje na léta přátelství s bratrem Komenským, cítil, jak se od něho odvracejí, nedůvěřivě odmítají jeho námluvy, nechtějí nebo snad už nemohou slyšet z jeho hlasu přízvuk pokory, protože příliš dobře pamatují na jeho někdejší nadávky, kletby a přivolávání smrti na každého, kdo s ním nebyl zajedno o revelacích.
Když se za noci veplakával do lítosti, prose a žebraje o smilování, nic mu v srdci neodpovídalo. Bůh, jehož jménem prosazoval moc nad lidmi, mlčel. Neprojevil libost nad jeho obětí zápalnou. Jako by mu do nejvnitrnější duše vpálil znamení kainovské.
Tenkrát záviděl Komenskému a slabošsky ho obviňoval, jako by byl z vlastní vůle odešel.
– Umřeš si a mě tady necháš pacholkům nevěstky, abych vydával počet za cizí viny! křičíval jako v obhajobě, když se viděl stát před inkvizitory a v boji o holý život.
Vždycky tomu tak bylo, po většinu pozemského putování, že Komenský měl nad ním vrch; on byl obklopen příznivci, on byl všude přijímán, pro sebe shromažďoval a jemu, Drabíkovi, posílal jen drobečky z přízně vznešených!
– Ano, tys vinen mou bídou, tys mě zavlekl do pasti, ze které nemám únik. Já, stářím zlomený, všemi opovrhovaný a proklínaný žebrák mám pykat zbytečkem života. Ale ať si přijdou, povím jim, co jsem nikomu nepověděl, kdože mě podněcoval, abych neváhal zapisovat vidění a silný hlas našeho Pána!

Kdykoli až sem dospěl, sklesl na kolena a volal po slitování. Studem se dusil. A pak se kál, odpíral si jídlo, běhal po světnici a po zemi se zmítal, jen aby se opětovně přesvědčil, že mlčení kolem něho je jako sklepení hluboké na dně věže.
Jednoho rána, po noci probděné v úzkostech, zaslechl na dvoře dusot kopyt, těžké kročeje, třesk zbraní a rány na vrata. Konečně přišli oni, pochopové! Bezmála se z toho radoval, že se skonává čas nejistoty. Něco se bude dít, zase promluví k živým naslouchajícím lidem, ne už do hluchého prázdna. Vstoupili dovnitř a skoro se polekali jeho vyzáblbsti.
– Pane Mikuláši, oslovil ho velitel a byl patrně rád, že nemusí pokračovat, protože Drabík mu šel vstříc s úsměvem a se vztaženýma rukama.
– Jdu s vámi, řekl pevněji, než by se byl sám od sebe nadál
Nespoutali ho a nespěchali. Dovolili mu, aby se rozloučil se svými, aby upokojil manželku i dceru a hospodyni, ustrašené tím, co se dalo před jejich očima. Poručil jim, aby přestaly se žalostěním a raději mu připravily několik potřebných věcí, peřinu aby uložily do lněného pytle. Nebránil vojákům, když se pídili po knihách, ale klidně svým ruku podal, políbil se s nimi. Na odchodu je napomenul, aby dobře opatrovaly dům, on že se brzy vrátí.
Vojáci ho chtěli ze soucitu podepřít, ale odmítl jejich pomoc. Zase už měl dost síly, aby se odpovídal smrtelným lidem. Jako by se byl nadechl plamene, tak se cítil toho rána.
O Ano, plamene se nadechl a spálil jím všechny vlastní pochybnosti. Při prvním výslechu na hradě lednickém dne 6. června pevně trval na prohlášení, že psal z božího rozkazu, co Komenský v Amsterodamu dvakrát na světlo vydal a rozšířil, dokonce i k pašovi budínskému, ke králi francouzskému a anglickému. Totéž s nemenší bojovností opakoval při druhém výslechu. Vězení, ve kterém ho drželi, nebylo tíživé a Drabík vypjal svoje síly za meze možného. Nepodařilo se mu však oklamat protonotaria, který poslal presidentovi mimořádně delegovaného soudu vPrešburce, hraběti Rothalovi, připiš tohoto znění:
„Je to muž stářím zlomený, asi třiaosmdesátiletý. Je však při dobrém rozumu, úsudku zdravého, ale zrádného… Dobře bude, když z hradu lednického… pro slabost těla a věk tak pokročilý bude po voze dopraven. Bylo by velmi nebezpečno, kdyby po cestě tak nepohodlné a skalnaté měl býti pěšky přiveden.“
V průvodu vojáků vezli ho do Prešburka. Těšil se na příležitost, že konečně zase osloví významné pány, jako před léty v Patáku, kde ho kněžna Zuzana Lorántfy odmítla vyslechnout přes prosby bratra Komenského a předhodila ho jakési učené komisi. Ani vojáci, kteří ho provázeli, nebyli zlí, mírně se k němu chovali a rozmlouvali s ním spíše jako žertem, který on hned pohotově odrazil. Poučil je, že ho nesmějí držet za blázna ani za starce, který věkem zdětinštěl. To však nepochopil, že se jím i potom dobromyslně bavili, předstírajíce, že uvěřili jeho prorockému daru.
Když ho poprvé předvedli před soudní dvůr, cítil se spíše polichocen. To bylo zajisté jeviště hodné věštce Drabíka! Hrabě Rothal zaujal povýšené místo v čele čtrnácti přísedících, mezi nimiž byl i králův náměstek arcibiskup ostřihomský a biskup pětikostelecký. Slavné jeviště, ano, ale lidé nad ním zasedající brzy ochromili jeho odvahu. Hned vycítil, jak mu jsou všichni cizí a vzdálení, že na něho shlížejí neúčastně a s pohrdáním jako bytosti z jiného světa.
Urputně se ho dotazovali, překonávajíce ho důvtipem, který jemu nejednou selhal. Jeho obhroublý jazyk často prohrával proti jejich elegantní latině. Jejich povýšené úsměvy mu nic neodpustily a předstíraná laskavost hrubě pokořovala. Byl to zajisté jiný soud než ten, před který ho volali bratří, domlouvajíce mu, aby rozvážil, chceli na sebe vzít odpovědnost za hroznou přísahu. Jak snadno nad nimi zvítězil, k jakým slzám je pohnul a k lítostivému domnění, že mu snad přece jen ukřivdili, jakož se domýšlel i sám drahý Ámos.
Nic takového před hrabětem Rothalem. Co zmohly jeho výpovědi proti učeně sepsané species facti? Když mu byla přečtena obžaloba, vtíralo se mu, že je nevýznamným hercem v komedii sehrané na námět spravedlnosti. Začínal tušit, co se stane a co se musí stát, a že všechno bylo předem až do konce připraveno.
Jeho jménem byla v cizině vydána pověstná kniha ve dvou svazcích, Lux in tenebris a Lux e tenebris. Ano – ne? Co jimi zamýšlel? Navrácení nekatolických vystěhovalců k prvotním sídlům církví jejich; potrestání domu Rakouského i papeženců pro utiskování svobody a svědomí; knížata Rákóczi, krále švédského, sultána tureckého a národy východní podněcoval a vybízel k zničení náboženství římského a k vyvrácení domu Rakouského; krále francouzského pobádal k napravení stavu věci křesťanské; chtěl připravit obecný převrat, obrácení pohanů, židů, Turků a Tatarů a shromáždění křesťanů v jeden zástup.
Ony bludné knihy vydané v Holandsku a rozesílané i jinam do cizích zemí i do Uher dostaly se do rukou Jeho Milosti císaře Leopolda. Pátráním pak bylo zjištěno, že se původce zhoubných spisů skrývá v

městečku Lednici ležícím ve Stolici trenčanské. Nelze pochybovat, že původ těchto fanaticky nenávistných výmyslů je démonský.
Únava na něho padala jako hrobový příkrov. Snažil se poslouchat, ale chvílemi nebyl s to vnímat celé věty. Aspoň vína kdyby mu dali po libosti napít, aby se sebral a aby se v něm rozhořelo. Nepodali mu víno, co jim záleželo na jeho žízni. A přece vědomí, že vede poslední při o prázdný zbytek života v lednickém domově –. Ne, to ho neroznítilo, ale jistota, že se ke konci nachyluje soužení předlouhého a vyčerpávajícího zápasu Drabíka věřícího s Drabíkem nevěřícím, ve kterém ho opustil a který mu odkázal a vnutil bratr Ámos, když bez výstrahy zemřel a zanechal ho opuštěného před Bohem a před lidmi.
Všechno se teď děje naposled. Každé slovo naposled pronese a naposled vydá svědectví o převeliké milosti, kterou přece žil! Ano, ano, nechť je tedy naposled ze zkormoucení srdce a z předsmrtného zoufalství vzkříšen Nicolaus Drabicius, vates!
Zapomněl na únavu a vzplanul jako opilý hněvem, starým dobrým hněvem, jemuž i sám Bůh musil nejednou ustoupit. Jednáli moudře nebo s pošetilostí a bez rozvahy, o tom už nehodlal uvažovat. I to se stane naposled.
Až dosud mu nenapadlo, že se zaujatá pře vede především proti Komenskému, který pochopům unikl do nebeského blaženství; on že tu stojí, protože nedbal opatrnosti a neukryl se včas. Proto ani otázka arcibiskupa ostřihomského, nabídnutá mu jako ruka podaná z lítosti, nepřivedla ho k tomu, aby si vinu aspoň ulehčil.
– Upřímně nám znovu pověz, pane Drabicie, na čí rozkaz a z jakého popudu jsi skládal ty knihy?
– Duch svatý mě k tomu podněcoval, jakož i proroky Starého zákona! „Ten, který učinil Kuřátka i Orióna, kterýž proměňuje stín smrti v jitro a den v temnosti noční, kterýž přivolává vody mořské a vylévá je na svrchek země, jehož jméno je Hospodin!“
– Lžeš! vykřikl náměstek králův, – knihy tak odporné pošly od ďábla!
– Ty sám v hrdlo lžeš, arcibiskupe! volal Drabík v odpověď, nedbaje osoby ani místa, ani vlastního osudu, – mně je sám náš Pán Ježíš Kristus diktoval a na to kladu život i duši!
Nedal se povykem jedněch ani užaslými gesty druhých odvrátit, aby nepokračoval a neobvinil arcibiskupa, že dávno už nevěří ve vyznání apoštolské, ale ve své zubříky, voly, koně a bohatství. Vytrhl se strážcům, a vyběhnuv na povýšené místo, posadil se na křeslo vedle hraběte Rothala a dále zuřil, strašný silou mladších let, že chvíli trvalo, než se přísedící vzpamatovali nad takovou nestoudností a poručili vojákům, aby ho odvlekli zpátky dolů.
Do údů se mu vracela únava, nemohl už stát a posadil se na zem, ale jeho hněv stále ještě mocně planul. Každým dalším slovem utvrzoval ztrátu svojí pře. Nedbal toho. Jen když ještě naposled okusí pocitu, že byl zachvácen božským šílenstvím, že jeho ústy volá Bůh pomsty –
Už jen nepatrný krůček ho dělil od toho okamžiku, doufal, stále ještě doufal v zázrak, že svým výbuchem uprosí a přiměje Pána, aby jeho vysilující předstírání proměnil ve skutečnost, aby sestoupil do tohoto pokoje velkého a zjevil se nejen jemu, ale i jim, aby i oni byli sraženi ze své pýchy a padli na tváře přemoženi oslepujícím jasem Jeho svatosti.
Po celou tu dobu ho svíral strach, cítil, jak mu v útrobách stoupá k srdci, že se bláhově vzpíná a že vytoužená „ extáze ani jemu nebude darována ve chvíli svrchované úzkosti.
A potom – nastal okamžik, kdy mu zvadl hlas. Poznal, že ho Bůh vydal do rukou těchto. Jaký záměr tím sleduje, toho se nedomyslil. Hned mu ale napadlo slovo Jonáše proroka a jím uzavřel prohraný zápas: „Nyní tedy, ó Hospodine, vezmi, prosím, duši mou ode mne; nebo lépe jest mi umříti nežli živu býti!“
Neměl už, co by dodal. Zbytečně by plýtval slovy pokory. Nastal konec pro Drabíka. Na zemi i na nebi konec. Před ním potupná smrt a za ní – nesmírná, prázdná Nicota bez hranic.
Zanedlouho se mu dostalo potvrzení o tom, jak o něm smýšleli ti nahoře. Dlouze mu dali předčítat výčet jeho vin v nelidsky zdlouhavých citacích zákonů, kapitol a paragrafů, jak byly sdělány za Štěpána krále a Zikmunda císaře. Závěrem pak vynesli rozsudek. Latinsky a pak i moravským jazykem:
„Z kterýchžto čzasto opakovaných pržíczin osoba jeho do ruk mistra poprawniho má se dáti, kterýž témuž Mikulášovi Drabitiusovi na rynku ruku jeho prawau (z kterau ty rouhavé a falešné visy psawal) i hlawu na gedenkrát odtíti má, potom pak na tomž místie rauhawý yazyk vytáhne a na planirž pržibije, tielo pak geho s hlawau i rukau odťatau na poprawni místo wywezauce na hraniczy položí a spolu s rukau geho psanima i tlačenýma geho knihami spáliti a tak geho zhladiti ma, czoš se gemu wedle zásluhy stane, aby potomcy geho takowé utracení geho na wieky želely, giní pak, kterží by se niekdy podobného hržíchu dopustili a opowažiti chtiely, rozpamatujícze se na toto geho hrozné a strašliwé zaslaužené trestání, od podobných hržíchů se na wieky zdržowaly.“
Rychleji četli, než postačil vnímat, jen jednotlivých slov se přichytil, ale neměl sílu k jinému než k pláči.

Sám hrabě Rothal patře na jeho úzká, sehnutá ramena, na bezvládně visící paže, vyzáblou tvář a kymácející se tělo, pocítil hanbu nad tím, že se musil propůjčit k tak nedůstojné komedii. Dávno před tímto starcem se stavové bouřili a dlouho po jeho smrti budou povstávat proti domu Rakouskému. Toto že je majestátu nebezpečný člověk, ten raneček strachu, který se naposled vysiloval voláním k neslyšícímu a lhostejnému Bohu? Pro něho se shromáždilo vznešené panstvo a velmi ctihodní církevní hodnostáři? Těch zbytečných výslechů, dobrozdání a písařiny – a dožije se vůbec Drabicius hodiny popravy? Může být jeho smrtí o několik dní uspíšenou napraveno zlo? Uspokojí se relací o uťaté hlavě a ruce uražený majestát? Jak směšné a pošetilé, když právě touto zbytečnou popravou získají ony knihy na ceně, horlivěji budou vyhledávány ve všech evropských zemích, tajně i veřejně čteny a rozdmýchávány v plamen. Kdy konečně korunované hlavy pochopí, jak neprozřetelné a nebezpečné je vyrábět mučedníky! Mlčet, mlčet, Vaše císařská Milosti, nebo se aspoň spokojit s tím, že by byl tento zubožený fanatik prohlášen za blázna a na několik posledních dní hozen do jámy. Nebylo by to diplomatičtější, když už skutečný původce politických úkladů a opovědný nepřítel Vaší císařské Milosti unikl do nenávratna a mimo dosah světského práva?
Když se Drabík sesunul k zemi, přikázal hrabě znechuceným hlasem, aby ho rychle vynesli a opatřili mu zpovědníka schopného rozmlouvat s ním v jeho mateřském jazyce. Potom už spěchal, aby zasedání ukončil a smyl se sebe únavu červencového dusna i pach soudní síně.
Musil myslit na Piláta Pontského, leč nepřipomenul ho, když prosil Jeho Eminenci arcibiskupa, aby ho ráčil poctít u večerní tabule.
Uctivě se usmíval, ale představoval si výraz Jeho Eminence ve chvíli, kdy ten čertovský Drabicius s takovou vehemencí přestal vidět krajky, zlato pluviálu a poněkud komickou pokrývku hlavy a křičel na toho člověka jako na čeledína z konírny. Velmi si tím nebohý Drabicius ublížil, ale co by mu prospělo, kdyby byl mlčel? Jeho Eminence přece přijela s rozsudkem už dávno rozsouzeným. Což je praktika ne právě nová, ale dobře použitelná i za okolností, které se zvolna mění, zatímco podstata moci je stále táž.
Drabíka donesli do vězení, položili na nerovné, z kamene zděné lože a aspoň polštář mu vsunuli milosrdně pod hlavu. Zdálo se jim, že se stěží dočká rána, když vyslechl rozsudek, a byli by mu to přáli. I v těchto otrlých lidech budil lítost. Tak si to vykládali podle přirozeného běhu věcí, že omdlel strachem ze smrti. Kde by se nabrala statečnost v sešlém starci. Jistě by nepochopili, kdyby jim bylo dovoleno nahlédnout mu do srdce, že ho sklíčila bolest nad jinou opuštěností. Něco si šeptal okoralými rty, i potom, když mu podali vody, nerozuměli mu však. Modlí se, co jiného mu zbývá.
Nemodlil se, ale ani se nerouhal. Potřeboval se jen něčeho zachytit, aby unikl zmítání mezi oběma krajnostmi. Jeho tělo bylo vysíleno, ale mysl pronikla někam mimo rozměr jeho existence a chtěla vědět; ano nebo ne.
– Kolikrát jsem tě na kolenou prosil, abys mě propustil, ale Tys vždy znovu naléhal a přikazoval zřetelně slyšitelným hlasem: Poslouchej, zaznamenej, pošli Ámosovi. Čekej na něho v Púchó, jistě tam přijde, ačkoli o tom ještě sám neví. A nevěděl, opravdu nevěděl, že mu bude putovat do Uher. Což mi to sám neřekl? Potom jsi mě za ním poslal do Patáku a ještě podruhé ke kněžně Zuzaně, aby nezabraňovala synu mužně se pustit cestou vítězství. A dnes jsi nepřišel. Odepřel jsi slyšet úpění mé zmatené duše, která je rozdvojena a střídavě se přiklání k té či oné polovině pravdy. Neozval ses, když jsem toužil vědět, že Ty jsi a že nebylo jen mámení a šalba, co jsem za léta prožil z Tvojí vůle a proti svojí vůli Tobě se vzpírající!
Zpod zapadlých, zarudlých víček se mu řinuly slzy. Nikoho jimi nechtěl dojmout nebo podplatit, protože byl sám. Plakal krvavé slzy, jimiž i lidská podstata našeho Spasitele projevila pochybnost.
Byl sám a chtěl být sám. Proto také, když za ním přišli mniši řádu sv. Františka a sv. Pavla prvního poustevníka, aby utěšovali modlitbami odsouzence, hned se na loži posadil a zahnal je hněvivým křikem, nadávkami a proklínáním. To ho unavilo a snad na hodinu usnul.
Když prozřel, nemoha se hned upamatovat, kde je, spatřil v rohu u dveří klečící postavu. Musil dříve dovolit očím, aby si zvykly na plamen svíčky, než v ní poznal jezuitu Václava Kubiniho. Už několikrát se objevil v jeho blízkosti, pousmál se pokaždé, uctivě pozdravil, ačkoli se ani slovem nevnucoval. Selsky zaoblená, dobromyslná tvář mladého ještě mnicha probudila v něm pocit důvěry. Chvíli ho pozoroval, a když se pak jejich zraky setkaly, řekl mu vlídně:
– Ty se mnou zůstaň a mluv přirozeně s nešťastným starcem.
Už si nezapíral, že je mu třeba aspoň lidského druha pro nadcházející noc. Jezuita s pokorně skloněnou hlavou a se sepjatýma rukama přistoupil k loži.
– Rád jsem přišel, pane Mikuláši, však je ještě čas a nikdy nekončí boží milosrdenství.
– Tak, tak, pane páter, jako byste mi četl v mysli, přisvědčil Drabík a zase únavou zavřel oči.

– Nepotřebujete něco? zeptal se jezuita, který si od této noci mnoho sliboval.
– Kapku vína nebo kořalečky na podepření těla bych dostat nemohl?
– Dříve snad misku polévečky, pane Mikuláši, potom teprve vínko, navrhoval Kubini, vrátil se ke dveřím a zabušil na ně, aby přivolal žalářníka.
Prostá tvář, měkce protahované nářečí, modré vlídné oči – to byly skryté zbraně mnichovy. Oklamati však tohoto starce nebylo snadné. Sotva se posilnil, začal si uvědomovat, co se přihodilo a čemu jde vstříc. Jak Kubini opatrně naznačoval, že by se mělo hovořit o soudu, o lítosti a o tom, jak v pokání hledat cestu k napravení zlých věcí, zbystřil Drabík pozornost. Nepoznával, že ho mnichova slova obkličují nevysloveným probouzením naděje. A když pak už věděl, že mezi nimi jiskří právě to slovo, nepřijímal je jako naději směřující k tělesnosti. Ani Kubini nepochopil, co se v Mikulášovi stalo, jak vysokou vlnu doufání v něm vzdul. Jak by byl mohl uvěřit, že v duši odpadlíka na smrt odsouzeného trvá a znovu mocněji začíná zápas s Bohem.
Hle, myslil si Drabík, dobrotivý mnich, který mi tak ochotně dal přinést jídlo a nápoj, snad právě on je nevědomým nástrojem vyšší vůle. Ale to znamená, že přece jen jsi, třeba skrytý! Zkoušíš mě a vyzýváš, abych s Tebou dále zápasil?
Kubini se až divil, odkud se bere síla v tomto vyčerpaném těle, když Mikuláš tak ochotně přijal vyzvání. Také já jsem professione theologus, řekl, a zanedlouho už diskutovali o tajemství víry a mnichova domnělá prostomyslnost musila bedlivěji sledovat argumenty, které odpůrce svaté Církve bezpečně citoval, jako by měl knihy Písma před sebou dokořán otevřeny. Nečekal, že se utká s věštcem tak dobře pocvičeným, když mu zazáří před očima pokušení života místo popravního špalku. Takový stav mysli znal, setkal se s ním nejednou: proto také nehledal jiný výklad pro náhlou starcovu zmužilost. Co by se v něm dělo neobyčejného po několika douščích vína. Drabík se však neprozradil.
Měl o čem hovořit a povzbuzovalo ho, jak mnich nedovede utajit překvapení. Často odbočoval, jako by byl tušil, že v tom je jeho výhoda. Začal o neznámém jezdci, který mu nabízel útěk a bezpečí.
– A vidíte, pane páter, odmítl jsem. Nikam nepojedu. Proto jsem tady, čekal jsem, abych se s pomocí boží obhájil.
– Jak vypadal? ptal se Kubini příliš dychtivě.
– Jen málo jsem z něho viděl. Bylo už pozdě, poroučel jsem duši do ochrany boží, a dříve než si oči zvykly na čadivou louč, hodil ji na zem a světlo udusil. Musil jsem s ním rozmlouvat potmě, tak tomu chtěl. A já jsem se s ním nepřel, budiž po tvém, řekl jsem si. Od počátku jsem věděl, že to není bytost z masa a krve!
– A kdo tedy, proč ne někdo z povstalců, který se chtěl spasit před spravedlivým trestem?
– Ne, ne, pane páter. Kdyby to byl takový, nemusil by přede mnou jméno zatajovat ani do tmy halit tvář. Ani mi přimlouvat, abych si vážil několika týdnů života, které mi snad vyměřil anděl smrti.
– Nerozumím, pane Mikuláši.
– Však ani já jsem hned nerozuměl, dokud mi Pán myšlení neprosvětlil. Nepoznáváte, že to byl on, Pokušitel? Proto se posmíval, že nevěří tomu, co ke mně mluvil Bůh, a odešel, když jsem ho jménem Páně zaklel. Najednou byl pryč. Vlídně dal dobrou noc, ano, ale co mu zbývalo? Sám řekl, že spěchá, ani já abych se dlouho neradil cum carne et sanguine.
To vyvolalo v jezuitovi zděšení, kam se dal zavést lstivým kacířem, proč vůbec poslouchal jeho výmysly!
– Pane Mikuláši! Zapomeňme na jezdce pro věc hroznější. Vy tedy přece trváte na tom, že vám Vševědoucí oznamoval ďábelské revelationes? Jak On by mohl, prokázané lži! Což vás dnešní soud nepoučil ani – rozsudek?
Drabík zatím nepřisvědčil ani neodmítl. Dám tomu chlapci příležitost, ať konečně řekne, co se mnou zamýšlí, co chce a může nabídnout!
Kubini nepostřehl uskok. Využiv Mikulášova líčení o domnělé noční návštěvě ďábla, zopakoval s převelikou laskavostí všechny body, které byly tvrdě řečeny při soudním přelíčení, o zločinech proti svaté Církvi, náboženství a císaři. Rozohnil se. Už to nebyl vesnický prosfáček, jeho řeč byla hrotitější při vší reverenci, i když jen domlouval a nehrozil. Proniknout k tomuto svědomí, vzbudit lítost a hrůzu nad zločiny, vysvobodit konečně pocit viny spoutaný na dně Mikulášova srdce, připravit jeho duši na smrt těla – to se mělo a musilo stát té noci, proto s ním hodlal bdít. Ale kromě toho byl Kubini i zvědavý. Čekal, co byl zvyklý očekávat, projevy slabosti a strachu; nemohl si srovnat v hlavě, že tak vetchý stařík ještě vzdoruje. Proto střídal melodii řeči a zaujatě hledal citlivé místo.
– Já s vámi upřímně smýšlím, pane Mikuláši. Před soudem jste vypovídal, že jste člověk přirozenou povahou prostý a neučený. Nepravdu jste tvrdil a mne o jiném ii přesvědčujete. Já si však vážím vaší známosti Písem svatých, třeba s lítostí, že je scestná, a se strachem, aby vás nevehnala do záhuby, ale

děkuji vám, že přede mnou nezatajujete, co jste před soudním dvorem zamlčel. Ze srdce vám děkuju za takovou důvěru. Jen setrváteli při ní, můžeme spolu hledat východ nějaký z těchto hlubin ke světlu milosti. Prostý a neučený, řekl jste –
– Amen i amen, tak je tomu vpravdě, pane páter!
– Když se ale ukázalo, že vaše revelationes jsou prázdné smyšlenky, jak byste mohl uvažovat o politických věcech, které Bůh ve své moudrosti vyhradil vrchnostem světským a naší svaté Církvi? Jen mi ještě maličko ponechte svou důvěru, kterou já nezklamu, a doznejte pokorným srdcem, že vám onen Comenius napověděl, co se ve světě děje, k čemu se panovníci zdají nachylovati, jaké jsou záměry císařových nepřátel! Tak vás vidím, pane Mikuláši, člověka svedeného, oběť řízenou horším nepřítelem Rakouského domu. Vy byste takové nenávisti schopen nebyl!
– Co ty víš, pane páter, o zlu tohoto světa! Nedlouho jsi byl živ, odběhl Drabík od přímé odpovědi, – co tys zakusil, abys musel myslit na jeho napravení. I kdyby mně byl bratr v Kristu Komenský něco napověděl a i kdybych já sám někdy zalhal, chtěl jsem pohnout dobrými silami. Zatřást jimi jako spícími, aby se probudily! Rozumíš? Zle jsem konal, mýlil jsem se, ale vždycky jsem měl před očima slávu Nového Jeruzaléma. To ti pravím pokorně a podle nejvnitrnější pravdy, že obecné dobré jsem měl na mysli stejně jako mužové nejučenější. Také oni se mýlí, i Svatí otcové se přece mýlili, hledajíce boží pravdu a obecné dobré.
Kubini nepoznal, že si s ním Drabík pohrává, a první podmíněné doznám považoval za úspěch vlastní výmluvnosti. Znovu laskavě dotíral na toho člověka už méně zatvrzelého, který se ještě bránil a odporoval, ale bez hněvu a zvídavě, jako by opravdu chtěl být přesvědčován a nakonec vytržen z bludu svého předlouhého živobytí. Potom už unaveně sliboval, že odvolá svoje odpadnutí od svaté Církve a zločiny, které se mu přičítají.
– Kacířství se odřeknete, pane Mikuláši?
– Tak jsem řekl, pane páter.
– A o onom Comeniovi, nejúhlavnějším nepříteli naší víry, co vypovíte? Že je vinen vaším poblouzením, že vám připomínal, jakým větám máte propůjčovat zdání rozkazu samého Boha?
– Tak, tak, to všechno. To všechno on, mrtvý Comenius. Tu se Drabík pohnul, jako by se chtěl vzepřít o loket, a mnich spěchal, aby mu pomohl.
– Co je, pane Mikuláši? ptal se, když ho zvedl a posadil.
Drabík jako by ho nevnímal. Vztáhl před sebe ruce a promlouval zvolna slova z Micheáše proroka:
– „A protož obrátí se vám vidění v noc, a předpovídání vaše v tmu; nebo zajde slunce těm prorokům, a zatmí se jim den. I budou se hanbiti ti vidoucí, a styděti ti věštci, a zastřou bradu svou všichni napořád, protože nebude žádné odpovědi boží.“
Mnich Kubini nevěřil sluchu. Pozdě přikročil na pomoc, Drabík klesl zpátky na lože. Jaké to slovo na pečeť doznání! Bez podezření však nebyl. Když stařec usne a odpočine si, neprobudí se do nové zarputilosti? Jaký potom by byl zisk z takového vítězství, když jeho duši nebude pomoženo? Chvíli se modlil za pravou moudrost, než se zeptal doufaje, že vězeň ještě nespí:
– Nechcete mě oklamat, pane Mikuláši?
– Ne, pane páter, pro spásu duše odvolám.
– Zítra?
– Kdy budete chtít, tož zítra.
– Panu presidentovi soudu by nestačilo, kdybyste přede mnou odpřisáhl kacířství. Veřejně bude třeba –
– Tak, pane páter, veřejně se odřeknu toho moru na duši.
Mnich Kubini v duchu jásal, ale dbal toho, aby neprozradil radost nad nečekaným úspěchem.
– Pomodleme se tedy, pane Mikuláši, a vy potom klidně ulehnete k zítřejší radosti.
Drabík se zimomřivě zabalil do peřiny. Kubini poklekl a dále se ještě modlil.
ii“
– Moc toho dnes nenaspím, pane páter, myšlenky se budou vrtět, co doma.
Jezuita neodpovídal a stařec se soustřeďoval, aby si sestavil opatrnou otázku, aby konečně věděl, že se nevydal zadarmo.
– Ten rozsudek tlačí jako můra, pane páter, i když bude spravedlivě odťata hříšná pravice. S hlavou. Jazyk vytržen a přibit. A tělo ohni předhozeno.
Mluvil pomalu a klidně, jako o cizí jakési osobě, kterou sotva zná; proto beze strachu.
– Ale, pane Mikuláši, odvrhněte taková myšlení. Kristus Pán, však dobře víte, jak trpělivě hledal ztracenou ovečku a jak se z ní radoval. A když vy se odřeknete bludů, také vás bez hříchu vezme do loktů. I světská vrchnost potom jinak bude soudit o zločinech starého člověka ďáblem dříve spoutaného.

– Tak z upřímnosti smejšlíte, pane páter? Ze bych já bídný ušel rukám mistra popravního?
– Tak, popravdě, milý pane Mikuláši. Až se ráno odřeknete bludů, sám půjdu za panem presidentem a vypovím mu o vaší lítosti, abych ho naklonil milostivějšímu vašemu souzení. Jen se dejte do vůle boží a umiňte si, že se budete spravovat podle mojí rady.
– Bůh vám zaplať, pane páter, za vaši dobrotivost. Vroucně pronesenými slovy upokojil mnicha. Jemu však zůstala bolest z napětí a z hryzavé zvědavosti. Ta ho nakonec udolala do trhavého spánku.
o Příštího jitra dne 15. července byla Drabíkovi po zpovědi a po přijímání povolena audience u hraběte Rothala za přítomnosti celého soudního sboru. Před všemi vyznal „z vlastního popudu, dobrovolně a svobodně“, že sepsal pověstnou onu knihu „z pouhé msty a záští k Jeho císařské Milosti Ferdinandu II. přeblahé paměti a k jeho nejslavnějším nástupcům i k celému nejjasnějšímu domu Rakouskému, protože při začátku reformace jako nekatolík roku 1628 přinucen byl z Moravy se vystěhovati. Svůj přetěžký blud odvolává… a nadto jak nejjasnější Veličenstvo, tak všechny ostatní, jichž řečenou pověstnou knihou svou urazil a ublížil, co nejpokorněji za milost žádá.“
Soudní dvůr vzal na vědomí projevenou lítost a rozhodl, aby veřejná revocatio byla provedena následujícího jitra. Páter Kubini s jezuitou Janem Gresseniem slíbili setrvati s Drabíkem po zbytek času. Nepoznali na něm, nač myslí, že na lži, se zdánlivým klidem pronesené před lidmi, kteří ho donutili lhát takřka v hodince smrti. Zradil sebe samého. Zapřel milovaného Ámose. Vzdal se zděděné víry, pokořil se před úhlavním nepřítelem, slíbil, že veřejně odvolá. To ho zejména bolelo, že vnese zmatek do duší, které hodlají setrvat ve věrnosti čistému evangeliu. Běda, běda, opakoval si, skrze koho pohoršení přichází. Všechno to vážil, když na sebe vědomě bral kříž posměchu a utrhání, hanbu, která poznamená jeho jméno daleko za chvíli smrti.
Odvedli ho do kobky. Zatím se jen mrtvému podobal. Nevšímal si obou jezuitů a jen hlavou přisvědčoval, kdykoli ho Kubini vyrušil a opětovně se ho tázal, splníli daný slib a podstoupí veřejnou revokaci. K jeho útěchám byl lhostejný. Co ty mi můžeš povědět, mnichu, když si opatrně vedeš, aby ses vyhnul mučednictví. A co ty víš o úzkosti, která překonává všechno, co byl a je člověk Mikuláš. Která vrhá bezejmenného tvora před tvář věčnosti s otázkou: Kde jsi, Bože? A jsi-li vůbec?
Proto také řekl Kubinimu, když ho zase pokoušel bláhovou řečí:
– Pane páter, pověz, ty věříš v Boha?
– Jak se opovažujete, pane Mikuláši! okřikl ho mnich, zapomínaje na pokorný sklon hlavy a vlídný úsměv.
– Ničeho se neodvažuju. Ptám se tě. Beze hněvu odpověz, ano – ne. A pamatuj, že se dopustíš těžkého hříchu, oklamešli starce nad hrobem.
– Proto s vámi prodléváme, že ve Všemohoucího Boha věříme. Soud vzal na vědomí vaši lítost a rozhodne milostivě v ostatním. My máme na péči spásu vaší duše.
– Co je mi po soudu, nic jsem se všetečně neptal, jen věříšli v Boha. Pevně jsi odpověděl, jak chci doufat. Ale dej si pozor, abys vlastní spasení neztratil, nemášli něco jiného v srdci než na jazyku.
Nedbal už na domluvy a žádal oba mnichy, aby se modlili vedle, on že chce spát. Nespěchali ho uposlechnout, ale když jinak nedal, přece se vzdálili. Sotva se tak stalo, vstal a poklekl. Zdálo se mu, že se v něm rozjasňuje, jako jindy, když jeho mysl předznamenávala blízkost Hlasu. Nejpozději v noci čekal zjevení. Proto lživě odvolal, aby získal odklad exekuce. Patřil na nezakrytou pravdu vlastního života s lítostí, ale smířeně, neboť není možné, aby poslední otázka jeho bytí zůstala bez odpovědi!
Kolikrát už ji vykřikl za svého hříšného života! Nejen tenkrát, kdy lhal, pil, kněze v sobě zrazoval, koně ubil v hněvu a jeho nenávist k lidem byla bez mezí. Také ve dnech, kdy v něm opadl hněv a on se svíjel strachem. Když dozněl Hlas a on ani nevěděl, slyšelli ho opravdu. Kolikrát už se vysiloval útokem na tuto tvrz, kolikrát záviděl zvířeti, že pojde a je ušetřeno takového dotírání.
– Chci Ti věřit, že zavrhuješ, trestáš a odpouštíš. Věřit, že jsi o mně rozhodl dávno před zrozením. Věřit, že se staráš o věci lidské, že posíláš války a mory, pronásledování a mučení na ty, kdož se zaslíbili Tvojí službě. Nebo se právem domnívám, že nejsi a že není nic než pozemská bída a nad ní jen prázdná naděje, to děsivé Nic, které jsem nejednou zahlédl? Ne, ne, Ďrabík je příliš starý a tvrdý, aby se bál posledního blesknutí meče. Ne ze strachu usiloval o prodloužení tělesného života. Ne pro sebe, ne a tisíckrát ne! Tobě, slyšíš, Tobě jsem vylhal čas, aby ses rozpomenul na slouhu svého Mikuláše, Bože Trojjediný! Kéž bys mi dal vědět, že přijmu zahubení těla a duše z Tvojí ruky!
Sténal, plakal a volal o pomoc v temnotách. Když viděl, že obloha za úzkým okénkem zešedla, začal křičet. Oba přispěchavší jezuité se děsili nad slovy, která vrhal proti kousíčku červencového svítání:
– Přijdiž, ozvi se, dej mi znamení třeba jen proto, abys mě vzápětí zničili
Vášnivá vroucnost jeho volání pohnula Gressenia až k slzám. Kubini se pokládal za zkušenějšího a nepřímo ho napomenul, Drabík že vzývá ďábla a všechna jeho pokora že je toliko lest k zachování života.

Jen aby revocatio – Uchopili ho a tiskli na zděné lože, okřikovali a napomínali laskavě i bez trpělivosti, ale měl v sobě tolik síly, že je několikrát od sebe odmrštil. Nic s ním nesvedli do té chvíle, než ho zlomilo poslední zklamání. Potom už byl poddajný. Trpěl žízní a marně žebral o doušek vína. Nedali mu, aby se zase nevzbouřil. Kdyby rouhavé řeči začal vykřikovat před kacíři, kteří jako svědkové vyslechnou slavné odvolání –. Ne, s Drabíkem si páter Kubini nebude jist, dokud mu kat neoddělí hlavu od těla. Pomatenec, troska člověčí, mohlo by se soudit, a pak najednou z něho vyvře víra tak horoucí. Ani Kubini si nebyl jist. Naštěstí nemnoho už zbývalo do rána.
9 Na den 16. července obeslal hrabě Rothal k soudu luterského superintendenta Jáchyma Kalinku, lékaře Josefa Securia a čtyři měšťany prešburské s protonotářem Janem Bársonym.
Když vstoupili do vězení, posadili se na připravená místa v stísněné zamlklosti. Nikdo z nich se neodvažoval oslovit Drabíka, který je vítal s úsměvem člověka patrně nevědoucího. Jen páter Kubini si zachoval rozvahu. Klidně mu popřál dobrého jitra, jako by byl docela zapomněl na několik chvil poslední noci, které i jeho, zkušeného ve vězeňské službě, rozrušily. Protože ani ráno nebylo moudřejší večera, snažil se přátelským úsměvem působit na přítomné svědky. Na tom mu záleželo především, aby měl obřad dobrý průběh a potvrdil, že delikvent odvolal zločinné bludy ze svobodného rozhodnutí. Neboť tito svědkové musí být propuštěni, a sotva by jim strach zabránil, aby aspoň potají nevypověděli, co jim bude dovoleno spatřit.
– Jak se vám vede, pane Mikuláši? promlouval Kubini uctivě a nadál se, že vlídností nejspíše zvládne zlomeného člověka. Něco se stalo s ním a v něm, to v noci poznal. Netušil však, že skončila tragédie Mikuláše Drabíka. Prohrál svůj nejtěžší zápas a zemřel za svítání. Proto se polekal hned prvních slov jeho odpovědi; naznačovala něco nežádoucího. Jako by před ním stála osoba, která přežila zkázu a která nevědouc hrozí, že veřejnou revokaci sníží v očích nepřátelských svědků na komedii.
– Tak se mám, že ani nevím, že bych byl kdy prožil tak těžkou noc, jako tato byla. Tolik jste mi naslibovali, pane páter, jak se o mne budete dobře starat, a já nemám co pít, stěžoval si Drabík a ukázal na prázdný pohár asi tak s půl holby.
– Pane Mikuláši, usmál se Kubini, jako by chtěl přízvukem pokárat nerozumné dítě, polévečku jste přece měl a trunček vína také, proč by tu zůstal pohár?
– Ani jedinou skleničku kořalky mi nechtěli dát.
– Nač je vám nyní kořalka? zeptal se Kubini přísně. Viděl ostatním přítomným na očích, že pochopili smysl otázky, a na čele mu vyvstal pot. Sám cítil, jak od toho okamžiku bude průhledné a ubohé, co hodlal prezentovat jako slavné vítězství.
Jen Drabík nepochopil, co bylo řečeno; proto se tak rychle obrátil k jinému:
– Neřekl jste mi, pane páter, že do Prešburka přijede Dominus superintendens Illavský? Jak rád bych s ním na chvilku pobyl.
Mnich nespěchal s odpovědí a Bársony ho předešel; ukázal židli poněkud stranou v šeru kobky:
– Hleďte, pane Mikuláši, tady je ten, na kterého se ptáte.
Drabík se rychle rozhlédl a s radostí Kalinkovi podával ruku.
•– Vítám vás, pane superintendens, vítám! Kdypak jste do Prešburka přijel a proč?
– Přijel jsem předevčírem ve svém kočárku.
– A copak tu budete dělat? Kdy se vracíte a kolik máte koní?
– Mám v kočáru šest koní, řekl Kalinka zdráhavě.
– To je dobře, já jsem přijel v hintově s vojáky. Ale vezmete mě s sebou zpátky? Však jsem jen sám a nemám skoro nic, jen peřiny, tím vás nezatížím. Kdyby jen už byl ten list připraven, abych ho mohl podepsat a byl propuštěn, abych se vrátil ke svým!
Protonotář jediný nedal najevo pohnutí. Oči ostatních se upřely na Kubiniho. Zlobil se. Co si to smyslil ten šílený stařec, že ho označuje za lháře, který vynutil revokaci lstivým slibem o svobodě! Najednou měl tvrdý pohled a hlas mu přeskočil do ostřejšího tónu, kterým podepřel podezření svědků:
– Opusťte taková myšlení, milý Mikuláši, slíbil jste mi přece, že se budete spravovat mou radou, prosil jste mě, abych vás pamatoval!
– Tak jest, tak, pane páter, ale musím přece myslit, co bude, jak se dostanu domů. Vždyť už bych rád věděl, co dělá manželka a děti.
Kubini mu ještě důrazněji domlouval, aby nevedl marné řeči a dal se pokorně na milost soudu, ale nezdálo se, že Drabík vnímá smysl jeho slov, snad ho ani neposlouchal, jak se roztoužil domů. Sotva se jezuita odmlčel, obrátil se zase ke Kalinkovi:
– Tři léta jsem vás už neviděl, pane superintended, proto jsem vás hned ani nepoznal.
– Ano, pane Mikuláši, tři léta. A vzpomínáte si, že jsem vás napomínal, abyste nechal toho psaní?

– Tak jest, vy jste mi v ničem nepomáhal, ale odváděl jste mě od toho a slovy trestal.
Pro Kalinku to bylo důležité svědectví. Byl vězněn (v soukromém domě v Zámečnické ulici) a vyšetřován proto, že mu byla z Amsterodamu poslána zavržená kniha, ačkoli ji prokazatelně odsoudil a Komenskému v tom smyslu napsal. Obrátil se k vstoupivšímu Gresseniovi, aby si ráčil povšimnout výpovědi svobodně pronesené.
Panu protonotáři Bársonymu bylo nevolno z průtahů, ba i na Kalinku se v duchu hněval, že pro svou při už vyhranou zapomíná na tu Mikulášovu. Trapné, že tak vzdělaný člověk nepochopil, jaká komedie se tu skonává! Proč připomínat minulost starci zjevně slabomyslnému. Kořalku a nedostatek vína vyčítá Kubinimu, po ženě a dětech vzdychá, starost má, jak by se nejrychleji dostal domů. Kdy se tu vlastně stalo, aby odsouzenec před popravou neměl tušení, co se s ním děje? Hnusila se mu úloha daná jeho úřední povinností. Patres jesuitae a všichni ostatní věděli, jen Drabík je udržován v neznalosti o svém spěchajícím osudu. Dobře tedy, ať si mu Kubini sám poví, jak bylo dávno rozhodnuto!
Nečekal na pokyn, prostřel listinu a přečetl ji hlasem jako neúčastným, aby se spíše ovládl. Když text zopakoval i v jazyce moravském, upozornil pan Katserius, městský notář a svědek za evangelíky, že přítomní jsou sice obeznámeni s protokolem revokace, ale že dosud neslyšeli hlas a jazyk odvolávajícího. Drabík ani nečekal na otázku a sám netrpělivě už ukázal na Kubiniho:
– Tu stojí pan páter, který to dokonal. Co se stalo, odestáti se nemůže.
A zase znovu a znovu ta slova opakoval vyvolávaje pochybnost, víli vůbec, co osvědčuje. Ani pan Bársony nemohl být spokojen.
– Pane Mikuláši, takli toto všechno předse vyznáváte a k tomu se přiznáváte, co tuto jest podle vaší vůle napsáno?
– I tak jest, tak, řekl, natahuje ruku po peru, aby rychle podepsal, Nicolaus Drabik, Stražnicenus m. p.
Kalinka a Securius přicházeli do kobky se strachem. To nebude jen prohra Drabíkova, myslili si, svobodným odpadnutím uvedl Mikuláš ve smích boj o svobodu svědomí. Lhal a odvolává, boje se o život už skončený. Snad lhal s nejlepšími úmysly, ale což je dovoleno užívat lži v tak velikém zápasu? Když však sledovali Drabíka, nemusili klopit oči před oběma mnichy.
Zatímco se všichni po řadě podpisovali a protonotář přivěšoval pečeti, Drabík mlčel. Teprve když Kubini přijal listinu a ukryl ji do sutany, poznal, že je obřad skončen. Jednotlivě ke všem přistupoval a podával jim ruku:
– Modleme se jedni za druhé, a já se také budu modliti za vás.
Pan Bársony už potají pokynul, aby svědkové opustili ponuré místo. Kalinka nespěchal, až k pláči mu bylo starce líto. Konečně Drabík přistoupil také k němu a dlouho mu tiskl ruku. Ohlédnuv se kolem, řekl vyčítavě:
– Vám jsem nejednou řekl, Domine, kdo myslil a psal, užívaje mého těla!
Stál v té chvíli vzpřímeně, dlouhé suché šediny mu spadaly se spánků na ramena, v očích mu zajiskřilo něco ohnivě živého jako před léty, kdy se celé hodiny dovedl vášnivě přít o pravdivosti svých předpovědí. Náhle však postřehl Kalinkův smutný pohled, a když poznal, že také on chce odejít, zadržel ho:
– Domine superintendens, kam jdete? Nenechávejte mě tu, vezměte mě s sebou domů, jak jsem vás prosil!
– Máme jen vyjít ven, odpověděl ve zmatku, protože mu už Bársony kynul, ať se nezdržuje.
Ještě naposled se ohlédl zužující se štěrbinou rychle zavíraných dveří pobitých železem. Kubini něco hlasitě promlouval a mniši obklopili křičícího Drabíka. Potom zapadly dveře.
– Podvedli ho, řekl Securiovi.
– Nás však nikoli. Pomodlíme se, aby Drabicius našel sílu dobře umřít. Jeho umlčeli a kniha zůstane.
– Nemyslil jsem, že vy jako lékař jí přikládáte nějakou cenu.
– Jsem s vámi o ní zajedno. To však není důležité, že si revelace smýšlel. Je v nich vzpoura a odboj přece trvá! Císař i Kubini vědí, že za okamžikem Drabiciovy smrti končí jen jejich nenávist. Proti myšlence vzpoury jsou bezmocní.
IO O deváté vyvedli Mikuláše na rynk a na slavnostní podívanou shromážděnému lidu. Vojáci, Drabík s Kubinim a Gresseniem po boku. Mlčky šel, jako by vědomě šetřil silami, jen se rozhlížel po známých tvářích, hledaje lidskou oporu, když se mu ona nadzemská odepřela.
Protonotarius si vynutil ticho a přečetl nález soudu, odevzdávaje delikventa mistru popravnímu. Naposled se vzepjal Drabík a křikem přerušoval Kubiniho, když jeho jménem od proso val lid za pohoršení. Jen nejbližší slyšeli, jak opakuje, že umírá ve víře svých otců. Všichni však viděli, jak odstrčil kříž, který mu tiskli ke rtům. Hned potom poklekl.
Pater Kubini sotva kdy rozluštil, co mínil Mikuláš veršem z proroka Jeremiáše; slyšel však dobře, když se

k němu s křížkem nakláněl:
– Dříve než jsem tě zformoval v životě, znal jsem tebe, a dříve nežlis vyšel z života, posvětil jsem tě, za proroka národům dal jsem tebe.
A ve chvíli, kdy kat zvedal meč vysoko nad hlavu:
– Proč jsi mě opustil!
J. A. Comenii De remm humanarum emendatione consultatio catholica, tomus II., Pragae, 1966
Petr Špička: Po stopách Drabíkových proroctví, Sborník hist, kroužku, sešit 4., Praha 1895
A. Patera: J. A. Komenského korrespondence, Praha, 1892
Dr. Ján Kvačala: Korrespondence J. A. Komenského, Praha, 1897 Korrespondence J. A. K., Nová sbírka, Praha, 1898 Korrespondence J. A. K., Praha, 1902

Halucinace

Když jsme šli krátce před rozedněním za fasuňkem, do něhož jsme uložili Tomáše, s nosítky jsme si netroufali, někdo by snadno uklouzl, když v lese ještě nebylo dost vidět a sanitka na nás čekala ve vsi, tam nahoru by se vůbec nedostala úzkým, příkře stoupajícím úvozem s kolejemi místy hluboko zaříznutými do vlhkého jílu, proto přece Jakub zapřáhl pár kravek a Martin se nehnul od brzdy, také my jsme vzadu zadržovali vůz za klaníce, když bylo třeba, a smekli jsme se co chvíli v blátě, protože v kolejích tekl potůček, tenkrát jsi mi řekl, ale až dole pod kopcem, k silnici bylo tak dvě stě metrů:
– Měl bys to všechno zapsat.
– Já? Copak bych to dokázal?
– Proč ne, tys přece byl u toho nejblíž. Rem tene, verba sequentur.
Tak jsem to tedy sepsal. Chtěl jsem se držet věci, ale slova – nevím. Stárnu, člověče, stárnu.
VOJTA
I Na prosincový zájezd do drážďanské galerie hned tak nezapomenu. Přihlásili jsme se oba, Tomáš a já. Proč jsem jen nezůstal doma, když na poslední chvíli odřekl, že nikam nepojede. Vztekal jsem se, co mi to zase vyvedl, když si najednou usmyslil, že se nemůže uvolnit od práce ani na dva dny. Mne ovšem svátky o samotě nelákaly, odvykl jsem. Dokud se do našeho městečka nepřistěhoval Tomáš, před šestnácti měsíci, užil jsem opuštěnosti dost.
Po nehodě autokaru na zpáteční cestě jsem si dlouho poležel v nemocnici, odkud mě pak rovnou poslali do Jáchymova. To musím zvláště připomenout: právě v těch měsících se s Tomášem něco přihodilo. Dnes ovšem vím, že to byl proces mnohem starší a že v době, kdy jsem mu nebyl nablízku, nastala situace, která ten skrytý proces vyprovokovala. Do té doby jsem na něm nic nepozoroval kromě několika podivínských rysů.
– Mizera, nepřijede se za mnou ani podívat, myslil jsem si.
Napsal mi naspěch několik vět, jak je mu líto, že mě nechal jet samotného a takové věci, jaké se obvykle píší za podobných okolností. Něco jsem se nad dopisem napřemýšlel: jako by ho ani nepsal on. Jenže tělesná bolest zprošťuje člověka všelijakých starostí, dokonce i přítele a bližního vychýlí z ohniska nejoddanějšího zájmu.
Vladimír přijel hned třetího dne a paní Vaněčková, Tomášova trpělivá hospodyně, několikrát napsala a vyptávala se, co bych potřeboval. Několik knížek a drobností mi poslala ochotně a obratem, ale o Tomášovi skoro nic, jen pozdrav, který možná připojila z vlastní vůle. Ze prý něco dokončuje a ona že s ním má jen trápení. To jsem si dovedl představit.
Když jsem se vrátil z Jáchymova, ještě jsem ani neshodil kožich, vytočil jsem jeho číslo. Ticho. Nikdo se neozýval. Ve schránce jsem našel podlouhlou obálku s pohlednicí z Amsterodamu a usoudil jsem, že je v cizině. Několikrát se letmo zmínil, že by se potřeboval podívat do Holandska. Bylo mi trochu líto, že mě odbyl pohlednicí, jakou by poslal kdekterému známému; byl bych si snad zasloužil, aby mi napsal aspoň dopis. Ale i tenkrát jsem ho ještě omlouval. To je to jeho tajnůstkářství, které mě vždycky rozčilovalo. Nemohl jsem si zvyknout, že nemám právo vědět, na čem pracuje, třebaže ode mne občas potřeboval nějakou medicínskou expertizu do svých příběhů, něco, co nenašel v podrobném Tesařovi (Soudní lékařství) nebo v jiné publikaci toho druhu. Tvůrčí oblast jeho vnitřního života mi byla přísně uzavřena. Odmítal se mnou hovořit o tom, co jsem pokládal za nejzajímavější. A jak byl podezíravý, když jsem se jí třeba nechte přiblížil!
– Když tě to tak vzrušuje, přečti si o tom něco, kdekdo se to pokouší vysvětlovat. Mně s tím dej pokoj, jsem rád, že mám nápady. Odkud? Co je mi do toho? Nechci to vědět. Mysli si, že jsem psychopat, mysli

si, co chceš, ale já o tu zkušenost nesmím přijít. Co bych si potom se sebou počal, kdyby se mi to už nestávalo?
Co dělat, řekl jsem si a zavěsil jsem. Tomáš tu zkrátka není. Musím se vrátit do minulosti před ním, do úmorných měsíců, než se přihlásil. A proč bych to nenapsal podle pravdy: než se mi zjevil!
Dlouho mi trvalo, než jsem si vypracoval teorii a praxi lidsky snesitelné samoty. I když je člověk od rána ve spěchu a nemůže si stěžovat na nedostatek interpersonální komunikace, ocitne se nakonec v hermeticky uzavřeném vakuu pozdního večera. Třicet let mi nic podobného nehrozilo. Teprve po Jenčině smrti jsem odemykal byt jiným způsobem. Pomalu, bez hluku, jako zloděj. Nikdo není uvnitř: proto. A já tam musím vstoupit: proto. Neočekáván, nevítán, docela cizí člověk, který se dobývá do cizího soukromí paklíčem. Někdy jsem se tomu mohl vyhnout, ale kolikrát do měsíce na mne připadla pohotovost?
Proto jsem se naučil vykonávat s největší možnou úsporností několik nezbytných pohybů. Přezout, svléknout, umýt. Spolykat odporný jogurt s houskou jako z gumy, než se svaří voda na čaj. Je to nejpohodlnější, protože rychlé. Zapálit si dýmku a raději se kolem dlouho nerozhlížet, uchopit knihu rozečtenou od předešlého večera a zabořit se do smyšleného příběhu, který se v obláčcích dýmu a pod světelným kruhem lampy brzy promění ve skutečný příběh. Teprve nad ním a v něm zapomenu, že jsem v cizím bytě.
To jsem si naštěstí uchoval z mladších let, že se dokážu v takovém příběhu nekriticky rozplynout. Potom už to nejsem já, ale třeba doktor Thám nebo Ravic nebo inženýr Prokop nebo reportér Fowler. V jedenáct a v sobotu třeba až ve dvě z jejich příběhů zase vystoupím a vrátím se do nenáviděného cizího prostoru; už jen několik mechanických pohybů. Odestlat, zapít půlku meprobamatu a jedno dražé Ergosedalu (mitte). U gibonů prý trvá příprava ke spánku dvaadvacet a půl minuty; zkrátil jsem ji na osm. Když ulehnu, vyberu si ještě rychle nějaký verš nebo vůbec sentenci, přeběhnu po ní jako po pružném můstku a skočím do několikahodinového nic.
Často mi to připadá jako psychologická příprava na skok do NIC definitivního. Ne, ne, nikoho nehodlám obtěžovat ani dlouhým věkem ani vlastní nemohoucností. Vždycky se mi chce zvracet, když se učeně rozmlouvá o problému starých lidí z těch dvou aspektů. O gerontologii, jako bychom nežili v historicky jedinečné populační explozi. Za chvíli si na tento stav planety vzpomeneme a začneme počítat, kolik miliónů musí společnost v jediném roce vynaložit na vegetování starých lidí. Už mě to přestalo rozčilovat. Nikdy se s nikým nebudu přít, že si ti nezmaří na sebe většinou vydělali poctivou prací. Kdepak. Až budu unavený a k ničemu, polknu si něco jiného než Ergo sedal a stejně hbitě a čistotně přeběhnu do toho Nic, které nepřekřičí ani budík nařízený na 6.10 ráno. Všechno tiše jako zloděj v cizím bytě a v nepřátelském zázemí. Tak jsem si to naplánoval, když mě osamělost přinutila, abych začal uvažovat o posledních věcech člověka. Od prosince třiašedesát.
Jen zřídka se stávalo, že by byl můj denní řád porušen. Většinou jsem se nehněval, ale právě tenkrát před půldruhým rokem jsem neměl zrovna na nikoho náladu. Bylo 17. dubna nedlouho po sedmé, vrátil jsem se nezvykle brzy a dost utahaný, sotva jsem přečetl dvě tři stránky. (Ještě si pamatuji tu poslední větu: „Láska znamená někoho, s nímž chceš zestárnout.“)
Zvonek. Dvakrát krátce s malou přestávkou. Krátce a agresivně. Vladimír to není, jeho bych vděčně uvítal kdykoli, ale ten zvoní docela jinak. Zaznělo mi to jako přepadení, proto jsem se hned nehýbal. Pak mi napadlo, že to není rytmus agrese, ale rozrušení nebo úzkosti, někdo mě potřebuje, a přece jsem vstal.
Vtom druhé zvonění, zase netrpělivé a nešetrné. Běžel jsem do předsíně a otevřel:
Jeho bych se byl nenadal!
Hned jsem ho poznal po třiceti létech, poznal jsem ho, ačkoli jsem na něho patřil nedůvěřivě, ba s úžasem: jako by byl vyskočil z maturitního tabla, sotva poznamenaný dotekem času. Jen v koutcích očí měl několik vrásek, ale i ty se prozradily až při úsměvu. Zprvu stál a jen se na mne díval, jako by mě odhadoval.
– Tomáši! vykřikl jsem, uchopil ho za ramena a vtáhl dovnitř, jako bych se chtěl dotekem přesvědčit, že je to opravdu on.
Teprve když sám promluvil, překonal jsem nedůvěru, že je vůbec možné, aby se smrtelný člověk vymkl z obecného zákona času a stáří. Ani hlas se mu nezměnil, to byly jeho rychlé věty se staccatovým přízvukem.
Neviděl jsem ho od maturity a často jsem mu to zazlíval. Všichni jsme mu to zazlívali, že se nám vyhýbá, že nikdy nepřišel na žádný z večerů, kdy jsme se sjížděli ze všech koutů republiky. Vzpomínali jsme na něho se shovívavostí dospělých lidí, ale všichni jsme byli dotčeni jeho odcizením. Nikdo to nevyslovil, a přece nám bylo líto, že nás přehlíží. Nechtěli jsme mu ubližovat, prese všechno jsme ho nemohli zařadit mezi lidi, kteří podléhají korupci úspěchu. Snažili jsme se na něho myslit v dobrém a všem se nám

rozsvítilo v očích, když se aspoň občas omluvil pohlednicí z ciziny. Hodně cestoval; to jsme mu dílem záviděli a dílem přáli. Z jeho knížek bylo patrno, že se nepotuluje po světě pro zábavu.
Při první příležitosti jsem mu je připomenul (právem člověka, kterého kdysi vyznamenal, když mu dovolil přečíst sešit s prvním literárním pokusem). Poslouchal mě s nepřítomným pohledem a přerušil mě uprostřed věty.
– Doufal jsem, že se do mne kvůli nim pustíš, od tebe bych si toho vážil.
– Kdybych je neměl rád, mlčel bych; aspoň dnes.
Stiskl mi paži nad loktem a zasmál se:
– Pokud si vzpomínám, býval jsi přísnější.
– Byl jsem přísný. Přísnější a náročnější jsem teprve teď.
– – To se ti jen zdá, Vojto, řekl shovívavě, jako by mi odpouštěl, že jsem ho zklamal, a potom ten námět prostě odstrčil a nedovolil, abych se domáhal vysvětlení.
Když tenkrát zazvonil, šestnáct měsíců po Jenčině smrti, nebyl jsem ještě vyrovnaný. Takový definitivní rozchod znamená v mém věku těžkou ránu, i když se člověk ovládá a umí o ní mlčet. S Tomášem jsem ji odbyl jedinou větou, když se sám nevtíravě zeptal. Podal mi ruku; a potom mě najednou objal. V tom jsem ho nepoznával, nesnášel neuměřená gesta, a stěží jsem utajil údiv. Sotva jsme si uvědomili, že naše přátelství dozrálo. Neměli jsme ani čas, stanuli jsme proti sobě příliš náhle. Já plešatý a přiměřeně obtloustlý doktor z provincie, on pořád ještě mladý, štíhlý a bez jediného šedivého vlasu. Připadám mu jako stařec a on se jen přemáhá, když konfrontuje polozapomenutou vzpomínku se skutečností.
Za půl hodiny jsem na to nemyslil. Zdálo se, že je mu se mnou dobře, ačkoli se dovedl vyhnout tomu, aby hovořil o sobě. Ani si dobře nevzpomínám, o čem jsme toho prvního večera mluvili, radost ze setkání byla ve mně příliš živá. Sotva by se však někomu mohlo zdát, že jsme se neviděli tak dlouho. Ovšemže jsme zpočátku vzpomínali, hlavně já, namátkou jsme se dotkli životního běhu některých kamarádů. Jindřichovi promovala nejmladší dcera na medicíně, Ervín je po operaci šedého zákalu, Ota je velkým pánem kdesi v USA a ten protivný Vilda přežil celou válku v Přední Indii. Pepíka na několik let zbytečně zavřeli a nedávno ho bez valných omluv pustili na svobodu. Jarda umřel před deseti léty, Áďa předloni.
– – A Vladimír dělá psychiatrii.
– To vím, vedu ho v patrnosti, jednou u něho stejně skončím.
O všech jsme hovořili, jen o Tomášovi jsem se nedověděl nic. Vždycky mi v pravou chvíli uhnul, když jsem projevil zvědavost spíše přízvukem než přímou otázkou. Doufal jsem, že na jeho sdílnost nebudu dlouho čekat, a měl jsem radost, že se vůbec ukázal. Ani mi nenapadlo zeptat se ho, proč je vlastně tady. Zdržel se do jedenácti. Předpokládal jsem, že přespí u mne, ale to odmítl laskavě i s velkou rozhodností. Zajistil si prý už před týdnem pokoj v hotelu a vůz si tam nechá na dvoře. V první chvíli mi to nebylo nápadné a on mi ani slovem nenaznačil, že si návštěvu v městě naplánoval. Slíbil jen, že zase přijde, nemámli nic důležitého na práci.
Několik příštích večerů mi jen potvrdilo první dojem, že nás minulý čas nijak zvlášť nerozdělil přes všechny odlišné zkušenosti. Ani dříve jsme nevedli povrchní rozhovory, s Tomášem to nebylo možné, ale ve dnech druhého setkání jsme se mlčky sjednotili na tom, že budoucího času nemáme tolik, abychom s ním zacházeli nešetrně. Jemu bylo přes padesát a já jsem pomalu počítal léta do penze. Začínal jsem se jí bát. Doufal jsem, že se naskytne nějaké zastupování v době dovolených, že mě někdo v nouzi zavolá, že budu konečně ordinovat zadarmo, říkal jsem si, ale byla to planá útěcha ve chvílích sklíčenosti. Nikdy jsem nemyslil na osamělost. Vylučoval jsem ji sebevědomě z počtu, třebaže jsem měl při denní práci dost příležitosti poučit se o opaku, že totiž lidé odcházejí náhle.
Teprve po třech dnech se mi svěřil, že by si chtěl najít podnájem. A hned si pospíšil, aby to přijatelně vysvětlil; proto jsem ho sám dovedl k paní Vaněčkové. Řekl mi, že pomýšlí na příběh, jehož dějištěm je šestnácté století našeho města, kriminální tragédie bohaté a renesančně pyšné měšťanské rodiny a ponuře honosného domu v postranní uličce. Motivace se mi zdála pravděpodobná, znal jsem jeho akribii a cit pro atmosféru. Uznával jsem, že u nás najde archív a muže, který věnoval dějinám města většinu zralého života. Až potud to souhlasilo. Byl jsem rád, že budu v jeho společnosti po mnoho týdnů. Mrzelo mě, když odmítal moje pohostinství, rád bych mu byl ponechal jeden pokoj a jistě bych ho nevyrušoval. Setkal jsem se s odporem nesnadno vysvětlitelným; jen prázdnou garáž uvítal, když jsem mu ji nabídl.
Po čase jsem se dověděl – a ne od něho – že mu bytová komise přidělila v domě paní Vaněčkové garsoniéru. Jakou měl asi protekci, a sotva jen u nás v městě! Když se v ní zařizoval, pochopil jsem, že se tak neděje z ohledu na jeho renesanční příběh. Nějakou dobu jsme se tomu oba vyhýbali, ale potom jsem se rozhněval a donutil jsem ho k doznání. Řekl mi, že odešel z domova.
– To přece nemyslíš vážně?

Chvíli se na mne díval, jako by se pozastavoval nad tím, že si dovoluji položit mu takovou otázku. Potom řekl bez hněvu, že jsem přece jen poněkud těžkopádný.
– Tys nikdy neměl potřebu být sám a mít načas ode všeho pokoj?
– Ne, opravdu ne.
– Odpusť, nechtěl jsem, řekl s omluvným úsměvem, že si pozdě vzpomněl na Jenku, doufal jsem, žes to pochopil, hned když jsem přišel, pokračoval sebevědoměji, vždycky jsem tě podezíral, že mě dost slušně znáš. Já prostě potřebuju kus času pro sebe a potřebuju ho tak, že ho musím mít. Musím. Proto si ukradnu z toho kousku, který mi zbývá.
– Žvaníš! okřikl jsem ho, tenkrát jsem ještě nemohl tušit, že slovo „čas“ je klíčové.
– Asi, jeden z nás dvou určitě, poznamenal klidně, jako by byl poznal, že hovoří k dokonale nevědomému. V jeho přízvuku nebylo pohrdání, jen lítost, že se ve mně zklamal.
Tenkrát začal mezi námi zlý konflikt, stupňovaný Tomášovou nesdílností, bál jsem se, že se o ni náš vztah rozbije. Přesvědčoval jsem ho, že nic tak vulgárního nesmí udělat. On na mne jen nechápavě hleděl, jako bych hovořil z cesty. Neodporoval mi a právě tím mě provokoval. Jeho povýšenost mě dráždila, zapomínal jsem na nejdůležitější, že o něm a o Kristině nic nevím. Mohl jsem se spolehnout jen na to, co mi o ní pověděl Vladimír. Mluvil o ní s uctivým obdivem a to je u něho vzácné. Bez její pomoci si prý Tomáše nedovede představit. Vzala na sebe všechny povinnosti a ponechala mu všechen čas. Taková nezištnost u ženy –
Tomáš ale mlčel, když jsem se rozhorloval, cože soudím o starších mužích, kteří si najednou vzpomenou, že promarnili život, a hledají ho po boku příliš mladých žen. Je to zvrhlé, skoro jako incest.
Seděl, kouřil a nějakou dobu snášel moje výpady. Potom se zvedl a odcházel bez rozloučení. Příštího večera se zase vrátil, i když jsem ho už nečekal a zahrnoval se výčitkami nebo uvažoval o tom, že se rychle obléknu, půjdu za ním a omluvím se. Ve chvílích takové nerozhodnosti a strachu, že se už nikdy nevrátí, mohl jsem si uvědomit, že se nikdy ani nepokoušel o obhajobu. Nechával mě tápat. Nebo se domníval, že mě přinutí, abych se spokojil s tím, co mi pověděl. Jako bych nebyl s to pochopit, že existuje ještě jiný motiv než ten, na který se vzmohla moje představivost.
Jen Vladimír mě mohl vyvést z bludného kruhu. Při nejbližší schůzi odbočky Purkyňovy společnosti jsem si našel vhodnou chvíli. Co se to stalo s Tomášem, že utekl z domova? Poslouchal mě trpělivě, snad až příliš trpělivě, dovolil mi, abych se dosyta vymluvil. Potom mi stroze řekl, že je to asi starší latentní proces a že v Tomášovi už dávno tuší něco patického. Nevěřil jsem mu, psychiatr hledá a najde v každém člověku odchylku od normy.
Uchopil mě pod paží a začal důtklivěji.
– Nic takového, žádné poblouzení v preseniu, žádná osmnáctiletá odbarvená žabka. Copak jsem ti nevypravoval, že už tak odešel několikrát?
– Dobře, ale jindy se vrátil.
– A řekl ti, že se nevrátí?
– Ne, to je nejhorší; vůbec nic neříká, nechá mě vztokat a mlčí.
– Co to do tebe vjelo, Vojto?
– Proč si tedy zařizuje byt?
– Jako bys ho neznal. Chce být sám. Možná, že k tomu má nějaký důvod, možná, že si to jen myslí. My musíme čekat. A když to pochopila Kristina –
– Tys s ní o tom mluvil?
– Přijela hned, když se odstěhoval tam k vám.
Potom mě začal napomínat, abych se mírnil a nechal povyku.
– Proč si aspoň nevymyslil něco kloudnějšího? 2e prý chce napsat renesanční příběh, který u nás –
– A tys mu věřil? On se nepotřebuje potulovat po šestnáctém století, co by tam, člověče, dělal?
Cítil jsem se zahanben. Nepoznal jsem, že právě tam mě chtěl Vladimír dovléci. Najednou už nežertoval, slyšel jsem dobře.
– Hlavně že ho máš nablízku a že na něho pořádně dohlédneš.
Ten přízvuk mě znepokojil.
– Copak? Ty se o něho – bojíš? zeptal jsem se opatrně, začínal jsem tušit, že myslí ze stanoviska profese.
– Dávno, Vojto, dávno se o něho bojím, ještě dokud jsem byl v Praze. Co bych ti vykládal, něco v jeho očích se mi nelíbí. Ten chlapec mi zkrátka dělá starosti.
Vladimír tedy neměl přijatelné vysvětlení, ani se mi nesnažil lichotit, že mi Tomáše svěřuje; soudil o něm vážněji, než dával najevo. Dnes už vím, že to bylo poctivé doznání. Prostě nic nevěděl. Já jsem si potají

prostudoval Myslivečka, obecnou psychiatrii i speciálku, ale zdálo se, že to byla práce zbytečná. Nikdo se nejevil normálnější než Tomáš. Až na to, ovšem, že se ani jednou nezmínil o svém příběhu, nestaral se ani o archív ani o setkání s profesorem F. Nápadné mi bylo také to, že se ani nepokusil omlouvat za nejapný podvod. Očekával, že se k té věci nikdy nevrátím a že neprojevím nejmenší zvědavost o jeho manželství s Kristinou. Oba jsme se tomu námětu svědomitě vyhýbali. Dovolil mi však pochopit, jak se těší na dny, kdy k němu přijížděl jeho syn Michal. Na toho jsem se směl zeptat kdykoli a Tomáš mi hned vypravoval některou drobnou příhodu z jejich společných toulek. Často jsem ho dokonce podezíral, že si ty příhody evokuje pro sebe, že má ve mně záminku, aby o nich mohl hovořit nahlas. Nikdy však nesklouzl do přecitlivělosti, hovořil o Michalovi jako o dobrém příteli a na jeho první návštěvu mě připravoval jako na velkou událost. Nebyl jsem zklamán. Pěkný chlapec, radostný a vážný. Měl naději, že dostane stipendium do Cambridge.

Tak jsme se vrátili k pohodě prvních dní po onom druhém setkání, ve skutečnosti k pohodě mnohem starší. Často se mi zdávalo, že jsem v jeho společnosti omládl. V neděli jsme si spolu vyjížděli ven. Po létech praxe znal jsem okolní krajinu dokonale, místa tak nevšedního půvabu, že ještě nebyla objevena velkovýrobci srubů a romantiky, ani jejich konzumenty, kteří poznamenají kdejaký lesní kout haldami plechovek a rozbitými lahvemi. Seznamoval jsem ho s lidmi, které jsem měl rád a v jejichž společnosti bylo bezpečno a dobře. Jemu také. V neděli totiž odpočíval od svých detektivek. I když jeho práce byla pro mne tabu, měli jsme vždycky o čem hovořit. Většinou jsme se bavili o literatuře. Musil jsem více číst, abych mu stačil, a naučil jsem se spoléhat na jeho čtenářskou zkušenost. Často jsme se přeli jako zamlada, byly to však hádky dobromyslné. Ve všední dny jsem se od rána těšil, že večer zazvoní nebo že mě pozve.

Doktor má na všechno málo času vedle řemesla, když se chce aspoň zdánlivě udržet na úrovni, prohlédnout si třeba jen odborný časopis. Pro hlas svědomí, protože praktik je už dávno na vedlejší koleji. Nemusí být ani valný diagnostik, stačí, aby byl k sobě samému poctivý a poslal pacienta na vyšetření, když mu není něco docela jasné. Proto měl Tomáš hodně příležitosti, aby mě zaujal. Jako profesionál si nemusil ukládat při soukromém studiu meze. Vábilo ho dobrodružství ducha a já jsem často cítil, jak mi uniká. Také proto jsem se na něho těšil. Nikdy jsem však nevěděl, jak se který večer vyvine. Někdy přicházel jen Tomáš zaražený a nevlídný; potom jsme skončili u partie šachů. Prohrál jsem ji vždycky. Když se dnes ohlížím dozadu na všechny večery ještě nepodezárané, vidím, že to bylo nejkrásnější údobí našeho přátelství. Z Tomáše vyzařovalo vysoké napětí, něco přísně soustředěného, neústupnost a spěch, trysk myšlení chvílemi až předbíhal pohotovost výrazu. Já mu ovšem nesměl zazlívat, že přede mnou mlčí o svojí práci, pyšnil jsem se, že jsem němým svědkem toho stavu. Tomáš planoucí – zatímco já jsem byl svým ustrojením připoután k pevné zemi a ke skutečnosti snadno pochopitelné. Vítal jsem jeho výbuchy, vnášely vzruch do obyčejnosti mého života. I když mě někdy šokovaly, litoval jsem, že si je nesmím zaznamenat, bylo jich pro mne samotného škoda.

Jednou jsem se o to pokusil, sotva zapadly za Tomášem dveře. Předstíral jsem, že si pohrávám s tužkou, a zachytil jsem stenografickými znaky několik hesel a vět se strachem, aby mě při tom nepřistihl. Dnes už je zbytečné zapsat nepatrné torzo, tenkrát jsem měl z toho podvodu radost. Může mi posloužit jen jako doklad, že ani Vladimír ani já jsme nevěděli, kde se Tomáš toulá; komentoval nějakou švýcarskou statistiku válek, za pět tisíc let jich bylo 14 513, na mír zbývá s bídou necelých tři sta let.

„Úděsná přehlídka bolesti a umírání, která ani nemá oprávnění normálních jatek. Tam se aspoň přibližuje smrt ke zvířeti v podobě euthanasie. Ale žádným číslem ani paralelou nemůžeme vyjádřit, kolik mravní energie doprovází lidskou bolest a smrt. Neboť obě ty sestry jsou očekávány, nikomu nenabízejí naději. Nikoho neušetří předsmrtné hrůzy. Musí být přemáhány a jsou přemáhány. Člověk jim jde vstříc vědomě, byť snad v opojení ideje nebo alkoholu. Jedná statečně. Rozhoduje se hrdinsky. Snáší nepředstavitelné okolnosti, před jakými by kapituloval mučedník v Neronově koloseu. I když si namlouvá, že jde umřít za něco hodného oběti, nemůže zapomenout, že z obětí dávno obětovaných roste jen potřeba nových obětí. Přes všechno našeptávání a přes agresi psychologické přípravy nebo promyšlené ohlušování lidskosti ví, beznadějně ví, že se nikdy neuzavírá mír, ale že všichni mrtví vzdálené nebo blízké minulosti byli jen setbou nových válek.“

2 Do zaměstnání jsem se vrátil 4. března odpoledne. Čekárna ve druhém patře polikliniky byla plná. Napadlo mě, že bych se po ordinaci mohl zastavit u paní Vaněčkové, která se o Tomáše starala často proti jeho vůli, a zeptat se jí, co s ním vlastně je, kdy odjel a co jí vůbec řekl, třeba mi něco vzkázal. Na druhé straně jsem si namítal, že by nebylo vhodné, abych se o něm dožebrával zpráv. Asi ve čtyři hodiny mi sestra Milada řekla, že je v čekárně nějaká paní, která by prý se mnou chtěla promluvit v naléhavé záležitosti. Paní Vaněčková. Vyšel jsem raději ven a sám jsem ji pozval dovnitř. Nechtěla se ani posadit,

že spěchá, kdyby jí bylo potřeba doma.
– Já jen kvůli panu profesorovi, pane doktore. Pětašedesátiletá, přiměřeně obézní, ale v jádře hodná a čistotná paní. Přivedl jsem k ní Tomáše a ona se ho ujala. Nejednou jsem se jí musil později zastat, když se Tomáš vzpíral jejímu smyslu pro pořádek. Jakmile odešel nebo odjel na neděli, odnesla mu nádobí, setřela linoleum, vyklepala oblek. Tomáš byl velkodušný, pokud se týkalo peněz, ale proto se s ním nepřela, aby si koupil nové polobotky nebo zahodil kravatu. Nakonec je stejně spálila pod kotlem při velkém prádle. Vážila si ho jako vnímavá čtenářka. Ovládala jeho knížky a považovala za čest, že se může starat právě o něho. Slovo kultura pro ni nebyla fráze, ale aktivní program. Tomášovispisovateli byla ochotná skoro všechno odpustit. A pokud mu neodpouštěla, dovedla aspoň mlčet. Nekritizovala ho, i když kodex jejích mravních norem byl velmi přísný. Ani přede mnou si na něho nestěžovala. Uchylovala se ke mně jako k poslední instanci, která je s to přimět Tomáše, aby provedl změnu ve svém porušeném životním rytmu. Jistě nepřišla z malicherného důvodu.
– Už si nevím rady, s panem profesorem je zle, řekla věcně, bojím se, že se snad zbláznil za tu dobu, co jste byl pryč.
– Ale –
– Vypnul zvonek, telefon nebere, jak dlouho mě nechá bušit do dveří, než pootevře, a nepustí mě ani na krok do předsíně. A jak vypadá zpustle! Měl byste se u něho zastavit a pořádně mu vyhubovat. Aspoň doufám, že na vás ještě něco dá. A pošlete ho, prosím vás, k holiči, kdybyste viděl, roste mu plnovous. Hrůza. A ty jeho vlasy!
– Volal jsem ho každý den, když jsem se vrátil, a myslil jsem si, že odjel do ciziny.
– Kdepak pan profesor! Nehne se z domu am“ na krok. Klidně by dokázal umřít hlady.
– Jste moc hodná, paní Vaněčková, řekl jsem povšechně a byl jsem rád, že jsem se nepodřekl s amsterodamskou pohlednicí. Nevěděl jsem proč, ale podvedl mě.
– Proč jste někoho nezavolala?
– Koho, pane doktore? Koho bych mohla pustit do jeho pokoje! Už jsem chtěla potají napsat panu docentovi. Protože když jsem se o něm jen zmínila, zlobil se. Ani teď neví, že jsem u vás. Poslal mě na poštu, abych mu podala balík, asi rukopis, tak jsem se rozhodla, že něco podniknu. Ráno jsem se v městě dověděla, že už budete tady.
– Dobře, jistě přijdu, nic mu neříkejte. A jinak, je u něho klid?
– Takový divný klid, ani rádio mu nikdy nehraje, jen to věčné klapání stroje jsem slyšela. V poslední době až do rána. Co jsem musila kvůli němu přeslechnout. Nakonec ustoupil a skládal si pod stroj tu velbloudí pokrývku, trochu se to ztlumilo. To mi spadl kámen ze srdce, že jsem vás našla.
– Přijdu tak kolem šesté, paní Vaněčková, a zatím vám za Tomáše děkuju.
– Kdyby vám nechtěl otevřít, musíte klepat; tak dlouho, dokud nepovolí. A neprozraďte mě, pane doktore.
Dostal jsem se k Tomášovu bytu až po půl sedmé a hřbetem ruky jsem vytrvale bušil na dveře. Když konečně pootevřel, vsunul jsem mezi ně nohu. Jen letmo jsem se mu podíval do tváře. Zděsil jsem se ho.
– Copak, Tomáši, nepustíš mě ani dál?
Neochotně ustoupil do tmavé předsíňky. Zato v pokoji světlo až oslňovalo, trojramenný lustr, stolní lampa, nepokrytá dvoustovka na posuvném nosiči přišroubovaném k čelu postele. Všude plno světla, nemohl jsem hned postřehnout, co v zakouřeném a nevětraném doupěti chybí, snad pro dojem z Tomášova vzezření. Nedával jsem nic najevo, usedl jsem na obvyklé místo a zaměstnával jsem se dýmkou; zapálit jsem si nehodlal, ve zkaženém vzduchu by mi nechutnalo.
– Co je s tebou? Neukážeš se, neozveš se, když tě zavolám –
Úmyslně jsem se odmlčel nabízeje mu příležitost, aby se jí chopil. Nic. Proto jsem mu nepřipomněl pohlednici s Wester Kerk. Když jsem se na něho díval, nebyl bych ho mohl usvědčovat ze lži. Úlohy se obrátily: já jsem byl najednou viník, měl jsem poznat, že není v pořádku, za několik mizerných neděl se to v něm nemohlo takhle rozjet, nějaké známky už tu musily být, když jsem ho viděl naposled. Kdyby tu byl Rule, vynadal by mi, sprostě, jak on to dovede. (Zvláštní člověk ten Vladimír, básník, soudě podle jeho povídek, líbily se mi. Ale když bylo zle, když bylo hodně zle, když ho něco stisklo a když se mu chtělo brečet, třeba když tenkrát Jenka – tak docela zbytečně – potom ze sebe chrlil extrémní příměry.) Protože jsem měl strach z Vladimírova hněvu a protože jsem už věděl, že ho musím zavolat, snažil jsem se zachovat klid.
– A ty se tu zatím zavřeš.
– Musil jsem něco dodělávat.
– Vždycky něco dodělávᾶš, to známe, jenže dříve sis i tak našel chvilku. Včera jsem ti zase zkusil volat, chtěl jsem ti připomenout staré mistry, Míca, Vejvanovský, Benda. Poslouchal jsi?

•– Neposlouchal.
– Škoda. Míčová Symfonie D dur –
Tomáš se nejistě usmál a odvrátil pohled od stolku, kde jindy míval přijímač. Tak přece mi tu něco chybělo. Přecházel podél knihovny a po pěti krocích se obracel.
– Snad jsi ho neposlal do opravy? Měl bys ho pomalu vyhodit.
– Nepotřebuji rádio. Žádné nemám.
– To vidím. Prosím tě, proč si chvíli nesedneš? Zdaleka to nebyl plynulý rozhovor, Tomáš si liboval v odmlkách. Měl jsem dojem, jako by mě pozoroval z nějaké kóty. Nebo jako by se opevnil v zákopu a sledoval moje pohyby periskopem. Mojí obranou byla pohotovost.
– Nic bych s ním nenapsal, pořád se mi chtělo poslouchat, jako by tam mělo být něco pro mne. Tak jsem si vypůjčil kladivo a rozmlátil jsem ho.
– To chceme občas udělat každý, řekl jsem opatrně. Spíše očekával projev nedůvěry a byl zklamán. Promluvil hlasitěji a ukazoval rukou do kouta:
– Můžeš se podívat, naházel jsem to tamhle do krabice.
– Teď se mi zrovna dobře sedí. Proč bych se díval, řekl jsi, že tam je, a to mi stačí.
Až za chvíli jsem se odvážil přískoku k jeho stanovišti:
– Co by tam bylo pro tebe?
– Třeba nějaký vzkaz.
– To jsem pochopil; jaký vzkaz?
– Jak to mám vědět? osopil se na mne, někdo mě prostě chtěl volat.
– Z přijímače?
– Je na tom něco divného? –• Nic, vůbec nic.
– Proto, řekl pomalu, ale ještě se na mne chvíli díval zdola, podmračeně a bez důvěry.
– Taky ho nepostrádám. Obešel jsem se bez něho docela dobře.
– Říkával jsi, že se ti nejlíp píše, když si ztlumeně pustíš velký orchestr.
– To bylo, ale když jsem strašně pospíchal. Nesoustředil bych se. Někdy na mne padla taková únava –
– Ze by ses tomu divil, když chceš ujít dvacet kilometrů na pěti metrech. Já bych z toho dostal závrať.
Konečně přestal přecházet, sedl si na židli u psacího stroje a zvolna se na ní otáčel sem tam.
– Mám doma starou philipsku, přinesu ti ji, když budeš chtít.
– Nemusíš, teď už na tom nezáleží.
– A ten vzkaz? Nebo ho dostaneš jinak?
– Asi, přisvědčil lhostejně, jako by mě už nepodezíral.
Potom se jeho pohled soustřeďoval, cítil jsem jeho pronikavost, když začal volněji beze změny intonace:
– Prvně to taky nebylo z přijímače.
Zahleděl se do tmavých okenních tabulí, jako by zapomněl, že tu není sám. Jeho stav mi byl jasný. On však sebou náhle pohnul, obrátil oči na mne, ale jiné oči, ve vteřině se přeladil; myslil jsem si, že lituje vlastní sdílnosti. Mýlil jsem se. Jeho oči byly plaché a pokorné.
– Když jsi tady, rád bych se tě zeptal, jak se vede tomu Chvojkovu chlapci?
– Tomu se už daří dobře, řekl jsem bez rozmýšlení, aby nepoznal, že nevím, o čem mluví.
– Nebylo to tedy nic vážného?
– To už bys přece věděl, a když ne ode mne –
– Nemysli si, že jsem měl čas jezdit si po výletech. Opřel jsem si čelo o dlaň a předstíral vzpomínání.
– U Chvojku mají tři kluky, desetiletého a pak ta dvojčata. Na kterého z nich myslíš? Kdy to asi bylo?
Přibližně •
– Kdy? Tak koncem září, nádherná noc, odříkával pomalu a díval se přivřenýma očima, svezl jsem tě k němu, jel jsem náhodou tím směrem.
– Říkáš, že v noci?
– Copak si nevzpomeneš? Byl zrovna úplněk –
– Už jsem doma! Jistě myslíš to starší dvojče, Ondru. S tím si nedělej starosti, planý poplach, dietní chyba. Smažili defektní rybí filé. To víš, myslili hned na appendix a spravil to Endiaron.
Několik vteřin mě už nesledoval. Nezajímal ho Ondra.
– Hlavně že se na tu noc pamatuješ! řekl hlasem prokurátora vyslýchajícího korunního svědka.
– Nediv se, že jsem hned – kdybych měl všechny návštěvy nosit v hlavě. To jen, žes byl se mnou. A pak ten měsíc.
– Tenkrát se mi to stalo, pokračoval nesměle nebo nerozhodně a nemohl vzpomínku potlačit.
– Jel jsem ještě asi dvacet kilometrů dál a tam jsem toho člověka potkal. Čekal na mne.

– Kdo to byl?
– Viděl jsem ho prvně; ale on mě znal.
– Ani se ti nepředstavil?
– Ne. O tom jsme nemluvili.
Dýmku jsem měl dávno nacpanou, pálila mě v dlani. Rozškrtl jsem zápalku, chvíli pokuřoval a mačkal palcem vzdouvající se tabák.
– Moudrý z toho zrovna nejsem, říkal jsem nesouvisle, ale začal jsi o něm ty.
Neodpověděl mi. Přeskočil několik vět buď proto, že myslil příliš rychle, nebo že je nechtěl vyslovit.
– Proto jsem rozbil přijímač. Musil jsem šetřit s každou minutou.
– A důkladně ses přitom zřídil!
– Myslíš? Já mám výdrž, Vojto, ty vůbec nevíš, co já už snesl. Na dnešek jsem nespal a dorazil jsem to do tří odpoledne. Vaněčková to vzala na poštu.
– To rád slyším, Tomáši, budeme se těšit, ty přece víš, že to myslím upřímně. Ale co teď s tebou?
– Se mnou? Co by bylo se mnou?
– Musíš vysadit. Když řeknu, že musíš vysadit, myslím to vážně. Někam tě pošlu a takové dva měsíce to vydržíš. Ať tě ani nenapadne začínat něco nového!
Díval se na mne ironicky přimhouřenýma očima, bylo v tom pohledu něco nepřátelského a pak také urážlivá útrpnost.
– Ty bys mě rozesmál. Proč bych něco začínal?
– Člověče! vyjel jsem si na něho, aby nepoznal, jak na mne působil přízvuk jeho posledních dvou vět, to říkáš mně a chceš, abych ti věřil? Jak tě znám, dodneška jsi vůbec nic takového nedokázal.
Zase mě pozoroval, jako by se divil, že mluvím tak pošetile, neměl jsem čas zvážit, čeho je v jeho výrazu víc, pohrdání nebo smutku.
– Neslyšel jsi, že to Vaněčková odnesla na poštu? Od tří hodin se každou minutou přežívám. Mám dopsáno, rozumíš! Já musím vědět, že je s tím konec. Tady ty papíry? To je všechno makulatura. Potom někoho zavolej, ať to spálí, nebo to dej dětem do sběru. Paní Vaněčková by to mohla trochu zabalit a převázat, aby se v tom nikdo nepřehraboval. Nemusí každý vědět, kolikrát jsem přepisoval –
– To si beru na starost sám, abys měl jistotu. Ale kdy potom?
Ignoroval mou otázku nebo ji opravdu neslyšel. Snad už myslil jiným směrem (nebo přesněji, týmž směrem).
– Spoustu dopisů jsem už spálil sám, ale na všechnu tu hrůzu nestačím. Svádí mě to, abych každý kus hadru prohlížel, a obrací se mi přitom žaludek. Totiž – ne nad těmi dopisy.
Chtěl si zapálit cigaretu a zlomil několik zápalek. Posloužil jsem mu sám. Kouřil, opřel si hlavu dozadu a pak řekl tiše, na okamžik to byl zase Tomáš, kterého jsem mši rád.
– Vojto, potřeboval bych usnout, mám toho čekání dost. Něco se mnou udělej, vždycky jsem spoléhal, že to od tebe smím chtít.
– Zařídíme. Usneš jako nemluvně. Nic se ti nebude ani zdát.
Zvedl hlavu překvapením, nenadal se, že budu tak rychle souhlasit, a pak se usmál, abych si to snad nerozmyslil.
– Věděl jsem, že ty mě nezklameš. Znáš tuhle větu? „Já si totiž myslím tak: kdyby měl někdo vybrat tu noc, v které tak tvrdě spal, že se mu ani nezdál žádný sen –“
Citoval ji řecky a paměť mu uprostřed vypověděla. Pokračoval jsem téměř bez přerušení a on souhlasně přikyvoval:
„… a kdyby měl s touto nocí srovnat ostatní noci a dny svého života a pak po úvaze říci, kolik dní a nocí prožil ve svém životě lépe a příjemněji –.“ To nám uložil Gregor za trest, nazpaměť, a všechny nás z toho vyvolal. Víš, že předloni umřel? Teď už ví o tom spánku všechno; nebo nic. Jenže Sokratovi bylo sedmdesát a Gregorovi čtyřiaosmdesát. Ty máš na tohle spaní dost času. Každá lékařská kapacita by ti potvrdila, že mu neutečeš.
Chtěl jsem ho odbýt žertem jako kamarády z výročních večírků, když mi domlouvali, abych jim předepsal něco pro obnovení životní síly.
– Dnes zrovna nemám náladu na vtipy, řekl uraženě.
– Pozoruji. Měl bys něco sníst, než si lehneš, paní Vaněčková ti jistě něco nachystala.
Zazvonil jsem u ní a ona mi podala rohlíky, máslo, meruňkový jam a dvě sklenice mléka. Jedl jsem raději s ním a zatím jsem si na plynu vyvaroval jehlu. Jistě to bylo jeho první jídlo toho dne.
– Kde máš pyžama? Převlékni se, lehni si a já ti něco píchnu, ani o tom nebudeš vědět.
– Na tebe je přece jen spolehnutí.

– A nechtěl jsi mě ani pustit dovnitř.
– Bál jsem se, že na mne vybafneš se zdravotnickou osvětou. Ale ty se nezlobíš, viď, že jsem nesnášel tvoje lamentace?
Hned mě však překvapil, nečekal ani, až mu odpovím; nevěřil mi.
– Proč ses mě nezeptal, kam jsem tenkrát jel?
– Myslil jsem, že mi to povíš sám, když budeš chtít.
– Znáš tu planinku nad B.? Je tam spáleniště a jedno stavení. Dva staří mládenci.
– Zemanovi, Jakub a Martin. Vždyť jsme tam byli jednou spolu. A dokud byla Jenka, jezdívali jsme tam na houby.
– Tak už víš, kam jsem jel. Mám zavřít oči?
– Třeba, ale neboj se, to bude hned.
Když jsem ho ošetřil, ležel klidně a čekal na spánek jako na zázrak. Pozhasínal jsem všechna světla až na stolní lampu a naklonil jsem stínítko, aby ho nerušila. Potom jsem vyvětral, vrátil se do křesla blízko postele a nenápadně jsem se rozhlížel. Paní Vaněčková už sem dávno nepronikla. Všude papíry, prach, prázdnota a osiřelost, jako by tu už dávno nikdo nebydlil.
Prve jsem se musil soustřeďovat na rozhovor. Když se Tomáš ztišil, povolilo ve mně napětí a já jsem podlehl náporu výčitek. A strachu. Tohle není Tomáš. Nikdy už to nebude Tomáš, říkal jsem si malověrně. Nedávno Jenka a teď on. Kolik lidí mi ještě zbývá? Vladimír, když počítám nemilosrdně. Nebo je to únava, únava jako životní pocit, okamžik neoblouzeného pohledu na čas dobíhající k pomyslnému cíli?
Zdálo se mi, že už Tomáš spí. Proto jsem se polekal hlasu. Jeho hlasu, který přicházel zdaleka nebo z propasti.
– Vojto –
– Ty ještě nespíš?
– Tam na té pláni na mne čekal. Najednou jsem se vzbudil a věděl jsem, že tam je. To jsem si přece nemohl vymyslit, viď, že ne?
– Prosím tě, jak by sis to vymyslil, když víš, že ses tam s někým setkal?
Viděl jsem, že otevřel oči a pozoroval můj zastíněný obličej, a já jsem měl pocit, že prohlédl lež, která mi tak lehce splynula ze rtů. Ale ta utkvělost jeho pohledu byla jen zdánlivá, dlouho mu trvalo, než si zformoval otázku:
– Mohlo se mi to přece zdát.
– Ale když jsem jel s tebou až do N., pamatuju se na to, ujišťoval jsem ho mírným hlasem a divil jsem se, proč je ještě při vědomí.
Zavřel konečně oči a odvrátil hlavu na stranu.
– Víš to jistě? Mohl bys to odpřisáhnout?
– Ovšem. Řekl jsem ti přece, abys mi zastavil třicet kroků pod Chvojkovými, víš, že mají domek hned vedle lékárny. Musil jsi slyšet, jak na mne zvonili. A pro úplnou hloupost, kamaráde.
– Ale kdo vzbudil mě? ptal se už bez přízvuku a tišším hlasem, ale nemohl jsem vyloučit, že je to utkvělá otázka, a podstrčil jsem mu neobratné vysvětlení:
– Někdo si spletl číslo a pak rychle zavěsil.
– Ne. Tak to nebylo.
Nepřel jsem se s ním. Vstal jsem a šel jsem k němu a poznal jsem, že injekce zabírá. Jen zblízka jsem slyšel úryvky vět, jak se propadal do spánku.
– Sel jsem pro vůz – ty jsi vyšel •
Ještě pohyboval rty, ale dech se prohluboval a brzy měl pravidelný rytmus. Nepohnul se, když jsem mu zkoušel puls. Kus starých novin jsem hodil přes lampu. Málem bych byl také usnul, proto jsem se prošel pokojem a zavolal ohlašovnu.
Proužek světla padal na knihovnu a na ty tři hlavy v jednoduchých rámech opřených o stěnu. Příznačná výzdoba Tomášovy pracovny. Tři cizí reprodukce, které si sem postavil brzy po tom, když se přestěhoval. První hlava byla chorobná, jeden asi z těch čtrnácti portrétů van Goghových z let 8688. Výpověď o géniovi, který se řítí do schizofrenie, jistě jeden z posledních, absolutně bezvýrazná tvář idiota skládaná ze šraf v zelené, červené, žluté a modré. Druhá hlava byl Senecio od poustevníka Paula Klee z roku 22. Jeho svět mi byl vzdálený a hlava na mne působila jako infantilní hříčka. Třetí byla od Alfréda Kubina. Zvětšená hlava po dekapitaci pozoruje svoje stojící tělo. Tu jsem klasifikoval jako děsivou, dovedl jsem si představit tvůrčí orgasmus toho malíře, jak řve nesmysly a zpívá jako v opojení, když vnucuje tvar té hrůze. Dohromady to byl rafinovaně disharmonický akord a Tomáš se tni vysmál, když jsem se jednou divil, jak se může na Tři hlavy dívat bez úhony.

– Posaď se semhle, zády k nim, a nemusíš se rozčilovat.
– Říkají ti vůbec něco?
– Proč bych je tu jinak měl?
Od té doby jsem okupoval křeslo proti stěně, na které visel Picasso, útlounké děvče balancující na kouli před pohledem anatomicky nestvůrně dimenzovaného atleta. Ani ten obraz se mi nelíbil, ale mohl jsem si aspoň namlouvat, že je v něm utajen nějaký symbol.
(Snad se zase pozdě vymlouvám, když řeknu, že jsem se toho večera díval na Tomášovy Hlavy jinak, ne že bych jim rozuměl, měl jsem spíše pocit, že mi zjevily z jeho soukromí, co mi nemělo uniknout. Co to vlastně provádí s člověkem čas? Do čeho to ucloumal Tomáše od doby, kdy chytal v brance při meziškolních fotbalových zápasech?)
Za těch odpolední býval nejagilnějším hráčem a dovedl krýt nemožné míče. Říkali jsme mu tenkrát Zamorra podle jednoho španělského brankáře, také hrál třetího beka a daleko vybíhal a vyrážel pěstmi. Při pokutovém kopu skočil robinzonádou snad o zlomek vteřiny dříve, než noha protihráče uvedla míč do razantního pohybu. Zápasy nám vyhrával on svým postřehem a odvahou, s jakou se vrhal útočníkům pod nohy. Několikrát zůstal na hřišti ležet a náš profesor tělocviku ho pokaždé pořádně zepsul a hrozil, že ho v příštím zápase nezařadí do mužstva. Potom mu preventivně vynadal, ale zařadil ho.
Odkud ta divokost a smysl pro hazard, který by mohl být vykládán jako póza? Snad reakce na několik let v jezuitském internátu? Chlapci ho pamatovali, jak ještě v tercii pochodoval městem ve spořádaném dvojstupu pod bdělým dozorem vychovatelů v černých sutanách a širokých kloboucích. Domů přicházel jen na návštěvu a nijak se na tyto neděle netěšil. V otcově společnosti se účastnil dopoledních bohoslužeb, a potom se s ním směl projít Královskou oborou. Nebylo mu však dovoleno mluvit.
– Nevyrušuj mě, přemýšlím, říkal mu ten zbožný muž.
S tím se mi Tomáš svěřil až mnohem později, v posledním školním roce, a mně nebylo docela jasné, proč mi o tom vypravuje. Sotva čeká], že se budu smát, a mně nad takovou obludností do smíchu nebylo. Nedráždil mě tak šílený rodič jako Tomáš sám. Musil vědět, jak mi byla nepříjemná příležitostná setkání s jeho otcem. Potřeboval se však někomu svěřit a na mne asi vůbec nemyslil, když mi to líčil jako žert nebo jako dvojsmyslnou anekdotu. Tlačilo ho to někde v podvědomí jako začínající benigní proces v mozkové kůře. I když se mě snažil přesvědčit – způsobem interpretace – že ho surová a opakovaná odmítavost nezranila, musil o tom aspoň mluvit a není vyloučeno, že jsem byl jediný, kterému dovolil poslouchat doznání o dětské bezbrannosti. Neočekával ode mne, že pronesu jediné slovo odsouzení. Naštěstí jsem pochopil, že se ta jeho zkušenost transformovala v nevysvětlitelný cit úcty. Bezpečně jsem věděl, že svého otce miloval, i když to byla spíše reverence oběti k potenciálnímu vrahovi. Musil ho milovat i v době, kdy se mu vzepřel. Nedal si vnutit studium, které mu mělo zajistit skvělou kariéru bankovního ředitele a uznávaného finančního experta. Kde našel odvahu k důsledné pasivní rezistenci? Nakonec si vybojoval filosofii; a s ní opovržení a rodinnou klatbu. Neužil jsem toho slova pro efekt, byla to klatba ve stylu dvanáctého století: do něho se totiž vžíval jeho otec. O letech, kdy odešel z domova, nikdy nehovořil po našem druhém setkání, něco o nich vím jen z druhé ruky. Zocelila ho a pravděpodobně i zlomila.
Jakkoli mě brzy zaujal, sbližovali jsme se nesnadno, snad i proto, že jsem byl o tři roky starší, zdrželo mě několik kostních operací. Moje nesmělé pokusy o navázání kontaktu byly dlouho neúspěšné. Zlobilo mě to a uráželo. Nakonec nás přece svedla moje relativní dospělost. Pohádali jsme se o Kafkovu Proměnu. Ten rozhovor mě navždycky přesvědčil o hodnotě unikavého a nepostižitelného Tomáše. Toho Tomáše, který v něm zůstal dodnes. Pro mne to není otázka víry nebo nevíry. Vím, jako jsem tenkrát věděl, a to mi nebylo ani jedenadvacet let.
Po několika dnech mě pozval do svého blahobytného domova s nádherně rozkvetlou paní domu, která mě svou hostitelskou zdvořilostí ignorovala; se dvěma krásnými a hloupě afektovanými sestrami, které byly spíše arogantní než zdvořilé. Nikdy jsme nepobyli dlouho v jejich společnosti. Tomáš mě odváděl do svého pokoje s knihami a časopisy. Musil jsem být opatrný, abych nedával najevo neuměřený obdiv, radost nebo závist. Jen nad jedním obrazem jsem se pozastavil déle, měl ho v lepenkovém obalu zastrčený za knihovnou. Gauguin, Ňadra na červených květech. Znal jsem ho ze špatné reprodukce v jedné německé knížce; tato kopie byla dokonalá. Chvíli jsme nad obrazem spolu mlčeli, jak si asi Tomáš přál. Jeho knihy jako by mi od toho dne patřily, nosil jsem si je domů po tuctech, hlavně ty, které ukládal do krabic pod postelí a přikrýval kopačkami, raketou a tenisovými míčky. S nimi jsem získal také partnera pro neformální a někdy divoké diskuse.
Sám jsem mu nemohl nabídnout skoro nic, snad jen nezištnou pomoc v údobích, kdy propadal mezkovitosti (kterou mu profesoři moudře trpěli). Zničehonic zjankovatěl, vyklouzl z normálního prostoru a odpotácel se do stavu zdánlivé apatie nebo zasněnosti. Přestal se učit. Proč v takových dnech chodil do

školy, nevím; sedět a snít by byl mohl pohodlněji kdekoli jinde. Vždycky jsem ho nějak přiměl, aby si opsal latinská a řecká slovíčka, která jsem pracně vyhledal z Pražáka nebo z Lepaře; a aby aspoň poslouchal, když jsem se potom pokoušel o překlad. Něco si z toho pamatoval i ve svých nejhorších dnech, kdy se zdálo, že ve třídě spí, že se nudí, že mě nenávidí stejně jako profesora a velkého dramatika, kterého jsme překládali v oktávě. Za týden nebo za čtrnáct dní se probudil a potom třeba měsíc oslňoval; nejen učitele, také nás.
Maturoval brilantně. Sám předseda komise, studený a rezervovaný pán, dal se vyprovokovat daleko přes časový limit. Chtěl si ověřit, že nevýrazný studentík má opravdu tak neškolské vědomosti. Byl to klasický filolog a za půl hodiny bylo každému patrno, že ho rozmrazila něžná blízkost Platónova. Profesoři zářili. Jejich pohledy a vážně přikyvující hlavy prohlašovaly, že od Tomáše očekávali právě takový výkon. Nejvíce jsem se jeho úspěchu divil já. Byl bych mohl zvýšit lesk jeho výtečnosti, kdybych byl prozradil, že si celý měsíc před maturitou hrál. Psal povídku. Nakonec mi dal – poprvé a naposled – přečíst asi dvacet stran nadrásaného rukopisu. Pobouřil mě. Několikrát jsme se kvůli tomu skrytě a nevysvětlitelně dozrálému pokusu pohádali. Zejména když mi prozradil, že povídka je určena našemu latinářovi, kterého jsme všichni měli v láskyplné úctě.
Nakonec jsem kapituloval před Tomášovou neoblomností. Šli jsme do Jindřišské ulice k Mrázkovům a koupili ruční papír. Po večerech – jako bych byl neměl jinou práci – jsem povídku přepsal pologotickou minuskulí a za odměnu jsem směl být svědkem, když Tomáš knížečku nákladně svázanou do modré tlačené kůže odevzdával našemu profesorovi.
– Dobře ti tak, myslil jsem si, padni ha tvou hlavu, co se stane.
Když jsme si za tři dny přišli pro vysvědčení, setkali jsme se s ním na chodbě. Zdálo se, že tu na Tomáše čekal.
– Nemyslete si, že jste mě překvapil, Tomáši, byl bych se spíše divil, že jste ještě nezačal. Poeovské ladění a maupassantovský syžet, soudil jsem při prvním čtení. Omyl. Rozepjal jste křídla a zdá se, že netrpíte závratí. Budu se těšit.
Pro mne to byla prohra, náš arbiter elegantiae se jistě nemýlil. Měl nás rád, ale nikomu nikdy neslevoval, neušetřil by ani Tomáše v tak závažné věci. Zastyděl jsem se, ale on se zachoval jako kavalír. Nedával najevo zvláštní radost a pochvalu přijal jako něco, co mu náleží právem. Ani slovem mi nepřipomněl moje invektivy a netrval na tom, abych uznal chybu. Já jsem si ale pospíšil, blahopřál jsem mu a řekl, že mě mrzí –
– V několika detailech jsi měl pravdu ty.
Potom jsme šli na italskou zmrzlinu a od tří na film s Gretou Garbo.
Na tu povídku jsem si vzpomněl až asi za deset let. Prohlížel jsem si ve čtvrtek výlohu místního knihkupce a našel jsem tam Tomášovu prvotinu. Mohl to být kterýkoli jiný Tomáš, ale nepochyboval jsem, že je to ten můj. Záložka mi to potvrdila.
Včas jsem si vzpomněl, že čekám na meziměsto, a rychle jsem přes aparát přehodil pokrývku. Za několik minut jsem slyšel zvonek z ústředny.
– Pane doktore, už dostanete tu nemocnici.
– Děkuju, Helenko. Vyžádal jsem si psychiatrii.
– Tady Marek. Prosím vás, sestro, je tam ještě docent Rule?
– Před chvílí jsem ho viděla, měl něco na zavřeném oddělení.
– Dala byste mi ho?
– Počkejte, pane doktore, já za ním raději dojdu, aby nám neujel.
Když už byla pomoc na dosah, znetrpělívěl jsem čekáním. Šero a teplo našly spojence v únavě. Díval jsem se na Tomáše a poslouchal jsem, jak oddychuje. Tak jsem ho ještě nikdy neviděl, znal jsem ho jen intenzívně bdělého. Přes jeho vousy byl jen nepatrný rozdíl mezi Tomášem bdělým a jeho spící tváří. Uvolnila se mu, ale byl to on, mužné rysy vrcholu nezborcené ještě příznaky stáří. Někdy jsem ho žertem podezíral, že ovládá nějaký trik a že si nasazuje mládím pozlacenou masku, ve skutečnosti že je starší; že je tak starý, jako byl ve chvíli, kdy jsem proti jeho vůli vnikl do rozházeného pokoje. Když spal, musil jsem uznat, že má oduševnělou a vzácně hotovou tvář. Nemohl se uchýlit k triku, nemohl se bránit mojí zvídavosti. Marně jsem hledal ještě něco, záznam o minulých týdnech, úzkost nebo strach. Nic jsem nenašel.
– Rule, ozvalo se ve sluchátku.
– To jsem rád, člověče, tady Vojta.
– Nazdar, měl jsi štěstí, už jsem si šel pro vůz.
– Mluvím z Tomášova bytu –

Něco asi postřehl, rozpačitý přízvuk, protože skoro vykřikl:
– Co je s Tomášem?
– Spí. Musil jsem mu píchnout padesátku. Somnifen.
– Dobře, ale žes ho měl u sebe?
– Paní Vaněčková pro mne přišla. A já nevím, co s ním mám dělat.
– Spí dlouho?
– Asi půl hodiny. Vypadá to jako delirantní stav, ale je v tom namíchána spousta věcí, nějaká halucinace – podřekl se po injekci – myslil jsem, že už spí –
– Pomalu, Vojto, tos na něm něco poznal až dnes?
– Dnes večer. Když jsem se vrátil z Jáchymova, myslil jsem, že je v cizině.
– Jak dlouho jsi u něho? Dvě hodiny? Musíš to ještě chvíli vydržet. Začni třeba s tou paní –
Když jsem mu ve zkratce vylíčil návštěvu, neodpovídal. Snad nás nepřerušili?
– Vladimíre, slyšíš?
– Slyším a mám vztek. Představ si, u nás je zrovna karanténa.
– A já myslil od první chvíle na tebe –
– Co dělat, pošleme ho k Dobešovi, hned mu zavolám. A ty čekej, za hodinu jsem tam, nejpozději v deset.
– Přesně to jsem si přál, když Tomáš –
– Ale jdi, dáme ho do pořádku. Spí klidně?
– Spí, puls je dobrý. Všechno by to bylo snesitelnější, kdyby nevypadal tak normálně.
– Nesmíš se hned plašit, z toho se dostane. A já jedu. Zavěsil a já jsem ho nepoznával. Nenadával, nic, ani slovo, dokonce mě pochválil za tu padesátku. Hned potom na mne padl strach. O Tomáše. Je to asi vážnější, Vladimír se ovládal jen kvůli mně. Hodina se vlekla, k oknům přilehla hustá mlha, oslepuje Vladimíra, jen aby jel rozumně.
Zpozdil se jen o několik minut. Zeptal se, jak se mi vede po té havárii, a já jsem nevlídně odpověděl, aby se se mnou nezdržoval, že už jsem v pořádku. Podíval se na spícího, poslechl si srdce a vyptával se podrobně na jeho loňskou angínu – nechápal jsem proč. Potom jsem mu musil opakovat každé slovo večerního rozhovoru s Tomášem. Zlobilo mě, že nedal najevo zvláštní zájem.
– Ráno ho odvezeme k Dobešovi, byl bych rád, abys jel s námi. Zkus si to vyjednat ještě teď‘, není tak pozdě.
Vladimír stál před knihovnou, pustil si na ni více světla.
– Neboj se, z toho se dostane. Je pořádně zbědovaný a bude to chvíli trvat, řekl mi, jistě na mně poznal, jak jsem sklíčený.
Tomáš byl zatím mimo jeho dosah, proto zaměřil persvazi na mne, začal oklikou a učeně o jeho praemorbidní osobnosti, snad aby mi naznačil, že není tak docela překvapen. Schizotymní typ, na jedné straně patrná hypertelie, na druhé sklon k podivínství, pro které si vypracoval důmyslnou kamufláž. Smysl pro abstrakci a exaktní systematičnost, jak se projevuje v jeho knihách. A k tomu jeho dočasné útěky. Ne tak z domova jako do samoty, do pomyslné samoty, protože by samotu nesnesl.
– Potřeboval vedle sebe někoho, kdo by neměl naději, že by ho odkryl. Nehněvej se, že to řeknu naplno, potřeboval tebe, proto se odstěhoval sem k vám. Ze mne měl vždycky trochu strach • –
Ředitel nás přerušil, slíbil mi, že to zítra nějak upraví, ať prý pozdravuju Vladimíra, ale hned si ho vyžádal a několik minut spolu hovořili, asi o nějaké konzultaci.
– Hodně mi o něm prozradila Kristina.
– Kristina?
– Co se ti na tom nezdá? Pochopitelně ona, ale nemusíš hned myslit na nějaké trauma, kdepak, ona je rozumná bytost, škoda, že ji neznáš. Všechny nesnáze vyvěrají z něho, každou blbinu dovede vyhrotit do neuměřenosti, problematizuje kdeco. Doufal jsem, že tady u tebe ho budu mít pod kontrolou. Ty Drážďany si usmyslil přece on, viď? Nebyl jsi s ním, když na tom možná nejvíce záleželo. Uvidíme. Nevíš, co mu nesla ta paní na poštu?
– Asi rukopis nové detektivky.
Vladimír se podrážděně pohnul, jako by to byla moje vina.
– Detektivka, prosím tě!
– Proč se najednou rozčiluješ? Ty si ji taky rád přečteš jako všechny.
– Pro mne to jsou především brilantní anamnézy.
– To slyším prvně, nikdy jsi ani slovem nenaznačil –
– Pojď sem a podívej se na tituly. Nikdy ti nebylo nic nápadné? Ty přece jeho knihovnu znáš. Já bych podle ní usuzoval na nějakého velmi vzdělaného a nesmírně pošetilého utopistu. Tohle je ovšem jen malá

část toho, co má v Praze. A teď mi upřímně pověz, kde ve své práci využil zázemí svojí erudice? Nikde, jen si to přiznej. A tady vůbec žádnou kriminologii nenajdeš.
Nechtěl jsem se s ním přít, když mluvil o Tomášově práci s přídechem hany. On přece věděl, že sice píše napínavé příběhy, ale nikoli krimi v obvyklém smyslu. Proto v nich často chyběly běžné rekvizity toho žánru, mrtvola, vražda, detektiv. A Vladimír mu to nikdy nevyčítal, ani o nich nehovořil pohrdlivě. Přece mě však vyvedl z míry, musil jsem mu oponovat.
Ano, napínavé příběhy, ale proč? Předváděly některou závažně negativní stránku společenského života, zlo koncentrované nebo zkapalnělé, i když mělo jen tvar předsudku nebo hlouposti. Byl tam pronásledovaný nebo štvaný člověk, kterého vždycky nechytili nebo neuštvali. Tomášovy knížky se jen jako detektivky tvářily, přidržovaly se jejich schématu, ačkoli to byly spíše průzkumy méně známých (nebo příliš známých) oblastí života. Někdy se mi to jevilo zase tak, že Tomáš půjčuje nebo vnutí čtenáři svou lupu, aby se podíval kolem nebo do vlastního nitra, aby s dějem knihy konfrontoval vlastní „mikroskopické“ pohnutky, které téměř neznatelně určují směr jednání, třeba nevykrystalizují tak čistě, aby vedly ke skutečnému zločinu. Jindy mi zase jeho knížky připadaly jako rafinované testy. Bez návodu, nebylo ho třeba, aby čtenář věděl, který bod v kterém sloupku si má zatrhnout; on to však nicméně dělal, a velmi svědomitě, také výsledný součet a celkovou bilanci. Často jsem se divil, proč Tomáš tolik riskuje, a ještě více jsem se divil, proč mu jeho mučivý postup zaručuje popularitu, když zkouší všechno možné, aby byl nenáviděn. Není. Čtou ho možná proto, že je sestava testu pokaždé jiná a konfrontace čtenáře s abstraktním schématem anonymní. Podle mého soudu si většina čtenářů neuvědomila, že Tomáš předkládá návod k vivisekci.
Vychrlil jsem to ze sebe a Vladimír kupodivu přisvědčoval._
– Sel jsi na to odjinud, ale nemyslím, že jsi mi oponoval. A teď si ještě vzpomeň, jak nás ironizoval, když jsme mu pochválili Mistra ve stínu nebo Pavanu. Uznání ho degradovalo, rozuměj, naše uznání! Raději by byl snesl, abychom ho ztepali, co si to zvolil za profesi, psát pro nemocné a míchat drinky na všelijaké nedostatečnosti. Jako když polévá olejem vlny, které napovídají spíše vzdálené mořetřesení než bouři.
– Ty tedy myslíš, že –
– Ano, myslím. Ale řekl jsem ti o tom jen proto, abys mě nepodezíral, že na tobě zkouším psychoterapii. Tady někde je začátek toho delirantního stavu. Nebo halucinované úzkosti, já ti, člověče, nevím –
3 Tomáš se vzbudil pozdě, až po půl osmé, už jsme byli dávno oblečeni. Udiveně a ještě rozespale se rozhlížel po svém pokoji, jako by se v něm nemohl najít. Napůl pootevřené oči se dotkly psacího stroje zaneřáděného popelem nesčetných cigaret, smekly se se Tří hlav na knihovnu a teprve za několik dlouhých minut zvedl paži v lokti jako mně na pozdrav. Pak zase zavřel oči a lehl si na bok směrem od světla, pronikajícího staženými záclonami. Snad se chtěl vzpamatovat, navázat přetržené vědomí, pozvolna se vracet do prostoru, který mu připadal cizí. Asi deset minut ležel bez pohybu. Když se konečně posadil, civěl dlouho beze slova na Vladimíra, jako by nevěřil, že se mu nezdá jeho caesarská pleš, sumerská bradka a široký, uličnicky dobromyslný úsměv. Ten ho nakonec odzbrojil. Pomohl mu navázat spojení.
– Kde ty ses tu vzal, docente? zašeptal, jako by mu selhaly hlasivky, a nečekaje na odpověď, vstal a ploužil se do koupelny, opíraje se o nábytek (nevkusný, narychlo sehnaný z druhé ruky). Byl bych mu rád pomohl, ale Vladimír mě pohledem přibil ke křeslu.
Slyšeli jsme šplouchání vody a potom ticho.
– Kristepane! Nemá tam – Jdi rychle za ním, ať se neholí!
Naštěstí se rozhučel elektrický strojek, únavně dlouho měnil intenzitu, jak jím pohyboval po tvářích. Vladimír byl zamyšlený, neodvažoval jsem se ho rušit.
Když se Tomáš vrátil z koupelny, vypadal ještě zbědovanější. Nedbale oholené tváře pod přerostlými vlasy byly vyzáblé a bez barvy. Už jsem vyvětral a zatopil. Přece se asi rozpomněl na minulý večer, proto se na nic nevyptával a ignoroval naši přítomnost, ačkoli musil tušit, že představujeme nějaké spiknutí. V denním světle jsem zahlédl, že má u spánků několik bílých vlasů, v prosinci tam určitě nebyly. Připravil jsem mu čisté prádlo a on si beze slova navlékl košili a sáhl po vázance přehozené přes opěradlo židle. Nebylo mi dobře v jeho mlčenlivé blízkosti a tak jsem šel rád za paní Vaněčkovou, aby nám připravila snídani. Už byla dávno vzhůru a nesnažila se zatajit, že má uplakané oči. Pověděl jsem jí stručně, co Vladimír považuje za nezbytné. Hovořil jsem s ní provinile, byl jsem to přece já, kdo ji uprosil, aby přijala Tomáše za podnájemníka.
– A vrátí se pan profesor?
– – Jistě, proč by se nevrátil, za měsíc za dva, odpovídal jsem a musil jsem se přimět, abych ta slova pronesl autoritativně. Nic jiného nezbývalo než zbožná lež, protože mne Vladimír nepřesvědčil.

Nevím, jak to dokázala: když prostírala, neměla zarudlé oči a její makeup bylo hrdinské. Nedala najevo překvapení, když ji Tomáš pozdravil, dbal na přesnou artikulaci, jako by ji chtěl přesvědčit, že je docela v pořádku.
Sotva odešla, ujal se rozhovoru Vladimír a já jsem se do toho nepletl. Dal Tomášovi něco pro uklidnění, jak řekl skoro žertem, ale já jsem si všiml, co to bylo a kolik toho bylo. Po snídani jsme pokuřovali, aby se nezdálo, že spěcháme, a já jsem zatím Tomášovi připravoval do aktovky několik nezbytností, strojek, kartáček a pastu, blok papíru se sadou tužek a plnicím perem. Vladimír se ho zeptal, nechceli si vzít nějaké knížky.
– A proč? řekl otráveně, copak něco potřebuju? Nemusíš mě utěšovat, že se t a m čte.
– Nevím, proč bys nemohl číst. Sotva by ses bez toho obešel.
Ještě než domluvil, postavil se Tomáš ke knihovně, něco si mumlal a pošklebovalse a potom hodil na stůl svazek Santayany v originálu, rozsalátovaný překlad Obrany Sokrata, jednoho Holana, Vyhaslý případ a slovenský překlad Hemingwayových povídek. Vladimír ten výběr zřejmě neschvaloval, ale mlčel a myslil si, že ho chce Tomáš schválně šokovat. Ostatně i mě překvapil, až na Platóna, kterého s sebou vozil po celém světě. Je to prý největší kniha za posledních třiadvacet století.
(Při té příležitosti jsem si vzpomněl, jak jsme se pohádali krátce před mým odjezdem do Drážďan. Ptal jsem se ho na mínění o novém románu mého oblíbeného autora, a on se do mne pustil, že už dávno nic nečte. Vyjadřoval se s despektem o několika romanciérech, že prý ztrácejí tvář, když odvádějí pozornost od jevů, na kterých opravdu záleží. Zamlčováním pomáhají propagovat nejšílenější optimismus, který už dávno demaskoval starý Voltaire. Mlčí, místo aby se snažili vpravit do lidských myslí několik faktů, které vůbec stojí za pozornost. Dokud to ještě jsou mysli schopné myšlení, ne skladiště starých krámů, bazary s formičkami na píseček a s jiným vyřazeným šmejdem, který se dovoluje skladovat slabomyslným sběratelům rekvizit, protože ti nikoho neznepokojují. Zřídka jsem ho přistihl tak rozzlobeného.
– A ty, Tomáši? Obžalováváš taky sebe? zakřikl jsem ho.
– Ano, ale –
– Žádné ale. Když věříš tomu, co říkáš, musíš přece vědět, že nestačí diagnóza –
– To je dost, že ses konečně vzmohl na tuhle otázku, přerušil mě, už jsem měl o tebe strach.
A potom tiše, ale jako by přísahal:
– Já se nevzdám.
A konec. Oněměl. I když hovořil dále, vykázal mě do obvyklých mezí naší důvěrnosti. Ani pro mne není, co on žije. Podnítil tím mou zvědavost. Na čem asi pracuje, tohle je sotva klima pro detektivní román. Nesměl jsem se ho zeptat přímo. Byl by mě zmrazil pohledem, kdyby jen měl podezření, že nesleduji, co říká, ale že pátrám po přesném smyslu jeho poslední věty.)
Potom už byl klidný a tak docela bez zvědavosti, že to překvapilo i Vladimíra, který hovořil o všem možném, ačkoli nikoho zvláště neoslovil. Teprve když jsme si oblékali kabáty, ozval se Tomáš:
– Kam se vůbec jede? Nebo je to překvapení?
Vladimír mu položil ruce na ramena, krátce mu vysvětlil, co je třeba podniknout, a prosil ho, aby nám důvěřoval.
– – Ty nadělás řečí, odbyl ho Tomáš povýšeným hlasem a nasazoval si omšelý klobouk před zrcadlem v předsíni.
Málo v něm z Tomáše mohl vidět. Bylo to zašlé zrcadlo ve vyřezávaném, matně zlaceném rámu tak z konce 18. století. Prodal mu je někdo, kdo se účastnil při revolučním pustošení nějakého zámku. Knihy prý tenkrát házeli z prvního patra rovnou do nákladního auta a ke všemu ještě pršelo, sami závozníci protestovali proti takovému vandalství, vypravoval mi jednou, když mi ukazoval, co v té době získal. Elzevírovo vydání Ovidiových Metamorfóz, dva svazky Izraela Zangwilla a pětadvacet kilo detektivek, z těch prý už nevlastní ani jedinou.
Kupodivu, právě to zrcadlo, které osleplo glaukomem feudální minulosti, Tomáš snesl. Nové, broušené, které jsem mu pracně sehnal, rozbil. Přiznal se k tomu s přehnanou lítostí, abych poznal, že lže.
Vladimír vyšel ven, aby nahřál motor. Tomáš stál na prahu a rozhlížel se po pokoji, díval se upřeně na Tři hlavy. Musil jsem na něho počkat, potom jsem zavřel plyn a zamkl dveře.
Vladimír asi chtěl, abychom si sedli dozadu, ale moudře ustoupil na Tomášův protest:
– Snad se nebojíš, že tě začnu najednou škrtit?
Proto jsem zůstal vzadu sám. Byla to smutná cesta, nikomu se nám nechtělo hovořit, jen Vladimír s požitkem nadával, když jsme narazili na objížďku a on musil jet několik kilometrů po vytlučené okresce třicítkou. Napsal jsem smutná cesta, ale do toho slova jsem vložil všechno, co se vymykalo zkušenosti obvodního praktika. Tomáš mě skličoval, jak byl apatický. Chvílemi se ohlédl do stran, a tak jsem viděl, jak

vnímá časně jarní krajinu. Jeho jsem nemohl pokládat za rutinní případ, emoce byla silnější než rozumová úvaha. Přes optimismus, který do mne večer hustil Vladimír, myslil jsem si, že je to konec. Tomášův konec. Na té cestě by mi to byl nikdo nevymluvil. Osamělost ve voze na mne působila ničivě. Byl jsem rád, když jsme vjížděli do ulic města a proplétali se úžinami v rozkopané dlažbě.
Primář Dobeš na nás čekal, všechno bylo předem vyřízeno, formality na příjmu proběhly hladce. Když Vladimír odešel na chvíli do Dobešovy pracovny, Tomáš nápadně oživl. Nezdálo se však, že by se probíral ze zamlklosti s nějakým úsilím, jen před Vladimírem se do ní zahrabal, ale proč? Prosil mě, abych napsal Míšovi, naposled se prý nerozešli nejlépe. Potom mě uchopil za loket, přitáhl k sobě a řekl rychle, jako by se bál, že je málo času:
– Kdybys náhodou mluvil s Kristinou, ať si nedělá starosti.
– Spolehni se, to už Vladimír –
– Copak jsi neslyšel? Kdybys s ní mluvil ty – ať na všechno zapomene. Mně to nepomůže, ale ať to přece zkusí, třeba to prospěje jí.
To bylo poprvé, kdy se o ní přede mnou tak nezastřeně zmínil.
– A bude vůbec vědět, o čem mluvím?
– Člověče! utrhl se, na ni nesmíš dát! To víš, že ti všechno zapře.
Potom mu sestra přinesla ústavní prádlo, hnědou teplákovou soupravu a nové kožené trepky. Když se převlékl, napadlo mě, jak ostře a provokativně vynikla jeho osobitost. Jako byste vynikající obraz zarámovali do čtyř nevhodných kusů dřeva a vytvořili tak protiklad mezi uměleckým dílem a řemeslem bez vkusu. Potlačil jsem ten dojem, ale řekl jsem si, že tahle Tomášova hlava by vyvážila ty Tři na jeho knihovně. Jediná by měla mezi nimi smysl, odrážela by se od nich bolestnější, ale ovládanější lidskostí. Vyjadřovala otřesnější zkušenost než Introspekce Alfreda Kubina.
Zapomněl už, o čem jsme hovořili. Když si skládal civilní oblek na ramínko, podal mi klíče od bytu, od stolu, od vozu a od garáže.
– Když budeš mít chvilku, zastav se u mne a podívej se na poštu. Nic tam nebude, kdo by mi psal, ale kdyby přece někdo, vyřiď to nějak beze mne.
– Proč bez tebe, pošlu ti to nebo – vždyť se přece uvidíme, nebudeš tak daleko.
– Beze mne, beze mne! pohnul odmítavě hlavou, já

bych stejně zase všechno zbabral, jsem rád, že jste mi v tom konečně zabránili. Co je mi ostatně do toho? Já jsem mimo. Nehraju.
Domlouval jsem mu, že se za několik neděl vrátí a bude v pořádku.
– Nech si ty doktorské žvásty, do čeho bych se vracel, zase jen do toho, co bylo, a je to všechno možné, jen ne pořádek.
Bál jsem se, aby se nezačal rozčilovat, ale sestra odešla vedle, aby dohlédla při rozdělování svačiny. Raději jsem mlčel a pak jsem zahlédl Vladimíra. Jeho holá a dobře stavěná lebka prosvitla ve dveřích a ryšavá, prošedivělá bradka, nápadně úzká a dlouhá asi decimetr, naznačovala mi trhnutím, abych zmizel. Vyložil jsem si to tak, že se mám s Tomášem rozloučit, a podával jsem mu ruku.
– Děkuji ti, Vojto, za trpělivost, investoval jsi do mne spoustu času.
– Nesmysl, bilance byla aktivní pro mne, ale je tu něco –
Protože Vladimírovy rty napovídaly slovo Vypadni, poslechl jsem a ještě dlouho jsem přecházel pod pavilónem. Potřeboval jsem Vladimíra, aby mě utěšil. Ani přátelství se nedaří proniknout dost hluboko, myslil jsem si, abychom mohli navázat bezprostřední styk s jádrem osobnosti a pomoci tam, kde je nejnaléhavěji třeba.
Vladimír ale mlčel. Zastavil na náměstí a šli jsme do hotelu na oběd. Několikrát jsem se pokusil přimět ho k řeči.
– Z toho se dostane. Do tří měsíců bude zpátky, uvidíš. Jen se hned neplaš, člověče, takových případů jsem už viděl –
– Tak mi aspoň řekni, co to je.
– Na to si počkáš, přece nechceš, abych si něco vymýšlel. Do něčeho se zavrtal a pěkně se zřídil.
– Nedělej ze mne blbečka, od toho to přece není.
– Ne, to víš, že ne, stress to jen uspíšil. Víš co, Vojto, já ti za nějaký den napíšu. Jen si proboha nemysli, že mi na Tomášovi nezáleží!
Na Vladimírův dopis jsem čekal marně. Napíše mi ho, když to slíbil, ale kdy? Deprimoval mě pocit, že jsem se provinil. Nespal jsem pro podezření, že jsem se někde v minulosti s Tomášem dopustil chyby. Leda že mě vědomě klamal. Možná, ale tady není žádný generální pardon, žádná absoluce. Mám řadu

známých. Potom už jen Vladimíra a Tomáše. Vladimír mě nepotřebuje a nikdy potřebovat nebude, je z nás tří nejzdatnější a nejodolnější. Ale Tomáš mě potřeboval. Proto přece přijel. Vybral si mě ze všech lidí, které znal. Jako by byl řekl:
– Tady mě máš.
A já? Co jsem vlastně dokázal? Uspal jsem ho na jednu noc a volal jsem Vladimíra, trnul jsem, aby někam neodjel.
To je, co potřebuju vědět: selhal jsem? Ano? Ne? Na tu otázku musím najít odpověď. V mém věku je taková otázka kardinální.
4 Nakonec jsem napsal Vladimírovi sám, dost nevybíravě. Neodpověděl. Několikrát jsem mu volal na kliniku, nezastihl jsem ho. Přednášel v Mariánských Lázních na nějakém sympoziu, odešel k soudu, je mimo město na konzultaci. Nejspíše se mi dal zapřít. Potom se mi podařilo dovolat se primáře Dobeše. Hned jsem poznal, že mě odbývá poučnou přednáškou. Tomášovi se vede dobře, ale bylo by předčasné pokoušet se o odpovědnější závěr. Nápadně často mě oslovoval „pane kolego“ a dával mi najevo, že jsem v jeho očích diletant, který nic neví o rytmu jejich pracovního postupu. Abych se prý spolehl, že Tomášovi věnují všemožnou péči a on sám že bude ve styku s Vladimírem, kdykoli to bude potřebné. Ne, návštěvu zatím nedoporučuje. Ani slovem se nezmínil o tom, co jsem pověděl Vladimírovi, jako by moje údaje o pacientovi byly bez ceny. Neřekl mi to výslovně, ale smysl jeho zdvořilých vět byl srozumitelný: abych se do této záležitosti nepletl.
Cítil jsem se uražen už ve chvíli, kdy jsem zavěšoval. A v téže chvíli jsem se rozhodl, že Tomášův případ nepustím ze zřetele. Já kapitulovat nebudu. Chci mít aspoň
14*
pocit, že se něco podniká. Proto začnu hledat neodborným způsobem vysvětlení několika faktů přinejmenším zajímavých. Tomášovi třeba neprospěju, ale nemohu mu ani ublížit. Nevěděl jsem, co podniknu. Tušil jsem jen, odkud bych měl vyjít, že z toho, co mi naznačoval Tomáš sám. Pokud ovšem bude hodno víry, čemu on věřil jen podmíněně.
Za několik dní mi volala paní Vaněčková, že pro Tomáše došly dva balíčky, máU mi je večer přinést. SUbil jsem, že raději přijdu sám, nevím, kdy se vrátím. Měl jsem předtím mimořádné noční služby a odkládal jsem pátrání v jeho věci. Proto jsem vítal příležitost, která slibovala, že bude ostruhou mé liknavosti a sklonu k pohodU.
Když jsem vstoupil do Tomášova pokoje, po čtrnácti dnech od toho rána, kdy jsme ho odvezli, nemohl jsem ho ani poznat. Nikde ani smítko prachu, okna dokonale průhledná a vyvětráno bylo tak naprosto, že jsem s pocitem zahanbení schoval hořící dýmku do kapsy. Fíkus u okna, jediná zeleň, kterou Tomáš strpěl po vyčerpávajících domluvách, neživořil. Papíry, podle Tomáše makulatura, byly pečlivě srovnány na stole a přikryty igelitovým ubrusem. Paní Vaněčková mě doprovázela v naději, že nesu dobrou zprávu, a uvěřila tomu, co jsem jí opakoval podle nevUdných slov Dobešových.
Už schránka na dopisy mě překvapila. Nebyly v ní jen tiskopisy, svatební oznámení, obálky se složenkami a upomínka, aby vrátil do Klementina vypůjčenou knihu, kterou jsme dlouho hledali, ale také dopis psaný na stroji, nedlouhý, ale dobře stylizovaný. Kdosi v něm děkoval za půjčku – a nebyl to malý obnos – a v závěru se ptal, máU jej vrátit poukázkou, nebo na bankovní konto. Jiný neznámý zase o finanční pomoc žádal. V dobře formovaných větách a s důvěrou vysvětloval, nač peníze potřebuje. Sotva pochyboval o Tomášově vlídném souhlasu. Nevěděl jsem, jak se mám rozhodnout, ačkoli plnou moc jsem měl. V podstatě jsem k penězům lhostejný a nikdy jsem jich nedovedl rozumně užívat. A najednou jsem měl svěřit neznámému člověku peníze, které nebyly moje. ChvíU jsem pokuřoval a spoléhal na okamžité vnuknutí, nebo přesněji, pokoušel jsem se vmyslit do uvažování Tomáše dosud neznámého. Tak mi napověz, co bys dělal? Nakonec jsem zasunul papír do jeho olivettky, po dlouhé době zbavené nečistoty, a naklepal jsem dva dopisy, muži, který peníze vracel, a druhý, neprozřetelný, tomu, kdo je potřeboval. K oběma jsem připsal, že rozhoduji z Tomášova příkazu. Také obsah obou ohlášených balíčků byl zajímavý, především pro mne, který jsem Tomáše považoval za člověka vzdalujícího se bezprostředních lidských vztahů. A najednou jsem měl důkazy o tom, jak jsem mu křivdil a jak povrchně jsem ho znal. Našel jsem sbírku veršů, patrně první knížku mladého básníka. Tomáš ho možná před léty učil. Kromě dedikace na patitulu byl přiložen dopis, který mě dojal nehledanou vroucností:
„… s nádhernou vytrvalostí jste zakořeňoval do našeho formujícího se vědomí zprvu jen předtuchu, později už jistotu o tom, že kdesi existuje další světadíl zvaný Poezie. Vydali jsme se tu pevninu hledat.“
Hleďme, řekl jsem si, Tomáš, který tak dovedně ztroskotává, když má řešit běžné osobní situace, zasahuje do osudů neznámých lidí! Ten dojem potvrdil druhý, větší balík, asi stovka listů, patrně povídky od jiného Tomášova chráněnce. Některá stránka byla dvojmo: na jedné důrazné Tomášovy korektury,

škrty a návrhy – o jeho písmu jsem se nemohl mýlit – na druhé opravený strojový čistopis. Byla to jistě krušná robota mnoha hodin. Ale co teď s tím? Poprosil jsem autora o trpělivost a slíbil jsem mu, že jeho prózy doručím adresátovi, jakmile se vrátí.
Obálku s hlavičkou nakladatelství jsem si ponechal naposled, byla v ní smlouva na novou knihu. Nahlas jsem si četl nový titul: Geneze zločinu na Prinsengrachtu. Sotva stačili přečíst rukopis a takový spěch, myslil jsem si. Originál smlouvy si má autor ponechat, podepsanou kopii nejrychleji vrátit. Pokud jsem mohl posoudit, byly podmínky výhodné. Na kusu papíru jsem si několikrát zkusil
Tomášův podpis a bez výčitek jsem kopii dal doporučené odeslat. Chtěl jsem tu knížku číst. A kdyby snad dnešní Tomáš odmítal souhlas, kdyby se rozhodl, že nesmí vyjít, třeba jen proto, že ho zavedla do této soutěsky? Ne, to dovolit nemohu.
Knihu urgovanou universitní knihovnou jsme našli pod stohem papíru. Asi v polovině přečnívalo několik listů, většinou excerpta, která jsem uložil do knihovny. A mezi nimi stránka jiného formátu, chtěl jsem ji hodit do koše, ale když jsem psal adresu, upoutaly mě na ní dva štíhlé sloupečky. Verše? Tomáš a verše? opakoval jsem si nedůvěřivě a vzal jsem si list domů.
Stěží jsem je přečetl, jak byly naškrábány, jako by je ani nepsal Tomáš, ale psal, ovšem, byl to jeho rukopis, některé litery ho prozrazovaly, například jeho výstřední řecké epsilon. Horší bylo, že mnohokrát škrtal, nová slova pak nadepisoval nervózně a drobounkým písmem. Měl jsem dojem, jako by byl verše lepil, nevěděl si rady s rytmem, místy mu nevycházel, ale proč se proboha pokoušel o krátké řádky, vždyť to snad ani verše nebyly, jistě by záměr vyzněl přesněji, kdyby se nedal svést proti sobě samému.
Nevzdal jsem se a s lupou v ruce jsem luštil tristní lyriku a přepisoval do dvou sloupků. Potom se mi teprve zdálo, že nejsou docela špatné. Nevyznám se v poetice, přísná próza je mi bližší, ta, ve které se „dá dosáhnout čtvrté a páté dimenze“, ale tady jsem z jeho řádek, ať už to mělo být cokoli, vnímal tajenku vypovídající o člověku, který podlehl citovému rozechvění a chtěl je překonat kázní cizího řádu, variacemi na větu „Ještě se ani nerozhlédneš a zemřeš“. Tomáš a Čas, Tomáš a Smrt, ale nikoli strach ze smrti. Přistupoval k ní pokorně, jako by ji vzýval, nevzpíral se, ale přijímal ji. Proto tedy tu stránku neroztrhal a nehodil do klubek? Nebo snad zapomněl, najednou na ni ve spěchu zapomněl, napadlo ho něco jiného, vzal jiný kus papíru, nebo usnul nad stolem a probudil se zkřehlý a polámaný až k ránu. Kdyby byl tušil, že po sobě zanechává právě ten útržek, který unikne jeho mánii ničit a pálit. Sám se k tomu přece přiznal. Na všechnu tu hrůzu nestačím, obrací se mi žaludek.
Tak to asi pověděl toho večera, když jsem přišel – pozdě. Ale kdy bych byl musil přijít, aby to bylo včas? Byla pro mne příhodná chvíle? Nakonec si snad přál, abych ji promeškal, zapíral se přede mnou, zamlčel mi Genezi. A jen náhoda mi vydává za kořist odmítavého přítele. Jenže – a na to nesmím zapomenout, ani na okamžik to nesmím pustit z paměti, že ho něco přimělo, aby mě vyhledal, aby přišel právě za mnou. To nebylo rozhodnutí náhodné!
Protože mi „verše“ nevycházely podle toho, co jsem si pamatoval ze střední školy, přepsal jsem je bez počítání přízvučných a nepřízvučných slabik. Nechci se chlubit výsledkem, ale několik slov mi dávalo jasný smysl, dovolovalo mi nahlédnout do Tomášova srdce ve chvíli časově neurčitelné:
„… je to věta prastará, starší než eddické zpěvy, stará jako člověk, vždyť sláva jeho dějin začíná přesně v okamžiku, kdy podivínská opice uštvaná hejnem prchala do hloubi pralesa, protože objevila Č A S a poznala, že zemře.“
Druhá „báseň“ nebyla ani dokončená a v mnoha řádcích jsem se vůbec nevyznal pro škrty a přepisy. Je to ostatně vedlejší, protože něco jsem přece postihl, několik jasně vtisknutých stop, které napovídaly směr klopotné cesty:
„Všude jsi přítomná a všechno prostupuješ, večerní modlitbu i píseň jitřní… nikdy nikdo nepopře, že usměvavá čekáš, lhostejná k hněvu, shovívavá k vzpourám… každá pýcha zmrzne, když na ni upřeš neviděné oči, vychladne láska, zkrotne nenávist, statečnost činů je stejné ceny jak moudrost bláznova…“
Litanie bez tečky a bez konce, a přece ne hra se slovy, hra ne, Tomáš neznal nečinnost a odpočívání. Tomáš by si nepohrával se slovy a zejména ne s nimi, ona mu byla pralátkou, z níž budoval svůj vesmír. To jsem o něm aspoň tušil, když ne věděl, a proto jsem si poručil zapomenout na hněv a na malichernou ješitnost a napsal jsem Vladimírovi. Rekonstrukci obou pokusů jsem přiložil. Neměl bych se za Tomášem rozjet? ptal jsem se, je to konečně jeho pošta a pak nevím, co s rukopisem mladého adepta literatury.
Hned příští dopoledne Vladimír volal, příliš zblízka a hlasitě, musil jsem ho prosit, aby se mírnil, že nerozumím.
– Ze ses aspoň zeptal! Co tě to napadlo jet za ním?
– A nesliboval jsi, že mi napíšeš?
– Co bych ti psal, myslíš, že ho budeme šokovat kvůli tvojí netrpělivosti? Všechno je normální, dostává se

z té fyzické zbědovanosti, začíná spát, tak co bys ještě chtěl, v jeho stavu to nejsou zanedbatelné maličkosti. Nejraději bych viděl, kdybys ho na čas pustil z hlavy. Nemohu tě přinutit, abys nám důvěřoval, ale k Tomášovi se nedostaneš, to si pamatuj!
– To stačí, Vladimíre, pro dnešek mám toho dost!
Neposkytl jsem mu ani čas, aby se za ten výbuch omluvil, a zavěsil jsem. Dobře tedy. Už ani slovo. Ale ani tobě nedovolím, abys mě volal k pořádku tak neurvale!
Před koncem jedné dopolední ordinace, bylo už k jedné hodině, pozvala mi sestra dovnitř napohled nesympatického pacienta. Vysoký, dravě vyzáblý, s velkýma ušima a hrbolatou čelní kostí, která se mu drala zpod kůže. Mírná šilhavost vystouplých očí mu vtiskla poněkud lišácký výraz. Stěžoval si na žaludek, ale nevypadal jako člověk, který by byl zvyklý něco si odepřít. Pleť měl dobře prokrvenou a v pohledu něco živočišného. Hovořil jsem s ním a vyšetřil ho spíše ze zvědavosti, nezdálo se mi, že by opravdu potřeboval lékařskou péči. Brzy jsem poznal; že si potíže neobratně vymyslil, a divil jsem se, proč vůbec přišel. Nezeptal jsem se ho přímo, čekal jsem, vystačíli s drzostí až do konce. Zatímco se za plentou oblékal, napsal jsem mu Acipepsol.
– Půlku tablety si rozpustíte ve vodě a v poledne a večer ji budete po douškách popíjet mezi jídlem. Uvidíme. Kdyby to nepovolilo, pošlu vás na řádné vyšetření.
– To snad ani nebude potřeba, pane doktore, řekl s uctivě šibalským úsměvem.
– Také myslím. Já vlastně, člověče, nechápu, proč jste mě přišel zdržovat. Není vám líto času?
– Copak o čas, o ten by nebylo, něco jsem si musel vyřídit na okrese, odpověděl už ne tak jistě, a pak –
– Co ještě?
– Nebudete se hněvat, pane doktore, na něco bych se rád zeptal.
– Prosím.
Bělostný límeček se odrážel od tmavého saka, oči měl najednou vypoulenější. Čepici držel v ruce a levičkou něco lovil z kapsy. Konečně vytáhl knihu a položil mi ji na okraj stolu. Nemusil jsem ani číst titul, poznal jsem ji podle obálky. Tomášova P a v a n a.
– Dalo mi to běhání, než jsem ji sehnal.
– To si dovedu představit.
– A pak jsem se doslechl, že se s tím panem spisovatelem dobře znáte.
– Proto jste přijel se žaludkem?
– Abych se přiznal, přijel jsem právě proto. Totiž, v neděli jsem byl za bráchou. V ústavu, už je tam čtyři měsíce. Pije. Tedy, to už nebylo pití, to byl chlast. Ale to sem nepatří. Byl jsem zkrátka na psychiatrii. A když jsem vycházel z pavilónu, potkal jsem tohohle pána – ukazoval na knížku – měl černý prošívaný kabát nad kolena, hnědé tepláky. Pacient. Nevšiml si mě, ale já jsem ho poznal, třebaže jsme se viděli jen jednou, a to ještě v noci. Svítil měsíc. Svezl mě do města k vlaku.
– Dobře, možné to je, ale proč mi to, příteli, vypravujete?
– To je těžká věc. Zmísta nevím, jak bych vám to vyložil. Snad nějaká sympatie nebo co. Hned tenkrát jsem poznal, že to není jen tak někdo. A slíbil mi, že přijede na posvícení. Rukoudáním mi to slíbil. A já ho najednou potkám před tím pavilónem. Jako když do mne hrom udeří. Zkrátka, bylo mi ho líto, jako by to byl blízký člověk. A když jsem se dověděl, že jste jeho přítel – Ten žaludek jsem si vymyslel, co bych vám lhal. Vy jste to stejně hned poznal.
– Posaďte se, pane Habásko. Kouříte?
– Děkuju, jednu bych si s dovolením vzal.
– Tak vy máte o přítele Tomáše strach? zeptal jsem se, když jsme si zapálili.
– To je zrovna to slovo. Mám strach. A tu jeho knížku umím pomalu nazpaměť. Ne že bych byl čtenář, ne. Já ani nevím, ale tady jsou věci, že se mi točí hlava.
– Napínavá četba, viďte?
– Pravda, ale na to jsem ani tolik nemyslel, mně jen vrtalo hlavou, co on všechno neví o lidech. Některou stránku čtu a připadám si jako před soudem, jako by někdo četl nahlas obžalobu. Proti mně. Musím přikyvovat slovo za slovem. Ty troubo, říkám si, co sis to o sobě myslel? Podívej se, jak vypadáš!
– Řekl jste, že vás vezl k vlaku. Vzpomněl byste si, kdy?
– Na minutu. Devětadvacátého září tak před půl třetí. Pane doktore, to tedy byla jízda! Já snesu hodně, ale –•
– Kam jste tak spěchal v půl třetí?
– Měl jsem v Praze stání a umínil jsem si, že se tam musím nějak dostat. Zrovna jako z udělání jsem zaspal, a že jinak mám budíka v hlavě.
– Když jste ale věděl, že rychlík nechytnete –

– Spoléhal jsem na nějaký náklaďák, naší vsí teď vede objížďka, už dva roky, loni koncem října to měli mít hotovo. Nemají prý lidi, bodejť by je měli, nebudeme si přece nic namlouvat –
Musil jsem ho přerušit, aby se držel věci, jak to bylo s Tomášem. Jel prý na dálková světla, ale zastavil. Pan Habásko musil sice kus dobíhat, protože zastavit při takové rychlosti –
– Ani moc neposlouchal, co mu povídám, když jsem ho prosil, aby mě vzal. Díval se před sebe a neměl asi chuť sebrat jen tak někoho. Potom se na mne ohlédl a dlouho si mě prohlížel jako studenýma očima, nemohl jsem poznat, co řekne nebo udělá, nic bych se nedivil, kdyby jel dál. A sotva jsem si pomyslel, že už se do Prahy nedostanu, otevře] mi dvířka a bylo to. A hned potom to začalo, co vám mám povídat, pane doktore; jel jako ďábel. – Hovořili jste spolu cestou?
– Jak se to veme, popovídal jsem si s ním náramně. Vysvětlil jsem mu pěkně od Adama celou věc, ten spor, co vedu se švagrem. Vlastně co už nevedu, ale tenkrát jsem byl ještě hrr. Šaramantní pán, vzdělaný člověk, žádný takový se švindlmaturitou, v tom já se vyznám, stačí, aby někdo otevřel pusu. Na lidi já mám cit, mne jen tak někdo nedoběhne.
Jeho výpravnost byla tak temperamentní, že jsem ho musil pořád zastavovat, chtělli jsem se něco dovědět a dostat se k obědu. Zdvořilost musila stranou.
– A o čem s vámi Tomáš hovořil?
– Víte, že to vám ani nepovím? Vlastně povím, až za chvíli, abych neztratil nit. Musel se dívat dopředu, když skoro ani nesešlápl brzdu, zatáčka nezatáčka. Hasili jsme si to pěkně, několikrát mě až zamrazilo v páteři, protože tu silnici znám a vím, co to dělá, když jedete pořád s kopce a máte tam sotva kilometr tak přímý, abyste mohl mašinu pustit. Tedy, užil jsem si, ale nedal jsem na sobě nic znát, a pak jsem taky vyzkoumal, že on to brousí dobře. Nikdo proti nám a tak moh‘ řezat zatáčky osmdesátkou. Ale to neznamená, že bych se tak chtěl vozit často. Kdyby se byl proti nám vykutálel náklaďák, je to přece okreska, tak nevím.
– Počkejte, pane Habásko, zase už mi utíkáte, ptal jsem se, co vám říkal řidič?
– Abych nelhal, já ho skoro nepustil ke slovu. Ale poslouchat umí, to je radost hovořit s někým, kdo vás nepřeruší za každou větou. Vlastně nemluvil, aspoň ze začátku, vůbec se o mne nestaral, jen se několikrát rychle ohlédl a přisvědčil, že jako rozumí, abych jen pokračoval, tak jsem to aspoň pochopil. Možná, že měl nejdříve zlost, že jsem ho stopnul, ale pomalu si na mne zvykal a zdálo se, že je pořád vlídnější. Až nakonec, už jsme byli skoro u zastávky, povídá:
– Vždyť vy ty peníze nepotřebujete, pane X.
– Ne, řekl jsem, mně nejde o pár tisíc, ale o spravedlnost*
– Ani o tu vám nejde.
– Ze ne? Tak proč se soudím?
– To nevíte ani vy sám, pane X.
Ten pan X mě dozíral a tak jsem se zrovna představil:
– Habásko, Václav Habásko. A co mám tedy podle vás dělat?
– Zabalte ten spor, pane Habásko, a hoďte ho někde do řeky.
– Ale já přece – začal jsem, jenže on mi nedal domluvit.
– Mohl byste to zkusit, ne? Jak dlouho myslíte, že budete mít dost času, abyste začal jednat jako moudrý člověk?
– Tak to je všechno, co řekl on sám za celou tu dobu. Když jsme dojeli a já mu děkoval, přál mi, abych to v Praze vyhrál. Až později jsem se dovtípil, že se mi vlastně posmíval. Pak mi podal ruku a slíbil, že k nám přijede na posvícení. Nepřišel. Tenkrát jsem se ho něco navyhlížel a bylo mi dost líto, že zapomněl. Byl bych mu vypravoval, jak to se mnou u soudu zaváleli. Ale to nic, byl bych mu řek, zase se odvolám, kdybych to měl hnát na presidenta, jsme přece v právním státě, ne?
Najednou se odmlčel a podíval se rozbíhavýma očima stranou, na bílou pohovku pokrytou voskovaným plátnem a prostěradlem.
– A dobře, že tenkrát nepřišel!
– Jak to myslíte, pane Habásko?
– To vám řeknu až naposled, pane doktore, na mou čest, musím se k tomu dostat svým tempem. Zeptejte se mě zatím jinak.
– Dobře. Jaký jste měl z Tomáše dojem?
– Dojem? Myslíte, jak se mi zdál?
– Ano. Byl třeba rozrušený?
– To rozhodně ne, to bych vás nezdržoval od oběda, kdyby byl rozrušený. Spíše takový posmutnělý, jako by měl nějaké starosti. Jsou takoví, nikomu ani slovo. To jsem ovšem tenkrát nepozoroval, hučel jsem do

něho sám, to mi všechno napadlo až později. Ačkoli některou chvíli jsem mlčel a pamatuju se, že jsem se v duchu ptal: Kam tak spěcháš, člověče, snad ne taky k soudu? Jak už jsem vám povídal, několikrát mě napadlo, že budeme před soudem na to tata. Spolu. A hned před nejvyšší instancí, abych se nerouhal. Bez odvolání. Kdyby totiž jen maličkost, třeba cyklista, znáte je, předpisy pro ně neplatí, žádný nemá světlo, tak jsme se rozsekali, že by nás už nikdo neposbíral. Ale jinak zase, něco mě k němu přitahovalo, hlavně když se tak na mne na vteřinku poobrátil. Tak jsem si řekl, že ho pozvu k nám. Chtěl jsem mu udělat radost, aby se trochu rozveselil. To si, pane doktore, nic nevymýšlím. Proto jsem si přece zapsal číslo jeho vozu; vlastně zapamatoval, napsal jsem si ho až u pokladny na jízdenku. A pak jsem si vyšetřil, co je zač a odkud. A vidíte, spisovatel. Poznal jsem, že je to někdo. S bídou jsem si jeho knížku vypůjčil. Povídám, s bídou, nikdo ji nechtěl dát z ruky. A tuhle jsem si koupil a to nebyla žádná legrace, prodávají je pod pultem, ve výloze ani ň, však víte, jak se to dělá, co bych se rozčiloval. Náhodou jeden chlapík, taky z přízně, prodává knihy někde za Prahou, a tak – Nabídl jsem mu druhou cigaretu.
– Děkuju, už ne, musel bych se stydět, viděl jsem, kolik jste měl v čekárně lidí.
– Nepospíchám, pane Habásko.
– Už tedy jen několik vět. Dobře, že tenkrát nepřišel. Totiž, jak bych to zkrátka pověděl. – To všechno dokázala ta jeho knížka. Až k nám jednou opravdu přijede, myslím, až se vrátí tam odtud, neuslyší ode mne o tom procesu ani slovo. Na mou duši, pane doktore, ani slovo. A kdyby snad o tom začal sám, nahrne se mi hanbou krev do hlavy. Už se totiž nesoudím. Přistoupil jsem na smír, útraty jsme zaplatili napolovic a v deseti minutách bylo po procesu. To bych mu ale moh vypravovat, ne?
– Určitě. A doufám, že mu to brzy povíte.
– Vážně? Myslíte to docela vážně? To je tedy zpráva za všechny prachy. Tak už se nehněvejte, že jsem vás připravil skoro o hodinu, to jste mě ale moc potěšil, vždyť jsem ráno vyjížděl z domova se strachem, že by takový člověk – Když ale vy myslíte, že s ním není tak zle – Nepochyboval jsem o jeho starostlivosti a přiznal jsem, že je vlastně s naším Tomášem dost zle.
– Potřebovali bychom něco kloudného vědět a ještě nevíme nic. Proto je vaše zpráva tak důležitá. Zdá se totiž, že se mu něco přihodilo té noci, o které jste mi vypravoval. Děkuju vám, že jste se přihlásil. Směr souhlasí, ale odkud jel a proč –
– To ovšem nevím, měl jsem plnou hlavu toho stání a nenapadlo mě, abych se ho zeptal. Stejně bych si netroufal a on by mi třeba neřek.
– Možná, že to v té chvíli ani sám nevěděl.
– Tomu tedy nerozumím; vyznám se jen ve věcech, které mohu ohmatat. Ale že by jel někdo po těch serpentinách sedmdesátkou a nevěděl proč a kam, to se mi nechce věřit. Na jednom místě – je tam žlutočerná značka, ostře doprava – to už jsem se div nepokřižoval, vypadalo to, že rozbouráme tu chalupu, co tam stojí na rozcestí. Ne, to mi nejde dohromady.
– Škoda, že jste se k němu v neděli nepřihlásil.
– Myslíte, že jsem měl? povyskočil ze židle a oči mu ještě o něco povystouply, vážně si myslíte, že by to nebyla chyba?
– Proč? Když jste ho potkal v parku, má asi volnou vycházku a primář by mu ji nedal neuváženě. Procházel se sám?
– Ne, nějaký člověk byl s ním, něco mu vypravoval, ale nevím, co z toho pan Tomáš slyšel. Pomyslel jsem si, že má asi v hlavě jiné věci.
Při vší zchytralosti byl pan Habásko průhledný. Poznal jsem, že ještě není u konce. Doufal, že mu pomohu. Zkusil jsem to.
– Až tam zase někdy pojedete za panem bratrem –
– Tak já vám to řeknu všechno, pane doktore. Už jsem byl skoro u brány a najednou, jako když do mne něco vjede, ta moje prokletá umíněnost, udělal jsem na místě čelem vzad a vrátil jsem se nahoru až k lesíku; mohlo být něco po půl čtvrté. A tam jsem je potkal znovu, šli proti mně. Pozdravil jsem, jdu k němu, podávám mu ruku:
– Tak jste tenkrát na posvícení nepřijel, povídám mu, od deseti jsem vás u rybníka vyhlížel.
– Pravda, ruku mi podal a docela i trochu stiskl, usmál se, ale na očích jsem mu poznal, že si nevzpomíná. Řekl jsem mu jméno a připomněl tu noc. Díval se mi přes rameno, ale najednou se mi zavrtal pohledem do očí, chvíli mě pozoroval –
– To bude asi omyl, příteli, řekl, ale to nic, mně se to také stává.
– Pak už jen na shledanou a konec. Než jsem se vzpamatoval, šli oba s kopce dolů, nejkratší cestou k pavilónu. Ve čtyři tam mají svačinu. Jenže já mu nevěřím, že mě nepoznal. Nevím, jak bych vám to dokázal, berte to, jak vám to vypravuju, nemám přece důvod, abych vám lhal nebo si něco vymýšlel. Moc

dobře si na tu noc vzpomněl, ale zapřel mi ji, nevím proč. Neříkám to proto, že bych mu to vyčítal. Tak, a teď je to opravdu všechno, pane doktore, musím běžet na autobus. A vy se snad na mne nezlobíte, že jsem se musel vymluvit. Nedalo mi to. Od neděle nedokážu myslet než na něj.
Nezdržoval jsem ho, v dobrém jsme se rozloučili. Adresu jsem měl a rád mi slíbil, že ho mohu zavolat, kdykoli bych potřeboval.
Stará zkušenost nenapravitelného optimisty se zase potvrdila. Zázrak sympatie. Táž kostnatá hlava, vystouplé oči, žilnatý krk, agresivní brada – ale člověk v nich už byl kdosi jiný.
O Vidíš, řekl jsem si cestou do závodní jídelny, i kdyby ses vzpíral, nemohl by ses tomu pátrání vyhnout. Svědek se přihlásil sám; ještě jsi ani nezačal a máš výpověď.
Brzy po Jenčině odchodu jsem prodal vůz. Ztratil jsem o mnohé věci zájem, především o ty, které jsme sdíleli spolu. Bylo by mi nepříjemné sedat k volantu a po celou cestu vědět, že je místo po pravici prázdné. Příliš jsem si zvykl, že nebývalo. Nevynikal jsem jako řidič a potřeboval jsem ještě jeden pár očí, aby mi hlídaly pravou stranu. A vědomí, že nejsem sám. Když jsem byl potom k doživotní samotě odsouzen, vzdal jsem se snadno i radosti, že ovládám stroj a že jsem ještě s to prožít několik minut – Proč bych se nepřiznal, někdy mě zvábila rychlost. Projevilo se to jako záchvat, jako pokušení jednat nerozvážně, chtěl jsem si dokazovat, že jsem ještě poměrně mladý člověk s bystrým postřehem. Když vítr ohýbal koruny stromů a narážel zuřivě na přední sklo, představoval jsem si, že letíme vysoko v bouři a že se spolu vracíme do minulosti.
Jak je to dávno, myslil jsem si, když jsem sedal do Tomášova sportovního vozu. Neměl jsem do toho chuť, nedůvěřoval jsem si po tak dlouhé době, dokonce jsem se pro jistotu zeptal našeho garážmistra, jak se u cortiny řadí rychlosti. Nemohl jsem však potlačovat nutkání, abych konečně pohnul Tomášovým osudem. Jel jsem opatrně, sotva padesátkou, až po několika kilometrech jsem shledal, že jsem vlastně nic nezapomněl. Tichý chod motoru mě uklidňoval a do prstů se vracela jistota. Byl jsem na silnici sám a tak jsem přidával plyn, ačkoli jsem nikam nespěchal a měl jsem před sebou celý den.
V N. jsem se zastavil jen proto, abych si prohlédl místo, kde jsem tenkrát podle Tomášova domnění vystupoval kvůli Chvojkovu Ondrovi. Dobře jsem mu to popisoval, náměstí do vrchu, kaštany po obou stranách vozovky začínaly kvést. Ohlédl jsem se i na domek, kam jsem prý tenkrát zašel. Když jsem pak pokračoval do B., hledal jsem přirozené vysvětlení Tomášovy příhody. Napadl mi Angličan z učebnice psychiatrie, který se najednou divil, proč vidí černé strážníky s bílou přílbou, když v Londýně potkával bílé muže s černou. Nakonec zjistili, že byl – tuším – v Madrasu. Nepamatoval, co se s ním udalo na tisících námořních mil mezi oběma městy. Školský příklad na vigilambulantní obnubilaci s amnézií. Tuto musím vypustit: Tomáš třeba nezná nebo nechápe vzájemné vztahy všech okolností, z nějakého důvodu mu unikají. Utkvěla mu v mysli jedna skutečnost, o které nemůže pochybovat, ale právě tu popírá!
Nakonec jsem se rozhodl, že se nebudu pokoušet o ukvapené závěry, dokud nebude pohromadě všechen dosažitelný materiál nebo aspoň jeho hrubé kontury. S vlastním pátráním jsem ostatně mohl začít až v B., u Stehlíků.
Znal jsem se s nimi skoro dvacet let a věděl jsem, že mě vlídně přijmou, jistě se nedomnívají, že jsem na ně zapomněl. Nezklamali mě a pomáhali mi, abych překonal stísněný pocit, když mě uvedli do pokoje, v němž jsme sedávali s Jenkou. Stará pohoda z jejich domova nevy^ vanula, jako by se tu zastavil čas. Věděl jsem, proč jsem k nim přivedl Tomáše. Často se pak vracel a odpočíval si v konstantně kladné temperature jejich rodinného kruhu.
Kdy ho viděli naposled, zeptal jsem se, když se divili, proč se už tak dlouho neukázal. Něco o jeho přítomnosti se jim doneslo, ale nechtěli věřit neurčitým pověstem. Nezdály se jim pravděpodobné. Teprve když jsem jim stručně pověděl, co našeho přítele potkalo, poslali mě k panu Hrstkovi, mrzutému nájemníkovi z přízemí, který prý jim o Tomášově návštěvě vypravoval. Proč by pan profesor jezdil v noci, řekli si, ale nepřeli se s ním, byl to hašteřivý člověk, který nerad ustupoval. Sedmdesátiletý důchodce, poněkud zahořklý, protože skončil jako lesní dělník, ačkoli několik let vlastnil menší pilu. Také jsem se s ním znal a dobře jsem s ním vycházel, jednou se mi podařilo vypravit ho do Františkových Lázní. Zamlada pracoval několik let v Kanadě a rád se pochlubil širší životní zkušeností.
Hned jsem na něho dole zaklepal. Neotevřel.
– Kdo je to zase? ozval se nepřívětivě.
Když jsem se mu ohlásil, hlasitě mě vítal s tváří vlhkou po holení.
– Inu, to jsou hosti k třístovkovému důchodci! Račte dál, pane doktore, posaďte se a moc se po tom doupěti neohlížejte. Přiležel jsem si a na úklid si už nepotrpím, kolena se nechtějí ohýbat.
– Nemusíte se omlouvat, pan Hrstko, vždyť já vím, samota.
– Vy jste můj člověk, máte pochopení a zkušenost. Jen si zapalte, hned se dám trochu do pořádku.

Osušoval si obličej a pak si přičesal vlasy.
– Trochu kafíčka?
Poděkoval jsem a zaujal jsem ho první otázkou.
– Však já jsem hned tušil, že přijedete, když jsem se dověděl o panu profesorovi. Stehlík si myslel, že jsem něco vypil, ani mi pořádně neodpověděl, když jsem mu to ráno vypravoval. Vy ale víte, jak mi regma pronásleduje, bez těch lázní bych tu ležel jako lazar. Teď mi to vlezlo do ramene, často se bolestí probudím a potom ne a ne usnout. To víte, pane doktore, když se to jednomu rozmyslí, chytne ho vztek a je po spánku. Všechno, k čemu jsem si v životě pomoh, vydřel jsem těmahle rukama, tak mi řekněte! Čert vzal pilu, stejně ji zničili jako všechno, ale ta křivda, ta mě žere. Koho já jsem vykořisťoval? Asocial! Že jsem vyhodil toho tesaře? Ukrad, nač se podíval, proto jsem s ním vyrazil vrata. A vidíte, jak to s ním dopadá, chlap je v jednom kuse za mřížema. Myslel, že si bere svoje, když se nám říká, že všechno patří lidu; jenže, holenku, to se nesmí! A teď je asocial on.
Obvyklý úvod každého našeho rozhovoru; po něm teprve začal.
Slyšel přijíždět osobní vůz a hned poznal, že s ním někdo couvá na betonový chodník právě pod jeho oknem. Vstal a podíval se ven. Hleďme, profesor, copak tu pohledává vprostřed noci? Když viděl, jak tiše chodí a opatrně zamyká dvířka, pozoroval, co se bude dít. Nic zvláštního. K domovním dveřím vůbec ani nešel a hned nahoru k lesu. Pan Hrstka nemá spisovatele v lásce. Sám nečtenář a člověk odkázaný na těžkou práci, nedovedl pochopit, jak může někdo celý život prozahálet. Blázen nebo podivín, řekl si a pokoušel se usnout.
K bolestem kloubu se však ponenáhlu přidával strach; nezvykle jasná noc, nikde se nic ani nehnulo. Co když ten člověk přišel s nějakým černým úmyslem, to by tak scházelo, aby si nahoře něco udělal, aby se tam, nedej Bůh, oběsil pro nějakou hloupou starost, která by v denním světle nestála za řeč a klidnou úvahou by se rozmotala sama. A když už myslel na něco takového, proč nezastavil někde opodál, proč zrovna tady, nikdo by mu přece s vozem neujel, teprve před pátou se začnou trousit lidé k rannímu autobusu. A ten jeho spěch –
Mám někoho vzbudit, uvažoval, mám se přece jen přistrojit a vypravit se za ním? Nechtělo se mu z tepla, zrovna se zahřál a bolest povolila. Nakonec se přece rozhodl, že zaklepe na Stehlíka, aby nešel tak sám, dva jsou vždycky lepší. Vstal a začal se oblékat. Když už si připravil i baterku a chystal se jít po schodech do patra, zaslechl venku kroky. Nejdříve chtěl vyběhnout před dům, ale potom se vrátil a otevíral okno. To ho zdrželo. Profesor už seděl ve voze, po svahu se zatáčel k můstku přes potok a nebyl by slyšel hlas, protože už zapínal motor. Jak dlouho se zdržel nahoře? Těžko odhadnout, snad něco přes hodinu, tak asi do čtvrt na tři.
– Nikoho jsem už nebouřil a měl jsem takovou radost, že se mu nic nestalo, pomodlil jsem se za něho několik zdrávasů a klidně jsem usnul. A vy se teď na tu noc ptáte. Stehlík mi to ráno nechtěl věřit, ani to, co se nedávno proslechlo, že profesor jako –
Naznačil onen známý pohyb dlaní před čelem a přísně se na mne díval.
– Ta jeho zatracená nespavost, pane Hrstko, ta se mu vymstila. Když něco dopíše, vždycky se mu zhorší. Neumí se šetřit. Potřebuje klid a přísný dozor, říkal jsem, ale pan Hrstka si myslil své.
– To si tedy vybral řemeslo, když mu nedá ani usnout. A prosím vás, pane doktore, že se tak ptám, to ho to psaní uživí? Nebo je to jen zábava?
– Pro něho je to zábava náramná a pro několik tisíc lidí radost, ale platí se to dobře.
– Neříkejte! Tak on je z toho opravdu živ?
– A dobře živ. Mohl by být dobře živ, kdyby o to dbal.
– To se podívejme, takhle se dají vydělat peníze! Psaním! Jen si představte, člověk si sedne v teplíčku, vymýšlí si nějaké povídání a ono mu to sype koruny. A nemuá třeba ani do důchodu za tři stovky. To jsou věci, věřím tomu jen proto, že mi to říkáte vy, pane doktore. To víte, já jen někdy mrknu do novin, ať jsou třeba týden staré, ono se to stejně pořád opakuje, nemám pravdu? Obyčejně v zimě, když už se nedá lajdat po lese. Za pár minut nad níma stejně usnu. Co myslíte, že bych si troufnul a zkusil si od něho něco přečíst? Stačil bych na to, není to moc učené?
– Pro vás ne, pane Hrstko, vy jste filuta.
– Filuta snad, ale jinak obyčejný člověk, ledaže jsem byl trochu ve světě. Co z toho mám, pár vzpomínek. Tak myslíte, abych si některou knížku pana profesora vypůjčil od Stehlíka?
– Jistě, když mu na ni dáte pozor –
– To se můžete spolehnout, na knihy já jsem kapřic. Uvidíme. Teď‘ budou pomalu houby, nějaké dříví si musím nadělat –
– A něco ulovit –

– Ale kde, pane doktore, je tu věk a potom, vždyť to jednoho ani nebaví, když si může v lese dělat, co chce. Hajného příkladně nepotkám, jak je rok dlouhý, a když, tak bez flinty, jde rychle omrknout, co by se ještě dalo nahonem vykácet. Člověk by nad tím hospodářstvím brečel. Teď každý jen ouřaduje, až na několik přestárlých dříčů. Tak kde jsem přestal. Takhle na podzim, až začne sychravina, bude čas na čtení. Poctivě vám řeknu, pane doktore, do sedmdesáti to ještě ujde, ale potom už to zmáhá. Nejhorší je dlouhá chvíle, den je k nepřečkání a o nocích raději nemluvit. Ještě že tu máme občas týdně kino, člověk aspoň uvidí kus světa. A sem tam hezkou holku, ne moc oblečenou. Já bych vám moh vypravovat. A kam teď, nahoru do lesa?
– Už jsem tam dávno nebyl.
– Já vím, já vím, moc mi to přišlo líto, pokyvoval soustrastně hlavou, ale hned potom vystřelil:
– Třeba u Zemanů budou něco vědět. O profesorovi.
– Sotva, ti mají dobré spaní.
– Kdoví, kdoví, za optání by to stálo.
– Vy už jste u nich asi byl na kus řeči? zasmál jsem se při pohledu na jeho vzpínající se zvědavost.
– Co bych zapíral, zajímalo mě to, ale jděte, takoví dva morousové. Mně ani slovo, Jakub se tvářil, že neví, o čem mluvím. Ale vy se třeba ještě stavíte, pane doktore, až se budete vracet?
Rychle jsem se rozloučil a dal jsem se údolím potoka.
Dalekozrakost starého muže, jinak to nemohu nazvat. Jako bych byl seděl v biografu při promítání širokoúhlého filmu a díval se na velké detaily. Nejsou jen magnetické bouře s nádherně nehlučnou polární září. Ani na mně by byl nikdo nic nepoznal, choval jsem se normálně, stoupáním jsem se zadýchal. Stesk by mě byl donutil, abych se obrátil a utekl odtud, kdybych se nebyl vypravil po stopách Tomášova příběhu. Věděl jsem, že oba bratry najdu doma. Ošetřovali tu asi dvacet jalůvek, zdravých kusů vybraných pro chov, které tu dobře prospívaly. Bratři je také neodbývali, často jsem je přistihl, že s nimi hovoří jako s lidskými bytostmi. Pracovali od pěti let a nepospíchali do důchodu, co by si počali bez práce. Oba měli čisté bílé košile a sváteční černé kalhoty, úzké podle módy někdy před čtyřiceti léty. Mladší si popaměti připínal tmavou kravatu, chystal se dolů do vsi; staví prý se na chvíli na hřbitově.
Přivítali mě s dojemnou vážností a s taktem. Jsi náš přítel a my jsme tvoji přátelé, naznačovali, a nikdo z nich se ani slovem nepodivil, že jsem tu byl za dlouhou dobu jen jednou, s Tomášem. Velké mimické představení mělo moje soukromé pocity transponovat do léthejské stupnice. Míra jejich taktu jim napověděla, aby se nezeptali ani na Tomáše, ani na Vladimíra. Já jsem měl být v první chvíli ve středu jejich vlídné pozornosti.
Mladší Martin už nespěchal, přiložil do kamen několik smolných štěpin a postavil na kávu. A také já jsem hrál s nimi, musil jsem přijmout úlohu, kterou mi nabízeli. Přehodil jsem si plášť učeného lékaře, protože rozprava o zdraví patřila podle jejich soudu hned na druhé místo. Martinovi se zdálo, že nedoslýchá na pravé ucho, starší si stěžoval, že nevydrží dlouho číst, řeže mu v očích a brzy ho rozbolí hlava.
Nu ovšem, usmívali se, jsou tu léta. Nezdálo se však, že by lpěli na životě. Ačkoli jim odepřel většinu lidské radosti, nebouřili se. Nebo se už dávno vzdali vzpoury ze všech nejmarnější. Bylo v nich něco až dětsky radostného, i když se potom už vážně vyptávali, co je nového ve světě, kam se zrovna naklání, k míru či k válce, co píší v novinách a co říká rádio, jak já rozumím jejich zprávám.
Vypili jsme kávu, Martin vypláchl hrnky a už na odchodu mě prosil, abych nepospíchal a zdržel se k obědu, budou mít pečeného králíka a – to víte, pane doktore, kolik my toho sníme, s vámi by nám lépe chutnalo. Trochu piva přinesu, za hodinu jsem zpátky.
Sotva odešel, skončila obřadná fáze. Jakub se na mne díval laskavým pohledem člověka, který ví všechno potřebné a ničím nemůže být překvapen. Jeho tvář měla asketickou ušlechtilost prostou jakékoli vášně, její rysy dokazovaly identitu vnější podoby s vnitřním člověkem. Nikdy jsme spolu nehovořili o náboženství, ale o něm se mi dávno zdálo, že ovládá techniku kontemplace a že většinu času věnuje přemýšlení. Tím mi imponoval, a nejen mně. Písmák, říkávala o něm Jenka, stojí na nějaké jistotě a ta mu pomáhá, aby se nekymácel. Ať už prožíval jakoukoli zkušenost, nebylo v ní nic formálního, ani dril katechismu, ani dogmatická logika, ale vzácné spojení přirozené inteligence s laskavostí. Někdy jsem ho podezíral, že nečte nic kromě Komenského Praxis, Augustinových Konfesí a Následování od Kempenského. Jeho dikce to nejednou napovídala.
Chvíli jsem ho pozoroval, tichý hlas, očekávající pohled očí, řídké šedé vlasy sčesané na spáncích a pečlivě vyholená tvář. V každém pohybu kázeň. Měl jsem ho rád proto, že byl tak nepravděpodobný ve světě, ve kterém jsem se pohyboval. On asi především působil, že se mi zdála planina obklopená lesem sváteční. Což bylo i slovo Tomášovo.
– Myslím, že asi víte, proč jsem dnes přišel? řekl jsem.

– Jen se domnívám. Zatím jsem o panu Tomášovi s nikým nehovořil, ani s bratrem.
– Pan Hrstka mi už pověděl, že viděl jeho vůz.
– Ten přišel hned časně ráno. Zalhal jsem mu, ale nelituji toho, byla to jen všední zvědavost.
Pověděl jsem mu o Tomášově pobytu v léčebně a o starosti, kterou nám působí jeho stav. Také o Vladimírovi jsem mu řekl, aby se nezdálo, že je Tomáš opuštěn.
– Pan Tomáš je váš i můj přítel, začal, jako by chtěl dát najevo, že se neprohřešujeme proti dobrému vkusu, když hovoříme o nepřítomném, ale bojím se, že vám mohu pomoci jen nepatrně. Přemýšlím o té příhodě několik měsíců a je mi stejně nejasná jako té noci.
– Myslímeíi oba na noc zářijového úplňku –
– Ano, byl úplněk, v září je vždycky nejkrásnější.
– Důležité je už vaše potvrzení, že tu Tomáš byl.
– Byl tady; sám jsem s ním hovořil. Kdybyste se raději vyptával, pane doktore, nevím, jak bych začal.
– Nic o té noci nevím, ani on sám nevěděl nic přesnějšího, nevedlo se mu dobře, když se o ní zmínil. Musíte mi vylíčit setkání se všemi podrobnostmi, na které si jen vzpomenete.
– Mám tu noc zřetelně před vnitřním pohledem. Procitl jsem v neobvyklou hodinu. Obyčejně se probouzím o půl čtvrté, ale tenkrát bylo mnohem dříve. Zanedlouho odbila na našich hodinách čtvrt. Teď‘ už vím, že čtvrt na dvě.
Vstal z lavice a přistoupil k nízko posazenému oknu v nohách úzkého lůžka. Vysoká postava, málem že se nemusil sehnout pod trámovým stropem. Na starého muže, který od dětství těžce pracoval, uchoval si eleganci v držení těla, kupodivu ho poslouchalo.
– Můžete se přesvědčit, kam odtud dohlédnu, vlevo od komína spáleniště a cd té vysoké hrušně celý půloblouk lesa. A tamhle před březinkou jsem zahlédl postavu. Unikla by mi, kdyby byla v klidu, ale ten člověk s někým mluvil, živě pohyboval rukama a hlavou, jako když se s někým pře. Nikoho jiného jsem však neviděl. Nevím, jak dlouho jsem ho pozoroval, ostatně chvíli trvalo, než jsem se docela probral, než jsem věděl, že se opravdu dívám a vidím. A bylo vám ticho –
Zarazil se a ohlédl se po mně, jako by nevěděl, má-li pokračovat. Na okamžik mi snad nedůvěřoval, ale když se přesvědčil, jak čekám –
– Takové ticho, vždycky mi napadne, když je zaslechnu, jako by už království pokoje bylo na dosah. Nebo jako by už nastalo. Ticho, že si nemůžete představit, jak v něm někdo bez pomoci umírá, v bolestech se rodí děti, člověk vraždí člověka. Nebo že se někde daleko vede válka, horší než ta, kterou jsem prožil. Vy mi snad rozumíte, co mám na mysli. To ticho popírá bolest, utrpení a smutek. Nutí vás, abyste věřil proti rozumu, že skončila tragédie stvoření, zatímco jste spal, a že jste procitl do zaslíbeného tisíciletí pokoje. Tak přece, pomyslil jsem si s nesouhlasem, ale s velkou uctivostí, adventista; chiliastická naděje Tábora a Komenského v něm dožívá. On však, jako by byl postřehl něco rušivého, obrátil se ke mně celým obličejem a plaše se usmál.
– Možná, že se vám to zdá zmatené, ale právě tak a nejednou –
– Rozumím vám, příteli Jakube, každý člověk občas zahlédne něco z toho obrazu, třeba si ho vykládáme různě, spěchal jsem ho ujistit, aby se neodmlčel i o tom, co jsem od něho doufal slyšet, kdyby ta zkušenost trvala jen vteřinu a třeba jednou v životě.
– Někdy je i mnohem kratší, proto na ni snadno zapomínáme. Jak se probíráme k vědomí, sen se rozplývá, ozvou se pochybnosti, začneme si představovat, co opravdu je, o čem víme a co nás děsí, všechen ten křik a nářek a utrpení za hranicí toho ticha. Naslouchal jste mu jako slibu a už vám zkušenost napovídá, že se čas ještě nenaplnil a že se toho už sotva dožijete.
Pan Zeman jistě nebyl dobrý vypravěč, ale o celou pravdu mu šlo, proto tápal po slovech, chytal se jich jako příčlí žebříku, po kterém šplhal někam vysoko, kde byl zvyklý se pohybovat, ale kde nemusil nikomu sdělovat, co poznává. Nepochyboval jsem však, že tak a nejinak prožívá svoji transcendentálu; ani podvědomě nebyl schopen lži, proto se mu podařilo vyvolat náladu apokalypsy. Nepodlehl jsem jeho chiliastickému toužení, zůstal jsem kritickým pozorovatelem, ale vážil jsem si toho, jak se mi bezelstně otevřel. Nepřekvapilo mě, že se vrátil k námětu, který mě zajímal, cítil po svém souvislost mezi svým sněním a Tomášem.
– Tak to tenkrát v noci začalo. Ticho a ta lidská bytost, která se s někým potýkala. Nedala mi pokoj. Vstal jsem a šel jsem se obléknout. Vzal jsem si silný kabát, nosíme ho ráno ke krmení, a na síni mi napadlo, že bude při tak jasné noci rosa, proto jsem si obouval gumové holínky. Tím jsem se zdržel, kdepak bych si byl pomyslil, že tam už ten člověk nebude. Musil jsem obejít stavení a vysoký kaštan před stodolou mi stínil. Když jsem doběhl na cestu podél lesa, nebyl tam už nikdo. Vysoko nahoře hukot a zelené světlo, letělo k východu.

– Letadlo?
– Ano. Uvažoval jsem, nemámli se vrátit. Nikde ani vánek, pořád ještě to ticho, i když už ne posvátné, prostě jen ticho spletené z bezvětří, měsíce a padání rosy. Neměl bych zapomínat na cvrčky, máme jich tu všude plno, ale ti k našemu tichu patří. Rosa mi nevadila a řekl jsem si, že dojdu až na místo, kde jsem viděl toho člověka, nebylo tam dál než takových dvě stě kroků. A najednou – nějaká postava proti mně. Myslil jsem na parašutistu, že ho tu vysadili, ale ten by měl strakatou uniformu; kolikrát jsem u nás potkal ty chlapce, někdy se i podívám, jak seskakují. Jenže ten člověk měl ruce v kapsách, klobouk do očí a hlavu skloněnou. Zastavil se až těsně proti mně. A také já – to víte, oba jsme se polekali. On byl ale zády k měsíci a promluvil první. Poznal jsem ho po hlase. Pan Tomáš.
– Teď“ záleží na každém slově, připomněl jsem mu.
– Vím, ale nejsem z toho moudřejší, i když se k tomu setkání často vracím. V první chvíli vypadal pan profesor jako člověk, kterého jsem nechte probudil. Sotva by se tu někoho nadál.
– A pověděl vám, co tu tak pozdě hledá?
– Ne, nijak mi to nevysvětlil a já jsem se mu nevnucoval, jak jsme šli vedle sebe. Až potom začal z vlastní vůle. Ze prý mě asi probudilo zelené světlo – a ukazoval rukou k březince.
– Mají asi noční cvičení, myslíteli to letadlo, řekl jsem.
– Tak jste je viděl? Tamhle nedaleko, světlo bylo docela nízko při zemi, jasně zelené i při měsíci.
– Zelené světlo jsem zahlédl, když jsem vyšel ven, ale dost vysoko.
– Tak přece, aspoň to, kdybyste se byl vzbudil o minutu dřív –
Pokyvoval hlavou, ale mně se zdálo, že by se o tom nerad přel. A potom, jako by se byl probouzel a jako by se divil, že zrovna tady. Snad se i bál, abych se ho nevyptával, proto hned začal o té noci, jak je krásná; že prý nemohl spát a rozjel se ven, vůz že si nechal dole. Mluvil rychle a dost nevlídně, byl asi nerad, že ho tu vůbec někdo přistihl.
– Myslíte tedy, že on byl ten člověk, který se s někým přel. Nic jste na něm nepozoroval, nezdál se vám divný nebo zmatený?
– Potom už byl jen vážný jako ostatně vždycky. Nikdy se nezajímal o marné řeči, proto jsem ho tak rád vídal. A kolikrát jsem si vzpomněl, že jste ho k nám přivedl, když už jste nepřicházel sám.
– Tak jenom to světlo –
– Ještě něco, pane doktore. Nerad bych si něco přimyslil, ale to vám povím. Pan Tomáš se najednou docela změnil, byl to zase ten člověk, kterého jsem znal. Nepamatuji si to doslova, ale nemýlím se o tom, co řekl:
– Vy jste hloubavý člověk, Jakube, nepřemýšlíte někdy o času? Mě v poslední době trápí, bolí mě jako amputovaná noha, zdá se mi, že ho nemám mnoho, a bojím se, abych nepromarnil ten kousek, který mi z něho zbývá.
– To byl ale rozhovor, pane doktore! Tak jsem pana Tomáše hovořit neslyšel. Považoval jsem ho sice za člověka, který hledá pravdu, ale tápe. Proto ve mně zůstal smutek, když jsem si něco od něho přečetl. Za čím jdeš, proti čemu se vzpínáš, ptával jsem se. A vidíte, mýlil jsem se, křivdil jsem mu, když jsem se pyšně domýšlel, že by se na hlubinu neodvážil. Když jsem ale poznal, že právě tam míří, bál jsem se, že mu neodpovím. Přemýšlím sice z potřeby srdce, ale po svém, nic opravdu nevím. On se však ptal znovu. Jen z nouze jsem mu řekl, že nesouhlasím se svatým Augustinem, že totiž nebyl čas před stvořením světa. A hned jsem viděl, jak oživl, jak se mnou souhlasí. Jeho však zajímal přítomný čas. Je vůbec nějaká přítomnost, je přítomný čas věcí přítomných? Nebo je to jen okamžité patření, zírání? Co prý o tom soudím. Paměť, zírání, očekávání, trojí způsob, jakým lidská mysl může prožívat jednotu času. Nesnadno jsem se vmýšlel do fines Augustinových Konfesí, byly mi cizí, nic pro mne neznamenaly, matná vzpomínka na léta nezkušené zvídavosti. Zatajil jsem to. Měl jsem na mysli Tomáše a Jakub mi měl být zpravodajem o zářijové noci. Jen jsem tušil, ze se dotýká něčeho podstatného. Napadaly mi chvíle, kdy Tomáš kladl zvláštní důraz na slovo čas, i když ve smyslu, který mi unikal. A také jsem si vzpomněl na onu podivínskou opici z jeho pokusu o báseň, „Poznala, že zemře, protože objevila CAS“.
– Co jste mu odpověděl, pane Jakube?
– Váhal jsem, ale když na odpovědi trval a já cítil, že to pro něho není náhodný rozhovor, ale potřeba duše, řekl jsem, že podle mého soudu není přítomnost. Ale že bych zaměnil slovo „zírání“ za „rozhodování“, protože v něm už je naznačeno, že se vzpínáme po tom, co ještě nenastalo. V přítomnosti rozhodování že už dáváme tvar budoucím věcem. A on několikrát opakoval: Rozhodování, rozhodování a podal mi ruku a dlouho mi ji tiskl a usmíval se. Oba jsme vykročili, snad že nám bylo chladno. Pan Tomáš se zase změnil, jako by byl zapomněl, o čem jsme mluvili, a bez souvislosti mi sliboval, že se k nám už brzy přestěhuje. Často o tom hovoříval a my jsme si s bratrem myslili, že žertuje, sotva by mu vyhovoval

náš prostý život. V létě, od května do září, proč ne, my jsme mu jeho slib připomínali, kdykoli přijel. Vždyť víte, že tu býval skoro každou neděli. Jídlo si vozil s sebou, ale na kávu se někdy zastavil, popovídali jsme si a on potom zase chodil kolem lesa a každou chvíli si něco poznamenával. Tam, u spáleniště, se obyčejně utábořil, někdy se vysvlékl do trenýrek a opaloval se. Když se dalo do deště, sedával tady na lavici u kamen a to byla naše nejpěknější odpoledne. Někdy jsme si přáli, aby začalo pršet.
To jsem věděl i od Tomáše a nerad jsem slýchal, kdykoli začal, že mi uteče na Zemanovu planinu. Toho dne jsem musil sledovat něco naléhavějšího, proto jsem Jakuba přerušil:
– Tomáš měl patrně na mysli jiné světlo než vy? ptal jsem se.
– Ano, podle toho, co naznačil. Zelené světlo nevysoko nad zemí, dokonce mi ukázal, asi takhle.
– Nesmíme zapomenout na letadlo, tady je mi to nejasné. Co třeba zelené signální světlo na pravém křídle?
– Tak jsem tomu tenkrát nerozuměl, kdepak tady, je tu málo místa, a musil bych něco slyšet. Nějaké světlo viděl a doufal, že také já. Později jsem si to vysvětloval tak, že světlo měl u sebe ten člověk, s kterým pan Tomáš mluvil. O něm ani slovo. Proto jsem o něm mlčel taky já, ze začátku jako by to nebyl pan Tomáš. Ten, kterého jsem znal. Zvolna se vzpamatovával.
Otázka Jakuba spíše zajímala, než vzrušovala. V oblasti jeho kontemplací nezáleží tolik na přirozeném vysvětlení jevů, je v ní dost místa i pro tajemné a nepochopitelné. Teď tu noc chápal ve vztahu k Tomášovi jako úraz. Lidská účast vystoupila do popředí.
– Snad to není nic vážného, pane doktore? dovolával se mého střízlivého rozumu; v té chvíli jsem byl pro něho zase jen lékař.
Snažil jsem se ho upokojit. Smířil jsem se, že se už více nedovím, ačkoli jsem byl bezradnější. Vidění světla je symptomatické: tady pro mne začínala oblast dohadů. S kým se tu setkal, koho tu viděl nebo se domníval vidět?
Vladimír by ten stav opsal jako krátkodobou psychickou alteraci s delirantními a amentními rysy, ale také to vyjadřovalo nevědomost. Někdo vytrhl Tomáše z přitažlivosti konkrétních věcí. Člověk beze jména nebo bytost bez lidského obsahu, halucinace?
Dotírat na Jakuba novými otázkami by bylo zbytečné, mohlo by se mu zdát, že se pokouším podvracet jeho centrum securitatis. Vzpomněl jsem si, že o tom jednou Tomáš hovořil velmi přísně: Co bys mu mohl nabídnout místo toho, co bys mu vzal?
Zatím se vrátil mladší bratr Martin a já jsem musil zůstat na oběd. Neměl jsem už kam spěchat a tak to bylo pěkné odpoledne, odpočinul jsem si mezi nimi, a když jsem před večerem sbíhal lesem dolů, uchovával jsem si naději, že si sem zanedlouho vyjedeme s Tomášem, se zdravým Tomášem. Stýskalo se mi po něm. Bez něho jsem si připadal starší. Lpěl jsem na několika pevně vtisknutých stopách, které zatím nikam nevedly, ale trvaly nepopiratelně ve výpovědích tří neoblouzených lidí; ne, čtyř, já jsem normální a moje negativní výpověď má také svou hodnotu. Umiňoval jsem si, že neustanu v pátrání, nebo že nepřestanu čekat, až se vynoří jiná, neméně překvapující stopa. Jako bych byl nevěděl, že Tomáš pravděpodobně vnímal jiným způsobem jinou skutečnost, a to skutečnost nesdělitelnou.
/ Jakmile jsem měl příštího večera po práci, sepsal jsem si, co jsem zatím zjistil. Slova jsem volil prozíravě, protože jsem přece jen doufal, že se o fiktivní část Tomášova diáře bude Vladimír zajímat. Vyloučil jsem poetickou náladu, která mě zaujala při rozhovoru se starším Zemanem. Pro Vladimíra mají význam fakta, ověřitelné skutečnosti, ne emotivně zabarvené dojmy. Pro tento povahový rozdíl se možná tak dobře snášíme. Byla to však nemalá námaha, když jsem si chtěl vnutit postoj neúčastného pozorovatele. Přehled dostal po mnoha škrtech asi tuto podobu:
1. Ještě po 20. září nebyl Tomáš v pořádku. Dávno patřil do nemocnice, ale rozhodně odmítal hospitalizaci na interním oddělení.
2. Jeho stav byl horší 24. září, kdy jsem u něho zastihl jeho syna.
3. O den později se účastnil vzpomínkové oslavy za skladatele J. D. na hřbitově sv. Judy. Nevyžádal si můj souhlas, věděl, že bych ho odepřel.
4. Začátkem října se jeho stav zlepšil. Respektoval moje rady, choval se ukázněně. Poznal jsem, že intenzívně pracuje, že je neustále soustředěn. Nesvěřil se mi, ale každý jeho projevmonolog nesl pečeť – abych tak řekl – posvěcení.
5. Koncem měsíce jsem doporučil pravidelné vycházky. Stýkali jsme se denně. Pro mne osobně údobí Tomáše „planoucího“.
6. Přihláška na zájezd, kterou zrušil koncem prosince.
7. Můj pobyt v nemocnici a v Jáchymově.
8. Po návratu jsem důvodně předpokládal, že odjel na studijní pobyt do Holandska. Dříve o něm hovořil:

záměrně?
9. Dne 4. března ve stavu vyčerpání s příznaky vážné duševní poruchy. Toho dne dokončil a odeslal rukopis. (Paní Vaněčková.)
10. Poprvé jsem se dověděl o jeho cestě koncem září. Po injekci (50 mg Somnifenu) v přechodném subnarkotickém stavu si nebyl jist, že ji podnikl, a dovolával se mého svědectví.
11. Docent Rule přijel večer. Ráno Tomáš dopraven do PL.
12. Osobní důvody mě přiměly, abych se pokusil objasnit otázku oné noční cesty, které jsem se ovšem neúčastnil. Je možno prokázat tyto údaje:
13. Tomáš dojel do B. v 00.30 hodin – pan Hrstka.
14. Na planině nad B. mohl být nejdříve v 00.50.
15. Rozhovor s Jakubem mezi 01.30 až 02.00.
16. Návrat do B. ve 02.15 – pan Hrstka.
17. Mezi 02.30 až 02.40 zastavil Tomáš panu Habáskovi a dovezl ho k rannímu osobnímu vlaku s připoje– ním na rychlík do Prahy.
18. Údajné setkání s osobou ať skutečnou, nebo halucinovanou je možno časově omezit na 00.50 až 01.30 hodiny.
19. Za pobytu v PL se podstatně zlepšil jeho tělesný stav.
20. Rukopis odevzdaný 4. března byl nakladatelstvím přijat. Smlouva.
21. Setkání s osobou X mělo výrazný vliv na Tomášovo jednání. Motiv úzkosti nad míjením času prokázaný dvěma lyrickými náčrtky je možná starší. Ale téma času se objevuje výrazně v rozhovoru se Zemanem starším, ba také při našich rozpravách, kdy mi nebyl nápadný. Důraz na čas také 4. března: „Od tří hodin se přežívám.“ A lhostejnost ke všemu, když splnil, co si předsevzal.
Chápal jsem ovšem, že sled událostí nemá cenu pro mne, nevěděl jsem, jak bych ho využil. Soudil jsem jen, že by mohl být důležitým vodítkem pro Vladimíra a primáře Dobeše. Proto jsem ani nebyl na pochybách, jak rozřeším spor svědomí s pocitem poraněné ješitnosti: že nakonec budu kapitulovat, a přece jen Vladimírovi sdělím, co jsem z podnětu pana Habáska zjistil. Nespěchal jsem však a setrvával jsem ve stavu nespokojenosti. Dnes ještě ne, říkal jsem si a čekal jsem, že Vladimír pochopí, jak neprávem mě přehlížel.
Po dvou třech dnech jsem docházel do Tomášova bytu a vyřizoval mu poštu, pokud to bylo nezbytné. Vyplňoval jsem složenky, proplácel účty a divil jsem se, jak nedbale si můj přítel vedl a s jakou trpělivostí se u věřitelů setkával. Jen jednou jsem zaváhal, maje otevřít dopis, jehož adresu psala žena.
Už jsem se nedomníval, že by Tomáš vedl v této oblasti skrytý život, a nezklamal jsem se. Nebyl to první dopis, spíše jsem mohl předpokládat, že korespondence, jakkoli nepravidelná, trvá už delší dobu. Pisatelku jsem si představoval jako ženu asi třicetiletou, která dovede vyjádřit přesně stav mysli a proměnit dopis v bezprostřední rozhovor. Pochopil jsem, že se před časem obrátila na Tomáše s prosbou o radu v závažné věci, která nebyla ani naznačena. Mohl jsem jen vytušit, že to byla moudrá rada a rozhodující pro autorčin další život.
„Není to poprvé, kdy jsem se na Vás obrátila. Jistě jste se na mne nehněval, vždyť je to především Vaše vina, že na Vás spoléhám, ačkoli znám Vaši podobu jen z knižních záložek.“
Tento skrytý povahový rys Tomášův by Vladimír neměl opomíjet, myslil jsem si; mne už nepřekvapoval. Brzy potom jsem ale otevřel zásilku, která mě vyvedla z míry: korektura Geneze. Kolik let uplynulo od té doby, kdy mi před maturitou ukázal rukopis onoho provokujícího Dobrodružství. A teď mám v ruce jeho nehotovou práci!
Proseděl jsem nad stránkami většinu noci a skoro celou neděli. Zase jsem Tomášovi podlehl jako při četbě každé jeho knížky. V duchu jsem se s ním přel, nesouhlasil jsem, bránil jsem se, ale on mi postupně vyvracel všechny námitky a donutil mě, abych se ztotožnil s jeho závěrem.
Přece však jsem se zamýšlel nad domněnkou naznačenou Vladimírem, jistě jsem byl pod vlivem jeho předpojatosti. Zdálo se mi, že Tomáš Geneze, strohý, sarkasticky logický a nezaujatý vypravěč nemá nic společného s Tomášem „planoucím“. Musil jsem myslit na jeho monology, na divoké invektivy proti všemu, co jsem s většinou současníků přijímal jako hotový produkt – cizího myšlení. V Genezi jsem jejich ozvěnu hledal nadarmo!
A pak znenadání takový zvrat! Sotva jsem se navečeřel, slyšel jsem, že před domem zastavuje vůz. Za minutu kdosi zvonil. Vladimír? ptal jsem se nedůvěřivě, když jsem šel otevřít. Byl to on. Uspokojilo mě, že se tvářil provinile.
– • Vojto, začal, ty se pořád ještě hněváš?
– Nebuď dětina, odtušil jsem s přemáháním, nic nepůsobí na organismus tak zhoubně jako hněv. Pojď

dál, už jsi večeřel? Co tedy budeš chtít, kávu nebo čaj?
– Trochu čaje, ale slabší, ne podle tvého receptu.
– Jedeš někam nebo se vracíš? Mohl bys tu přespat, vstávám brzy a ráno by ses dostal pohodlně do práce.
– Přijel jsem jen na skok, vlastně za tebou. Něco od tebe potřebujeme.
– Že jste si tak najednou vzpomněli?
– Prosím tě, nech těch rekriminací!
Postavil jsem vodu na čaj a na talíř jsem mu nasypal hrozinky, sušené meruňky, mandle a balíček čokolády. Věděl jsem, že to má rád; nedal se pobízet.
– Kam chodíš na ty mandle?
– Mám je tu od vánoc, pro tebe. Chvíli chroupal, asi nevěděl, jak začít.
– Tomášovi se vede dobře, zvykl si, s několika lidmi se spřátelil. Dobeš mu už povolil vycházky.
– To všechno vím.
– Snad jsi tam nebyl?
– To by ti Dobeš dávno telefonoval, jak ho znám. Dostal jsem zprávu. Mám jich několik, ale netušil jsem, že by vás zajímaly.
– Tak už s tím přestaň. Podívej se, nemůžeme z Tomáše dostat ani slovo. Když si ho Dobeš pozve k pohovoru, mlčí. Abys mi rozuměl, není to autismus, ne, docela skvělé rozhovory, jenže k ničemu nevedou. Tys přece říkal o tom, že jel vozem do B., tobě tvrdil, žes jel s ním. Teď o tom neví, prý se na nic nepamatuje. Jinak myslí dobře, ale jakmile se Dobeš třeba vzdáleně dotkne té noci, konec. Tak už víš, co asi od tebe chceme?
Voda vřela, nalil jsem do dvou šálků, přiklopil je, a sedl si.
– Začínám tušit, jenže jste si, chlapci, vzpomněli dost pozdě.
– Proč pozdě?
– Protože už několik dní mám všechno, co se vám konečně hodí. Přečti si tenhle papír, než ti vychladne čaj.
16
Vytrhl mi list z ruky a zahloubal se do něho. – Člověče! Jak ses k tomu dostal?
– Náhoda. Nějaký pan Habásko za mnou přišel s žaludečními vředy.
– A tohle jsi z něho vypáčil?
– Ne, vypravoval mi to sám; ale i kdyby byl nepřišel, chtěl jsem se pustit po té stopě do B., která vám nestála za zmínku.
– Nemluv bláhově, jak by nestála, před chvílí jsem ti řekl, že Tomáš tu noc zapírá! Proto jsem tady.
Chvíli jsme popíjeli a já jsem mu podal korekturu G en e z e. Byla už zlomená do stránek a Vladimír v ní listoval.
– O tom už víme podle smlouvy. Co s tím, detektivka.
– Ale Tomášova. Přečetl jsem ji dvakrát a vůbec to ani detektivka není.
– Dejme tomu. Líbila se ti a mně se bude také líbit, jenže to nám nic nevysvětluje. Pochop přece, Vojto, tuhle knížku napsal levou rukou, ta by ho tak nepocuchala. Víš aspoň přibližně, kdy ji odesílal?
– Na den přesně. Paní Vaněčková ji podala na poště a zastavila se u mne, abych přišel.
– Tady mi něco nehraje, kamaráde, to přece bylo začátkem března. A k tobě přišel loni v dubnu.
– Nevím, co mi chceš dokazovat. To je přece normální, když napsal za jedenáct měsíců dvě stě osmdesát dobrých stránek. Proč by se štval?
– Já jen říkám, že se neštval s touhle Genezí. Poslyš, Vojto, nemohl bys paní Vaněčkovou zavolat? Když ji pěkně poprosíš, aby přišla na pět minut –
Přivedl jsem ji. Vladimír ji uklidnil svou vybranou zdvořilostí, potěšil ji dobrou zprávou o Tomášovi, a potom jí ukázal korektury a titul nakladatelství na obalu. Vzpomněla by si, kdy nesla rukopis na poštu?
•– Stvrzenku jsem tenkrát dala panu profesorovi, myslím, že to bylo počátkem října. Jistě ji tu někde má.
– Ale, paní Vaněčková, nemýlíte se? přerušil jsem ji, z pošty jste šla přece za mnou, a to bylo v březnu.
– To byl jiný rukopis, pane doktore, balík měl přes tři kila a útržek jsem si nechala u sebe, když jste mi slíbil, že večer přijdete. Pak jsem na něj zapomněla, ale tomuhle nakladatelství to určitě nebylo. Když dovolíte, odběhnu na chvíli a přinesu ho, dobře jsem ho uložila.
Oba jsme po jejím odchodu mlčky kouřili. Nemohl jsem se vzpamatovat.
– Gratuluju, řekl jsem, upřímně gratuluju.
– Jen pomalu, chlapče, to je docela malý kamínek a on na sebe navalil tuny skal. Poslyš, nedostal jsi od něho pohlednici, když jsi byl v Jáchymově, na příklad z Amsterodamu nebo vůbec z Holandska? Haag,

Rotterdam, Naarden, Hoek van Holland?
Našel jsem mu obálku s barevnou fotografií Wester Kerk.
– O tom jsi mi nic neřekl a jistě už víš, že nikde nebyl. Já jsem ji dostal také, ale obe dával na poštu Michal, letěl služebně do Amsterodamu na pět dní. Tomáš mu je dal už napsané a chlapec si myslil, že je to žert. Nebyl. Chtěl se nás zbavit. Hlavně tobě by byl rád namluvil, že není doma, kdyby ses vrátil dříve. A povedlo se mu to. O několik dní tě obehrál.
Paní Vaněčková přinesla stvrzenku a já jsem si vzpomněl na Tomášovu větu: „Celou noc jsem nespal a do tří jsem to dorazil. Vaněčková to odnesla na poštu. Od té chvíle se přežívám."
Když jsme byli sami, připomněl jsem tu podrobnost Vladimírovi.
– Tak vidíš, že na něco potřeboval nekontrolovaný čas. Teď aspoň víme, že nepsal Genezi. Nehrál by si s ohněm pro nic za nic, věděl, že něco riskuje. A třeba do toho plánu patřilo i to, že se nastěhoval k tobě. Ale co chtěl napsat a co napsal?
– Zeptám se v nakladatelství. Ale nemohu pochopit, proč ten rukopis zapřel, když mu natolik věřil, že ho odeslal?
– Nic nezapíral. Copak ti neřekl, že ho do tří dorazil? Dnes ovšem se celkově zlepšil, dnes by ti ani to neprozradil. Je kritičtější, opatrný a prohnaný. Kdybys slyšel Dobeše, jak pohotově tu noc disimuluje. Je proti nám. Vypracoval si alibi a stačí mu, aby na něm trval.
– Až ho jednou postavíme před fakta –
– Jen tak nespěchej. Ale karty mu vyložíš ty. Šel za tebou, když začal s tímhle podnikem. Nevím proč, ale vybral si tebe. Měl bys o tom přemýšlet.
Přisvědčil jsem, už jsem se něco namyslil, proč ke mně. A docela potichu jsem si pro sebe řekl: konečně jste mě přijali do týmu. Neměl jsem však pocit satisfakce.
o Když jsem psal do redakce nakladatelství, dal jsem si záležet, použil jsem teprve třetího konceptu. Nezamýšlel jsem podrobně líčit Tomášův zdravotní stav, ale musil jsem vysvětlit, proč záleží na odpovědi. Jsem jeho přítel, ale jako lékař potřebuji vědět, o čem autor psal. Zaručil jsem se za důvěrnost sdělení a vyjádřil jsem naději, že mi vážený soudruh redaktor vlídně pomůže.
Už třetího dne jsem dostal odpověď. Rukopis je pilně konzultován, ale za několik dní prý dostanu opis interní recenze (do té doby jsem nevěděl, že se něco podobného praktikuje). Zatím – pokračoval redaktor, velmi lidský člověk, jak se mi zdálo, protože pochopil, že jsem mu o Tomášovi naznačil věc velmi závažnou – sám za sebe považuje román za smělý literární experiment. Je pravděpodobné, že v této podobě by narazil na některé nesnáze, ale autor takové odpovědnosti jistě vyjde redakci vstříc a provede několik radikálnějších korektur, které se myšlenkové podstaty díla nedotknou.
Netrpělivě jsem čekal na slíbenou recenzi; bylo to deset stran podrobného rozboru Tomášova Pythagorejského ypsilon. Přiznávám se, že jsem spojení obou slov nerozuměl, ale přece jsem se podíval na podpis na konci posledního odstavce. Tomášův rukopis přečetl velmi vážený kritik, muž svrchovaně poctivý a neúplatný, o kterém i mně bylo známo, že by odmítl koncese jakéhokoli druhu. Jeho elaborát nebyla pro mne snadná četba, tohk jsem však pochopil napoprvé, že Tomáš byl pochválen velmi vybraným způsobem, ba záviděl jsem tomuto povolanému čtenáři objevitelskou radost. Zdálo se mi, že na několika místech byl tak unesen, že odmítl výrazové prostředky profesionální kritiky a zaujal k románu nadšeně osobní stanovisko.
Když jsem se vymanil z prvního dojmu, napadlo mi, že teď je Tomášův stav mnohem nepochopitelnější. Je vůbec možné, že by tak naprosto neměl pocit jistoty o tom, co píše? 2e by na něho působil strach z prohry? To se mi nezdálo pravděpodobné; proto jsem si tenkrát položil otázku, není-li snad Vladimír příliš nakloněn uvádět do vzájemné závislosti Tomášovo dílo a jeho chorobu, jak k tomu sváděla časová korespondence.
Za přední povinnost jsem ovšem měl oznámit mu obsah odpovědi. On musí rozhodnout, má-li být Tomáš s výsledkem konzultace seznámen a kdy. Pomlčel jsem o netrpělivosti a místo vlastního mínění jsem mu opsal několik odstavců, které mě v recenzi nejvíce zaujaly.
„Po nejedné stránce je možno hodnotit „P. y." jako náročný román a jako překvapení. Autor nás až dosud nutil, abychom oceňovali jeho originalitu v oboru detektivní novely, která neskrývala, že jejím záměrem není prostý únik. I kdybychom však byli ochotni pokládat valnou část jeho tvorby za přípravu, nemůžeme být prosti údivu. Rozpětí mezi oněmi „studiemi" a románem samým je příliš nápadné. Kromě toho, že strhuje do víru podnětné i tvořivé diskuse a neušetří čtenáře ani jediného Ano a Ne – neboť mínění nejsou pronášena neživotnými interprety autorova vyznání – uvědomíme si nutně a ne bez spontánního souhlasu, že se nám předkládá projekce orientovaná ke kladnému pólu budoucnosti našeho světa. Nikoli projekce snu, ale projekce realizovatelná nebo aspoň možná; ne dogmatická nebo doktrinářská teze,

která se vždycky opožďuje za životem, ale skutečná a rozumem ověřitelná cesta. Autor hledá řešení tam, kde je třeba řešení hledat, v dilematu autority a svobody. Stavebním materiálem je mu humanistické étos v obecně srozumitelné podobě, zbavené ideologicky laděných point a logicky bravurních znásilnění, která se časem prokazují jako dogmatizace premis a soudů a priori chybných. Slovem, ono étos, které musí převážit mezi všemi atributy lidskosti, aby bylo vůbec ještě reálné projektovat lidskou budoucnost. Nepatetická, ale nicméně vášnivá angažovanost autorova najde jistě ohlas i u čtenářů lhostejnějších k těmto otázkám: neboť i oni jsou formováni obecnou anxiozitou. Na některých místech se pisateli těchto řádek vnucovala věta ze známého muzikálu: „Zastavte svět, chci vystoupit!“ Tak však neuvažuje autor „P. y.“. Nechce vystoupit a nehodlá zůstat stranou. Připomíná spíše pasažéra, který pochopil, že strojvůdce expresu zešílel. Proto spěchá po střechách vagónů, aby se dostal na plošinu lokomotivy, srazil nešťastníka, zmírnil rychlost a zastavil vlak. Chce zabránit katastrofě, do které se expres řítí a o jejíž blízkosti nemá nikdo z cestujících tušení.
Proto budiž dovoleno vyslovit domněnku, že úspěšný autor snad navázal po mnoha letech na někdejší zapomenutý už neúspěch, na omyl, jemuž prese všechno nebylo možno upřít úctyhodnost. Jedině tak bychom mohli pochopit Mistra v pozadí, Pavanu a snad i ohlášenou Genezi zločinu na Prinsengrachtu: jako kázeň mlčení a studium atraktivní formy. Co bylo kdysi jen naznačeno, rozžilo se k plnosti: tentokrát bude čtenář přinucen především dějem, aby se podílel na rozhodování jednajících postav. Užasne nad pohotovostí, s níž autor dovede mobilizovat všechny tvořivé síly a výboje nepoplatného lidského myšlení a vést je k frontálnímu útoku proti silám negace organizované pod praporem onoho Pereat mundus, vivat justitia – nostra!“
Na závěr listu jsem jen málo dodal: „Už jsi pochopil, co jsem Ti musil napsat, že Tvoje úvaha nebo intuice byla až kupodivu přesná. Existuje román, na který se Tomáš připravoval – o němž se mnou hovořival! Tu máme jeho mlčenlivá a činná léta, vysvětlení vypjatých měsíců do března, a v tom se snad nemýlím – missing link zářijové noci v jeho lidském osudu. Ozvi se brzy a dovol mi doufat, že z tohoto postupného cíle nebude už tak daleko – k cíli!
Mohl jsem být spokojen, Vladimír reagoval nápadně rychle. Sotva asi dočetl dopis, zavolal mě a přál si, abych si zajistil volno na příští neděli, že se pro mne před desátou zastaví. Do té doby jsem měl přepsat celou recenzi ve třech kopiích. My že pojedeme do PL a navštívíme Tomáše.
Pozvání mi lichotilo, Vladimír uznal, že si zasloužím, abych se na případu Tomášově přímo podílel. Domníval jsem se, že si předem promyslil postup a že mě o něm poučí až cestou. Když jsme v neděli vyjeli, čekal jsem nadarmo. Překvapovalo mě to sice, ale nedal jsem najevo zvědavost. Vladimír asi spoléhal na moment překvapení a hodlal se o postupu rozhodovat podle Tomášovy reakce. I když jsme o románu věděli jen to, co naznačil povolaný kritik, bylo nám jasné, že má povahu stěžejního životního díla. Snad je pravda, že práce na něm podlomila autorovu odolnost, ale sotva by bylo možné, aby tak kladný posudek zůstal bez odezvy.
Když jsme se s Tomášem setkali, zdál se být překvapen. Vteřinu trvalo, než se ovládl a dal najevo radost, kterou jsme směli očekávat. Vladimír jistě nezahálel, postaral se o klidné a vkusné prostředí. Tomáš za námi přišel do pokoje jednoho z ošetřujících lékařů. Až potud byl Vladimírův odhad správný, společenská místnost v pavilónu by nemocného tísnila. Jistě tu změnu sám uvítal, byl živější a snažil se, aby se představil v příznivém světle. Nejpřekvapenější jsem byl já sám: viděl jsem zase toho Tomáše, kterého jsem znal. Nepostřehl jsem na něm nic, co by napovídalo chorobný stav. Byl opálený, klidný a vyrovnaný. Ze jsem ho několikrát přistihl při pohledu, který jsem si vykládal jako podezíravý, to byl snad jen subjektivní dojem.
– Takhle se mi líbíš, pochválil ho Vladimír, za chvíli si tě odvezeme domů.
– Proč? Je mi tu docela dobře.
– To rád slyším, ale nemusíš se bát, nebude to hned zítra. Tys nás prohnal, kamaráde, mysleli jsme, že si hraješ s detektivkou, a ty zatím –
– Korektury ještě nepřišly? obrátil se Tomáš ke mně, odmítaje Vladimírovu nápověď.
– Mám je s sebou, a hned ve stránkách. Raději jsem je přivezl, aby ses na ně podíval.
– Ne, Vojto, nechci. Jsem rád, že je to za mnou.
– A co s nimi? Mám je číst sám?
– Myslil jsem na to, vždycky jsi byl zvědavý, co zkouším. Ne, Vojto, to je přece žert.
– Já se ani nevyznám v novém pravopisu.
– Co profesor Šajner, bydlí v domě u paní Vaněčkové, jednou jsem s ním chvíli hovořil, překládá z angličtiny, promluv s ním. A slušně mu zaplať, ty už budeš vědět.
– Musím se ovšem přiznat, že jsem si knížku přečetl. Dvakrát a bez tvého souhlasu.

– Když jsi mi slíbil, že mi budeš vyřizovat poštu –
– Vidím, že bych tě slovy chvály unavoval.
– Tohle je už stará minulost. Předminulost. Nezajímala by mě, ani kdybys ji odsoudil.
– Souhlasím, Tomáši, řekl Vladimír, schoval ses nám za Genezi a pustil ses jiným směrem. Nic ti nevyčítám, protože se ti něco opravdu povedlo. Nemusíš se tvářit tak udiveně. Ukaž mu, Vojto –
Podal jsem mu obálku s originálem recenze.
– – Máme z tebe radost a přijeli jsme ti blahopřát. Jen si to klidně přečti, já si zatím odskočím za Dobešem.
Postavil jsem se k oknu, abych ho nerušil, odměřil jsem si na hodinkách deset minut. Když jsem se vrátil a sedl si proti němu, ležel dopis na skleněné desce stolku. Tomáš se opřel dozadu a zavřel oči. Uchopil jsem ho za ruku.
– Nic neřekneš? Ani slovo? Já kvůli tomu, člověče, celou noc nespal!
– A co bys rád slyšel?
– Dobře tedy. Nic. To je v pořádku. Každý prožíváme radost jinak. Já bych asi mlčet nedovedl. Třeba si musíš zvyknout, ale, Tomáši, tyhle korektury budou pro tebe.
– Jen se jich neodříkej.
– Nechme toho, uvidíme. Pomohu ti, když nedáš jinak, až se vrátíš.
Hovořil jsem hlasitě a litoval jsem, že tu není Vladimír, padla na mne bezradnost. Asi mě přecenil a sám nečekal, že Tomášova reakce bude tak mdlá.
– Proč mě trápíš, Vojto? Já vím, že to myslíš dobře a že jsi přítel, ale copak nesmím mít před přítelem – tajemství? A právě před ním?
– To je tvoje svaté právo, nebo nezadatelné právo, jak si přeješ. A pak je tu ještě Vladimírova povinnost; a třeba i moje.
V pohledu měl najednou únavu a plachost. Požádal mě o cigaretu a vyzval mě, abych si také zapálil.
– Copak nemůžeš pochopit, že je se mnou konec? Od nikoho bych to nečekal, ale ty máš přece představivost, vždycky jsi byl vnímavý pro to, co se nedá přeložit do kterékoli řeči. Co prostě je nezávisle na mně a na tvojí vůli. Ve všem jsi vždycky hledal logiku a tady ji nevidíš? Proč bys zrovna ode mne chtěl, abych si vymýšlel něco zábavného. Už nebudu nic předstírat, dělal jsem to po větší část života. Unavuje to, zatraceně to unavuje, když se musíš pohybovat ve dvou polohách a nechceš se prozradit.
– Je tedy Pythagorejské ypsilon poslední slovo?
– To jsi nevěděl?
– Nikdy mě nepřinutíš, abych tomu věřil.
– A záleží na tom? Co já nebo ty chceme nebo nechceme? Podřizujeme se, je přece nějaký řád, nějaká zákonitost, proč by nebyla? Nemusíš odpovídat, já jsem ji přijal celou, ty jen jednu polovinu, Aristarchos, Koperník, Kepler, Newton, Jeans, Einstein, viď? Ta ti vyhovuje. Ale já – musil jsem si pospíšit, měl jsem málo času. Když jsem doklepával poslední stránku, věděl jsem, že je poslední. Nebo si myslíš, že je Dobeš kouzelník a že tu se mnou provede nějaký zázrak?
– Proč hned o zázraku? Jsou tu přece postupy a ověřená zkušenost. Vladimír si ho váží.
– Hodně se o nich dovídám, celé prostředí je tu zajímavé. Když si představíš, že třeba v polovině 17. století by z nás pacientů byla většina upálena pro čarodějnictví. Já vím, optimistický trend psychiatrie, nepochybuju o něm, souhlasím. A přece jsme i tady na rozcestí, to je to pythagorejské písmeno. Paradoxní skutečnosti trvají vedle sebe. Péče věnovaná paralytikovi, který připomíná lidskou bytost už jen hrubými vnějšími obrysy. Předčasně narozené dítě odsuzujeme autoritativně k existenci bez naděje, na příklad k doživotní nehybnosti. A přitom soutěžíme o zničení maximálního počtu zdravých individuí s minimálními náklady v rekordním čase. Nehraju. Pamatuj si, že už nehraju.
– Ale ta kniha? Nakonec tou jsi začal hrát hodně vysoko!
– Prosím tě, Vojto! Kniha. Co jiného zbývá člověku, který se nikdy nezbavil neschopnosti jednat?
– • A to není čin? To není forma jednání? A konečně, co záleží na tvém mínění, když budou jednat jiní! Když právě tou knihou někoho přinutíš, aby tedy jednal!
Polekal jsem se jeho upřímně veselého smíchu.
– Tak vidíš, to je ta tvoje logika! Ať tedy jedná. Sám sis dal mat. Proč bych se do toho pletl, když bude jednat on? Mne se už ta hra netýká. Dej mi ještě cigaretu. Přivezli jste mi nějaké?
Chvíli jsme pokuřovali. Jsem řemeslem dost otužilý, ale bylo mi do pláče. Poznal jsem, že Tomáš už nehodlá pokračovat v rozhovoru.
– Potřeboval bych nějaké peníze. Tři čtyři stovky. Podal jsem mu je.
– Můžeš si tu za ně něco koupit?

– Ano, ale nic nepotřebuju, pomalu je rozdám. Jsou tu velmi chudí a opuštění kuřáci cigaret. Balí si je z nejlevnějšího dýmkového tabáku. Opuštění a zrazení. Bez domova. Prostě nežádoucí venku za bránou. Co já tu všechno vyslechnu, Vojto, a mám na ty rány jen peníze. Kristina mi nějaké přivezla, ale ty už jsou pryč. Víš asi, že tu byla. Musíš se s ní jednou seznámit. Taky s Mísou už jsem mluvil.
Hovořil rychle, jako ve zkratce, jen aby mi nedal příležitost k dotazům. Nemohl jsem se vyznat ani v něm, ani v sobě a pociťoval jsem roztrpčenost proti Vladimírovi, doufal jsem, že odchází jen na několik minut. A tak mě zaskočilo pokušení, abych provedl pokus, Vladimír ho přeruší, jakmile vejde.
– Nedávno za mnou přišel do ordinace vysoký hubený člověk, zdravý jako buk, vymyslil si, že má něco se žaludkem, a já jsem na něm poznal, že lže. Nakonec jsme se domluvili, chtěl se zeptat na tebe. Nějaký pan Habásko.
Pozorně mě poslouchal, přestal kouřit a nepatrně přivřel oči. Ten pohled jsem znal. •– Ne, nevzpomínám si na nikoho toho jména.
– Říkal, žes ho jednou svezl k vlaku. Tenkrát když jsem jel s tebou do N. k Chvojkovu chlapci.
•• Nevím, o čem mluvíš.
– Ale jdi, jen si vzpomeň. Bylo to v září. Úplněk. Zrovna mě probudil telefon, když sis přišel do garáže pro vůz.
– A ty jsi se mnou opravdu jel?
– Ovšem. Už jsme se o tom jednou dohadovali, tenkrát jsem se nemohl hned upamatovat já.
Dobře se ovládal, našel dokonce přiléhavý úsměv.
– To je zvláštní. Co ještě o tom víš, třeba se mi to vybaví. V noci, říkáš. A kam jsem jel?
– Jen tak, nemohl jsi usnout. Tak jsi mi to aspoň vysvětlil.
– Vojto, řekl pobaveně, ty si něco vymýšlíš!
– Ne. Proč, to by přece bylo neodpustitelné. Byl jsi po té angíně a neměl jsem tě nikam pouštět. Ale tobě něco přikazovat, to je tvrdý chleba.
Opřel si čelo do dlaně a uvažoval. Byl bych se mohl domnívat, že se pokouší rozpomenout. Věděl jsem však, že by odporoval rozhodněji, kdyby ho nezvábila palčivá zvědavost. Tušil, že mu nabízím příležitost, aby si ověřil podstatu sporu. Usnadnil jsem mu jeho předstírání aspoň tím, že jsem nenaléhal.
– Tak ty tvrdíš, že jsme jeli spolu do N. A co dál?
– Asi před čtrnácti dny jsem si vypůjčil tvůj vůz a podíval jsem se do B., k StehMkovům. Už jsem tam dávno nebyl, naposled s tebou. Moc tě pozdravují. A když už jsem byl tak daleko, vyběhl jsem si nahoru do lesa za těmi bratry.
– Znám. Ten starší je nádherná postava, myslím, že Jakub.
– Ano, Jakub. Vypravoval, jak jste se tam setkali.
– Ne jednou, Vojto, ty přece víš, že jsem k nim jezdil často.
– Ale on měl na mysli tu noc.
– Kdy jsem tě vezl do N.?
– Taky se náhodou vzbudil a nemohl spát.
Tomáš najednou zneklidněl. Usmíval se přivřenýma očima, ale raději odhodil cigaretu a ruku schoval pod stůl..
– Ty, Jakub a – jak se jmenuje ten člověk? Habásko. Poslechni, nepřišili jste mi nějakou vraždu?
– Ne, kriminálního v tom nic není.
– Náramně bys mi rozbil alibi, když máš proti mnětři svědky.
– Čtyři. Pan Hrstka od Stehlíků tě viděl dvakrát z okna, když jsi přijel, a po návratu z lesa.
– Nezkoušíš napsat detektivku, Vojto? Když ne, tak je to nějaké spiknutí. Dobeš mě také tiskne k nějaké nocí s úplňkem.
– Nemáme se s Dobešem rádi, ale o tom, co jsem ti řekl, nemůžeš pochybovat, podařilo se to zjistit na minuty.
– Svědectví se zdají průkazná, ale mně ta noc prostě vypadla z hlavy. Nakonec mi opravdu něco – jak se tomu říká, amnézie, viď?
– Můžeme se na to zeptat Vladimíra –
– Ne! Slib mi, že ne. Před Vladimírem ani slovo.
– Jak si přeješ, ale rozumné to není.
– Najednou mi to naskočí a. bude po problému. A teď už dost, Vojto.
– Klidně na to zapomeň, 3iic o tom nevíš a konec. Jednou jsi ale chtěl, abych ti přísahal, že jsem jel kus cesty s tebou. Myslil jsem, že budeš rád, když se to vyjasní.
Chvíli se na mne díval, jeho– důvěra byla asi otřesena.

– Ten křížový výslech ti nařídil Vladimír?
– Ne, Tomáši, nebyl to výslech. Třeba by se na mne Vladimír hněval, že něco improvizuju. Můžeš mi věřit.
– Proč mě tedy mučíš i ty, jediný spravedlivý?
Ta věta mu asi unikla. Nebyl by ji pronesl s takovým smutkem, kdyby byl na onu noc opravdu zapomněl. Proto jsem si umínil, že tu část. rozhovoru před Vladimírem zamlčím, abych si nemusil vyčítat, že ho zrazuji. Poznal, co se ve mně děje, najednou rni podal přes stůl ruku a silně stiskl. Potom vstal, zapálil si cigaretu a několikrát přešel ode dveří k oknu.
– – Až budeš číst ty druhé korektury, škrtej všechno, co se ti nebude zdát. A kdyby v redakci trvali na úpravách, ode mne máš plnou moc.
– Neměl bys mluvit tak hloupě.
•– Ty přece víš, že nejsem v pořádku?
– Přirozený následek těch několika měsíců bez kontroly. Přivezli jsme tě sem ve stavu vyčerpání.
– Myslíš tedy, že jen ten stress? řekl neosobně a potom:
– Cože Vladimír nejde tak dlouho? Vážně jste se na mne nedomluvili?
– Ty jsi ale kamarád, Tomáši, tohle mi říkat do očí.
Za chvíli Vladimír opravdu přišel a zval nás do primářovy pracovny na kávu. Marně jsem se namáhal pochopit, proč jim záleželo na tom, aby proměnili návštěvu na pouhou společenskou záležitost, dokonce i s anekdotami o G. B. Shawovi, které Dobeš vypravoval výborně a bez úsměvu. Brzy jsme zabloudili do literatury, s výjimkou Tomáše, který kouřil a popíjel kávu a mezi doušky si vtiskl na rty zdvořile nezávazný poloúsměv. Někdy se mi zdálo, že mu vtipně přihrávají, a bál jsem se, že bez úspěchu – mojí vinou. Když však Vladimír citoval Mauriaca, že se román se svými čtyřiceti padesáti náměty vyčerpal, Tomáš přece ožil.
– Kdepak, chlapci, Mauriac! Všechno můžete upírat románu, jen ne jeho zázračnou adaptabilitu. Vždycky budou lidé od sedmnácti do pětašedesáti. A pokud to budou lidé a ne toliko myslící zaměstnanci nějakých supermašin, budou se bouřit. Proti zmrtvělým idejím a přičinlivým oživovatelům těchto mrtvol. Jděte mi s Mauriacem, Max Bense to vyjadřuje srozumitelně a v pregnantních pojmech našeho světa, že román je a bude fronta neposlušnosti a tvořivého intelektu proti sterilní moci. Vždyť se to táhne celými dějinami jako rudá nit, autorita versus svoboda. To je celá filosofie dějin.
Trochu se s ním přeli a on je odrážel ironickými glosami, několikrát nás i rozesmál, ačkoli jsme věděli, že každé slovo míní na smrt vážně. Poslouchal jsem s požitkem improvizované sympozium a nejednou jsem si pomyslil: A tomu ty říkáš, že nehraješ?
Potom nás doprovodil až k bráně, a když jsme se loučili, našel si vteřinku, aby mi zašeptal:
– Neboj se, Vojto, ty to nakonec všechno pochopíš.
Při zpáteční cestě mě čekala nepříjemná povinnost, musil jsem referovat a neměl jsem čisté svědomí. Vladimír poslouchal spokojeně. Nic na mně nepoznal, nebo se jen tak tvářil. Nevím. Ale také Tomášovi bylo podezřelé, proč nás nechal tak dlouho o samotě.
– Zatím je všechno normální a Dobeš neradí spěchat. Potřebujeme čas. Jak přijal tu recenzi?
–: Lhostejně. Bez překvapení a bez radosti. Hodně mě to sklíčilo.
– Nediv se, nakonec ho musili přece trochu utlumit. Ale jinak vypadá dobře, viď? Počkej za měsíc. Víš, jak to uděláme?
Vyvstal na mně pot, ale Vladimír se díval přes volant a já jsem se dusil v nejistotě a v rozpacích nad jeho slovy:
– Vyjdeme z tvého konspektu, odvezeme ho na tu planinu a zkusíme rekonstrukci. Se všemi těmi lidmi. Když se nám podaří, aby do té doby nepoznal, že jsi tu jeho skrývačku rozluštil, že to máš všechno pohromadě a že to hraje na minuty –
– Proč vlastně chcete čekat? Mohli byste to zkusit se subnarkózou.
– To se mohlo podařit tobě tenkrát večer, teď už je odolnější. Vypracoval si systém a nepustí tě dovnitř. I kdybychom z něho něco dostali, zapřel by to.
Toho dne jsem si zvláště přál, aby mě Vladimír zbavil jedné tísně.
– Co myslíš, není tu nějaké nebezpečí?
– Čeho? Sebevraždy?
– Ano. Třeba jen pokusu.
– Toho jsme se ze začátku báli, ale jeho neortodoxní transcendentalismus působí jako morální opora. Snad mu zformoval i tu halucinovanou postavu. Ale s tím se nemusíš trápit, je pod dobrým dohledem. Neví o tom, ale je. Částečně svou vinou.
– Nerozumím.

– Ale měl bys, tys přece první poznal, co jsme nevěděli, že má kolem sebe lidi. Myslím na jeho korespondenci. A tady je to markantnější. Táhnou se za ním, je v něm něco, co potřebují, věří mu a svěřují se mu, ačkoli on se nikomu nevnucuje. Využijí každé příležitosti, aby byli s ním. Chápeš, salva quardia, tělesná stráž. Nějaké tentamen suicidii můžeš pustit z hlavy.
Vladimír mě téměř přesvědčil, jen Tomášova věta na rozloučenou napovídala, že systém jeho bludu je fixován na konkrétní řešení. Ten pocit byl ve mně neustále a strach o Tomáše mi prosakoval i do snů. Lekal jsem se každého telefonu a večer doma jsem nepříčetně vyskočil, kdykoli se ozval zvonek od branky. Zpravidla se někdo ze sousedství dožadoval nejrychleji dosažitelné pomoci nebo aspoň uklidňujícího slova. Musil jsem se občas uchylovat k sedativům, když jsem příliš dlouho usínal. Dokonce i měsíc mě znepokojoval, tušený měsíc; sklonek června byl deštivý, jen někdy prosvítal clonou mraků, ale neukazoval svou proměnlivou tvář.
Nic se však nepřihodilo, jako by Tomášův případ zase usnul. Vladimír jel na dovolenou v červenci, podařilo se mu získat na měsíc nákladně adaptovanou chalupu, když asistent Horálek odjel s rodinou do Jugoslávie.
– Neboj se, Vojto, Monika ráda řídí, naloží děti a já se budu povalovat na dosah telefonu, kdyby něco. Dobeš si chce zlomit vaz až začátkem září někde v rakouských Alpách; taky na pozvání kolegy psychiatra z Vídně. A ty, co s tebou, člověče?
– Zůstanu asi doma. Nějaký den bych si vybral až koncem srpna, ale nic určitého jsem si zatím nevymyslil.
– Chceš zkrátka čekat na Tomáše, viď? Mlčel jsem.
– Musíš k nám někdy přijet, pomůžeš mi, rád bych hodil na papír něco o endokraniózách. Už si s nimi hraju několik let.
Nejel jsem nikam; Vladimírovu studii jsem opsal podle konceptů, které mi posílal.
Začátkem srpna, přesně třetího, šel jsem do biografu. Filmový klub předváděl Antonioniho Červenou pustinu, kterou mi už několik známých doporučovalo. Domů jsem se vracel schválně oklikou. Lilo a vítr mi bránil v chůzi, ale nebylo možné, abych vnímal ruch městské ulice s několika neony, hukot aut a osvětlené výkladní skříně. Byl bych potřeboval po boku Tomáše, s ním jediným bych se odvážil hovořit o dojmu z té barevné a citové bouře. Jenže Tomáš se potácel v jiné pustině a já jsem byl sám.
Sotva jsem něco snědl a zapálil si, zase už někdo – Nechtělo se mi zpátky do nečasu, ale zapřít jsem se nemohl, když jsem svítil. K zádveří se tiskla paní Vaněčková.
– Už jsem tu potřetí, pane doktore, nějaký dopis rekomando expres, přinesli ho před pátou.
– Pojďte dál, hned se podíváme.
– Zbytečně bych vám našlapala. Je to z nakladatelství, stejně to musíte vyřídit sám. Mohla bych přijít za hodinu?
– Ne, paní Vaněčková, hodím vám odpověď ráno do schránky.
Rozevřela deštník a odešla.
Přestřihl jsem obálku a – Co dělat, přece jen musím do mokra a do nepříjemného větru, který v těsnění okna vyluzoval pětitónovou melodii ve třech variantách, už jsem je dávno znal zpaměti i s jejich polotóny. Musil jsem se vydat do Tomášova bytu a hledat 142. stránku rukopisu, kterou v redakci nedopatřením založili a zjistili, že chybí i v druhé kopii. Tomáš prý jistě má ještě jeden exemplář nebo originál. Červeně byla podtržena věta, na kterou hledaná stránka měla navazovat: „Barnard seděl v zatemněné místnosti. Mluvil přes mikrofon, který rušil osobitý –“.
Doufal jsem, že stránku snadno najdu a že nebude třeba, abych list za listem prohlížel, co Tomáš nepořádně rozházel a paní Vaněčková bez plánu urovnala. Před osmou jsem byl u ní; poslouchala rozhlasovou hru, ale slíbila, že mi přijde zatopit. Nadarmo jsem ji od toho záměru odvracel, sotva tedy spoléhala na šťastnou náhodu. Opravdu jsem nevěděl, kde začít. Zotvíral jsem všech dvanáct zásuvek Tomášova stolu a rozhodoval jsem se, že se pokusím získat pomoc paní Vaněčkové; klečela u kamen a přikládala brikety. A potom jsem v poslední zásuvce zdola zahlédl silný svazek v zelených deskách. Byla to třetí kopie. Položil jsem ji na stůl a listoval stranu 142. Chyběla. Polohlasem jsem proklínal Tomášovo lajdáctví a odhadoval, jak dlouho se budu potýkat se stohy makulatury určené do sběru. Paní taktně mlčela, přistihl jsem ji jen při udiveném pohledu. Hned potom mi nabídla pomoc.
Sedla si ke kamnům s tisícovkou volných listů, které jsem jí namátkou podal se stolu. Sám jsem prohledával zásuvky, jenže už ukázněně. V uspořádání rukopisů byl Tomáš přece jen svědomitější, všechno měl roztříděno v deskách z lepenky. Náčrtky povídek, synopse, cestovní diáře, excerpta z použitých knih. A zase plány měst, fotografie, pohlednice. Našel jsem i několik stránek, na které si poznamenal moje medicínské glosy, nahoře bylo nadepsáno „Vojta“. Vedle cestovního pasu ležela i

obálka se závětí, kterou jsem před časem podepisoval jako svědek.
Docela dole pod složkou s El Grecovými reprodukcemi ležely neurovnané stránky bez obalu, bylo jich asi padesát a některé byly číslovány tužkou v pravém rohu: 313, 124, 286, 147, 332. Některé Tomáš proškrtával a opravoval červenou tužkou, poznával jsem jeho vsuvky. I když se mi to zdálo nepravděpodobné, hledal jsem. Rozčilením jsem nemohl ani listovat, tenký strojový papír se mi vzpíral, listy k sobě přilnuly, popel z dýmky se po nich sypal. Vyhasla mi. Rozhodl jsem se, že si znovu nacpu a chvíli klidně posedím. Nesnadno jsem se přiměl k poslušnosti, ale brzy jsem uspěl: 142, 143, 144 – každá stránka dokonce třikrát. První by musila být čtena odrazem v zrcadle, Tomáš asi nedobře zasunul kopírovací papír. Na druhé byl tisk dobře čitelný. Přelétl jsem několik řádek, nejdříve s nedůvěrou, potom s pocitem, že jsem objevil něco významného. Pro radost jsem ještě nevnímal smysl, soustředil jsem se na první slova, souvisíli s vyznačenou větou z předchozí strany. Ano, souhlasila. „Hovořil přes mikrofon, který rušil osobitý timbre jeho hlasu."
Znovu jsem si zapálil a poděkoval paní Vaněčkové za ochotu.
Když odešla, sedl jsem si pohodlně ke kamnům, nohy opřel o hranu židle a začal jsem číst. Byl to sice pasus vytržený ze souvislosti, jména mi nic neříkala, okolnosti jsem si musil domýšlet – ale psal to jiný Tomáš. Nikdy bych na něho nepomyslil: jeho autorství dokazovala jen korespondence s nakladatelstvím. Nebyly to jeho věty, nebyl to Tomáš Pavany a Tomáš Geneze. Ale jak jsem si slova převáděl do představ a obrazů a viděl tu temnou místnost a naslouchal hlasu mechanicky deformovanému, který pronášel některé věty, zdálo se mi, že se vrací ozvěna hlasu už slyšeného jako z veliké dálky, mnohokrát odražená od slepých zrcadel bludiště. Něco z monologů Tomáše planoucího na mne zavanulo. Věty nebyly jeho, liboval si spíše v rozložitých a přísně skloubených souvětích. Věty ne, ale to, co sdělovaly, to už jsem slyšel, třeba v jiném spojení, ve formě eseje a s přízvukem hněvu. Dočetl jsem a začal hned znovu číst, nahlas, a musil jsem si představovat Tomáše sedícího v tomto pokoji, kterému dominovaly
Tři hlavy (teď zastřené pruhem žluté látky, protože se paní Vaněčková asi bála a nechtěla být při úklidu rušena jejich pohledem).
„Barnard seděl v zatemněné místnosti. Hovořil přes mikrofon, který rušil osobitý timbre jeho hlasu. Díval se přesně na místo, kam byl přiveden Conway.
– Rozumím, nemusíte nic vysvětlovat. Ověřili jsme si všechno potřebné. Je mi líto, že vás onen muž srazil. Na můj rozkaz. Jinak vám nemohl zabránit v efektním autodafé. Nepotřebujeme mučedníky, seržante! A sotva přepínám, když odhaduji: deset řádek v novinách. Fotografie vašeho zuhelnatělého těla. A vedle snad, aby zpráva byla atraktivnější pro čtenáře, snímek vaší Jennie. Půvabná mladá žena, miluje ve vás muže, ne hrdinu. Nedivil bych se, kdyby ji za hodinu pohotový reportér fotografoval znovu. Mrtvou. Ano, seržante Conwayi. Doufám, že jste promýšlel možný postup událostí v čase, který byste pro sebe zrušil. Zapomněl jste však, že by vaše dobrovolná smrt, kterou jste hodlal dokázat, že se nebojíte smrti, byla zbytečná. A proto směšná. Ne, nechci vás urážet, osobně si vážím vašeho rozhodnutí. Předpokládejme, že jste se upálil. Neexistujete. A dále? Sledujte mě, prosím. Dále už nic, seržante. Nic. Nemusili by vás odečítat, když jste se odečetl sám. Mohl jste být posmrtně vyznamenán, kdybyste byl počkal, až vás odečtou oni. Takhle jste pro ně zrádce. A pomatený člověk v očích svých přátel. Přejete si něco dodat?
– Ne, pane.
– Učili jsme se a byli jsme vychováváni k tomu, abychom na větší část života přijali jednu pověru: že se statečnost prokazuje ve válce. Tam že je pole mužných činů. V jakékoli válce. Jak jistě víte, všechny jsou nutné a spravedlivé. Na obou stranách umírají lidé. Všichni nebyli stateční, ale na prostříleném břichu nebo na hlavě s utrženým obličejem nepoznáte rozdíl. Máte námitky?
– Ne, pane, souhlasím.
– Chceme tu prastarou pověru vyvrátit, i když ji lidské dějiny dogmatizovaly. Považujeme za nezbytné, aby se statečnost prokazovala konečně v boji za mír. Ovšem, i na naší frontě budou mrtví. Ranění budou trpět nepředstavitelnou bolestí. Ale nikdo z nich nebude smět tvrdit, že jsme ho donutili, aby si na hrdinu hrál, že jsme ho zlákali a svedli a že byl proti vlastní vůli zahnán na bojiště v zájmu několika, kteří tyto hry organizují, ideologizují a vždycky se jim dovedou vyhnout. Potřebujeme dobrovolníky. Potřebujeme muže, kteří se rozhodli svobodně, že nedovolí, aby rozumní lidé poslouchali zákony diktované šílenými slepci. Domnívali jsme se, že byste raději jednal, než uhořel. Nemohli jsme zabránit tomu, abyste se polil benzínem, ale nedopustili jsme, abyste zapálil. Trváteli na rozhodném odporu, dám vám příležitost.
– Přijímám, pane.
– Měl jste čas, abyste uvážil, k čemu se rozhodujete?
– Ano, pane.

– Kolik hodin máte nalétáno na HS3?
– Dva tisíce, tři sta operačních, pane.
– Můžete ji pilotovat. Dnes večer, přibližně po desáté hodině. Poletím s vámi. Nějaký dotaz?
– Ne, pane.
– Soustřeďte se, prosím, vysvětlím vám předpokládaný manévr.
Na přímých úsecích silnice viděl profesor v odrazovém zrcátku tlumená světla vozu, udržovala vzdálenost asi čtvrt míle. Albert, pomyslil si, hlídá mě. Těšilo ho, že má o něho někdo starost, i když věděl, že je to opatření nevalné důležitosti. Sáhl do kapsy a nahmatal obálku. Přece jen měl respektovat varování, aby neopouštěl město. Nedůvěřoval mu: anonymní přítel nebo lest? Pravé boční světlo vyrýsovaló ze tmy neosvětlený kamión. Stál při okraji silnice jako opuštěná a mrtvá věc. Nepatrně zrychlil a čekal, neožijeli ta mrtvá věc několika záblesky ohně. Jsem nervózní, řekl si, když projel zatáčkou a unikl z dostřelu, projevy nadšení a souhlasu mě rozrušily. Nemám rád nadšení, rychle vybuchuje a pohasíná. Tedy jen nezdar, když jsem apeloval na rozum a sklidil řev souhlasu? Jen dvojice jako přivřených očí čtvrt míle za ním. Právě se vynořila z ohybu. Je to vůbec Albert?
Chtěl se přesvědčit. Padesát mil, pětapadesát, šedesát a světla se už neukázala. Utekl jsem ti. Albertovi bych neutekl. Přes únavu jedu slušně. Uspokojovalo ho však jen to, že znal úhly zatáček před mostem a věděl, jakou rychlostí je může zvládnout. Když za sebou uslyšel rachot a viděl, jak se jeho přední světla rozpustila v oslepujícím koberci, který rušil povrch vozovky, něco mu to připomenulo. Třebaže byl na zemi, představoval si vteřiny, kdy uvázl ve zkřížených tykadlech světlometů.
Věděl, jak jim uniknout. Vykopnout směrovku, po křídle spadnout do tmy, někde dole provést obrat a vyřítit se vzhůru do prostoru dočasně bezpečnějšího. Ale tuhle situaci prožíval poprvé. Silnice před ním zraňovala oči a nebyl tu světelný zdroj. Nikdo za ním nejel, ani domnělý Albert, ani mrtvý kamión. Vypjal motor a jemně tiskl brzdu. Rachot byl stále silnější, už naznačoval směr: shora! Něco se děje nad ním. Myslil na havárii dopravního letounu, v tomto terénu by pilot neměl naději. A potom ho rachot téměř drtil, jako by řvoucí hmota dosedala na střechu kabiny. Stát, stát, to něco nad ním je v pohybu! Něco udeřilo do postranního okna. Ohlédl se, kovový závěs nebo řetěz, něco kovového se sunulo dolů.
Jsem přesně orientován místem i časem. Mohl bych ukázat na mapě bod s přesností několika metrů. Tady silnice klesá na úroveň mostu s jediným graciézním obloukem. Cítil však, třeba oslepen, že je i s vozem zvedán, pohybuje se, stoupá! Už viděl nájezd k mostu, tušil ho, věděl o něm. Divil se, proč se nerýsuje dvěma řadami světel. Typická melodie rotoru ho odtrhla od vozovky. Albert by ho neuhlídal, i kdyby byl jel těsněji za ním. Nepřítel odpověděl úderem dříve, než on sám předpokládal. Zvykl si jmenovat věci přesně. Musil ostatně čekat, že jednou někdo –
Kdosi se spouštěl na kapotu vozu. Díval se na něho průčelním oknem. Oči v leteckých brýlích. Nesnažil se zatajit, že je pirát z řemesla. Žoldnéř. Naopak, mířil na něho, ne však výhružně, naznačoval mu, aby se díval vlevo. Druhý pirát u řídicích pák stočil helikoptéru poněkud doprava. Silueta na kapotě netrpělivě rozkazovala rukou prodlouženou hlavní: Dívej se! Poslechl a vytřeštil oči.
Střed vozovky mostu se zvedal a pak se vzepjal vzhůru a betonové kry padaly do hlubiny. V řevu rotoru to bylo tiché divadlo, stínová hra. Dříve než domyslil, otevřela se dvířka a kdosi lhostejný k temnotě pod koly vozu vnikl dovnitř. Zkušeným pohybem mu obepjal popruh v podpaží a nutil ho vystoupit nad propast. Nadarmo se bránil, visel nad prázdnem, které rychle pohltilo padající vůz…“
Nebyla to jedna stránka, ale dvě a půl, snad abych poslal všechny a duplikáty –
Jak jsem je třídil, rozžehlo se mi kdesi mezi gangliemi blikající výstražné světlo, neklid myšlenky nehotové a překonávající ještě odpor odstředivé síly, Barnard, Barnard, signalizovalo v nečitelných zkratkách, Barnard neviděný, stírající barvu vlastního hlasu, můžete ji pilotovat, poletím s vámi, vůz unášený helikoptérou, Barnard sestupuje na kapotu, Barnard, kdo jiný než onduplikáty si vezmu s sebou, doma se k nim v klidu vrátím.
Jiskření beze stopy vyhaslo, jako prve rušilo vědomý sled rozhodování, že napíšu do redakce nejvýše tři průvodní věty, s přátelským pozdravem, vložím do obálky se třemi stránkami, ještě Tomášovu zpáteční adresu, Zeyerova 7, doporučené. A papírovou pětikorunu pro paní Vaněčkovou.
Navyklý smysl pro pořádek mi nedovolil, abych odtud jen tak odešel. Zařazoval jsem složky do zásuvek, a sotva podle Tomášova klíče; nepamatoval jsem si, kam která patří. Když jsem chtěl uložit volné listy, mezi nimiž jsem našel ztracenou stránku, několik jich přečnívalo. Co by si Tomáš pomyslil, kdože se mu přehraboval v jeho věcech. Opatrně jsem je pokládal, třeba už ve spěchu, jeden na druhý, snad až zbytečně pedanticky. Už jsem doufal, že budu u konce, když jsem na jednom zahlédl nadpis; vlastně dva nadpisy, první z nich Tomáš červeně přeškrtal. Nevím, kolik jich bylo, mohl jsem si jich nevšimnout; nebudily podezření, ale zlomek jediné věty, jak jsem ji nechte přečetl –

„… událost, která se přihodila mně nejosobněji a v několika protínajících se rovinách…“
Zatmělo se mi před očima. Nevyslovil jsem tu myšlenku ani šeptem; taková náhoda, už podruhé a mně? Těžkopádnému člověku, který se za vším musil únavně plahočit? Ale pokušení bylo příliš silné. Událost v protínajících se rovinách. Snad ne deník? Kus autobiografie? Nebo nakonec šifra k oné noci?
Utíkal jsem po osvětlené ulici, doslovně utíkal. To přece není možné, že zrovna já, nejdříve verše, objev času a vzývání smrti. Utíkal jsem, abych už začal číst, abych prozkoumal nápověď, nejspíše mylnou.
Po několika minutách už to nebyla četba, neměla nic společného se čtenářskou zvídavostí nebo s krásou. Nebyla to literatura, spíše experiment; nepokoušel jsem se to zařadit, protože s každou větou vystupovala plastičtěji Tomášova přítomnost. Silněji jsem si uvědomoval, kde je a co mu hrozí, kolika přízraky je obklíčen a jak bláhově jim vzdoruje nebo se jim vzdává, když zatajuje tuto výpověď. Je to ona? Vydává mi ji nejméně pravděpodobná náhoda – založené stránky? Se souhlasem autorovým, nebo proti jeho vůli? Jak by asi rozhodoval, kdyby byl mohl tušit, že se mi podaří vynést na světlo, co on s takovou přísností skrýval?
Dnes už na tom nezáleží, ani Tomášovi nebude záležet na mé indiskreci, až se vrátí. Až navždycky opustí smutnou garsoniéru, až opustí mě. Někdy se bojím, že to bude Tomáš tak naprosto zdravý, činný a zaměstnaný, že mu vypadne z mysli epizoda našeho přátelského vztahu. Nebudu mu to vyčítat, vrátím se prostě do oné osamělosti, na kterou jsem si zvykl před tím, než přišel. Třeba se mě zeptá, nechceli si ponechat jeho Tři hlavy, jemu že už nic nesdělují. Tu je tedy jeho
IO BEZ NÁZVU.
Není to příběh ani literatura, a přece pokus o vylíčení události, která se přihodila mně nejosobněji. Dala se v několika protínajících se rovinách, proto jsem zůstal v nejistotě o skutečném obsahu zážitku. Proto ji nemohu zkoumat, ze strachu, aby se mi nerozplynula mezi prsty, ačli se právě to nestane. Ani přibližně nevím, kdy začal pohyb tímto směrem. Tuším jen, že ve mně. Nikdy jsem nedbal na Freuda ani na Dunnovu teorii. Sny jsem přijímal s vděčností jako přirozený regenerační proces, který mi zajímavě prodlužoval bdělý úsek denního cyklu. Co se mi přihází v poslední době, odlišuje se nápadně od dřívější zkušenosti.
Musím se důvodně domnívat, že si se mnou sny pohrávají i v bdělém stavu. Zanechávají po sobě stopy, jako by to ani sny nebyly. Jistě to souvisí s nutkavým přemýšlením o čase. Proměnil se mi v hodnotu až děsivě významnou od chvíle, kdy jsem pochopil, že PŘÍTOMNOST je jen chabý lidský pokus zadržet, co míjí; slovo bez významu a skutečnost, která nemá rozměr, kmitající a vibrující mezi UZ BYLO a JEŠTĚ NENÍ. Lidská mysl se mi jeví jako miniaturní urychlovač obrovské kapacity: řítí se jím neutrony potenciálního času, aby se shlukovaly v hmoty kovové, kamenné nebo blátivé konzistence. Osobnost, osoba, nikdo.
Svěřit se s labilním stavem, kdy prostě nevím a nejsem s to poznat, kterou z obou forem existence prožívám? Představa Vojtova nebo Vladimírova shovívavě povýšeného úsměvu, typického pro vědoucí materialisty, vždycky mě nakonec odradí. A tak zbývá jen jeden způsob, jak překonat matoucí bipolaritu: zapsat, vnutit té zkušenosti formu slov, abych se přiměl negovat její emotivní náboj. A hned, bez váhání. Jen tak se vyhnu nebezpečí, že bych ji zatížil druhotným komentářem, že by to už nebyla ona, ale odvozený pohled, nejen sama zkušenost, ale i kalkuly, které by ji činily přijatelnější.
Kde ten antipříběh začíná, nevím. Musím zvolit výchozí bod z několika možných. Lidské příběhy sahají až do prenatálního období, jejich kořeny sají osudové ingredience z mnoha generací prarodičů, ale to je téma pro biologa. Protože nepíši literaturu, ani odborné pojednání, smím si dovolit určitou míru neodpovědnosti. Teď, v tomto okamžiku nebo kdykoli později jí mohu být postižen jenom já. Obrátí se proti mně. Nikomu jinému jí neublížím.
Jako už tolikrát, okolnosti se spikly proti mně, donutily mě, abych dělal opak toho, co jsem měl. Zdánlivě nepatrné nebo bezvýznamné nahodilosti se zauzlily a já jsem z vlastní vůle a jako zkusmo strčil hlavu do smyčky. Netvrdím, že mezi ně patří také nevinná angína, kterou tak přísně hlídal přítel Vojtěch. Hned mi sice řekl, že by mě nejraději viděl ve špitále, ale to jsem rozhodně odmítl. Nezbavím se přece životně nezbytného soukromí a pomyslné svobody, kterou jsem si mohl představit aspoň do čtyř odpoledne, než mi stoupla teplota. Vždycky jsem považoval samotu za nezadatelné právo, i když se mi nejednou zvrhlo v prokletí. Ovšem že jsme se s Vojtou pohádali, věděl jsem, že pravda je na jeho straně a že ustoupí jen před mým povykem. Nakonec mi přikázal klid na lůžku, pokud možná nečíst, nenamáhat se, a odešel skoro uraženě (za paní V., aby jí dal důvěrné instrukce). Je o několik let starší a tak ve všem naveskrz jiný, že se divím, jak se my dva vůbec sneseme. A proč jsem po mnoha letech utekl právě k němu. Lopotně si to chtěl vysvětlit, obviňoval mě z incestu a nepoznal nic. Ani to, co jsem jen vzdáleně tušil.
Po několika dnech mi bylo subjektivně lépe; chtěl jsem vstát a dát se do vážné práce, ne už jen něco

smolit v posteli, zvykl jsem si na stroj, na přehledné stránky, kde se dobře opravuje. Symbol ubývajícího měsíce a nenávratnost času neměly nic společného s vulgární nemocí, byly mnohem starší, ale s Vojtou jsem se nedohovořil. Nechtěl povolit.
– Nehraj si s tím, Tomáši, nedoléčená angína je prevít.
Nechtěl jsem ho popuzovat a bylo mi proti mysli, abych mu lhal. Volil jsem horší způsob, Míšovu návštěvu jsem mu prostě zapřel. Vždyť jsem ho neviděl několik měsíců. Žárlil jsem potají na jeho radost, když dostal stipendium do Cambridge. Na mně jeho dlouhá nepřítomnost vykonala zlé dílo. Nemohl jsem si dovolit, aby mi hloupá nemoc ukradla několik hodin jeho společnosti. Ani Vojta by třeba nepochopil, co to znamená, když se člověk přimkne k lidské bytosti, když je v tom jařmu každou bdělou hodinu a musí si dávat pozor, aby nic z té závislosti neprozradil.
Jindy za mnou Michal jezdíval jednou měsíčně a já jsem se k tomu dni po celých třicet dní upínal. Jeho existence, říkal jsem si, je jedna z mála skutečností, které dávají smysl mému vlastnímu životu. Zejména proto, když jsem zjišťoval, že jsem ho ničím ze sebe nezatížil. Je to nepochybně Kristinin syn, nejen barvou očí a odstínem vlasů. Má zdravé sebevědomí, jeho nadšení je nezištné, nadání pro zvolenou práci podporuje umírněná ctižádost. Nikam se nedere. Nehledá pohodlné cesty, neudělá nic, zač bych se já musil stydět. To všecko (Kristinino) z něho vyzařuje a já to vidím a vnímám jako prudkou radost, kterou neprojevím ani slovem.
Je pravda, byl bych mu mohl zavolat, když se ohlásil, aby přijel rovnou ke mně do bytu, ale to jsem právě odmítal a limine. Když už jsem si vynutil, abychom se načas rozešli, nechtěl jsem kapitulovat doznáním dočasné bezmocnosti. Kristina i Michal musili být vzdalováni od tohoto soukromí. Já jsem strana, která se provinila, sudbou nebo nějakou astrální predestinací. A zarputilostí, s níž hodlala trvat na tomto pomyslu.
Něco málo jsem snědl a na dvě hodiny jsem usnul, což mě osvěžilo. Pečlivě jsem se oblékl a před třetí jsem seděl v kavárně hotelu Alfa, kde jsme se pravidelně scházeli. Míša přijel přesně, viděl jsem z okna na parkoviště, ta vteřina mě zbavila posledních výčitek svědomí, na Vojtovo napomínání jsem zapomněl. Až potom najednou Míša sám. Začal s elánem o Cambridgi, přivezl mi dokonalé fotografie pozdně gotické klenby kaple v King's College, a najednou se na mne podíval, jako by mě přistihl při nepozornosti.
– Tati, tobě není dobře?
– Mně? Proč? Měl jsem trochu chřipku a tu jsem už odležel. To víš, Vojta, jak vyváděl, řekl jsem, ale ani slovo o tom, že mám domácí vězení.
Mísu jsem kupodivu nepřesvědčil. Měli jsme jet na hodinku do lesa, věřil na čerstvý vzduch a vnucoval mi procházku, kdykoli mě navštívil. Toho dne mi jen řekl, že se mu nelíbím, a jeli jsme ke mně. Poprvé. Proti mé vůli. Neříkám domů; je to garsoniéra s příslušenstvím a přísnou paní V., která s Vojtou uzavřela spřísezenství proti mně. Tyranizuje mě a vzala si mě tak říkajíc pod patronát. Uklízí, utírá prach a nakupuje mi v samoobsluze. zbytečnosti. Naštěstí je taktní a takřka neviditelná. Jakmile vytáhnu paty z domu, vnikne dovnitř se svou vášní pro údržbu. Nejstrašnější je její nezištnost, tady musil zasáhnout Vojta.
Tam jsme tedy přijeli a Míša mi nařídil, abych si lehl. Poslechl jsem ho; bál jsem se, abychom se nerozešli ve zlém. Člověk konečně nelpí na holé existenci nebo na abstraktním životě, ale na několika konkrétních lidech. A Míša je pro mne na prvním místě. Přetrhnout to spojení by se rovnalo sebevraždě. Nikdy jsem to nevěděl s tak brutální jistotou jako toho1 odpoledne. Šel koupit něco k večeři, a když se vrátil, začal kuchařit, neustále hovořil, aby se zdálo, že jsme nic jiného nezamýšleli, než strávil zbytek dne právě tímto způsobem. Vypravoval mi o dojmech z Anglie, o práci u sira Stafforda a snažil se jze všech sil, abych nepozoroval, že mě obviňuje z nerozvážnosti. Také na novou knížku se mě vyptával a já jsem mu o ní něco napověděl, ale pak už se rozhovor vlekl jako starý astmatik za sychravého listopadového večera. Míšův elán byl pryč a ve mně se ozývalo zklamání nad radostí neodvratně zmarněnou. Tolik jsem se na něho těšil. Oba nás už předstírání unavovalo.
A pak se jeho pohled změnil, jak se rozhlédl po mé pracovně. Kvalita jeho pohledu se změnila. Zdánlivě pozoroval pokoj, ale jeho prostřednictvím vnímal mne. Už jsem se mu „nejevil", prohlížel si mě do hloubky, nic mu nemohlo uniknout, všechna moje technika zneviditelnění se rozsypala. Poznal jsem, že se soustředil právě na toho člověka, o kterém jsem ani já sám nechtěl vědět. Dávno už – ani nehodlám domýšlet, jak dávno –podnikal jsem všechno, abych se sám sobě jevil přijatelným způsobem, abych se mohl pozorovat jako nepříliš nápadný objekt. Přiznával jsem si přesně vymezenou míru osobní důležitosti a vědomí sebe a nikdy jsem nechtěl proniknout za zrcadlový obraz, který jsem si nastavoval. Z vlastního složitého spektra jsem si volil určitý úsek, ten bez temných čar. V té chvíli se mi zdálo, že Míša pozoruje právě tu jeho část, kterou jsem odmítal vzít na vědomí. Ani toho člověka, který se pohyboval v nerozlišeném kolektivním prostoru, ani toho, který se skrýval za vlastní individualitou; ale tu polovinu

spektra, která byla složena z barev úzkosti, nejistoty a z pocitu, že nic už není spolehlivé, pevné, jasně dané; ani schopnost předstírání.
Svítily všechny žárovky, co jich kde bylo, protože šero odjakživa nesnáším, a tak mu nic nemohlo uniknout. Dvě úzká okna, neurovnaná příhrada knih, obrazy, které se mu nemohly líbit, protože jen mně něco sdělovaly a jen se mnou navazovaly kontakt. Chvíli utkvěl pohledem na papírech nastlaných po stole, na otevřeném psacím stroji s cigaretovým popelem pod klávesami. Zaprášené rádio. Pod levým oknem fíkus, který mi sem vpašovala paní V. Nikde žádná fotografie nebo zbytečná drobnost, všechno neosobní jako kancelář firmy před bankrotem.
– Smím ti něco říci bez povinné synovské úcty? Zarazil jsem se, zaznělo to přísně, sotva jako prosba.
– Ze se najednou dovoluješ?
– Neměl by ses vrátit? začal nejistě, protože nebyl tak hrubý, aby si dovedl odmyslit náš vzájemný vztah.
– Zatím o tom neuvažuji, vyhovuje mi to právě tak.
– To si namlouváš. Nezdá se, že by se něco vyřešilo, když ses odstěhoval zrovna sem, do toho hnízda, ani pro tebe ne. Jenže nejsi jen ty. Nikdy jsi nebyl. Po celou tu dobu se nutíš, abys na to zapomněl, a nikdy se ti to nepodařilo.
– Nepochopil jsi, že mně se nikdy nic nemůže podařit, hlavně ne z toho, na čem mi záleželo. Snažím se jen zabránit, aby věci nebyly ještě horší, řekl jsem klidně, ale sám jsem slyšel, jak mdlá je to sebeobrana, když jsem zamlčel všechno, co by do ní patřilo. On toho využil.
– A uspěl jsi v tom? Víš docela jistě, že nejsou horší? Tohle přece •– (mávl kolem rukou) – není ani svoboda ani samota. Jen samo vazba. A třeba pro hloupé nedorozumění, pro omyl, který nechceš uznat. Proto se z něho nemůžeš vyplatit ani –
– Jak to myslíš? nezdržel jsem se, zašel příliš daleko, když mi předhazuje snadné vydělávání peněz. Nemohl ovšem tušit, jak bolestivého místa se dotkl.
– S vděčností to nemá nic společného, staráš se o nás dobře. Ale co je tobě platné, když sám sebe podplácíš?
– To je všechno, cos mi přijel povědět?
– Ne, napadlo mi až teď; nebo snad už v hotelu. Kdyby ses podíval do zrcadla, viděl bys, že tenhle stav – Tak se mnou ještě nikdy nemluvil a já bych se byl nenadal, že je toho vůbec schopen. Nedal jsem najevo lítost, že se postavil proti mně. Z nevědomosti. Právě ona ho k tomu podnítila. Proto jsem se ovládal. Neměl ani důvod, aby mě podezíral z nějaké běžné vulgárnosti. Kristina i já jsme naprosto nesoučasní v tom ohledu.
– Jsi ve výhodě a já ti ji ponechám, řekl jsem, prostě nerozumíš, je tu něco nad tvou představivost. Nevíš, že s Kristiným souhlasem –
– To není pravda! vyjel si na mne, ty sis to vynutil.
– Ovšemže to není pravda, na které bychom se my dva mohli shodnout. Musím se dívat jen na to, co je pravda pro mne. Zdá se ti, že nemám právo jednat sobecky. Souhlasím. Nechávám za sebou neštěstí. Vypadá to tak. Ale nesmíš si myslit, že to bylo lehké odejít a zahrabat se tady.
– Kdybys pro to měl alespoň nějaký důvod!
– Jednou ho třeba budeš moci ohmatat. Jistě to nevím, ale už pro tu možnost – nemohu ustoupit. Ani tobě ne. A nechci. Slyšíš, jak se obě ta slova prostupují? Asi ne, ale já ani nerozeznávám, které z nich více platí. Představ si, že sázíš na červenou sedmu. Nevychází. Prohráváš. Ale je to důvod, abys přestal sázet? Může ti kdokoli zaručit, že nevyjde, zrovna když nevsadíš? Je to napínavější než ruleta. Ale řekni mi upřímně, co člověk zmůže proti hlasu, který mu opakuje, že jeho jediná šance je právě v té červené sedmě? Nakonec si řekne jako na omluvu, že se zbláznil, a vsadí poslední korunu, jen aby měl od toho křiku pokoj. A pak ho má. Už nemůže nic vsadit. Rozumíš tomu příměru?
– Ne docela. Pochopil jsem jen, že chceš o něčem mlčet.
– Totiž, pořád jsem ještě tu poslední korunu neprohrál.
– A přisadíš si?
– Co mi zbývá v mých létech?
– Prosím tě, máš jich před sebou desítky.
– Já? Víš to jistě?
– Tohle nikdo neví jistě, ale musíš přece jednat, jako bys to jistě věděl. Ty aspoň ano. Pro tebe neexistuje výmluva.
Přestali jsme se přít a oba jsme byli utaháni. Míša ani nepospíchal s rozloučením, ale tím se nedalo nic zachránit; večer už byl stejně odpočítán, ani vlastně nevím, kdo z nás ho knokautoval. Na mně bylo vidět, že je mi bídně, a on si vyčítal, že to zavinil. Jenže mně bylo bídně z jiného důvodu, že mi totiž připomenul,

co jsem nadarmo zatlačoval do pozadí a co mi užíralo víc než polovinu energie: vědomí, že jsem se vším všudy zbytečný omyl. Jsou lidé, kterým se nic takového nezdá a kteří si vsugerují opak, i když je to o nich pravda. Já to ale o sobě vím, ať už je to pravda nebo ne. Záleží jedině na tom, co o tom soudím já sám uvnitř toho uzlíčku, jemuž se říká jádro osobnosti. Směr mého jednání vedl vždycky do nezdaru, falešnou cestou, nikam. Jen já mohu odhadnout, kolik námahy musím vyplýtvat, abych se vůbec dokázal nenápadně pohybovat mezi živými lidmi. To jest tak, aby nepoznali, kdo jsem. Taková slabost provokuje. Podle toho by se ke mně mnozí chovali. Uštvali by mě. Vždycky mi připadalo, že jsem odkázán na jejich dobrou vůli nebo na jejich nevědomost. Naštěstí mají většinou sklon k tomu, že se dají snadno zaslepit něčím tak povrchním, jako je zdánlivý nebo problematický úspěch. Slouží mi jako plášť, propůjčuje neviditelnost zranitelnému tvoru, který se vyčerpává pátráním po nejspolehlivějším mimikry. Který si ve svém řemesle našel šedivou krycí barvu. Ochranný nátěr proti korozi.
Ve skutečnosti je to jen píle a hrstka kombinační schopnosti, jistě ne talent. Kdepak talent, té pýchy jsem se už dávno zbavil. Jsou autoři, kteří napíší desítky nebo stovky takových krimi. Anonymně, ve mzdě, za pakatel. Tak hluboko jsem se nedostal, jsem k sobě přísnější, ale talent? Ne. Často jsem si vyložil karty na stůl a rozebíral: solidní řemeslo, realistický detail, smysl pro citové klima figur. A všechno dohromady trik nebo systém triků, jak upoutat čtenáře, zneužít jeho domnělé schopnosti logického uvažování, překonat jeho zábrany, vnutit mu zájem o pomezí zločinu, zmocnit se jeho pozornosti a soustředit ji tam, kde se nic neděje, nic z toho, co by bylo hodno soustředění.
Crime novel. Krimi. Detektivka: útvar skladebně podobný psychoterapeutickým drogám. Únik do bezčasoví před okolnostmi vtíravě skutečnými a současnými. Dobrá detektivka je s to zasáhnout dočasně centrum vědomí. Zúží je na nezraňující fikci, jakmile je jednotlivý člověk ohrožen pocitem osamělosti v prázdnotě, jakmile se octne mimo dosah mechanických reproduktorů kolektivního optimismu. Něco jako protahovaný spánek, který by vyřadil uzly registrující smutek a úzkost.
Ačkoli, právě mi napadá, není-li v detektivní novele přece něco hlouběji kladného? Nepřejala snad útěšnou funkci dětských pohádek pro zdětinštělé dospělé lidi? Hloupý Honza s neporušeným srdcem vyhrává proti vší pravděpodobnosti – a skutečná míra pravděpodobnosti je nepatrná, také zločin má vědeckou koncepci, a vědecké metody detekce vyřeší sotva třetinu zločinů – Místo Honzy starý dobrý Holmes nebo domýšlivý Poirot, mladičká princezna je stará spravedlnost, kterou je třeba probudit ze zaklení. Nakonec klapnou pouta a ona procitne. Ona je prima movens v pohádce jako v detektivním příběhu. Loupežné vraždy, morální vraždy, politické vraždy, hromadné vraždy – to je skutečnost, která šokuje na stránkách novin. Na dvou stech stran krimi má nakonec vrch inspektor X nebo amatér detekce Y. Za dvě hodiny prožije čtenář iluzivní katarzi.
O této formě narkomanie se píše většinou v eufemismech. Složité teorie shovívavě odstraňují přirozený ostych k devalvaci intelektu u lidí, kteří se uchylují k tomuto způsobu úniku potají a z nezbytnosti. A jen proto, že dokonale znám symptomy a že neustále musím unikat, měl jsem předpoklady, abych v tomto oboru dosáhl zaslouženého uznání. Nesdílím ten lichotivý soud, který mě ponižuje, ačkoli je to jen startovní číslo, které mi přišili recenzenti. Nekonstatuji to bez ironie a uznávám výhody takového zařazení: zajišťuje mi přepych soukromí v době, kdy si je může opatřit málokdo. Peníze, jak mi jsou lhostejné. Až na to ovšem, že právě jimi mohu otupovat svědomí. To Míša postihl přesně. Zahrnul jsem je penězi. Jediné, co jsem jim kdy mohl nabídnout. Víc nemám a není pravděpodobné, že budu mít.
A právě tady je citlivá vrstva vnímající bolest. Moji bolest, která mě štve a podněcuje, abych se ještě nevzdával a sázel na červenou sedmičku až do konce. Jak by tomu Michal rozuměl?
Není to patička fobie, vnucujeli se mi smrt. Konec. Vím, že se k němu přibližuji rychlostí, kterou nemohu odhadnout. Podle některých příznaků mohu soudit, že se stupňuje. Vojtovi, a jistě Vladimírovi by to bylo k smíchu.
– Blázníš, člověče, řekli by mi s jemným pokáráním, jsi na svůj věk v pořádku.
Tady by mi byli k smíchu oni, k tichému, neprotestujícímu smíchu. Ta vaše objektivita sestavená z čísel a vzorců!
– Podívej se, hučeli by do mne, tohle jsi ty. Žaludek, plíce, srdce, mozek. Krevní obraz, rentgen, kardiogram, bazální metabolismus, encefalogram. Za dvacet let už to nebudeš mít tak příznivé. Za dvacet let budeš opotřebovanější. Já ti vlastně, kamaráde, závidím.
Jako bych je slyšel. Ale co naplat, nerozhoduje, co vám suflují aparáty. Já vím. Já to prostě vím, i když nedovedu prokázat, odkud je ta jistota.
Někdo dvakrát zazvonil, poznal jsem, že Vojta. V té chvíli jsem mu byl vděčný, že nezapomněl, ačkoli jsem se ho bál. Míša šel otevřít a včas se na mne ohlédl. To mě zachránilo před panikou. Zahrozil jsem na něho: •– Ani slovo, že jsem byl venku.

Pohodlněji jsem si lehl, jako bych byl od rána nevstal. Vojta si mě prohlížel protivně podezíravým pohledem, ale snad že tu byl Míša, choval se celkem normálně. Brzy z toho byl zajímavý rozhovor ve třech a já jsem bez větších zábran zapřel litografovanou pozvánku k pietní vzpomínce na hřbitov sv. Judy. Příští odpoledne se tam mělo sejít několik přátel předčasně zesnulého hudebního skladatele J. D. Jen hrstka lidí; při naší přemíře zaměstnanosti není odpoledne všedního dne nejpříhodnější doba. Protože jsem neměl nárok na takovou výmluvu a protože mě k zemřelému poutal vztah vděčnosti, umínil jsem si, že půjdu. K čertu s angínou, když se cítím dobře. Také slunce mě zlákalo měkkým světlem pozdně zářijového dne.
V živé paměti jsem měl chvíli, kdy jsem se před třemi léty dověděl, že náhle skonal. (Nedlouho předtím jsem se toulal po lese a nevšiml si, že se nebe zatáhlo. Teprve když jsem byl téměř na pokraji, několik minut od silnice, viděl jsem blesky na temně modrém pozadí mraků. Náhle sjel jeden do borovice, spirálovitě se vinul po kmeni, rval z něho třísky a daleko je rozmetal.)
Zpráva o smrti J. D. na mne působila podobně jako podívaná na skonám osmdesátiletého stromu. A hned po prvním otřesu mi pronikla do vědomí závist. Oběma jsem jim záviděl. Je to pocit nesnadno sdělitelný, ale nic mi nebrání, abych se k němu nepřiznal na stránkách tohoto protokolu. Nepíšu deník. Dávno jsem už spálil několik starých sešitů, které byly památkou na neúnosné konflikty a konfrontace mladých let. A v poslední době mám někdy zuřivou potřebu ničit stopy, které vedou zpátky. Kdyby to bylo možné, podrobil bych se jakékoli –tomii, kdyby byla naděje, že mi odvážný neurochirurg celou minulost z lebky vygumuje. Zatím dovedou vygumovat jen iniciativu a zájem, proměnit lidskou bytost na instrumentum vocale. Je třeba platit trýzní za schopnost myšlení, kymácet se jako nedokonale opracovaný kmen na vlnách minulosti.
Nepíšu tedy deník, ale tuto podrobnost nesmím vynechat, patří do většího časového celku. Tehdejší pocit bratrské sounáležitosti ve mně vyvolala jeho Čtvrtá symfonie. Jsem většinou jen tápající posluchač, ale několik skladeb mě rozechvívá, musím se vytrhnout z jejich dosahu. Zhroutil bych se. Něco jako únava materiálu v aeronautice při překročení mezné rychlosti. Když jsem slyšel Čtvrtou symfonii poprvé, napadlo mi, že v jejím závěru je jeho předčasná smrt předznamenána. Znal jsem se s ním povrchně, ta zkušenost nás sblížila. Proto mi nebyl cizí a musil jsem jít na hřbitov.
Sešlo se nás asi patnáct, starší lidé, důchodci čistotně upravení, pro které návštěva hřbitova není jen společenská povinnost. Dnes ty, zítra já. Je příjemné vědět, že za tvou rakví nepůjde jen pes, ale několik dobrých lidí. Mozartovi pes nemusil vadit, kolem jeho rakve se vznášelo dílo jako oblak prostřený do věčna budoucnosti.
Z dálky jsem se opatrně díval: Vojta mezi účastníky nebyl. Připojil jsem se k nim u kostelíka a společně jsme šli ke hrobu. Pietní pocta tvůrčímu člověku, neoficiální a důstojná. Vnímavý a jemný muzikolog Emil B. pronesl několik úvodních slov, která nesla pečeť citlivého vztahu k muži a dílu. Hovořil převážně o Čtvrté symfonii, vykládal ji jako předtuchu obcházející smrti, zasvěceně prokazoval obecnou platnost dojmu, který jsem si před léty odnášel z premiéry. Tak jsem byl zaujat, že jsem zapomínal, jak mi je nedobře. Pěkný den mi neprospíval. Vyvstával na mně pot a zmáhala mě slabost. Byl jsem rád, když mi kdosi nabídl, že mě odveze domů, sám bych byl sotva došel.
Hned jsem si lehl a přál jsem si, aby Vojta neměl čas na večerní návštěvu. Doufal jsem, že jen zavolá, položí mi několik sugestivních otázek a já že mu snadno odpovím. Přišel však sám.
– Ty se mi dnes nelíbíš, člověče, ukaž se pořádně. Už ses měřil? Zapsal jsi mi teploty?
Opatrně jsem pronášel námitky a žertoval jsem o jeho lékařské bdělosti. A když jsem myslil, že jsem ho udolal, řekl:
– Poslyš, proč jsi nezůstal odpoledne v posteli? Proč ses štval na hřbitov, když jsi věděl, že bych ti to nedovolil? Nemůžeš se chovat trochu odpovědně? Věk na to přece máš! řekl mírně a o to to bylo horší. Ani nečekal, že se budu bránit.
– Ty si budeš tak dlouho zahrávat, až se ti něco rozjede. Proč neposlechneš, proč mi to děláš naschvál? Proklepal mě, poslouchal fonendoskopem, změřil teplotu a dal mi zapít něco odporného. Jeho hněv se pomalu rozplynul a rozešli jsme se jako přátelé. Prese všechno nedokázal, aby se na mne hněval dlouho. Několik nocí jsem špatně spal. Zkusil jsem číst Dürrenmatta, ale vždycky jsem ho odložil, zdál se mi příliš krutý. Jednou jsem vstal a bezmyšlenkovitě zapjal přijímač. Snad by se všechno vyvíjelo jinak, kdybych se byl podíval na program, dočetl bych se, že rozhlas v nočním koncertu uctí památku skladatele J. D. Sotva jsem však pootočil knoflíkem, vyřítilo se proti mně závěrečné téma Čtvrté symfonie, rozlehlo se pokojem, musil jsem je ztlumit, téma, které mi kdysi bylo klíčem k celé skladbě. Té noci se mi zdálo zvláště výmluvné, jako by zvukový snímek koncertu byl určen mně a ve chvíli, kdy jsem byl plně připraven vnímat vábení obcházející smrti. Nebudilo ve mně pocit tísně, naopak, naslouchal jsem mu jako odpovědi někoho

blízkého. Předešel mě, ale slyšel můj hlas a odpovídal mi akordy, které jsem si překládal do slov z náhrobku na bernském hřbitově:
„Nyní nejsem vůbec pochopitelný. Neboť bydlím právě tak dobře u mrtvých jako u nenarozených. O něco blíže srdci tvoření, než bývá obvyklé. A ještě dlouho ne dost blízko."
Rozuměl jsem těm dvěma a toužil jsem za nimi. Klidně jsem uvažoval, bez pocitu rozdvojení, ne na lomu několika rovin, ale já sám, celý, uctivě stojící u přijímače. Soudil jsem se přísně a domýšlel jsem se za mez, kterou jsem jindy nepřekračoval.
– Co ty? řekl jsem si, jak hodláš užívat zbývajícího času? Až do konce budeš pronásledovat vraha? Dáš mu cynicky mat poslední větou poslední kapitoly, kterou jsi znal dříve, než jsi vůbec začal knihu psát? Sotva proto, aby bylo učiněno spravedlnosti zadost. Nejde o ni ani tobě, ani tvým čtenářům. Nabízíš jim zapomenutí a oni ti tu službu dobře zaplatí, aby ses mohl zase několik měsíců povalovat v blátě vlastního zoufalství. Proto, že ses dal jednou umlčet a nikdy jsi už nesebral odvahu –
– Nebo v sobě shledáš střepy poctivosti? Odhodláš se proměnit v dílo hromadu bezcenného papíru, kterou před sebou zamykáš? Jak naložíš s poselstvím, které v tobě zrálo proti tvé vůli? Co s vidinou „boží provincie", když každého dne znovu dezertuješ? Muž se vždycky zase dovede slepit, dát dohromady a začít znovu. Tvoje je odpovědnost a tvoje bude až do konce. Dávno už ti odpustili, že ses rozběhl hlavou proti zdi, a tys přijal rozhřešení za tu nerozvážnost. Doplazil ses k proslulosti, kterou zruší čas. Ale ty přece víš, že nosíš na čele znamení zrady?
Pamatuji se. Je to také poslední, co jsem si zapamatoval – před t í m. Já si to pamatuji, ne ta podvojná bytost Z jednoho snu, který se mi vracel několikrát do roka jako přesná repríza: řítím se dolů, táhnu za sebou lana neotevřeného padáku, prožívám závrať a živočišnou hrázu těla, proti němuž se zvedá země rychlostí sto devadesáti kilometrů. Jeho obzor se zmenšuje, ještě tři vteřiny, dvě – Potom jsem stál nad vlastní mrtvolou nasáklý zkušeností, která v ní už jistě dozněla. Srdce mi hlasitě bušilo, když jsem se probudil, slyšel jsem je.
Nic podobného toho večera, ten stav bych byl poznal, mám s ním zkušenost. Naopak, vědomě jsem se rozhodoval, že odemknu dolní část knihovny a vytáhnu na světlo ten převázaný balvan, který mi byl pokušením, bodající ostruhou, výčitkou i nadějí. Nikdy jsem tak nepochybně nestál na rozcestí pythagorejské písmeny, jako toho večera. Když se mi do sluchu vetřel lidský hlas, vytrhl jsem kabel ze zásuvky a umlčel ho. Odtud už nevím nic. Snad jsem ze zvyku zhasil světlo. Ulehl a usnul.
A teď se bojím, abych nepřipletl něco druhotného do svědecké výpovědi. Nalévaje sen do amfory, vnutím mu tvar, ohraničenost, a zruším jeho podstatu, to, co je v něm bez rozměru. Ale už jsem řekl, proč se o to musím pokusit, proč musím stopovat sebe samého. Jako Oidipus král. Ne proto, abych se v závěru oslepil, ale abych prohlédl. Někde v bibli je věta, že najde svou duši ten, který je ochoten ji ztratit.
Jak ale graficky vyznačit a odlišovat, co teď hodlám vylíčit? Musím si pomáhat závorkami, když mám na stroji jen jedny typy a nejsem Paul Klee!
I když jsem měl náramkové hodinky na stolku, nepodíval jsem se na ně: ta podrobnost je mi od samého začátku nápadná. Odtud už by všechno bylo zdánlivě jasné, kdybych mohl vyloučit domněnku, že jsem se na hodinky nepodíval úmyslně. Je to asi mylná domněnka, protože jsem se probudil do afektu. Lomcoval mnou vztek.
– Idiote! Jak jsi vůbec dokázal vymyslit si něco tak pitomého! zuřil jsem potichu, jak jsem se tomu naučil. Všechna gesta, grimasy a skřeky hněvu jsou směšné. Někomu by se to mohlo jevit jako ukázněnost. Pustý nesmysl ve spojení se mnou, nic takového bych si nenalhával.
V mém pokoji se musí topit od začátku září do konce června, bez kamen se tam nedá bydlit, okna jsou na sever. Byl jsem pyšný na výhled do jasných nocí. Vždy znovu mě uchvacovala přehlídka cirkumpolárních souhvězdí, oba Vozy, Cassiopeia, Perseus, Drak, Vozka s Capellou. Přistihl jsem se, že se ve spánku rozhlížím po krajině kolem světového pólu. Snad to zavinil Flammarion, to mi bylo deset. Později Newcomb, Jeans. A snad i starý pan profesor Kant, hvězdné nebe nade mnou. Probouzel jsem se zimou, ale když už jsem byl vzhůru, nemohl jsem se od okna hned odtrhnout. V lednu po půlnoci jsem rozeznával každé zrnéčko prachu v Mléčné dráze, a jak jsem se očima zavrtal do té hloubky, dostával jsem až závrať. Tma kleneb závratná… kde v dálkách šumí vesla odplutých staletí… Ten Motiv z Beethovena umím nazpaměť.
– Smolaři! Hlupáku! nadával jsem si doopravdy a spěšně jsem se oblékal, měl jsem věci pečlivě složeny na starém křesílku vedle postele, jak mě to naučili otcové jezuiti v internátu.
Okno bylo otevřeno, ze zvyku jsem si našel Polárku a chvíli jsem hledal Velký vůz, nemohl jsem se orientovat v jasně měsíčné noci, ale neustal jsem, cítil jsem se silný a rozjařený mimo svůj normál, že se mi nechtělo vymanit se naráz ze stavu opilosti. Na ulici se ostře rýsoval stín zbytečné atiky před domovní

střechou. Musil jsem si jít do předsíně pro silné polobotky a sluncem vyrudlé manšestrové sako. Poklepal jsem si na kapsy, klíče, cigarety, zapalovač. A zase to nevysvětlitelné ignorování času: po hodinkách jsem se nesháněl. Seběhl jsem dolů, domovní dveře někdo zapomněl zamknout –
– nač ty ještě nepřijdeš, takové šílenství, jako by ses s někým vsadil, že promrháš několik posledních týdnů, které ti zbyly, abys po sobě uvedl věci do pořádku, pokud je to vůbec v lidské moci zvládnout takový chaos. Tentokráte ses překonal, takový dluh, kdy ho chceš vlastně splatit? Co si počneš se starým krámem, s prohnilou rachotinou, kdo tě vůbec přemluvil, abys tu loď kupovat?
V tom vědomí jsem se totiž probudil, že jsem v majetnickém vztahu k jakési námořní lodi, nevím, jak se jmenovala, ale byl to trojstěžní škuner s 350 m2 plachet. Rozumný výklad jsem nehledal, jistota, že tu loď najdu na známém místě, vzdáleném stovky kilometrů od kteréhokoli moře, překrývala všechno ostatní. Byla tu loď. Na tom faktu jsem nemohl nic změnit. Okolnosti byly podezřelé. Šel jsem do garáže, abych si k ní zajel. A šel jsem jako somnambul vyvábený Měsícem na okenní římsu. Nikdy dříve mi tak zjevné nepřátelství neprojevoval. Měl jsem ho dokonce rád. Napsal jsem na něj esej ve volném verši. Kristině se líbil a tak ho nikdo jiný nečetl. Daroval jsem jí ho jako jediný ručně vysázený exemplář. Byl jsem jí dlužen svatební kytici. Proto. Sel jsem tedy jako somnambul, ale věděl jsem, že mnou pohybuje jiná energie než okouzlení Měsícem. Zvědavost byla silnější než pohádková krajina. Nehledal jsem vysvětlení, smiřoval jsem se, vztek vyprchával do chladného vzduchu.
– Dluh, co na něm sejde, celá moje minulost je prodlužená, nic mi z ní nepatří, udělal jsem bankrot hned někdy na začátku, rozházel jsem kapitál, z něhož jsem mohl něco vybudovat. Při miliónovém úpadku čerta záleží na několika tisících vyhozených za loď, které se už do smrti nezbavím, stejně je to vrak. Bez krys. Ty včas utekly. Vyklidily ho pro mne.
Při těch tristních úvahách jsem se přece jen vymaňoval z útlaku koupené lodi, zvolna jsem postihoval, že se mi něco nesmírně hloupého zdálo, moje sny, to je přece stará kapitola; ale nutkání, abych přece jel, bylo každým krokem naléhavější.
Když jsem si zapálil cigaretu, pokládal jsem už za důležitější, jak se dostanu s vozem z garáže, abych neprobudil lidi spící v sousedních vilkách. Nejméně jsem chtěl probudit Vojtěcha, ten by slyšel už startování, baterie bude dost prochladlá. Zbytečná starost, řekl jsem si domýšlivě, vytlačím vůz, rychle naskočím a vycouvám po svahu na silnici. Potom se opřu o dvířka, takových deset metrů, a motor zapnu až pod kopcem k nemocnici. Nikdy dříve jsem se o to nepokoušel a tolik sebevědomí mě až udivovalo; dodatečně jsem si to vykládal pravděpodobností, že silnice bude volná.
Byla volná, blýskala se v měsíčním světle a nikde se neozývaly exploze motoru. V údolí projížděl nákladní vlak a vlekl za sebou chvost jisker. Pak bylo ticho, dokud někde ve vile nezařinčel telefon, znovu a znovu v krátkých intervalech. Opatrně jsem otevíral železnou zahradní mříž a bez hluku vysunul ocelovou tyč u vrat garáže. Obě křídla jsem založil kameny připravenými pro tu příležitost. Už jsem držel klíček od spínací skříňky, když jsem zaslechl, že někdo vyšel do polokrytého přídveří. Sotva jsem se ohlédl, vystoupil ze stínu doktor Marek. Vojta.
– Nazdar, doufám, že jsem tě nevzbudil já.
– Ale ne, copak jsi neslyšel řinčet telefon? A co tu vůbec děláš? Snad nevytahuješ vůz?
To byla nepříjemná náhoda, ale nehodlal jsem ji pustit zbůhdarma z rukou. Propukla ve mně žárlivost, bál jsem se o svůj nesmyslný příběh, do kterého jsem se chystal vstoupit. Doktor ztělesňoval nebezpečí, že se mi rozplyne, že se roztříští při nešetrném dotyku, ale na druhé straně, budu-li pohotový –
– Jen tak. Vzbudil jsem se a věděl jsem, že bych neusnul. To já vždycky hned poznám.
Vojta něco nevlídně zabrumlal, nerozuměl jsem mu.
– A když jsem viděl takovou noc –
– Proto jedeš ven? Jen tak? Ty máš ale juvenilní nápady, člověče. Že neposlechneš, proč sis hned něco nevzal? Kolikrát jsem ti říkal, jaká je prognóza té tvé insomnie. Ty si budeš tak dlouho zahrávat –
To se tedy povedlo! myslil jsem si pobaveně, insomnie! A divil jsem se, proč se do mne nepustil kvůli angíně, copak neví, že stůňu? Musím být zatraceně opatrný, abych mu ji nepřipomínal.
A hned potom otřes, oslnění jako při pohledu do nístěje martinské pece: Nebo je už moje nemoc dávno minulá? ptal jsem se s pocitem dítěte, které našlo nevybuchlou pumu a začíná se v ní šťourat, nedostal jsem se někam jinam? Dívám se na měsíc z konce září tohoto roku, nebo na ten, který bude ostatním lidem svítit za X let? Předěl dvojího času se mi před očima rozplýval. Kde vlastně j s e m? Co se to se mnou děje? Nestačil jsem ani registrovat všechna podezření, která se mi rojila v hlavě, vyvolávala střídavě úzkost a zase žertovnou náladu jako po několika kalíšcích kvalitního destilátu. Bylo mi v tom odtržení dobře a kritické výhrady přehlušovala euforie.
– Tobě nestojí krásná noc se zářijovým úplňkem za trochu spaní?

– Ne, kamaráde, mně ne a tobě taky ne. Víš vůbec, kam chceš jet?
– Přesně, vychloubal jsem se, protože to byla jediná věc, kterou jsem opravdu věděl. V pocitu závrati nebo opilosti nebo nejistoty a času, do kterého patřila ta chvíle, domníval jsem se, že to vím. Proto přece jedu.
– Když mi nevěříš, tak směrem na N.
– Opravdu? To bys mě mohl vzít s sebou, zrovna mě volali od Chvojku. Pohotovost by se k nim prý jen tak nedostala, někde se zase srazily vlaky; tak si vzpomněli na mne.
– Ale Vojto, proč mi to vykládáš, vycouvám a čekám na tebe u brány. Trochu do mne strčíš a pojedeme.
– Jen bych ještě Chvojkoví zavolal, aby se sem zbytečně neštval, chce pro mne přijet. Snad ho ještě zastihnu doma.
– Nespěchám. Dobře se oblékni, je chladno a topení ve voze ještě nemám.
Pod zadní kolo vkládám nádherný trojboký jehlan. Kus žuly. Odstrčil jsem ho a vůz se dal do pohybu, sotva jsem sedl k volantu. Vycouval jsem lehkomyslně doprava a přesně vytočil do směru jízdy. Pak jsem se vrátil, pozamykal vrata i mříž a znovu jsem si zapálil. Ne z netrpělivosti ani ze špatné nálady, euforie ještě trvala, ačkoli jsem nebyl rád, že nebudu sám. Vojta je starý kamarád, pravda, nemohl bych si vybrat vnímavějšího druha na cestu do modravé noci, kde i mlčení ve dvou mobilizuje v člověku všechny kladné kategorie. Kdyby jen nebyla na počátku neblahá loď, kvůli ní bych se raději spokojil vlastní společností. Jenže Vojta je tady. Připletl se mi do legračního příběhu, který nutně nějak skončí. Já se budu snažit, abych ho slušným způsobem uzavřel. Do N. je hodně přes dvacet kilometrů, tam se milého doktora zbavím, řekl jsem si rezignovaně, když jsem viděl, že přichází.
Na hlavě měl omšelou rádiovku, v jedné ruce kufírek a v druhé zapálenou lulku. Kouřil nejhorší druh holandské Amp hory, Full aromatic, která ve mně urážela kuřáka. Kdyby si do řádného tabáku namíchal višňové listí, byl by výsledek méně odporný.
– Nevadí ti, Tomáši, když budu kouřit?
– Vůbec ne, naopak, tvoje kadidlo mi dokazuje, že vedle mne opravdu sedíš, řekl jsem neprozřetelně.
– Chceš říci, že bys o tom pochyboval, kdybych ne~ kouřil?
– Nemusíš mě chytat za slovo, ale když to chceš vědět, mívám někdy takovou náladu.
– A nakonec si snad myslíš, jaké jsi mi prozradil tajemství. Ty jsi byl vždycky skeptik, ale neříkám to jako výtku. V noci, jako je dnešní, jedu raději s tebou než s kýmkoli jiným. A nemusíš to tak hnát, podívej se na teploměr, nech mašinu pořádně zahřát. Dítěti stejně nic nechybí. Volal mi sice Chvojka, ale vím, jak to u nich chodí, paní mu nedala pokoj. A konečně, proč ne, třeba se nemýlí, co my víme o vztazích mezi rodičkou a dítětem. Jemu se nechtělo a potom musil. Kdežto ty – zachce se ti jezdit měsíčnou nocí a jedeš si.
Rychle jsem se na něho ohlédl, bylo mi podezřelé, že Vojta žertuje o mých útěcích z domova. Byl na to příliš konzervativní a dlouho nechtěl uznat, že je to osobní záležitost natolik soukromá, abychom o ní mohli spolu rozmlouvat. K ničemu by to nevedlo, když jsem zamlčel hlavní motiv. Zasáhl asi Vladimír a nařídil mu, aby mlčel.
– Tuhle zatáčku jsi vybral brilantně, ale až mě vysadíš v N., raději to tím stylem nezkoušej, mohl by ses nabourat. Jen tě člověk trochu pochválí a tobě to hned stoupne do hlavy. Na tak nepřehledném místě bych přibrzdil.
V N. jsme se rozloučili na náměstí pod lékárnou. Kaštany už začínaly žloutnout a vzduch tu byl o hodně chladnější.
– Jeď opatrně, nikam nepospícháš, řekl mi Vojta místo poděkování.
Bravurně jsem zacouval a pokračoval k jihozápadu. Chce se ti jet a jedeš si. Ten by se divil, kdybych mu vypravoval, kam mám namířeno a proč, že mě vyhnal z postele sen o lodi, která nesmyslně trčí na pláni v lese. Jak by si na mne vyjel!
– Co to mluvíš? Jaká loď? Copak ses zbláznil, to je přece nesmysl. Tady na mne počkáš, nebo pojď raději se mnou, hned pojedeme domů a ty si lehneš. Hned jsem se divil, co tak najednou –
Ve skutečnosti jsem nechtěl, aby mi řekl, že to není pravda, to jsem si konečně myslil sám. Loď už jsem dávno pustil z hlavy, byla to jen průhledná záminka. Jen rozkaz trval, abych jel. Doslovně rozkaz. Musil jsem si ověřit, co bylo stejnou měrou pravděpodobné jako nemožné, děsivé jako směšné. A především, co naznačovalo jakousi perspektivu, patřila asi do jiné geometrie než euklidovské, ale ukazovala k pomyslnému bodu, kde se něco opravdu sbíhá, kde se snad protínají rovnoběžky. Proto byla moje osobní hádanka tak vzrušující, narazil jsem na něco, co nemělo minulost, v paměti mi nezůstal ani nejslabší otisk. Jen nespavost, dotěrné sny, spor s Michalem, Čtvrtá symfonie, přehodnocení času a prolínání jeho rovin. Naskytla se mi příležitost, abych zkušenosti poslední doby ohmatal. Především tuto.

Řídím svůj vůz. Rychlost 70. Ubírám plyn. Řadím trojku, protože za příští zatáčkou musím sjíždět osm serpentin po svahu větším než 12%. Kdyby se ale ukázalo, že jsem jel docela zbytečně, jen pod tlakem imperativního nutkání, potom bych musil pochybovat o sobě samém. Podobal bych se úlomku hmoty, který se vymkl ze zákona newtonovské gravitace a žene se prostorem, v němž pravděpodobnost, možnost a nutnost mají jiný obsah, nebo kde jsou jako zkušenostní pojmy anulovány. Kde neplatí ani axióma augustinovské nebo karteziánské skepse. Neboť myslím, ale jsem? Jsem to já, kdo myslí?
Ani přítel by mi nebyl platným společníkem na této výzkumné cestě. Když už jsem kdekoho zklamal a když jsem selhal ve většině situací, které se vnucovaly k řešení, proč bych se měl zříkat naděje, že konečně pochopím, co je ve mně silnější, zdání nebo skutečnost. Kdyby se ukázalo jako mocnější ono, potom jsem nemohl jednat jinak, než jsem jednal, neměl jsem předpoklady k jinému než k prohře. Ona směšná loď se odtud jevila jako symbol. Proto ani směšná nebyla.
Jen nad cílem cesty jsem se nepozastavoval. Znal jsem jej. Často jsem se na to místo vracel, od prvního spatření mělo pro mne zvlášní přitažlivost, kterou jsem si nemohl vysvětlit krásou krajiny o sobě, tichem nebo vanutím všech rejstříků větru. Nevelká pláň hermeticky oddělená od ostatního světa lesy rozčleněnými do několika stoupajících horizontů. Smrky, borovice, na pokraji docela mladičké břízky. Na jihu skupina dvou starých líp, jasany a kaštan a jeřáb, na jaře jsem je vnímal jako harmonický akord zeleně. Pod nimi se krčila chalupa, kde žili dva staří odříkaví bratři. Nedaleko odtud vyhořelé stavení, už z něho trčel jen komín a několik kamenných zdí, propadlý sklep a zbytky ohořelých trámů, všechno už zarostlé šípkovím, kopřivami a lopuchou. Několik zplanělých jabloní na bývalém sadě. K západu se pláň skláněla do hlubokého zářezu s potokem. Bývala tu snad chudá pole po generace obdělávaná obyvateli obou stavení. Teď už jen travnatá planina, ladně vyklenutá do vrchlíku kulové plochy. Louka, kterou bratři dvakrát do roka pokosili, a potom pastvina pro jalovice. Květiny, vůně, včely a věčný vítr. Koncem léta cvrčci. Takových poklidných zákoutí je na tisíce a toto bylo snad ze všech nejprostší, sotva by koho upoutalo. Člověknomád, který nezakořenil v dlažbě velkého města, potřebuje aspoň iluzi domova. Planina mě přijala za vlastního, cítil jsem, co mi sděluje, tady byl můj adoptivní domov.
Nedivil jsem se, že se právě k ní upjal zmatený sen o lodi, a spěchal jsem tam, i když jsem ho ze sebs setřásal. Ještě dvě vesnice, ani psy jsem neslyšel a nikoho cestou nepotkal. Zaparkoval jsem na betonovém chodníku před domem dobrých Vojtových známých. Doklouzal jsem k němu bez motoru a pak jsem potichu zamykal, abych nikoho neprobudil. Musil jsem promluvit na psa z vedlejšího stavení, ozval se spíše na pozdrav a brzy se utišil. Potom hned polní cestou a lukami podél potoka. Poslední kilometr. Zadýchal jsem se, než jsem došel k lesu, kde začalo strmé stoupání. Uvědomoval jsem si vlhký chlad, vůni tlení, nehybnost vzduchu a tmu pod propletenými korunami stromů. Když se mi měkká cesta pod nohama vyrovnávala, vzpomněl jsem si na oba bratry. Starší mi připomínal kartuziánského opata, který porušuje slib věčného mlčení jen ze zdvořilosti k hostu. Mladší býval sdílnější, když jsme se zpočátku potkávali. Oba jsem je měl rád, patřili k té krajině, splynuli s jejím rytmem. Jako by tu udržovali řeholi pokoje bez elektřiny, bez novin a bez rozhlasu. Často jsem jim záviděl moudrost prostého života.
První hnutí mě vábilo, abych je vzbudil, poznali by mě po hlase a nepolekali by se, třebaže neměli ani psa, který by mě z dálky ohlašoval. Hned jsem nápad zamítl a skutečný důvod jsem si zatajoval. To byla jen výmluva, že je nechci burcovat z blaženého spánku nebo z kormutlivého bdění. Copak víš, že tam ještě jsou? Víš vůbec, v jaké rovině času se pohybuj eš? Budeš rád, když tam najdeš aspoň tu planinu!
Když jsem byl asi jen padesát kroků od okraje lesa, spatřil jsem zelené světlo, tak ostré, že překrývalo stříbrnou modř měsíce. Nehybně tkvělo na místě a pronikalo mezi kmeny smrků a krajkovím březových větviček. Zdroj jsem ještě neviděl, zastavil jsem se a sbíral odvahu. Přece jsem tedy nejednal pod dojmem oblouzení, přece mě sem někdo volá, přikázal mi, abych jel? Ještě několik kroků a světlo vystoupilo nad můj obzor.
To není pravda! Spíš! To se ti zdá, jako– Vojta se ti zdál a celá cesta vozem, tohle přece není skutečné světlo. Na čele mi vyvstával pot, cítil jsem, jak mi po spáncích a podél nosu stékají studené krůpějky. Už jsem nesnesl nejistotu, rozběhl jsem se, les, cesta a nebe se přede mnou rozevřely, jako když vylétne vzhůru opona. A to světlo skoro oslňovalo, přitahovalo jako panovačný pohled a já jsem šel kupředu, k němu, a jak jsem si zaclonil dlaní oči, viděl jsem, že se zelenavé paprsky matně lesknou na kovovém povrchu nějakého tělesa oblých hran, myslil jsem na duralovou nosnou plochu a na signální světlo, byla to pravá strana. Ne tedy loď, ale letoun bych musil vidět v měsíčním světle, kdyby se mi zelená nepropalovala do sítnice.
Tady se mi sled rychlých dohadů přeťal, protože postava vlevo od světla pohnula hlavou a měsíční paprsek odražený od přílby upoutal můj pohled. Cítil jsem, jak se mi sevřelo u srdce. Přitiskl jsem k sobě silně víčka, ale když jsem se znovu podíval, ten k I am trval, nabyl dokonce určitějších obrysů, prve

připomínal podexponovaný obrázek, jistě vlivem Měsíce, postupně se zjasňoval, stíny ho prokreslily do podrobností, které mě nepřekvapovaly, protože jsem ho dávno znal, byl bych ho mohl o slovit jménem, protože jsem mu je sám dal, jako Stvořitel Adamovi.
To je ten muž, sledoval jsem ho od let chlapectví, celou jeho předminulost jsem znal, rozhodoval jsem, kam má a musí jít, jaké bolesti ho mají zocelit, co všechno musí překonat. Naučil jsem ho létat a poslal do války, nutil jsem ho prožít její hnus a hrůzu v naději, že jeho statečnost vyjde z té zkušenosti nabitá pozitivní energií, ze si z ní odnese kladnou nenávist k šedým eminencím, skrytým za krvavou arénou války.
A teď – Barnard, o kterém jsem se domníval, že existuje jen v mojí představě, že jediným hmotným projevem jeho bytí jsou jeho osudy, slova a činy fixované na stránkách rukopisu, který se mi tolikrát proměnil v hromadu balvanů navršených jako mohyla nad živým tělem. Fikce, torzo hrdiny, kterému jsem nedovedl vdechnout život. Bylo mi málem k smíchu, že se na něho dívám, ale neusmál jsem se, měl jsem strach z jeho přítomnosti, ne tělesný strach, spíš úžas zaklínače, hrůzu tvůrce, jehož odvaha selhala.
Na okraji toho obrazu pokřikoval rozum, pronášel posměšné námitky, snažil se přehlušit ticho, které kolem mě houstlo a zaplavovalo mi paměť, bránící se paměť. Je to přece nějaký důvod, proč jsem tady nahoře, někdo mě musil přinutit, abych vstal a jel. Musí být nějaká souvislost, myslím a jsem, nebo se sobě samému zdám, nebo je to zkušenost duše po smrti těla, její poslední konvulzívní pohyby ve chvíli, kdy i ona pohasíná a vzpírá se nevědomí. Nebo doznívání paměti, jak se přerušují dráhy smyslů, jak ustává funkce mozku po zástavě srdce, nebo –
Barnardův pohled byl posměšný, nehodlal mě asi vůbec oslovit, věděl, že stačí jeho vyčítavá přítomnost a uhrančivé oči a celá ta změť protismyslných okolností, která mnou lomcuje. A přece jsem si prohlížel podrobnosti jeho oděvu, byla to patrně antiG kombinéza, přílba s průsvitným hledím před obličejem, ano, všechno bylo přesné. A zase se mi zdálo, že je lidsky neúnosné setkat se s takovou vidinou, halucinovat někoho, komu jsem hodlal dát krev vlastního života. Každá vteřina toho dívání mi byla vzácná, chtěl jsem promluvit, vnutit nehybnému trvání pohyb, ale hlas mi nevyšel ze rtů a věděl jsem, jak je směšné, když proti němu gestikuluji a nekřičím. Přitom jsem si uvědomoval, že mě slyší i bezhlasého, jeho úsměv vyhasínal, pohled byl pronikavější. Nepohnul rty, ale i já jemu rozuměl, co si myslí, vždyť mezi námi nebylo třeba slov, příliš dlouho jsme se znali, byli jsme dvěma možnostmi jednoho osudu.
On však za nic nepokládal mou únavu a touhu po klidu, to, co jsem nedávno přijal ze Čtvrté symfonie a z deníku Paula Klee.
– Ty? Nezáleží na tobě. Sám o sobě jsi bez ceny, a dokud mi nedáš život, budeš jen klopýtat za smrtí, která ti vždycky o zlomek vteřiny uhne. Proti čemu se to vzpíráš, proč pochybuješ o tom, kdo opravdu jsi? Můj počátek je v tobě, tys mě vyvolal z nicoty. Proč se domníváš, že se vzdám nároku na existenci? Já chci být slyšen a ty mi dáš hlas, dříve než si půjdeš – kam? Vždyť nevíš a nikdy nebudeš vědět. Mne ale nesmíš zradit! Nedovolím, aby ses rozbil, dokud já nebudu celý. Ty sis mě vyvolil a já jsem tvoje povinnost. Až ji splníš, přijď. Ne dříve. A kdyby ses zničil při plnění toho úkolu, co na tom? Jsi méně než nic – bez něho.
Začal jsem mu dokazovat, že jsem svatokrádežně vztahoval ruce po myšlence, která je nad moje síly. Sečti si noci úzkosti a zmítání, vyděděnost ze všeho lidského, bloudění štvance, který nikomu není k užitku a který právě jen předstírá, že se smiřuje se světem, nad kterým si už dávno zoufal. Ze mě drtí bezmocnost Cassandřina, když vidím, že síly, proti kterým se staví několik lidí, vymkly se dávno z kontroly kohokoli, valí se slepě, nikým neřízeny, ničivější než pozemské živly. Ta hrstka bláznů, která je chce zastavit nebo aspoň vykolejit, aby minuly Zemi a srazily se někde daleko ve vesmíru –
Umlčel mě pohybem ruky a já jsem konečně slyšel jeho hlas:
– Kolik, myslíš, že ti zbývá času, abys jednal jako člověk?
Už mě nebral na vědomí. Obrátil se a já jsem konečně viděl celý trup jeho stroje, nasedly kov, který měsíční světlo spíše pohlcoval, než odrážel. Vykročil jsem za ním, abych se vyhnul zelenému plamenu na příliš krátké nosné ploše, byl to spíše stabilizátor než křídlo. Na protilehlé straně jsem teprve teď zpozoroval rudé zajiskření levého polohového světla. Lehce se vyšvihl na křídlo, pravou nohou se opřel o stupačku a pomalu se spouštěl do vystřelovacího křesla. Mne si už nevšímal. Zapjal reostat a já jsem viděl zaměřovač a fosforeskování přístrojů na palubním panelu.
– Zůstaň ještě chvíli! volal jsem za ním.
On však, jako by byl zapomněl, že tu stojím a čekám na odpověď, připoutával se k sedačce s padákem, dva popruhy přes ramena, jeden přes břicho. Zaklonil se dozadu, aby vyzkoušel týlní operu, a teprve když se chystal překlopit kryt, poobrátil se ke mně:
– Potom tě zavolám.

– Kdy mě zavoláš? A jak?
Neodpověděl. Slyšel jsem jen dolehnutí krytu a nic jiného. Žádný hukot turbíny a burácení ohně z trysky na zádi, nic. Jen kratičký rozjezd jsem lačně vnímal a pohyb skoro kolmo vzhůru, kmitání světel, zelená s rudou při vertikálním výkrutu, bílá za kormidly, tu nejdříve pohltilo měsíční světlo, jak se letoun utápěl v hloubce prostoru. Na té podívané bylo něco přízračného, zelená byla jediným dokladem, že jsem slyšel jeho slib, zavolám, zavolám, že jsem s ním mluvil, že jsem nejel nadarmo, že to byl on, kdo mi rozkázal uprostřed noci vstát.
Ačkoli celá ta událost mi byla podezřelá, nedůvěřoval jsem si, nemohl jsem se na sebe spolehnout, byl bych potřeboval živého svědka, člověka neoblouzeného, někoho, kdo přesně rozlišuje mezi bděním a snem. Nic nedokazovalo, že jsem daleko od studené garsoniéry se dvěma okny na sever, a nic bych se nedivil, kdybych se probudil zpocený a s horečkou v tom prostoru, který Michal považuje za samovazbu. Sáhl jsem do pravé kapsy a nahmatal svazek klíčů na kovovém kroužku, probíral jsem je v prstech, a ten od vozu mezi nimi byl také. Pocítil jsem takovou únavu, že bych si byl nejraději sedl do mokré trávy, po těle mě mrazilo, musil jsem stisknout čelisti, abych jim zabránil v třasu. Pustil jsem se pastvinou k lesu, rosa se bohatě třpytila, vnikala mi kolem nártů do polobotek. Když jsem se dostal z trávy na cestu, která vede jednak ke stavení a druhým směrem do úvozu, šel někdo proti mně. Zastavili jsme se a uhadovali se očima. Jeho leknutí jsem viděl, stál tváří k měsíci, proto jsem ho poznal, ale nebyl jsem rád, že ho vidím. Pozdravil jsem ho a bál jsem se, aby se mě nezačal vyptávat. Ublížil jsem mu, podceňoval jsem jeho takt. Měl asi radost, že mě poznal po hlase. Byl to starší z obou Zemanů, Jakub. Nijak jsem na něho nenaléhal, když mi řekl, že zelené světlo nízko nad zemí neviděl, teprve ve výši, když už Barnard nabral kilometr a zamířil na severovýchod. Možná, že mluvil o letounu, který se v tom směru pohyboval, bylo slyšet vzdálený hukot a pravé obrysové světlo spěchalo mezi bledými hvězdami. Nepřel jsem se s ním a snadno jsme přešli na rozhovor mezi dvěma přáteli. Jeho jsem za přítele považoval, proto se mě nezeptal, co tu dělám tak pozdě. Někdy se mi zdálo, že přede mnou pociťuje zbytečný ostych a já jsem ho v něm nedovedl překonat. Možná, že se mi to podařilo až té noci, protože jsme najednou diskutovali o augustinovském čase. Nevím, kdo s tím začal dřív, možná že já, ba skoro jistě já, v té době to pro mne bylo centrální téma. Domníval jsem se, že si Vojta ty dva bratry idealizuje, ale ukázalo se, že Jakub opravdu hluboce myslí, že jeho hubenost není jen z přemíry práce, ale že je to také vnější projev vnitřní ukázněnosti, soulad člověka a jeho skutečné hodnoty. Přítomný čas vykládal ne jako zírání, ale rozhodování. Je to geniální postřeh a svatý Augustin by s ním možná souhlasil, protože měl smysl pro původní myšlení a nezastavil se vpolou cesty.
A zase jemně a v pravý čas odbočil, jako by mohl poznat, že sotva udržuji rovnováhu, že ve mně doznívá zážitek, který by mu byl sotva srozumitelný. Zval mě, abych si u nich odpočinul do rána, ale poděkoval jsem, že mám dole vůz.
– Jednou skončím buď tady u vás, nebo –
Nepochopil moje odmlčení, možná, že je úmyslně pominul.
– Jen přijďte, světnička po nebožce mamince na vás čeká a bratr bude mít taky radost, už si dávno nemáme co povídat. Jenže vy to nemyslíte vážně, slibujete nám to jen tak ze sympatie.
– Kdepak, pane Zeman. Počkejte za nějaký čas –
– Budete ho vůbec někdy mít?
– Psát bych přece mohl tady u vás, ne?
– To jistě. Já tomu sice nerozumím, ale říkám si, že proto se asi píše, aby se lidem pověděly dobré myšlenky. A zlá tady nemůže nikomu ani napadnout. Ticho tu má husté síto, nic marného jím neprojde. Já už dávno říkám, že se tady ukážete vždycky, když si něco potřebujete pořádně promyslit. Vidíme vás, jak tu chodíte, nesehnete se pro hříbka nebo křemenáčka, často se vyhnete i našemu stavení. To my hned poznáme, raději jdeme druhou stranou, abychom vás nevyrušili.
– Tak už to nikdy nedělejte, pane Jakube, vy mě přece nerušíte, bez vás by mi tu nebylo tak dobře.
– Opravdu, usmál se, tak jen přicházejte často, letos bude pěkný podzimek. Není vám chladno? Touhle dobou, když je bez mraků –
– Dala se do mne najednou zima, abych už šel, seběhnu dolů a zahřeju se.
– Když nedáte jinak, ale peřin máme nastláno, včera jsme je vynesli na sluníčko. Co třeba trochu kafe?
Podali jsme si ruce a já jsem byl rád, že jsme se shodli na neutrálním rozhovoru a že jsem se nedal svést k vypravování, proč jsem nahoře. Klusem jsem sbíhal napřed po travnaté pěšině a pak úvozem se strmými břehy, prohlubovanými každým přívalem. Dopadal jsem na špičky a často jsem se smekl.
A přece jsem nemohl docela potlačit rušivou domněnku, že to všechno není pravda. Uvidíme. Co když tam můj vůz nebude? Donutí mě to, abych se konečně probral? Přeskočil jsem potok, hlasitě jsem dýchal

a nemohl jsem se nedočkavostí přimět k volnější chůzi. Zatím se neděje nic, co bys nemohl prožít ve snu. Tenhle by byl nejméně bláznivý ze všech, které sis kdy pamatoval.
Vůz tam stál na betonovém chodníčku, těsně při zdi, i clonku měl zataženou. Otevřel jsem dvířka, opřel se ramenem o veřeje a pohodlně jsem ho roztlačil. Kapesníkem jsem otřel přední sklo a teplo uvnitř mi bylo příjemné. Motor naskočil při druhém pokusu. Vyjel jsem se sklopenými světly, silnice se vinula jako stříbrná stužka, dokud jsem nevjel do lesa. Když jsem vyšplhal serpentinami z údolí, zapálil jsem si cigaretu, abych se soustředil. Nemohl jsem si namlouvat, že nejedu. Všímal jsem si detailů, které by mi ve snu unikaly. Kouřím. Vysunuji popelníček. Volant držím levičkou. Přede mnou zelenavě svítí tachometr a ostatní ukazatele. Zvednuli oči, poznávám krajinu, nic mě tu nemůže překvapit, i když měsíční světlo ruší prostor a nabízí očím jen reliéf. Vjíždím do zatáčky šedesátkou, a sotva přitlačím na akcelerátor, hned naskočí devadesátka; vlhký vzduch, motor dobře táhne. To je tedy v pořádku, jako bych si každý jednotlivý vjem ohmatal.
Ale tam nahoře? Barnarda jsem přece také viděl, rozuměl jsem mu, slyšel jsem ho, pamatuji se, o čem jsme se přeli. Doslova si to pamatuji, hned teď bych to mohl věrně reprodukovat, snad i zapsat, to přece nemohou být jen ozvěny mých vlastních myšlenek!
Hlava mě bolela, jen prasknout. Potřeboval bych se zase jednou řádně vyspat. Ale smím si vůbec lehnout, nezaspím to nejdůležitější? Už jsem se v tom nevyznal. Kolik snů se mi vlastně zdá, kolik se jich červotočivě zavrtává do této sporné přítomnosti, která vypadá tak nepodezřele a která přece vůbec neexistuje?
Kmeny stromů zřídly a najednou po obou stranách silnice les jako by uletěl. Přede mnou lučinatý úval a aspoň na tři kilometry přehledná rovná silnice. Prudce dolů, kus po rovině a potom do kopce, na ten úsek jsem se vždycky těšil, jezdil jsem tu sto dvacet, před koncem stoupání jsem povoloval plyn a na vrchol jsem vyjížděl přiměřenou rychlostí. Vtom na mne někdo mává, vprostřed silnice, jen tak že uskočil. Vypjal jsem spojku a začal brzdit. Za chvíli doběhl. Spustil jsem boční okénko.
– Nevzal byste mě k rannímu vlaku? Zaspal jsem a nedostal bych se k rychlíku –
Poslouchal jsem ho jen tak napůl a nevěřil jsem mu. Měl Barnardovu výšku, ale jinak se mu nepodobal. Jeho léta měl, ale oč byl ošklivější, nějaká vášeň mu ztrhala rysy. A přece jsem si nebyl jist, ty dvě podoby se prostupovaly. Proč se vymlouvá na nějaký autobus, když si tu na mne počíhal? Co mi vůbec chce, co to blábolí? A když opravdu zaspal, když je to někdo jiný – proč nezůstal doma? Neměl nikam vycházet, když se pozdě vzbudil. Jak mohl vědět, že zrovna já tudy pojedu? Byl jsem na vahách a on to poznal, pořád mlel svoje, jako by to měl na pásku, obličej se mu křivil samou netrpělivostí. Tak přece nečeká na mne s nějakým vzkazem? Nesmysl, co by mi Barnard vzkazoval po takovém otrapovi, může mi přece podat zprávu jiným způsobem. Nepříjemný člověk, odpudivě vyzáblý, jako vyhladovělý nějakou nenasytností, závist nebo lakota, vystouplé oči bez vlídnosti prosebníka, nic bych se nedivil, kdyby po mně vymrštil ruku, kterou svíral spodní okraj okna. Takového chlapíka asi nic nezastaví.
Nakonec jsem se natáhl a otevřel mu, nedočkavě se cpal dovnitř. Obyčejně jsem rád, když někdo sedí vedle mne. Tentokrát jsem rád nebyl, ten člověk se mi vnutil, vyrušil mě, zkazil mi nejlepší kus cesty, s cizím spolujezdcem přece nemohu hazardovat. A proč ne? To je jeho věc! Počkej, vztekal jsem se, budeš mít, cos chtěl. Za chvíli jsem měl tachometr na sto deseti.
On na to nereagoval, mluvil a mluvil, vypravoval mi celý román, proč jede do Prahy. Chtěl jsem nevnímat jeho příběh, zaplétal do něho složité příbuzenské vztahy, hráli v něm živí i mrtví. V té chvíli vypadal na sudiče. Nějaký kverulant. Protože jsem ho ale pořád ještě podezíral, že čekal na mne, musil jsem ho poslouchat, neozveli se z jeho slov aspoň náznak něčeho, co by mělo vztah ke mně. Při ničem jsem ho nepřistihl a pomalu jsem podléhal jeho zastřenému hlasu a dynamické výmluvnosti. Pochopil jsem, že jede k soudu, kolikrát už se odvolal. Neřekl to hned, odkrýval se jaksi po vrstvách, jako bych mu byl kladl otázky, mnoho otázek k jediné věci. Ujišťoval mě, že mu nejde o dědictví, ale o princip, o spravedlnost. V těch slovech si patrně liboval, chtěl mě jimi infikovat. Naštěstí nečekal, že s ním budu souhlasit, ačkoli by mu lépe vyhovovalo, kdybych se s ním hádal a vyvracel jeho domněle logické konkluze. Nedal jsem se vyprovokovat, vnímal jsem jeho hlas jako závadu v chodu motoru. Jemu to nevadilo. Opakoval si svůj velký monolog a byl rád, že našel posluchače na kdoví kolikátou generální zkoušku. Já jsem byl jeho soudní síň. Obecenstvo. Kulisa. Podle toho, jak se ke mně obracel a jak projevoval vtíravou důvěrnost, poznal jsem, že se baví dobře. Překřikoval motor a potom už jen sípal. Kdybychom se někde třikrát převrátili a uhořeli, ani by o tom nevěděl.
Děkoval mi, když konečně vystupoval, tlačil velkou hlavu do mého zorného pole, vypoulené a jako hltavé oči. Takřka v poslední chvíli mě napadlo, že je příliš skutečný, než aby se mi zdál. Svědek jakkoli nesympatický, přece jen svědek. Kdybych se jen na okamžik vymanil zpod dotírání jeho slov! Už jsem ho

chtěl požádat o adresu, když mi ji řekl sám, vesnici, číslo domu, a zval mě, abych se přijel podívat. Nechápal jsem proč, ale už mi nepřipadal tak podezřelý, jeho rysy byly lidštější. Neměl nejmenší důvod, aby mě zval na návštěvu. Zapomněl už, že jsem ho nechtěl vzít, když jsem mu zastavil na jeho hysterické mávání, stejně jsem zastavil pro něco jiného. Rozčiloval mě, když žvanil o tom sporu. Ale on vedl svou, chtěl, abych přijel, a mně třeštila hlava.
– Objedete rybník doprava a hned uvidíte nově nahozenou fasádu, a bránu mám taky novou, trubky a mříž, ta ie natřená na zeleno.
Děkoval jsem mu a nic jsem nesliboval. Nezajímala mě jeho vleklá pře, stejně ji bude protahovat až do infarktu, nebo se s ní dovleče na zavřené oddělení a odtud bude bombardovat kdekoho, ministerské předsedy, presidenty, krále nebo papeže se svou paranoidní reakcí.
– Určitě se zastavím, sliboval jsem už netrpělivě.
– Nezapomeňte, pane, za tři neděle máme posvícení a my ho slavíme postaru. Moje je prima kuchařka, co bych vám povídal, přesvědčíte se sám.
– Děkuju, budu se těšit, a teď už si pospěšte a dobré pořízení.
– To se spolehněte, že jim to vykreslím. Tady si vezu v kapse trumfy, švagříček se bude divit.
Nastartoval jsem a jel dál. Byl bych si radostí mnul ruce, kdybych nedržel volant a kdyby mě nebolela hlava: svědek, třetí svědek. Protože jsem pochyboval o sobě, vítal jsem, že aspoň tři fáze této noci mohou být kontrolovány náhodnými statisty, kteří jsou v mém příběhu cizinci a nemají vůbec tušení, že se se mnou nebo ve mně něco děje. Proto – uvědomil jsem si s uspokojením – mohli by usvědčit mne samého. Mohli by vyvrátit moje alibi v té tristní záležitosti, dokázat mi, že jsem opravdu jel a že jsem s nimi hovořil. Proti hlasům tří mužů vkořeněných do skutečnosti bych neobhájil teorii snu. Hned potom se mi uvažování vymklo a vleklo mě docela jiným směrem. Neměl jsem se ukvapit a spoléhat na vlastní smysly. Když jsem od kraje lesa uviděl zelené nehybné světlo, měl jsem zavolat některého z bratří Zemanů. Protože jinak, k čemu mi jsou dobří svědkové, když ústřední část příběhu visí v prostoru značně podezřelém? Právě moje setkání s Barnardem! Kdybych se byl opřel o Jakubův rozmysl včas, mohl jsem se přesvědčit, že aspoň on nic a nikoho nevidí. Ale – pokusil jsem se namítnout – bylo by tím dokázáno, že jsem se s Barnardem nesetkal já?
Od toho okamžiku se mi v hlavě všechno prostupovalo, nebyl jsem s to zaujmout jakékoli stanovisko, ačli ta zmatenost netrvala ve skutečnosti déle a já jsem si ji začínal pozdě uvědomovat.
Co vlastně znamenalo jeho „Potom zavolám“? Proč by mě volal, když předpokládal, že splním svou povinnost? Nebo se domnívá, že bude existovat autonomně a nezávisle na mojí vůli a na hmotné podstatě rukopisu nebo knihy? Když se mi podaří, aby byl živý jako literární postava, jako nositel smyšleného děje, že tím bude uzpůsoben k životu, že dosáhne svobody reálně nebo fyzicky Živého člověka a že bude schopen jednat nezávisle na mojí vůli a bez mých rozkazů?
Ne, tak to nemyslil. Tak to vůbec myslit nemohl. A pokud bych připustil, že jeho slib nejsou prázdná slova nebo že to nejsou moje vlastní slova jemu imputovaná, potom je možný jen jediný výklad: není to slib jeho. Nakonec jsem ani neviděl Bernarda, kterého jsem vyvolal z nicoty. Třeba mi někdo docela jiný jeho podobu z mysli ukradl a oblékl se do ní. Někdo jiný mi sliboval jeho ústy, že potom, až dopíšu, dočkám se pokoje smrti. Snad se jen neprávem domnívám, že ještě myslím, ale ať to byl kdokoli, dal mi naději, že budu vyvázán ze všech závislostí, vztahů a ohledů, že budu propuštěn nebo jen odhozen jako rozbitá věc, propálená kamna, roztříštěná váza, vyhořelý dům, potopená loď. Jako kdybych už dávno nevěděl, že to všechno jsem. Jako bych to už po léta nezastíral všelijakými triky. Ne, ne, můj Bernard s tím nemá nic společného. Bernard nedokončeného románu! K smíchu, ano.
Snažím se psát ve větách, ale ve větách už jsem nemyslil, viděl jsem spíše v obrazech. Tím více se divím, že jsem ještě jel, snad že ulice města byly pusté, bez motocyklů a autobusů, ještě provanuté úplňkem a větrem z lesů. Celou šíři vozovky i s chodníky jsem měl pro sebe. Nikdo mě nezastavil. Pociťoval jsem ospalost a jednu chvíli jsem se bál, že za volantem usnu. Vždycky se však něco stalo v mém mozku nebo kde, že jsem se zase probral. Kdepak Bernard, to je přece zřejmé, že ne on. A najednou mi naskočily nějaké verše, jakživ jsem je nečetl, a přece mi připadaly známé. Jako když mi je někdo odříkává, ale recitoval jsem si je sám, třeba to ani verše nebyly, snad mi i někde selhala paměť a něco jsem vynechal nebo jsem nezaslechl. Ze jsem si je pamatoval do této chvíle, to nepochopím nikdy.
I Všude jsi přítomná a I všechno prostupuješ I večerní modlitbu i I píseň jitřní I čekáš na konci každé naděje I na konci lidského soužení I nutíš nás vykřiknout otázku a I nikdy neřekneš, snad / ani sama neznáš odpověď / zapomenutí anebo sen I věděti či nevěděti I být či nebýt už nikdy j usměvavá čekáš / lhostejná k hněvu / trpělivá, neúplatná / každá pýcha zmrzne I když na ni upřeš I neviděné oči I vychladne láska I zkrotne nenávist I statečnost činů je I stejné ceny jak I moudrost bláznova I.

Už jsem tedy pochopil všechno i s tím „Potom zavolám“, z těch veršů to přece vyplývá! A když se mi zdálo, že to už je konec, že se všechno smaže a setře, že ze všech barev zůstane jen nevýrazně šedobílá, promítl se mi přece ještě jeden obraz a ten mě naplnil radostí, jako kdyby šel proti mně po chodníku člověk dávno oplakaný. Ta vzpomínka ostatně ve mně kdesi byla, jednou jsem takového člověka potkal, byl to spolužák, nejprotivnější, jakého jsem kdy poznal, ačkoli mám židy rád pro moudrost pěti tide let. Ovšem, Vilda, bylo to po válce, najednou jde ke mně a hned začne s hloupými vtipy jako v septimě. Ale nechci psát o něm, nakonec ještě zapomenu, z čeho jsem měl takovou radost – ano!
Ten nápad s reálnou existencí mého Bernarda není tak docela špatný. Co je na něm nesmyslného? Proč by se nemohlo přihodit, že by můj Barnardfikce pronikl do vědomí jednoho živého člověka? Proč by se toho cizího vědomí nezmocnil, proč by toho člověka nepřinutil, aby si přivlastnil jeho, Bernardovy myšlenky, jeho nenávist, jeho rozhodnutí, proč by nepřijal jeho poslání a proč by se nakonec nestal Bernardem, i kdyby se jmenoval docela jinak? Najednou by byl na světě někdo, kdo by vší mocí vůle a intelektu a neposlušného srdce chtěl vykonat, co já jsem stěží stačil myslit! Jak málo by potom záleželo na vyhořelém domě a na potopené lodi, jak by mi mohlo být lhostejné to „věděti či nevěděti, být či nebýt už nikdy“?
Potom už jsem byl docela na dně a ta nevýrazná šedobílá mi přilnula ke zřítelnicím jako zákal. Ještě že jsem měl čas zahlédnout nějakou starou ženu, šla po levém chodníku, asi uklízečka, zastavila se a dívala se po mně, asi se jí zdálo, že jsem opilý, a běžela ke stromu a přitiskla se k němu, abych ji nezabil. To mě přimělo, abych si pustil rádio. Nějaký popěvek, údajně o lásce, vulgárně sexuální rozbředlina, která se nabízí jako náhražka za lásku, kontracepční dražé proti děsu z prázdnoty. Chvíli jsem poslouchal tu jistě spanilou dívčinu, představoval jsem si ji, jak před mikrofonem zvedá do rytmu boky. Uboze rýmovaná křeč mě dráždila a zdravý vztek starého člověka mi pomohl dojet bez úhony.
Ráno jsem našel na stolku otevřenou tubu Noxyronu, asi jsem si jeden vzal, abych se zase někam nezatoulal, a rychle upadl do spánku. Vím, co to znamená, když se mi nepodaří zachytit jeho první vlnu hned potom, když jsem přiotrávil to, co ve mně myslí, ať už je to hmota nebo jiná substance. Toho časného rána se mi to podařilo. Probudil jsem se pozdě. Slunce už svítilo, po chodníku štěbetaly děti jdoucí do školy. Hodinky vložené mezi stránky Durrenmatta ukazovaly skoro osm. Nemohl jsem se hned vzpamatovat, nejspíše mě probudil nějaký hluk z ulice, byl bych potřeboval spát ještě aspoň dvě hodiny, abych spotřeboval celou dávku a zbavil se otupělosti. Nějakou dobu jsem zůstal ležet se zavřenýma očima. Teprve potom, když jsem se umyl, rozjasňovalo se mi v hlavě, velmi zvolna, jako bych se rozpomínal na sen a zabloudil v jeho nesmyslných zvratech, Barnard, zelené světlo, letadlo, které odstartovalo bez hluku a bez rozjezdu nad Zemanovu planinu. Prádlo a šaty jsem musil sbírat se země, jak jsem je proti svému obyčeji se sebe sházel.
Chystal jsem se uvařit si čaj, ultra čaj podle Vojtova receptu, abych se rozběhl, když se ve mně probudilo podezření. Chtěl jsem je přemoci, ale podléhal jsem mu. Nikde jsi nebyl, řekl jsem si a pro všechno jsem se vyklonil z okna: můj vůz stál asi padesát metrů od domovních vrat. Instinktivní opatrnost mi zabránila, abych s ním zajížděl do garáže. Nebo to byl strach před Vojtou? Nebo nepřekonatelná ospalost? Přece se tedy zdá, že jsem v noci někde byl.
Sotva jsem postavil vodu na plyn, seběhl jsem dolů, odemkl dvířka a vyhledal destičky s technickým průkazem a potvrzenkami na daň a pojistku. Měl jsem v nich lístek tuhého papíru, kam jsem si po každé cestě zapisoval stav tachometru a spotřebu benzínu. Poslední číslo bylo zřetelné: 33.485,6 km a více než měsíc staré datum, ovšem, tenkrát jsem byl venku. Na číselníku jsem však četl něco jiného: 33.571,9 – skoro devadesát kilometrů. To by odpovídalo.
Po snídani jsem zavezl vůz do garáže a uvažoval jsem, co si mám počít, nemámli se pokusit zapsat si svůj příběh. Věděl jsem, že to je jediný způsob, jak se ho zbavit, jak ho odstranit z mysli. Bylo mi však bídně a včas jsem si uvědomil, že na mne čeká práce naléhavější. Mnohonásobně naléhavější dnes než včera. A vlákna příběhu jsou ještě příliš citlivá. Lepkavá. Zapletl bych se do nich a potrhal bych je. Jen kdyby vzpomínka byla příliš neodbytná, začal bych ji po kouscích skládat. Ta úvaha mi pomohla a ještě něco. Vždycky se mi zdálo, že jsem štvanec času. Toho rána jsem věděl, že jím jsem beze vší pochyby. Unavený běžec posledních několik set metrů před cílem běhu o život. O poslední smysl toho vyčerpávajícího závodu. Všechno záleží na tom, jak budu hospodařit se zbytkem sil.
Nejdříve tedy pomalu pročíst, upravit poslední detektivní příběh. Několik měsíců už slibuji, že odevzdám Genezi zločinu na Prinsengrachtu. Třeba se jen omezím na překlepy a pryč s tím. A potom – potom se ponořím do románu Bernardova. Budu usilovat o to, aby byl tak životný, jak si představoval, že bude, jak to ode mne očekává. Nechť se autor popře svým dílem, nechť v něm beze stopy zmizí. Budeli Bernard tak živoucí a skutečný a bude-li konečný tvar románu srozumitelný komukoli nezasvěcenému, mohu být

spokojen. To už nebude moje starost, jaký bude osud knihy. Úspěšný autor napínavých příběhů bude snad prohlašován za šíleného utopistu, který zaspal vědecké století, ale za to už před svým svědomím neponesu odpovědnost. Nemyslím přitom na léta usilovné práce a všeho ostatního, vždyť konečně i špatné knihy jsou psány oddaně a s láskou.
Od těch několika minut, kdy jsem se díval na Bernarda nebo kdy jsem věřil, že ho vidím, je důležitý jen klad, k němuž jsem se probojoval tolika zápory vlastní neblahé existence. Píšu to slovo se vší skromností, ale je to slovo, které přesně vystihuje, co cítím: poselství. I když jsem se živil vymýšlením dobře prodejných slátanin – a to je můj konečný soud – byl jsem možná na světě proto, aby Bernard vyrostl vysoko nade mne. Jakkoli jsem byl v denním životě břídil a smolař, nikdy jsem neztratil vědomí této odpovědnosti. Ona mě štvala, ne čas, tím jsem se jen obelhával. Ve skutečnosti jsem chtěl prchat před ní. Ji jsem chtěl v sobě umlčet. Nikdy mi to však nedovolila. Do hluku jsem před ní prchal a zase do samoty, a sotva jsem se zaradoval, že jsem ji setřásl z pat, vždycky mě zase zaskočila. Opouštěl jsem Kristinu, protože ona mluvila její řečí, spojila se s ní proti mně, tlumočila mi její zklamání, nebyla spokojena se mnou, kdo jsem byl a jaký jsem byl
Možná, že mi nezbude ani tolik času ani pokory, abych kapituloval před Kristinou, ale také ona nakonec pochopí, že jsem se vydal povinnosti tak dlouho odmítané. Tak se mi to v této chvíli jeví: pietní vzpomínka na J. D. na hřbitově sv. Judy. Závěr Čtvrté symfonie. Setkání s Bernardem. Slíbil, že mě potom zavolá. Nevím, jak mi pošle zprávu, že na mne čeká, ale proč bych to musil vědět? Přinutí mě vstát a rozběhnout se do noci. Přistane na stejném místě a neodstartuje sám. Pokyne mi, abych vstoupil do kabiny. Ano, jasně si vzpomínám, že za ním bylo ještě jedno křeslo s operou pro týl. Třeba se mi to bude jen zdát, ale i tak budu jednat, jako bych věřil, že spolu někam poletíme, a budu vědět, že je to konec. Ze jsem si konečně vydobyl právo ke všemu se obrátit zády. Ani mi nenapadne, abych se pokoušel poznat, že je to opravdu Bernard. Kdyby se náhodou opozdil a nechal mě nějaký den čekat, není vyloučeno, že mi zbude chvíle času potom, až už budu svobodný ode všech závazků, pustím se do pátrání po okolnostech blízkých tomu úseku, který z přísně rozumového hlediska visí ve vzduchu; ne že by mi vypadl z paměti, ale že mě svádí, abych vlastní paměť podezíral. Vojtovi řeknu:
– Jak se vede tomu Chvojkovu chlapci? Vyjedu si zase do B. a půjdu za Jakubem:
– Pamatujete se ještě na tu noc? Na to zelené světlo? O čem jsme tenkrát hovořili?
Potom vyhledám muže X, pana Habáska:
– Tak, tady jsem, jak jste tenkrát pořídil u soudu? Tak se mi snad podaří oddělit aspoň zhruba skutečnost od snu, vyznačit mezi nimi předěl. Mohl bych ty stránky ukázat Vladimírovi, psychiatra by možná zajímaly jako subjektivní anamnéza, ale dovedu si předem představit, co by mi řekl:
– Víš co, Tomáši, potřebuješ si odpočinout. Pojď na několik dní k nám na oddělení, vůbec ne jako pacient, a my se na tebe podíváme. Dostaneš vodoléčbu, upravíme ti tu insomnii, pohovoříme si a dáme tě do pořádku. Už je pomalu nejvyšší čas. Co myslíš?
A já, protože budu mít po práci dlouhou chvíli, přisvědčím.
– Tak dobře, kdy mám přijít? Nebo si mě vezmeš hned?
– Víš co, pojď raději hned, proč bychom to odkládali. Myslím si však, že k tomu rozhovoru nikdy nedojde, snažil jsem se vysvětlit proč. Nechci se přežívat. Sotva budu poslední z řady těch, kteří namalují poslední obraz nebo napíší poslední verše a udělají za nimi definitivní tečku.
Pokládám za mnohem pravděpodobnější, že tyhle stránky najde Vojta. Nebude nic jiného než ony, a sotva by mu pomohly při diferenciální diagnóze. Neboť i jeho se mi podařilo oklamat, aspoň doufám. O něm se nemohu domnívat, že mi daroval svoje přátelství pro několik knížek a několik hodin napínavé četby. Jeho ke mně poutalo možná podezření. Vždycky jsem měl pocit, že mi docela nevěří. Znal některá fakta a vzrušovalo ho, že mu jich většina uniká. Tady jsou, doktore Vojtěchu. Snad jsem je opravdu zapisoval pro tebe a zase ne všechna, zdaleka ne všechna. I v tak důvěrném monologu jsou dlouhé pasáže, které jsem se neodvažoval ani myslit.
A zanechávám ti tu výpověď ne proto, abyste mi Ty nebo Vladimír pomohli. To jen ex post, protože mně není pomoci a nikdy nebylo. Ale ani Ty bys nedokázal tohle malé tajemství dešifrovat beze mne. Všechno Tvoje vědění o těle Tě nekvalifikuje na Sherlocka Holmese v tom příliš jemném oboru detekce.
11 Nakonec to tedy byl do pis napsaný mně. Tomáš s ním začal, aby si ujasnil jeden sporný zážitek. Jistě ho nedokončil najednou. Uvažoval při práci o konečném záměru, který byl spíše proměnlivý než konkrétně předsevzatý. A v závěru se obrátil na mne. Ze jsem jeho výpověď nedostal e x post, pozdě, to ovšem nezamýšlel, netušil, že mu nebude dovoleno rozhodovat. Ani se nenadal, že mi několik faktů ze své výpovědi prozradí přímo slovy. Pamatuji se, jak začal hovořit, když už jsem myslil, že spí:
– Vzbudil jsem se a věděl jsem, že tam je, to jsem si přece nemohl vymyslit, viď, že ne? Tak řekni!

– Jak by sis to vymýšlel, když přece víš, že ses tam s ním setkal?
– Kdyby to bylo tak jednoduché. Tady je jen fakt, žes jel se mnou do N.
Tomášovo písemné svědectví ve mně alarmovalo strach, starý strach, který nerozptýlil ani Vladimír. Nejen že prozrazovalo halucinovanou postavu, ale naznačovalo, koho Tomáš spatřoval nebo chtěl poznávat v Bernardovi, s kým se měl zase setkat. Bylo by strašné, kdyby nás předběhl právě teď, dnes, kdy jsme vlastně u cíle. Nikdo by ho neuhlídal, kdyby se domníval, že pozvání dostal a že má bez odkladů jít. Ať si Vladimír myslí cokoli, pro mne byla pod halucinovaným Bernardem zašifrována reálná možnost suicidiálního pokusu. Sám napsal, že je Bernard symbol a při zmateném uvažování o něm si vybavil verše, – zapomněl už, že je sám napsal – kterými si založil stránku ve vypůjčeném svazku z Klementina. A ty mohly být mnohem starší než kterýkoli dodatečně sledovaný náznak. Jeho vůle po smrti je právě tak chorobná jako jeho autoakuzace. Možná, že to sahá zpátky až do jezuitského internátu a do rodiny, která byla tak zbožná, milující a uhlazená, že Tomáše donutila, aby se vzbouřil, aby se z ní vytrhl z prostého pudu sebezáchovy. To ještě dokázal, ale na víc mu síla vzdoru nestačila. Nikdy už v sobě nepřekonal pocit viny, třeba jen proti otci, kterého jsem já sám musil nenávidět, ačkoli jsem s ním promluvil několik vět. A co víme o „metastázách“ takových pocitů, traumat, kam až proniknou a co všechno zachvátí a rozruší. Proč by se o sobě domníval, že v ničem neuspěl, zejména ne v tom, na čem mu nejvíce záleželo? Odkud ten neurovnaný vztah ke Kristině, tak nekonečně trpělivé a odříkavé? Odkud jeho zranitelnost, že se nikdy nevymanil z deprese nad tím, že jeho větší kniha narazila na souhlasný odpor?
A čím rozhodněji se snažil pomyslnou vinu překonat – Je výmluvné, že jediným námětem jeho zralých knih je pátrání po vině, spíše po ní než po pachateli zločinu. Do běžné formy detektivní novely skrýval svoje osobní pátrání po kolektivní vině, která jednoho člověka k zločinu dohání. Kam až bych se dostal, do jakých iracionálních smyček, kdybych chtěl pochopit úspěšného a na pohled nesložitého Tomáše, kterého každý nový úspěch jen hlouběji zraňoval: žádná jeho kniha ho nedovedla k vytouženému cíli, aby mu totiž vysvětlila podstatu jeho rozpornosti. Nebo aby mu dala odvahu podívat se jí zpříma do očí, utkat se s ní. Dobře postihl Vladimír, že se na nás Tomáš hněval, když jsme mu pochválili Pavanu. Nebyla to póza ani předstíraná skromnost. On sám nám nemohl říci, co jsme měli poznat.
To všechno jsem v rychlosti promýšlel pod dojmem, že nebezpečí je akutní: nevíme dne ani hodiny, kdy Tomáš zaslechne vyzvání Smrti v masce Bernardově. Bezprostřednost zážitku mě sváděla k panice. Zavolal jsem Vladimíra. Dlouho jsem čekal na spojení. Dlouho jsem čekal, než ho našli. Potom mě přerušil uprostřed věty:
– Nehněvej se, Vojto, teď zrovna nemám ani ty tři minuty. Dostali jsme ráno pacienta a ten se nám rozjel, jeho nesvědomitý bratr zapřel, co tam u nich ve vsi vyváděl. Div že nám tu před chvílí nezabil sekundáře. Ale v půl šesté jsem mluvil s Dobešem, všechno je v pořádku, bez starosti, Vojto. Třeba ten deník přeceňuješ, nesmíš se hned plašit, je to asi stará věc. Ty stránky mi ovšem opiš nebo pošli, ale teď“ se nehněvej, ahoj, konec.
Konec. Právě tak, jak jsem mohl čekat a jak jsem se toho bál. Tomáš asi způsobil, že jsem v poslední době tak urážlivý. Hned jsem však Vladimíra omlouval, nevím, co se u nich děje. Zasunul jsem papíry do stroje a za hodinu jsem opisování nechal, spolehl jsem se na Vladimírovo „bez starosti“. Zítra odpoledne si k tomu sednu a pozítří ráno pošlu kopii. Neposlal jsem.
Teprve ve čtvrtek večer jsem doklepával poslední stránku, ještě slabou půlhodinku, odhadoval jsem, a pak hned do postele, bez knížky. Po desáté telefon. Nebral jsem ho hned, chtěl jsem dokončit řádku. Venku pršelo. Vítr vrhal dešťové kapky proti sklům. Odložil jsem brýle a promnul si oči. Na Vladimíra jsem ani nepomyslil. Proto jsem se lekl, když křikl do mikrofonu:
– Rule. Snad už nespíš?
– Ne, dopisoval jsem ty stránky, ráno ti je chci poslat.
– Dej s tím pokoj, zrovna jsem měl na drátě Dobeše. Tomáš je pryč.
•– Kde pryč? Co to mluvíš, člověče?
– Nevíme. Zmizel. Dobešovi to hlásili do bytu, řekl jen, že jede do ústavu. Zastavím se pro tebe tak za čtyřicet minut, nejpozději v jedenáct deset. Mám o toho chlapce strach, kruci, Vojto, já se o něj bojím. Už raději jedu.
– Počkej! Nezavěšuj!
– Co ještě?
– Vím, kam šel, a kde na něho musíme čekat.
– Co to, hrome, ty něco víš? Vážně?
– Můžeš se spolehnout.
– To přece nejde, musíme k Dobešovi, bude něco vědět, ohlásil to –

– Nevím, co se dělá v takové věci, ale – prosím tě, Vláďo, pojeď se mnou na to místo, Tomáš se na ně zafixoval, já mám doklad – přece to, co ti opisuju. A prosím tě, vezmi si s sebou motocyklovou přílbu – Povím ti to cestou. A teď už jeď, člověče, jeď, musíme tam být před ním, musíme, rozumíš –
Položil jsem sluchátko a podíval se na několik vět, abych se ujistil o jejich hrozivém smyslu:
… abyste mi Ty nebo Vladimír pomohli, to jen e x post…“
Tak přece; už tenkrát naznačil, kam chce dospět. Uvažoval za jiných psychosomatických podmínek. Dnes musí improvizovat, o to je to nebezpečnější. Nemáme však právo se domnívat, že v něm vůle po dokonání záměru nebyla posílena! Proč by byl jinak popíral jednu zářijovou noc, proč by nás tak promyšleně klamal? Po celou tu dobu byl pod vlivem halucinovaného Bernardasymbolu. A dnes je rozhodující čas. Vladimír tu bude za pětatřicet minut.
Rozložil jsem si na stole speciálku a jízdní řády a proměřoval jsem zbrkle časové a prostorové údaje, které dělily Tomáše od místa Bernardova přistání. Nejdůležitější jsem nevěděl: kolik hodin získal proti nám. Mohl jsem jen předpokládat nebo doufat, že zamíří na planinu nad B. Kdybych se byl vzdal pomyslného směru, podvracel bych v sobě vůli jednat. Bez ní bych musil myslit na kterýkoliv smrk v ústavním parku. Byla to ovšem otázka víry: utekl, protože dostal pokyn. Bernard ho zavolal, Bernard, který je svorníkem jeho bludu. Proto se nemůže tomu setkání vyhnout, sugestivní nálada zářijové noci ho omezuje.
Podle silniční mapy se mu nabízely dvě možnosti, aby se rychle přesunul do kruhu o průměru deseti až patnácti kilometrů se středem v B. Měl ovšem dost času, aby se na útěk připravil, kdokoli z nedělních návštěvníků mu mohl poskytnout ochotně radu nebo slíbit pomoc; také proto, že dovedl jednat s lidmi, a sotva by v kom vyvolal podezření, jak vážně je nemocen.
Řekl jsem Vladimírovi dost důtklivě, aby nezapomněl na přílbu? Zastaví se pro ni, i kdyby mohl Monice jen zavolat, že nebude spát doma? uvažoval jsem polohlasem. A když přílba, potom také světlo! V předsíni ve skříňce jsem našel velkou svítilnu a raději jsem hned vyměnil baterii.
Když jsem vyšel před dům, abych ji vyzkoušel, obklopilo mě světlo Měsíce a podepřelo kolísavou naději. Poslední zřasené mraky ubíhaly rychle na východ a Měsíc stoupal vzhůru. Na několik vteřin se ukryl do průzračného obláčku. Nízké mraky a odpolední déšť mě oklamaly: nikoli nejmenší herec se potají převlékal a jeho fáze míjely nepozorovány. Teď“ to byl Měsíc hodný obdivu básníkova, „not only full, but also beautiful, nejen plný, ale také plný krásy“.
Před koncem roku jsem dostal velký diář, sotva jsem ho prohlédl a někam založil. Matně jsem si vzpomínal, že v něm jsou i astronomické údaje. Začal jsem hledat, knihy jsem házel po zemi, staré Repetitorium, svazky Pelnáře a přednáškové sešity, citový balast starého člověka. Nic. Několikrát jsem diář držel v ruce, než jsem si to uvědomil. Potom jsem nedočkavě nalistoval srpen, osmého. Východ slunce ve 3,15 a západ ve 20,08. Tady je, co hledám: Úplněk Měsíce nastane v 00,25 – a krátce po půlnoci přistane Barnard na pláni poblíž spáleniště a bude očekávat utrmáceného Tomáše. A on jistě přijde, ať už se mu podařilo získat třeba jen čtyři hodiny. Protože jistě věděl o dnešním úplňku.
Oblékal jsem se, chystal si dýmku a tabák, svítilnu jsem si už položil do předsíně. Ještě jednou jsem ji vyzkoušel. Ano, ale zelené světlo, zelené! Přijedeli právě teď Vladimír, co mu řeknu, abych ho zdržel? Neměl jsem zelenou látku ani papír, nic zeleného. Jen láhev od minerální vody. Urazil jsem hrdlo a potom jemně otloukal klíčem od plynového závěru, do poloviny, svitek leukoplastu jsem si vzal do kapsy a už Vladimír houkal, nechtěl se zdržovat ani zvoněním. Vyběhl jsem ven a on otevřel:
– Sedneš si k řízení?
– Ne, musíš jet rychle, budu ti navigovat. Teď rovně po silnici a potom pořád na jihozápad. Samé stoupání, výborná vozovka, můžeš mašinu pustit. Přílbu máš?
– Na zadním sedadle, kvůli ní jsem musil zajíždět domů. Co s ní?
– Hned. Ale ty mi pověz, kdy Tomáš zmizel?
– Zjistili to po deváté, pacienti se vraceli z kina, je tam dvakrát týdně představení. U východu je kontrolovali. A nemyslím, že by ho postrádali před začátkem. Několik minut před sedmou. Možné to ale je. Nevím.
– Mohl se na to dlouho připravovat, když věděl, že musí pryč, získal někoho, kdo mu pomáhal. PromysUl si celý postup.
– Poslechni, Vojto, ještě máme čas odbočit a zajet přece do ústavu –
– Ano, budeme si tam povídat a necháme Tomáše, aby se potácel nějakých padesát kilometrů na severozápad. A nezapomínej na Měsíc.
– Raději bych jel potmě, na světla, při rychlé jízdě ho nemám rád.
– Po půlnoci bude úplněk.

– Jako tenkrát v září?
– Pozor, ostře doprava, vjíždíme na hlavní silnici.
– Ty máš pořád v hlavě ten deník?
– Jed', máš volno. Ano, on tomu říká antipříběh. Já se v tom nevyznám, ale najdeš v něm všechno, bezvadnou anamnézu, i když nebude ve všem souhlasit.
– Tak už konečně začni.
Protože musil jet opatrně při značné rychlosti, pověděl jsem mu o nálezu a o svém plánu v holých větách. Přitom jsem ho upozornil na každou zatáčku, znal jsem tu každý metr silnice.
– Nepřijdeli, co potom?
– Necháš mě nahoře a ty pojedeš za Dobešem. Ale neboj se, Vladimíre, přijde, uvidíš, že přijde. Musí přijít.
– Protože halucinoval toho Bernarda?
– Uber plyn, tady je ve vsi ošklivá vlásenka, řadil bych trojku. Bernarda ne. Halucinoval smrt.
– Vojto, Vojto, nepíšeme scénář!
– Nepíšeme nic, jen se snažíme rozluštit režisérovy poznámky k jedné tragédii, napomenul jsem ho dost podrážděně, protože jsem ho nepřesvědčil.
Co chvíli jsem mu zapaloval novou cigaretu a sám jsem často pootevřel okénko a nadechl se vonícího vzduchu.
Vladimír štval hillmana do kopce. Kdykoli se však v levém okně nebo před kapotou ukázal Měsíc dobíhající k úplňku, rostla ve mně sebedůvěra. Také já mám rád hvězdné nebe. Představoval jsem si noční transatlantické linery, lodi a expresy řítící se pod tímto Měsícem. Bdící posádky a pasažéry uspávané hukotem motorů, rytmickým pulsováním strojoven a svistem kol v zatáčkách. Kolik lidských bytostí se zahledí k Měsíci ve chvíli vzácného vytržení; krůpěj poezie podaná jako nápoj žíznivému. Kolik úplňku už se odráželo v lidských očích od začátku dějin, které Tomášovými slovy začaly „přesně v tom okamžiku, kdy podivínská opice nenáviděná hejnem utekla do samoty, protože objevila čas a poznala, že zemře". Měl jsem Tomáše rád a byl bych chtěl věřit, že jeho osud je determinován časovou souřadnicí 00,25 a rychlostí Vladimírova vozu. Ovšem, že je to absurdní, tak absurdní, že bych se s tou myšlenkou nesvěřil ani Vladimírovi. Byla tak absurdní, že jsem jí uvěřil.
Vyskočil jsem, sotva zastavil před Stehlíkovým domem. On seděl za volantem. Oba jsme byli rozpačití. Svítilnu se zeleným filtrem jsem měl v kapse a přes ruku jsem si navlékl řemínek jeho přílby.
– Tak nevím, řekl sklesle; bylo mi ho líto.
– Vláďo, dej mi příští půlhodinu darem! Třeba se mýlím, ale dej mi ji. Co u Dobeše, ten už to rozběhl, kolik lidí Tomáše hledá. Copak, ksakru, nemůžeš pochopit, že on tě bude potřebovat tady? Co já si s ním počnu, až přijde?
– Dobře, jdeme.
Zajel na družstevní dvůr a postavil hillmana za traktor. Potom jsme klusali podle potoka až tam, kde začínalo stoupání. Nemluvili jsme už, já bych ani nemohl, musil jsem dýchat otevřenými ústy.
Pět minut po půlnoci jsme byli připraveni. Vladimír si nasadil přílbu a postavil se na tři kroky od ostrého rozhraní světla a stínu. Svítilnu si vtiskl vodorovně do podpaží. Já jsem si lehl do trávy, Jakub několik kroků za mnou, Martin zůstal u spáleniště. Nezbývalo než čekat a vzhlížet k lhostejnému Měsíci, který se už teď zdál lidskému oku dokonale plný. Nedaleko přeběhla myš, zadupal ježek, dole v lese vykřikla sojka. Nebylo to ticho před počátkem zaslíbeného tisíciletí pokoje, ale těžké ticho půlnoci s hvězdami podexponovanými chladnou světelnou modří. Když jsem zvedl oči, viděl jsem nehybné vrcholky smrků a vysoko na obloze zelenou, červenou a bílou tryskového stíhače. Vzdálený hukot jen násobil ticho pastviny. Dole ve vsi krátká vlna psího štěkotu, atavistická vzpomínka na kolektivní vytí prasmečky. A na zarosené trávě já s provinilým pocitem člověka, který se pyšně domnívá, že dostal právo předvídat na několik minut dopředu. Toužil jsem, aby mě budoucnost nedaleko vibrující ospravedlnila.
Pokoušel jsem se na sebe zapomenout, vmyslit se do Tomáše, jako bych jeho nonfiction nečetl, ale prožíval. Jako by tu na mne čekala smrt soustředěná do zelené jiskry a odrazu světla na Vladimírově přílbě. Nepřál si být zachraňován, „já bych se přece vrátil zase jen do toho, co bylo, a to je všechno možné, jen ne pořádek". Vzpomněl jsem si na jeho smutný pohled, který se posunul do zdvořilé lhostejnosti, když si přečetl posudek o knize, o poslední knize, kterou napsal. V tom jsem ho pochopit nemohl. Zůstávali jsme na místech a klamným světlem naděje jsme mu ukazovali cestu zpátky. Vrať se a zůstaň s námi. V kolika rovinách se protíná časnost s věčností v našich láskách a přátelství. Nakonec si nedovedeme představit ani neohraničený prostor ani jediný nedílný čas. A přece obojí nekonečno je páteří člověka, zdrojem vzpoury na předělu mezi dokonanou a navzdycky už nezaměnitelnou minulostí; a mezi

zvichřeným časem protkaným paprsky galaxií vyslanými před milióny světelných let. Mezi časem předznamenaných dějů a nepředvídatelných událostí. My jsme však jejich nositeli, námi vstupují do přítomnosti, která je bez rozměru, naším rozhodováním se uskutečňují, promítají do jednoty času, nejdravějšího živlu, který vanul přede dnem stvoření a bude trvat po dni soudu. Proto to bude náš soud, který vynese rozhodnutí.
Ta vize zlomila Tomáše? Proto se vzdal, když došel na rozcestí a spatřil nebo se domníval spatřovat smutek a kataklysma našeho světa? Zdálo se mu, že hradba přítomnosti je opuštěna, že je zrazována lidskost a že vichr vanoucího času je mrazivější a beze snů a naděje? Bernard je hieroglyf, který Tomáš rozluštil, když pronikl na pythagorejské rozcestí vlastní existence. Ale vysílený a nemocný Tomáš.
12 Dopady kopýtek tlumené trávou mě vyrušily, několik kroků po mé pravici se kmitl stín, sotva jsem očima zachytil plavné laní skoky. Před kým prchá a kdo ji vyrušil z odpočinku před strachem? Zachvěl jsem se a nejen chladem.
Brzy potom se vsunula do světelného pruhu prostřeného Měsícem postava. Ne už spěchající, ale k smrti znavená. Nepatrně jsem pootočil hlavu, jako bych se bál, že i na tu vzdálenost může postřehnout můj pohyb. Ještě jsem nevěřil, ale černě vyražený obrys se zřetelně sunul kupředu, neuchyloval se, vábilo ho zelené světlo a rozkaz zrodivší se v magii mozkových závitů. Slyšel jsem už kročeje a šelest drcených stébel, potom i hlasité oddychování unaveného. Bledě prosvítající obličej jsem ještě nepoznával, dokud se nezastavil na několik kroků před Vladimírem. Chvíli ho pozoroval. Mlčeli jsme, abychom ho nepoděsili lidským hlasem. Nic mu asi nebylo podezřelé. Nakonec promluvil on.
– Přišel jsem, řekl tiše a zřetelně.
Také já jsem zahlédl pohyb jeho paže, vztáhl ji, jako by se chtěl opřít. Vladimír k němu pokročil a já jsem vstával. To nebylo prozřetelné. Tomáš o krok poodstoupil, položil si dlaň na čelo a sunul ji po něm váhavě, jako by se probouzel. Potom se ulekaně rozhlédl kolem sebe a nevnímal Vladimírův mírný hlas. Pochopil jsem, co hledá, že Bernardův stroj. A než jsme se nadali, uskočil stranou a rozběhl se k lesu dlouhými skoky, pomáhal si pažemi, kličkoval a měnil směr, jak slyšel, že ho pronásledujeme. Mířil tam, kde byla temná stěna lesa nejblíže. Nejdříve byl u něho Vladimír. Uchopil ho zezadu za límec a odborným hmatem ho složil na zem. Když jsem dobíhal já, viděl jsem už zuřivý zápas bez pravidel, zmítání dvou těl, která neustále měnila polohu.
– Nohy! Chyť mu nohy! volal na mne Vladimír.
Přiklekl jsem a oběma rukama jsem ho svíral nad kotníkem. Brzy me však vyřadil, druhou nohou mě zasáhl do levého spánku. Ucítil jsem tupou bolest a pozbyl vědomí. Když jsem se probíral, pleskal mi Vladimír po tvářích a potom mi přitiskl k zubům ústí láhve a nutil mě, abych pil. Tekutina mi spalovala hrdlo, rozkašlal jsem se a on mi pomáhal vstát. Nezapomněl jsem, co předcházelo. Tomáš ležel nedaleko a Jakub s Martinem mu drželi nohy a ruce. Už se nezmítal, ležel jako bez vlády.
– Spí? ptal jsem se.
– Zaneseme ho napřed dovnitř. Tebe ošetřím až potom.
– To nestojí za řeč.
– Ne, kdepak. Nevíš, že tě málem zabil?
Mávl jsem rukou, trochu jsem se styděl, že mi to připomíná. Tomáš byl v afektu rychlejší. Ve všem byl rychlejší než já.
Odnesli jsme ho nejkratší cestou do stavení. V krůpějích rosy se tříštilo světlo dovršeného úplňku a od země stoupal chlad. Položili ho na rozestlané lůžko a já jsem postavil petrolejku za čelo postele. Vladimír ho šetrně svlékal
– Kapku mléka byste neměli?
– Je ve sklípku, od večera. Hned ho svařím.
– A někdo musí seběhnout dolů a zavolat sanitku. Ty zůstaneš tady, řekl Vladimír, když jsem vstával z lavice.
K Stehlíkovům šel Martin. Dobešovo číslo i zprávu si pozorně napsal na papírový sáček od mouky. Mě zajímal Tomáš. Ležel se zavřenýma očima, ani jsme se nemusili ptát, jak dlouho byl na cestě. Ustavní kabát byl zevnitř vlhký potem a pracovní boty ze surové kůže mu rozedřely prsty na nohou. Seděli jsme kolem něho, aby nás našel, až se vzpamatuje. Jen mléko na plotně syčelo. Vladimír mi omyl zaschlou krev a nanášel na ránu dezinfekci.
– Tohle se ti povedlo, Vojto, s tím Měsícem a s tím ostatním. Tebe je na středisku škoda.
– Co se mi povedlo. V redakci založili stránku a já jsem ji hledal.
– Když si představím, že bychom trčeli u Dobeše a Tomáš tady –
– Nemusíš si nic představovat.

Jakub nám pokynul. Tomáš se díval na nízký trámový strop. Vladimír mě postrčil kupředu. Sedl jsem si na pelest a stiskl jsem mu lehce ruku. Neodpověděl, jen se na mne díval, ověřoval si každý centimetr mé tváře, téměř jsem cítil, jak mi doteky jeho očí klouzají po obličeji. Několikrát pohnul naprázdno rty.
– Nikoho jsi tu neviděl? ptal se konečně.
– Ne, Tomáši, nikoho. Jen laňku; přeběhla několik kroků ode mne.
– Co to máš na spánku?
– Upadl jsem v lese. Nějaký parízek nebo co.
– A co tu děláš? Kdo ti řekl, že já –
– To ti všechno budu vypravovat. A nejsem tu sám, tady máš Vladimíra.
– Ahoj, Tomáši, tohle potřebuješ, hrnek prima mléka, řekl klidně Vladimír a vsunul se do jeho zorného pole, trochu ho zvedněte, chlapci.
Mínil Jakuba a mě.
– Můžeš rovnou pít, vychladil jsem to, a tohle si polkni. Ale jdi, to přece nic není, pro uklidnění, abys na chvíli usnul
Tomáš poslechli a popíjel, zprvu opatrně, potom lačněji a mezi doušky se na nás díval, jako by si nemohl přivyknout na trojí úsměv. Ověřoval si každý rys nové skutečnosti. Pro něho byla nová. Proto chvílemi pootočil hlavu k okénku, za kterým se třpytila pastvina. Komín spáleniště trčel vzhůru a rušil dojem, že je to krajina ze snu. Zdálo se mi, že tak ji Tomáš prožívá. On však srovnával dvojí prostupující se obraz.
– Tenkrát to bylo právě tak, řekl.
– Myslíš vloni v září. Ano, jenže úplněk byl o něco později, až v jednu deset. Potkali jste se tu s Jakubem a tak půl hodinky jste se bavili.
– Já myslím před tím. Čekal tu na mne –
– Ano, Bernard.
– Co ty o něm můžeš vědět, když jsi se mnou jel jen doN.
– Jednou jsi mi o něm vypravoval – Nevěděl jsem, co dále, ale Vladimír zasáhl včas.
– Odpočiň si, Tomáši, a zítra si o tom pohovoříme.
– Zítra. Proč jste sem přišli? Můžeš mi to povědět hned, ne?
– Ovšem, když na tom trváš. Tak se podívej, Tomáši, měli jsme o tebe strach. Ty ses prostě sebral, nikomu ani slovo, a šel jsi pryč. A Vojta si naštěstí vzpomněl, že máš rád tuhle planinu a Zemanovy, a tak jsme se pustili sem. To je všechno.
– A nikdo tu nebyl? Nikoho jste tu neviděli?
– Ne, Tomáši, čestné slovo, nikoho. Ale buď bez starosti, teď už bude všechno jasné.
– Myslíš?
– Ovšem. Někdo tě asi kus cesty svezl, viď?
– Nákladní auto. Dal jsem šoférovi nějaké peníze a on si kus zajel. Musil jsem si pospíšit.
Vladimír se k němu sklonil a položil mu dlaň na čelo.
– Stejně ses dost našlapal, neměl sis brát nové boty. A pak, nejsi zvyklý na dlouhé pochody. Proto tě cesta unavila. Ale teď už je všechno v pořádku. Chce se ti spát, nepřemáhej se. Klidně zavři oči a my tu počkáme s tebou. Vojta raději zhasne, ty si odpočineš –
Za chvíli Tomáš opravdu spal. Položil jsem mu složený kapesník přes oči a sedli jsme si na lavici k teplým kamnům. Jako jsem cestou do B. cítil Vladimírovu úzkost, poznal jsem, že se upokojil. Nerušili jsme ho, dokud nezačal sám.
– Ten nám dal do těla, pane Jakube. Tady Vojta měl štěstí, že našel jeden dopis, nevím, kdo by ho hledal tady u vás.
– A teď, pane docente –, zeptal se Jakub nesměle.
– Víme všecko, co zatajoval. Už známe toho Bernarda. Prvně ho tady viděl loni v září.
– To má být skutečný člověk?
– Pro něho byl skutečný a my dnes konečně víme, že je to postava z jeho knihy.
– Takže pro vás to není živý člověk.
– Ne. On ho viděl a mluvil s ním, ale byla to jen halucinace.
– Co my víme o duši člověka, co o zákonech, kterými se řídí, řekl Jakub, jako by uvažoval nahlas.
Vladimír to nepochopil a oponoval mu.
– Duše? Nevím, příteli, v tom bychom si asi nerozuměli. Pro mne je to slovo bez obsahu. To ovšem neznamená, že bych vám chtěl vyvracet –
– Ale když popřete lidskou duši, jak si vysvětlujete takovou nemoc?
– Domníváme se, že to je následek nějakých změn v mozkové kůře. Jistě to jsou hrubé změny, ale pro

nás tak jemné, že je nemůžeme postihnout. Zatím ne. Ale přece doufám, že Tomáš bude zase v pořádku. A že bude psát dál, až si přestane myslit, že už pověděl všechno.
Jakub sklonil hlavu a promýšlel si Vladimírova slova. Přít by se s ním neodvážil. Cítil, že by to bylo zbytečné. Proto odbočil docela jinam.
– Sem k nám se sanitka nedostane, abychom snad raději zapřáhli,
– To je dobrý nápad. Zatím ho ještě necháme v klidu.
– Neměl bych uvařit trochu kávy?
– Když byste byl tak hodný, pane Jakube. A nehněvejte se na mne, když jsem snad řekl něco, proti čemu se vaše svědomí bouří.
– Ale kde, pane docente. Nikdy bych netvrdil, že k poznání pravdy vede jen jedna neomylná cesta.
– • To bych klidně podepsal s vámi. A Vojta jistě taky. Už jako klukovi se mi zdálo, že se Pilátovi křivdí. Jeho otázka byla v podstatě moudrá. Co je pravda? My se také ptáme.
Jakub postavil na plotnu hrnek s vodou a opatrně rovnal na oheň štěpiny, aby nerušil Tomáše. Viděl jsem však v odlesku plamenů, jak ho Vladimír zaujal.
– Když o něm někdy přemýšlím, zdá se mi, že chtěl zachránit nevinného, štvaného lůzou. Proto se nebojím o jeho duši. Ježíš jistě nikdy nezapomene na velkou chvíli Pilátovu.
– Na mou duši, to je docela dobrý výklad. Taky podepisuji. Hnusilo se mu prolít krev kvůli řevu zfanatizovaných idiotů.
Díval jsem se na spícího Tomáše a poslouchal jejich rozhovor. Nerozhodoval jsem se, komu z nich bych byl ochotnější stranit. Ale bez kteréhokoli z těch tří mužů bych si v té chvíli připadal chudší.

Vzpoura

Morris byl konzervativní a nijak se tím netajil; to je právo mého věku, říkal. Zůstával věrný lulce, i když měl nesnáze s tabákem. Založil si dokonce miniaturní plantáž při severních arkádách někdejšího ambitu a prostudoval si něco málo o přípravě listů, to však nebylo k ničemu, malá železná zásoba pro nejhorší doby, pokud si na něho nevzpomněl některý kamarád a nepřivezl mu něco lepšího. Míval vždycky skoro zlomyslnou radost, že jsou ještě živořící a téměř podloudné obchůdky v Americe i v Eurasii, kde si znalec může vybrat.
Sotva si však zapálil a vydechl první obláčky modravého dýmu, začal ho i nejosvědčenější kamarád proklínat.
– Ze si takhle ničíš cévní systém, Morrisi!
Říkali mu Morris, protože se jim zdálo, že jeho skutečné jméno je pro ně stěží vyslovitelné, pokud je ovšem vůbec znali. Nebyl to z jejich strany sklon k pohodlí, spíše příznak akcelerace. Uvědomoval si, jak rychle se od něho vzdalují, zatímco on nespěchá, aby jim stačil. I v tom spatřoval příznak, že už pomalu nezná na světě člověka, který by měl smysl pro chuť a vůni dobře vyleželého a správně zvlhčeného tabáku.
Svět, jehož se dožil, byl pro něho příliš hygienický. Lékařská chemie sestrojila celou řadu psychoanaleptik, hypnotik a prostředků pro účinnou euforii, jimiž v duchu opovrhoval. Jejich poživače považoval za zženštilé floutky, kteří jsou neustále ohrožováni nějakou nedostatečností duše. Toho pojmu užíval v rozhovoru a nedbal na to, co o něm druzí předpokládají, že totiž žertuje. Ve skutečnosti o něm nežertoval nikdy. Myslil na ten stav jako na prázdnotu. Většina lidí kolem něho se utkávala s prázdnotou. Fogg jim prostě vzal hravou přemýšlivost troglodytů, rafinovaně jim ukradl, co v nich bylo nejhlouběji lidské. Dal jim zato spolehlivě fungující organizaci, pohodlí a zdánlivě pestrý výběr zábav. Občas je dovedl také vzrušit nebo nadchnout, když to považoval za potřebné ze stanoviska kolektivně mentální profylaxe, ale tyto podněty vyvěraly z něho, nikoli z nich.
O takových bludech bylo ovšem lépe pomlčet. Proto Morris kouřil nejčastěji o samotě a pečlivě udržoval ve starožitné ořechové skříňce sedm set jedenatřicet dýmek. Nezapomněl ani na přestupný rok a za dva roky použil každého dne jedné. Nikdy nešel spat, dokud ji nevyčistil a neuložil na stanovené místo. Býval to uklidňující obřad, práce dne doznívala s ním. Když potom ulehl, usínal snadno. Také ovšem proto, že byl poměrně spokojen v domnění, že dožívá nepochopitelnou idylu. Fogg mu ji zatím trpěl. Fogg mu prese všechno důvěřoval. Nebylo to docela jisté, ale několik let tento sebezdánlivější stav trval. Až dosud si nikdo neudržel Foggovu důvěru tak dlouho.
Teprve v posledním týdnu se zjevilo nebezpečí. Doslovně zjevilo, protože v té oblasti se ho nikdo nenadal. Fogg asi třeštil, když dostal první hlášení. Morris podnikl kdeco, především zavolal Signorelliho s jeho

lidmi. Ani Fogg by mu nemohl vytknout, že cokoli zanedbal. Potom už nezbývalo než čekat a Morris pokuřoval, jako by se nad ním nepohupoval Damoklův meč. Choval se klidně, byl ve věku, kdy se naučil ovládat, ale shledával, jak rychle v něm uvadá schopnost radovat se z těch několika málo věcí, o kterých soudil, že jsou trvalé a že ho nikdy nezradí.
Dokonce pohled z dvojice románských oken ho spíše skličoval, než těšil. Vedla k západu do přísného světa hluboce modrého nebe rozklenutého nad bravurně komponovanou linií horských štítů. Když se tu před dvaceti léty usadil, pokoušel se ji zachytit aspoň tužkou, tak ho vzrušovala, i když nepřeceňoval svoje výtvarné nadání. Brzy se toho vzdal. Shledával, že je to pošetilé. Horské údolí se zelení a vodopádem, vysoko šplhající ostrůvky kleče, kamenná moře a suť byly ukončeny obrysem štítů tak logicky, že by bylo zbytečné vtěsnávat monumentální perspektivu na papír.
Muž, který kdysi uprostřed jedenáctého století zvolil toto místo, aby tu začal budovat klášter, věděl všechno o samotě, která sice vábí k soustředění, a přece ponechává svobodu k rozletu. Ostatní století jen potvrdila jeho záměr, protože gotika pokračovala na románském základu a baroko se zmocnilo výstavby velkoryse, i když s vkusem. Ve třetí čtvrtině sedmnáctého století tu vyrostl mohutný čtverhran budov uměřený dimenzím přírody. Morris si vybral za pracovnu rozlehlý pokoj v přízemí západního křídla právě pro jedinečný pohled. Bydlil ve třetím patře křídla východního. Také odtud viděl hory a nadto i vycházející měsíc. Ve dne se tam však nezdržoval, rušily ho konstrukce vysílačů, které přečnívaly sedlo mezi štíty. A také ho nevábil ruch letiště a výpravy turistů, které přijížděly takřka po celý rok, aby si prohlédly sbírky manuskriptů v prvním a druhém patře. Foggova reklamní technika je přesvědčila, že je to stejně nezbytné jako mnoho jiných zbytečných věcí.
Morris byl pyšný na neužitečnou slávu minulosti, kterou shromáždil se štábem vzdělaných spolupracovníků z celého světa. Byla tu bezmála všechna literatura od egyptských papyrusů, asyrských a hetitských destiček, středověkých pergamenů s miniaturami mnoha škol iluminátorského umění křesťanského Západu nebo zdobených fantasticky vynalézavými variantami orientálního ornamentu – až po rukopisy spisovatelů, kteří kdy psali tužkou, inkoustem nebo plnicími pery. Bylo tu všechno, co nebylo zničeno v létech, kdy se ničilo vášnivě i vědecky, protože této zkáze ještě nebránil Foggův ironický rozmysl. Morris si ovšem uvědomoval, že kromě minulosti několika dějinných epoch je tu uložena také jeho vlastní minulost. Občas si dal přinést rukopis románu proslulého v době kolem 1900 a s lupou v ruce luštil škrty a vsuvky, jimiž se dávno zemřelý autor prodíral ke kráse. Sledoval stopy jeho myšlení a prožíval s ním nad přetrženými větami jeho zápas s unikavou pravdou. A nikdy nebyl s to pochopit, proč všechna tahle otrocká, světecky odříkavá a svrchovaně svobodná práce mohla tak dokonale zplanět. Co se vlastně přihodilo, že se lidé dali jinou cestou než tou, kterou jim ukazoval kompas nejlepších z nich?
Morris totiž věděl také o přítomnosti tohoto kláštera a o smutku vlastní přítomnosti. Žádnému návštěvníku, ať to byl prostý člověk s usměrněnou a přesně odstupňovanou zvídavostí, nebo odborník, jemuž bylo dovoleno, aby tu ad maiorem Foggi gloriam pracoval, nenapadlo, že pod architektonickým monumentem, pod jeho severním křídlem, je vytesáno a s technickým přepychem vybudováno ještě pět etáží. Jen málo míst na Zemi by mohlo prokázat vyšší produktivitu. Skoro každé psané slovo vyšlo z tohoto podzemí. V něm byl soustředěn světový tisk, tu se fabrikovala literatura a utvářelo povědomí o dovolené míře čehokoli.
Lidé zklamali. Nestačili poptávce. A kromě toho nebyli spolehliví ideologicky. Měli ctižádost a také intelektuální nebo uměleckou ctižádost. Předstírali, že usilují o standardní umělecké hodnoty, ale pokoušeli se rozvracet foggovskou organizaci. Je ovšem pravda, že nebylo v lidských silách uspokojit konzum. Celá řada nových jazyků násobila potřebu pohotového tisku. A nelze zapomenout, že vědecká automatizace vytvářela i přes rapidní vzestup populační křivky zástupy nepracujících. Vysoce specializovaní odborníci tvořili jen zlomek obyvatelstva Země. Před Foggem vznikaly neobvyklé a těžce zvládnutelné konflikty. Ale i jen předpoklady konfliktů byly nebezpečné. Sebemenší davové vzrušení mohlo vyvolat poruchu. Země si však nesměla dovolit jakoukoli poruchu takového druhu. Šest miliard myslících bytostí by bylo s to rozpoutat v několika hodinách vražedný chaos. Mír byla hodnota mnohem žádoucnější a velmi citlivá.
Řešení našel Alessandro Signorelli a Fogg včas pochopil dosah jeho geniality, dostaneli se jí všech možností, aby se náležitě rozvinula. Okamžitě rozpoznal, co všechno je ztajeno v nejstarším typu jeho COMENTATORU. Vsadil na Signorelliho. Investoval do něho všechny nekontrolovatelné peníze, které mohl opatřit. A to Fogg dovedl. Kromě toho mu přivedl i nejlepší lidi, které bylo možno dostat. Podmínky, za nichž potom Signorelli pracoval, byly tak velkomyslné, že je snad až přecenil: domníval se totiž, že si získal Foggovo přátelství. To byl ovšem omyl, ale ve všech Foggových kalkulacích připadala omylům totohoto druhu významná úloha. Neboť on sám se nemýlil.

V mnoha lidech dovedl vyvolat dojem, že jsou jeho přáteli. U Signorelliho se o to dokonce snažil a důvěřivý učenec se překonával. Dovedl nadchnout svoje spolupracovníky a každý nový typ COM výrazně předstihoval o málo starší verze. COM49 byl s to vychrlit v rekordní době šest úvodníků v pěti stech jazycích. Za den napsal román nebo drama. Stačilo jen zvolit směrná hesla a vyladit přiměřenou kombinaci podnětů. On už je zpracoval a jeho výsledky byly kvalitnější než jalovosti, které látali přičinliví lidé. (Typicky foggovská věta pronesená s úzkostlivou skromností a za zavřenými dveřmi.) Elaboráty COM nebyly zatíženy individuálním myšlením, ačkoli kolektivní myšlení utvářely. Perspektivy mladých národů, obzor zástupů vyřazených z produkce. Chleba pro ně bylo dost, nebezpečná byla jejich nuda. Potřebovaly ještě hry a rozptýlení, vhodnou náladu a orientaci, aby nezabloudily ve svém volném čase. Neznaly ostatně jiný než volný. A jen pro nepatrnou menšinu znamenal hodnotu, kterou je možno proměnit v radost. Právě ta menšina byla povážlivě labilní. Proto podezřelá a nebezpečná.
Fogga bylo možno kritizovat nebo nenávidět, ale nikdo mu nemohl upřít zásluhu, že položil individuum na lopatky a vsugeroval šesti miliardám bytostí smysl pro organizaci. Literaturu za posledních deset let napsaly Signorelliho stroje. Jistě byl kdysi v dějinné minulosti okamžik, kdy se člověk ještě mohl rozhodnout pro jinou cestu.
V době Foggově už byla tato naděje prohrána. Morris si to aspoň namlouval. Byl by se o tom rád přesvědčil, ale zdálo se mu, že Fogg je příliš lstivý, aby dopustil byť jen náznak takového průzkumu. Vzdal se tedy, ale proto se v něm vyvinula chronická kontraverze. Musil se s ní smířit. Nepřerostla v konflikt jen proto, že o ní nemohl téměř s nikým mluvit. Lidé, s nimiž se stýkal, patřili Foggovi. Species Fogg jim říkal. Ale v posledním týdnu by byl potřeboval, aby s někým mohl mluvit nahlas a nezastřeně.
Nevěděl, co se stalo. Když to nevěděl Signorelli, potom už opravdu nikdo. COM65 se vzbouřil. Postavil celou kybernetiku na hlavu.
Když to Morris zpozoroval poprvé, okamžitě informoval Fogga. Bez jeho výslovného souhlasu zavolal Signorelliho. Měl tedy čisté svědomí. Účinnější opatření nemohl udělat nikdo. Avšak ta stará chronická kontraverze přešla rychle do akutního stadia. To, čeho byl svědkem, jevilo se mu jako konec. Jako Foggův konec. Pokládal se za příliš starého a osamělého, aby se lekal důsledků. Nedovedl si jen představit, že by měl v pětasedmdesáti odejít z kláštera. Říkal mu tak jednak ze setrvačnosti a také z úcty k tomu, co mělo v jeho minulosti cenu. Byl tu příliš dlouho, aby se mohl rozloučit s pohledem na velehorské údolí, které se mu stalo domovem. Světelné efekty dne a roku mu dávaly tolik podob, že se žádné z nich ještě nedosytil. A potom, ta jemně, ba rafinovaně lomená křivka štítů! Měl asi pravdu starý Amiel, když napsal, že „krajina je obraz duše“. Morrisova duše splynula s tímto kusem horské pustiny. Kdyby odtud musil odejít, rozpadla by se na prach a on ovšem s ní.
– Neříkal jsem už dávno starému Morrisovi, že si tím odporným tabákem zničí cévy? mohli by potom na něho vzpomínat kamarádi, kteří ovšem patřili ke species Fogg.
Vanšouling by to neřekl, i když dával přednost opiu. Číňan znal cenu snů a krajinu jeho duše si dovedl Morris představit. Neznal mnoho lidí, o nichž by si to troufal říci tak bezpečně. Pro většinu se krajina zredukovala na dokonalé plochy letišť, zbytky pouští a na oceán, ale bez poezie někdejších runwayí, písečných dun a bouře. Potom měl ještě jednoho přítele a to byl Ind Dhávúr. Rád se setkával s tím člověkem, který byl jistě i bez vzpomínek na všechno, co by se mohlo podobat vášni. Jeho přítomnost vyvolávala už jen pojmy soucitu a laskavosti. Pravda, snad by k těm dvěma mohl připočíst také Signorelliho. Často na něho myslil z tohoto stanoviska, ačkoli si jím nebyl docela jist. Nepatřil k species Fogg, ale byl Foggovi nekriticky oddán. I když zatím ponechával Signorelliho stranou, nebyla to špatná bilance na konci života, mít mezi šesti miliardami dva blízké lidi.
Ještě jednou si zapálil, mechanicky a neradostně, protože z potřeby. Musil se uklidnit. Slunce bylo asi třicet stupňů nad hřebenem a zeleň vyzařovala teplejší valér. Nejkrásnější pohled bude tak za hodinu, ale to bude mít sotva čas, aby se rozhlížel z okna. Jistě ne, podařili se mu, aby sem dostal Fogga.
– Pane Morrisi, ozval se tiše Petrův hlas, za okamžik přepojím, dříve jsem pana Fogga nezastihl.
– Na archív prohibit jsi nezapomněl?
– Připraveno, zvuk i obraz.
– Nesmí nic tušit.
– Rozumím.
– Já tedy čekám.
Za několik vteřin zablesklo ve velkém zrcadle rudou, fialovou, zelenou a hned se v něm zjevila Foggova tvář v nejvlídnější podobě.
– Haló, Morrisi, nehněvej se, nemohl jsem dříve, aspoň stokrát denně ti závidím a několikrát za rok si slibuji, že k tobě zaskočím na několik dní na dovolenou z toho blázince.

– Haló, Foggu, jsem rád, že sis přece našel chvilku. Na dovolenou vůbec nevypadáš, blahopřeji. Je to milé, že tě zase jednou vidím.
Morris trochu oddálil obraz, aby viděl portrét skoro k pasu. Fogg seděl u lehkého hladkého stolu a bradu si opíral o složené ruce. Zdravím kypící pětačtyřicátník, trochu připomínal Caesara, ale oči měl voltairovské.
– Měli jsme tu dnes trochu rušno, ale největší starosti mi působíš ty!
– Větší díl jsem si nechal pro sebe, Foggu, nechtěl jsem tě hned obtěžovat, ale když se mi zdálo, že jsem se zbláznil –
– O tom jsem ještě nepřestal pochybovat, milý Morrisi, nechceš mi přece namluvit, že tam u tebe v těch hrozných horách straší?
– Kopce jsou v pořádku, prve jsem se na ně díval, ale dole, pod severním křídlem –
– Podívej se, Morrisi, nemám tolik času, ale plán musíš prostě splnit. Vím, že jsou směrná čísla vysoká, ale lidé potřebují svůj tisk a já chci, aby ho měli. Je to ovšem víc než moje vůle. Je to nutnost, to jistě chápeš. Organizace je dobrá, dokud neselže. A každé zakolísání, sebemenší porucha – rozumíš? Zkrátka, od tebe nepřijímám výmluvy na nějaké objektivní příčiny. Seriál pro Indii a pro Čínu musíme mít. Hlavně Čína spěchá. Proč jste přestali vysílat? Co dělá tvůj technický štáb?
– Nikdo jsme tu už týden nespali.
– Proč jsi tedy nezavolal Signorelliho?
– Je u nás čtyři dny.
– Nu a –?
– Nepohnul tou věcí z místa. Chtěl jsem tě požádat, abys mi sem poslal dvě stovky schopných chlapců, zatím by seriály napsali a my je můžeme přeložit a vyslat. Jinou cestu nevidím, jsem skoro pořád dole u Signorelliho.
– Nemluv hlouposti, Morrisi! Kde bych ty schopné chlapce sehnal?
– Myslil jsem na lidi z tvého štábu.
– Ale, Morrisi! Nevíš, že mám z lidí od pera hrůzu? Vybral jsem si řízné chlapíky, vypadají jako conquistadoři nebo mládež od inkvizice, ale že by někdo z nich dokázal něco napsat, to slyším poprvé. Rozhodně nevypadají na básníky, a pěstujeli někdo z nich tenhle hřích potají, dává si zatraceně pozor, abych to na něm nepoznal. Nic ve zlém, milý Morrisi, ale jediný člověk, kterého podezírám, že by dovedl napsat působivý úvodník, jsi ty. Viď, že mám pravdu? Myslím napsat, víš, papír, pero, diktafon a tak. Chtěl jsem říci, že bys dovedl myslit formou skvělého úvodníku, kdyby sis dal záležet. Jenže ty bys mi tam vpašoval několik bludů a byla by z toho panika, protože ani my tady bychom je hned nepoznali!
Fogg ještě žertoval a nepřestával se srdečně smát; byl to však poněkud zastřený rejstřík úsměvu. Snad jen Morris poznal, že je to jiný úsměv, ale věděl to jistě. Znal Fogga. Měl několikrát příležitost, aby prohlédl jeho techniku, vyjádřit totiž kterýkoli cit nebo duševní stav beze stopy skutečného prožitku. Dovedl předvést zuřivost s přesvědčivostí velkého shakespearovského herce, ale nikdy se nedával unést vlastním výkonem. Vždycky zůstával nad ním. Kontroloval složitý koordinační proces, výběr slov, stavbu vět, intonaci, intenzitu pohledu a nejjemnější pohyby mimických svalů. Vždycky se mu ten způsob osvědčil, a proto se asi domníval, že ví všechno o lidské psýché. Domníval se, že to ví neomylně, a neuznával výjimky. Neurčoval jen, co se má o čemkoli myslit, ale dovedl předvídat, jak bude třeba myslit o týchž jevech v kterémkoli čase a za jakkoli změněných okolností. Právě tato jistota opřená o vnější přesvědčivost projevu a naprostou neodhadnutelnost jeho vnitřní skutečnosti učinily z něho nejmocnějšího muže.
Nesnesl ovšem, aby mu to někdo řekl. Zdánlivě pohrdal lichotníky a chtěl být přijímán toliko jako velmi zaměstnaný muž, který má dar představivosti. Vystupoval podle potřeby skromně, hrubě nebo žoviálně. Ale Morris o něm věděl, že utvářel politické mýty a pěstoval kulty některých politických osobností. Suverénně ovládal aparát, kterým dirigoval zdánlivou polyfonii světového veřejného mínění. Jeho aplikace Pavlovova učení byla primitivně důsledná a při standardním podprůměrném intelektu velmi účinná. V pravý čas dovedl vyprovokovat nadšené třeštění pro kteroukoli politickou veličinu několik hodin předtím, než ji smetl z jeviště a nahradil osobností méně náročnou. Jeho přívětivost byla mezi zasvěcenými lidmi obávaná a nikdo se neodvažoval předvídat její směr, byť jen na minuty. Morris si často položil otázku, nedostalli se Fogg do takového stadia povýšenosti a pohrdání, že už vůbec nic nepředvídá, že je spíše obětí než pánem několika dogmatických stereotypů; ba že vlastně přestal myslit, ačkoli se zdálo, že myšlení v rozsahu planety je jeho povoláním. Tento paradox býval podnětem k podivu, proč se on sám, Morris, Foggovi ještě neznelíbil. Normálním logickým pochodem si to nedovedl vysvětlit. A ve chvíli rozhovoru se mu ta myšlenka vnucovala nejsilněji.
Nemohl dobře vyloučit, protože se nesměl dát oklamat halasnou dobrosrdečností té tváře, do které se

zpříma díval, že právě v těchto minutách se děje jeho, Morrisův, konec. Proto nařídil Petrovi, aby je potají zaznamenal. Je to třeba rozhovor historicky významný, protože současně nebo s malým časovým rozdílem se děje konec Velikého Fogga. I když to znělo paradoxně, povyšovala ta domněnka celý rozhovor na jedinečné dobrodružství. Na předposlední jednání zatím ještě skryté tragédie.
Fogg by byl okamžitě vypjal, kdyby tušil, že jeho hlas a gesta jsou určeny pro archív prohibit. Nenapadlo ho jen, že by starosvětský kuřák dýmky, pohřbený na doživotí ve starém klášteře, mohl mít tolik představivosti. Tuto vlastnost totiž Fogg považoval za osobní výsadu, za svěřenou hřivnu. Nikomu jinému by nic tak nebezpečného nedovolil. V tom smyslu byl nejjezuitštější, že chtěl být považován a sebe samého považoval za nezištného služebníka lidstva. Kdyby se někdo odvážil myslit, že Fogg skrývá za touto služebností nenasytnou chtivost moci, Fogg by ho jistě zničil, ačkoli by taková nezbytnost také pro něho znamenala svého druhu katastrofu.
Morris se tvářil, jako by byl přeslechl glosu o vlastním bludném myšlení, bylo by pošetilé, kdyby Foggovi cokoli vyvracel. Přece však musil využít příhodné chvíle k tomu, aby mu vnutil přesvědčení, že se něco opravdu stalo. Ze nemohou mařit čas a vyhýbat se onomu jevu, který vyvolal paniku i v střízlivém a neoklamatelném Signorellim.
– Je mi líto, Foggu, ale jsou tu fakta, která jsem hlásil. Žádné výmysly nebo domněnky.
Fogg se přestal usmívat, ale zvedl chlácholivě ruku.
– Pomalu, Morrisi, jen se, chlapče, vzpamatuj. Ani ve snu mi nenapadlo, abych bral tvoje fakta vážně! Víš, k čemu by to vedlo? Promiň, to byla řečnická otázka, protože ty to víš. Kdyby to byl jen jediný člověk, ty jsi ten muž!
Morris to ovšem věděl, ale i kdyby o tom pochyboval, dokázal by mu Foggův trochu chladnější úsměv, že zabloudil na nebezpečný svah. Byl najednou hrozivý, poděšený a cynický. Pod navyklým stahem svalů kolem úst bylo patrno, že se ve Foggovi něco děje. A Morris si nepřestal být ani na okamžik vědom výsadního práva, že se může dívat. Posunul trochu regulátorem, zvětšil si Foggův obličej a díval se velmi pozorně a ještě pozorněji usiloval, aby sám zůstal pokud možná bez výrazu.
– Vím, co by to znamenalo, aspoň se toho docela laicky domýšlím, ale nemohu věřit, že bys neměl ve svém aparátu několik lidí –
– Proč bych je měl mít? křičel Fogg, – nevypravuj mi nic o laickém myšlení, když nechceš, abych se na tebe začal zlobit. Nebo mi chceš najednou tvrdit, že jsem si tady u nás měl vypěstovat nějakou intelektuální smečku? To je přece alfa a omega systému, že se nesmí připustit individuální myšlení v jakékoli formě!
– Předpokládal jsem samozřejmě rozumnou kontrolu.
– Zásadní omyl, Morrisi, proto jsme si osedlali kybernetiku, že taková kontrola je nesmysl. Přečti si o tom několik kapitol z nějaké učebnice dějepisu, máš jich tam dost. Ale jak vůbec——Morrisi!
– • Poslouchám, Foggu.
– Nikdo neví tak dobře jako ty, jaká byla kapacita třeba jen v oboru umělecké literatury. Nevzal sis někdy z legrace tužku a nespočítal, kolik lidí by musilo nahradit tvoje katakomby?
– V počtech jsem se nijak zvláště nikdy nevyznal a nebylo to ani potřeba, dokud běžela pětašedesátka. Až v posledních dnech jsem to odhadoval na dvě stovky lidí.
– Morrisi, copak ses zbláznil? Přinejmenším dvacet tisíc! Ano. Teď snad konečně uznáš, že jsem to nemohl riskovat?
Fogg se zarazil, jako by se byl bál, že prozradil příliš mnoho. V jeho očích se aspoň kmitlo zděšení, skutečné zděšení, nejen výkon velkého mima. Morris si tím však nebyl jist. Možná, že si Fogg záměrně dovolil zahrát si na zděšeného, aby ho zkoušel. Ze je to lest, která má Morrise vyprovokovat, aby se jeho tvář – kterou ovšem Fogg vidí ve svém zrcadle – posunula třeba směrem k soucitu. Překonal však toto hnutí mysli a odpověděl rozhodněji, než by se kdy dříve odvážil:
– Tak já ti řeknu, nač myslím od začátku. Zaskoč sem k nám. Podle mého soudu se ta záležitost nemůže řešit bez tvojí osobní účasti. Signorelli si to myslí také. Já vím, je to pro tebe ztráta času, ale mohl bys tu být za půl hodiny. Musíš to vidět. Dokud se o tom nepřesvědčíš, budeš si myslit, že u nás opravdu straší.
– Tobě se to řekne, půlhodinka, odpověděl Fogg zase už vlídně, – máme komplikace v lunárním sektoru, za chvíli se má sejít užší výbor, musíme to řešit hned, aby nám tam něco nevybuchlo. Dal bys mi na chvíli Signorelliho? Je asi dole, viď?
– Ano, hned přepínáme. Ale, prosím tě, Foggu, s ním hodně pomaloučku, je už více než unaven, mám o něho trochu strach.
– Spolehni se, Morrisi, ale stejně ti děkuji. A zůstaň u aparátu.
Morris si rozsvítil druhé zrcadlo a mohl pozorovat oba rozmlouvající. Signorelli byl stařičký pán s

rozechvělým hlasem, ale pravý učenecký typ. Pokud mohl přemýšlet ve vzorcích a o posledních tajemstvích svého oboru, byl na výši. V osobním styku se zdál příliš suchý, protože nejistý, a v jakékoli krizi by nejspíše upadl do nebezpečné rozcitlivělosti. Fogg věděl, že by ho mohl zničit jedinou větou, ba snad jen intonací hlasu. Ale stejně věděl, že z celého teamu jediný Signorelli má intuici. Brjusov, Bobrowicki nebo Atkinson byli ovšem výborní, ale ani všichni tři dohromady by nemohli Signorelliho nahradit. Fogg věděl, že snad ještě intelekty se dají sečítat nebo násobit, ale osobnost starého pána produkovala nevysvětlitelnou a zásadně nepřijatelnou energii, která se vymykala i extrémním teoriím rozpačitě dovoleným několika prominentním vědeckým osobnostem. Byl jen jeden Signorelli, a proto hleděly Foggovy oči laskavě a jeho hlas vyjadřoval úctu.
– Haló, Signorelli, jak se vám vede? Morris mi hlásá samé Jobovy zprávy.
– Dobrý večer, pane Foggu. Je mi opravdu líto, ale –
– Už prý jste v horách několik dní?
– Od pondělka. Morris mě sem štvali ze Sydney. Nevěřil jsem mu sice ani slovo –
– Vždyť já mu také nevěřím!
– Jenomže, víte, pane Foggu •
– Copak? Snad vás neinfikoval?
– To není nic takového, myslím, čemu by se mohlo nebo nemusilo věřit.
– Ale, ale, Signorelli, ještě vy mě začnete strašit?
– Poslyšte, pane Foggu, přiletěli jsme sem všichni, celý team. Všechno jsme prohlédli, nikde jsme nenašli chybičku, ale najednou, jak bych to jen pověděl –
– Klid, Signorelli, nepospíchám na vás, času máme dost.
– Promiňte, Foggu, pokračoval učenec s větší jistotou a pevnějším hlasem, je to fenomén, který prostě nedovedeme vysvětlit. Proto ani nemůžeme zasáhnout. Nikdy jsme si nepřipadali tak bezmocní. Morris jednal nejvýš moudře, když zastavil vysílání.
– Ale co se vlastně stalo, Signorelli?
– Za nejzávažnější pokládám to, že se fenomén projevil právě u COM65.
– Pětašedesátka, počkejte, to jsou politické stati, váš slavný komentátor. Co s ním teď.y je?
– Nařídíme směrná hesla, specifikujeme celkové ladění, intenzitu, rozsah, niveau, počet jazyků. Všechno to pěkně běží, normální časový průměr, překlady jsou velmi slušné. Ale za několik minut se něco přihodí a
– nedá se to vysílat. Opravdu ne, Foggu.
– Proč ne, pořád vám ještě nerozumím.
– Je to proti duchu směrnic, abych tak řekl, i když mě směrnice tolik nezajímaly. Je to něco, něco jiného, něco diametrálně odlišného od elaborátu, který jsme byli zvyklí dostat. Nevyhovuje to ideologicky. Je to vlastně Morrisova zásluha, že se nic z toho nedostalo ven. Nebyla to jeho povinnost, aby kontroloval text, ale když se přesvědčil, že se vyskytla tak povážlivá závada, zastavil vysílání. Nevěřil si a zavolal nás. A my, i když nechceme věřit –
– Čemu nevěřil, řekněte mi to lapidárně, milý Signorelli.
– COM – musíte mi prominout to slovo, vyjádřím se postaru, pane Foggu, COM myslí jako individuální subjekt.
– Ale jděte! Když mi to hlásil Morris, nedivil jsem se. Ale vy, Signorelli!
– Je to staré a podezírané slovo, ale fenomén je jím vystižen docela přesně. Pětašedesátka bez postižitelného důvodu myslí, to jest, přidržuje se zákonů logiky a z daných premis vyvozuje soudy. Vlastní soudy. Reaguje na podněty, ale zpracuje je docela samostatně. Brilantně vyvrací, quod erat demonstrandum. Po stránce formy je výkon COM dokonalý. Ale v tom právě –
Morris byl rád, že se konečně odmlčel, měl o něho strach. Výraz jeho vzrušené tváře nevyjadřoval přesně, co se v něm děje. Fogg si toho jistě všiml. Nebylo dostatečně patrno, jak Signorelli poslední věty pociťuje, jako katastrofu nebo jako zázrak. Jako něco, co se nevešlo do jeho jemně učleněného mozku, ale co vítalo jeho unavené srdce. Byl až nebezpečně podoben Teiresiovi. Prorokoval konec světa, konec Foggova světa. Pochopil, že musí nastat chaos, přestanouli jeho stroje fabrikovat náhražky myšlení a nebudeli lidský kolektiv neustále infikován předepsanými dávkami. Zrodí se myšlení! Nic není přístupnější činnosti tohoto termita nad lidskou bytost. Ovšem, v okolnostech daných strohými populačními ciframi a množstvím utlumených konfliktů měla by renesance myšlení podobu zkázy. A přece, renesance! On ovšem pamatuje doby, kdy se lidská myšlenka zmocňovala hodnot, jichž si vážil. Přemnohé z nich jsou dokonce v základním stavivu přítomného světa, který ovšem trvá jen díky drasticky osvíceným metodám Foggovým. Padneli, bude v několika hodinách zjevná labilita jeho organizace. Roztříštíli se kolektivní povědomí lidstva v několik miliard atomů nespoutaného myšlení, vznikne řetězová reakce takové

mohutnosti –. Tady prostě ztroskotaly všechny příměry užité vědy, protože statistická kontrola lidského vesmíru nedovolovala uvažovat objektivně o množství a povaze energií, které v něm byly ovládány virtuózní technikou negace.
Morris a Signorelli hleděli užasle na Foggovu tvář. Oba přece věděli, že pro něho především by nastal konec. Nechtěli být podezíráni, že jim ho je líto. Ostatně v nich převažovala zvědavost, co se stane po jednom nebo po dvou úderech srdce. Jejich očím se vystavovala obnažená tvář Velkého Jedince. Tak ji dosud nespatřil nikdo. Morris bez přílišného údivu připouštěl, že právě tohle jsou jejich poslední minuty. Fogg přece nemůže dovolit, aby klášter v horách, hlavní tvrz jeho moci, byl zamořen přítomností dvou starých skeptiků. Jistě dal už dávno vypracovat přesné dispozice, aby byl v kritické chvíli památník staré kultury zničen. Co konečně pro něho znamenal než kamufláž. Nezajímala ho hodnota, kterou nebylo možno vyjádřit žádnou cifrou. Pro něho rozhodovalo, že to je hodnota dokonale minulá. Ještě než vypne rozhovor, dá rozkaz. Třeba jej ani nevysloví. Někomu pokyne. Něčeho se dotkne, A snad ještě méně.
– Vy jste mi to vyvedli, mládenci, řekl najednou Fogg a díval se jim do očí s vlídností svých nejlepších chvil, ačkoli v jeho tváři bylo více Caesara než Voltaira. Vyvolal v nich reminiscenci na Caesara toho rána, kdy si přečetl anonymní dopis, aby nechodil do senátu.
– Chtěli byste mi namluvit, že se u vás stal zázrak, ale nevybrali jste si pravého muže.
– Třeba to ještě zvládneme, pane Foggu, omlouval se Signorelli.
– To bych prosil, že ano!
– Potřebujeme ovšem čas.
– Čas? Toho máme ze všeho nejméně. Právě dnes se mnou raději nemluvte o čase, pokud nechcete počítat na hodiny. Na hodiny, ne na dny!
– Snad bychom mohli použít starších typů COM, třeba padesátku, navrhoval Morris, aby pomohl Signorellimu.
– Dobrý nápad, blahopřeji. Produktivita bude sice menší, ale když bych zapojil ještě některé vyřazené aglomerace, nějak bychom nejhorší dobu přebyli. Na čem vy teď pracujete, Signorelli, se svým teamem?
– Pořád ještě na úkolu „Q“.
– Pravda, už si vzpomínám, povíte mi, jak jste daleko.
Tyhle Foggovy řeči nemusily nic znamenat. Dovedl by tak mluvit, i kdyby byl už dal odpálit na klášter dávno připravenou řízenou raketu. Nebo kdyby právě vydal rozkaz některému ze svých říznych chlapců, aby ty dva staré blázny přijatelným způsobem odklidil. Keep smiling až do konce. Byl vždycky pro humánní řešení a přál si být pokládán za největšího humanistu dějin. To byl konečně kladný pól jeho ctižádosti. Řízený svět, organizovaný pořádek v hlavách a ve všech hlavách stejný pořádek. Slavnostnost fingovaných státních pohřbů považoval za nevkus. Za jeho éry mizeli lidé bez hluku, když už to bylo třeba. Říkalo se o něm, že pro zvláště nebo osobně nepříjemné lidi vybudoval pod měsíčním povrchem dokonalou imitaci pekla, ale to byly možná jen pomluvy. Jistě jim nevěřil nikdo z těch, které tam před třiceti vteřinami poslal na doživotí, ačkoli si s nimi potřásal srdečně rukou.
Ale že Fogg, který se na ně usmíval ze zakřivené plochy zrcadla, je jiný Fogg než ten, kterého znali a o kterém kolovaly anekdoty, Fogg, který si ponechal svobodu myšlení jako nezadatelné právo, aby se mohl domnívat, že je imunní proti vlastnímu systému, že to není strašný Fogg ani rafinovaný Fogg, ale Fogg, v němž se něco přesunulo nebo zvrátilo, pochopili až z jeho posledních slov:
– Víte, chlapci, zázrak je jediná věc, kterou jsem ještě neviděl. Ale když vy dva rozumáři tvrdíte, že vám na to rozum nestačí, pak to jako zázrak vypadá. A já budu prst svatého Tomáše. Omluvím se v lunární sekci a jedu k vám. Hned teď. Jak jsi na tom se svým odporným tabákem, Morrisi?
– Dochází mi, šéfe.
– Výborně. Aspoň uvidíš, jak na tebe myslím. A vy si odpočiňte, Signorelli, vtrhnu k vám jako velká voda. Tak na shledanou, vypínám.
– Petře, řekl Morris, – pošli mi Signorelliho nahoru.
– Už jede, pane Morrisi.
Starý pán opravdu zanedlouho vstoupil, unavený, sehnutý, nad vysokým úzkým čelem měl hustou spleť bělostných vlasů. Nejnápadnější na něm byly oči, tak tmavě modré, jaké mívají malé děti. I jejich výraz byl bezelstně dětský.
– Semhle, Signorelli, ukázal mu Morris na lehátko ne právě vzhledného tvaru, ale tak konstruované, aby v něm tělo našlo polohu nejvhodnější k odpočinku.
– Díky. Něco bych pil, Morrisi. Totiž – myslíte, že Fogg opravdu přiletí?
– Pít můžeme tak i tak, poznamenal suše Morris, zatímco naléval dva kalíšky koňaku, – náhodou si myslím, že přiletí. Ale jen, prosím vás, nechtějte, abych vám to dokazoval.

– Vy tedy myslíte –? Zajímá mě to jen jako problém. Ptám se, jak na to může reagovat. Psychologický problém, jinak nic.
– Podepisuji. I kdyby nás chtěl vyřídit, udělal by to slušně. Je to svým způsobem člověk, který má smysl pro formu.
– Budeme tedy předpokládat, že se na nás podívá, řekl Signorelli unaveně a nebyl patrně přesvědčen, – ale proč, tak mluvte, Morrisi, proč by se obtěžoval, když nám nevěří!
– Neměl byste se rozčilovat, příteli, ta věc je ostatně jasná. Někdo se odvažuje přemýšlet kromě Fogga. Co na tom, že je to pětašedesátka? Vyskytlo se kacířství a to rozhoduje. Nevěří, že je to stroj, a nikdo ho o tom nepřesvědčí. Ani vy. A to je druhá stránka věci, jsme v tom až po krk, Signorelli. Ale i kdyby to byl jen stroj, Fogg ho musí odsoudit na zákiadě skutkové podstaty. Neřekne deleatur jen tak naprázdno. Nebylo by to hodné Velkého Inkvizitora.
Starý muž nejistě přisvědčil a pak se omluvně usmál, jako by byl vyslechl něco veselého.
– Ještě skleničku, prosím vás. Kde jste sehnal tak vynikající koňak?
– Dole. Jednu láhev jsem schoval pro vás.
– Děkuji. Víte, v mém věku je člověk nedůvěřivý ke všemu, i k radostem docela nevinným. Ale najít mezi tolika lidmi jednoho, se kterým si mohu přiťuknout –
– – Nesmíte přehánět, Signorelli, ani ze zdvořilosti.
– Vy jich máte víc?
– Tři, když dovolíte, abych připočetl vás.
Signorelli chtěl něco říci, ale pak jen zvedl kalíšek a napil se.
– Tak vy si myslíte, že přijde. Já jsem byl jist, že je to konec.
– Fogg také. Až potom se najednou vzpamatoval. Zatím se drží naděje, že jsme upadli do bludu my. Nebo že jsme mu ten zázrak zrežírovah. Kdyby věděl, že se o něm bavíme! Nemůže nás vlastně poslouchat?
– • Ne. Nemůže. Dokud nedokončíme úkol „Q“, tak ne.
– „Q“? To slyším poprvé.
– Přirozeně. Nepatříte k mizivé menšině sedmi lidí.
– Promiňte, to jsem nezamýšlel, tenhle druh zvědavosti mě neznepokojuje.
Signorelli ho však neposlouchal.
– Zajímavé, svrchovaně zajímavé. A přece, je to hrůza, jak takový problém dovede člověka strhnout – dolů.
Zapomenete, oč se vlastně pokoušíte, hranice mezi dobrem a zlem jako by se rozplynula. Jdete spát a ta posedlost si lehne vedle vás. Nepodezírejte mě, Morrisi, že jsem se hnal za slávou. Když se někdy ohlédnu dozadu – vždyť to byl život vyděděnce. Svědomí se obyčejně ozve až později. A to už bývá skoro vždycky pozdě. Budete se mi třeba smát, ale podobenství o zaprodání se ďáblu to téměř vystihuje. Víte přece, kdo měl odvahu financovat vyvíjení COM! A pak si vzpomenu na to, co bylo, na válku, která se krčila na všech stranách obzoru, a řeknu si, že Fogg je snad opravdu spíš dobrodinec než ďábel. S trochou sofistiky to musíte uznat?
Morris litoval, že si k takovému rozhovoru vybral Signorelli nejméně vhodnou dobu. V tomhle stavu se nemůže setkat s Foggem! Chtěl tu zpověď odbýt žertem.
– Mně se zdá, že to nevíte jistě. Nebo se už přihlásilo sokratovské daimonion? Nejsou války a žijeme v míru. Na to nepotřebujete sofistiku. Vy jste měl geniální nápad a Fogg na něm založil velkou akci.
– Ale byla opravdu jen ta Foggova cesta?
– To se ptám už hodně let. Ale nemyslíte, že je také v historii určitá logika? Fogg mohl zvítězit jen tenkrát, když už nic jiného nezbývalo.
– Slova, co s nimi. Mně je smutno z toho, že jsme vyměnili lidskou cestu za nelidskou. Poslyšte, Morrisi, víte něco o umělé radioaktivitě?
– Nic. A škoda času, kdybyste mi ji vysvětloval. Signorelli ho změřil nedůvěřivým pohledem, jako by ho podezíral, že se mu posmívá.
– Vážně? Ani o polovodičích nebo laserech? Tady přece Foggova vulgarizace –
– Proč se ptáte?
– Chtěl jsem jen – několik slov. O úkolu „Q“. Když spolu pijeme. A potom, nepřesvědčil jste mě a já mám málo času. Fogga ani nenapadne, aby se s námi přišel bavit.
– Kdybyste se nemýlil, už bychom se spolu několik minut nebavili.
– Třeba nás chce napřed potrápit nejistotou, ale my se můžeme bavit na jeho účet. Celý úkol „Q“ je v principu –
– Řekněte mi to jednou větou, Signorelli, nemáme mnoho času.

– Proč se tak podceňujete? Dobře tedy. Kdyby měl Fogg v raketě naše „Q“, viděl by, že tu pijeme koňak. A nejen to, také by nás slyšel. Už je vám jasné, že by byl prakticky všudypřítomný? Čtyři stanice v několika desítkách kilometrů nad povrchem Země by kontrolovaly celou planetu. Nikdo by se před ním nemohl schovat.
– Říkáte, že i zvuk nebo hlas?
– To ještě nemáme. Znamenalo by to několik měsíců. Snad rok. Jenže když se teď najednou COM zbláznil? Troufá si zrovna, když se má sejít Vysoká kongregace –. Buď vytáhne Fogg z klobouku králická, nebo celá foggovská éra – chápete, jak to myslím? Mějte se mnou trpělivost, to už je let, co jsem nemluvil s takovým elánem. Jeden citát. Starý Goethe kdesi napsal, že „svoboda je slovo tak krásné, že bychom bez něho nemohli žít, i kdyby bylo omylem“. Bojím se, že měl pravdu. Na jedné straně je Fogg. Ale když nebude foggovská kontrola od regulace sexuality až po plán „Q“, když nastane erupce myšlení – nemyslíte, že se v rekordní době pobijeme?
Teď se už brzy musí ozvat Petr, napadlo Morrisovi, ale neměl odvahu připomínat ho Signorellimu a vrátit ho násilím do skutečnosti.
– Jsem skeptik ze staré školy, pesimista poznáním a optimista nadějemi. Naděje ve mně by jistě přežila i Fogga, kdyby tomu nějakým trikem nezabránil. Dokud ze mne nevyrazí duši. Nebude to snadné bez něho, ale jakým právem byste chtěl tvrdit, že byla opravdu udupána moudrost na celém světě?
– Teď jste nesmírně pošetilý, Morrisi, ale mám vás za to rád. Co byla platná všechna moudrost proti hordě Foggových karikatur? Víte přece, jaká z toho byla vždycky v dějinách hrůza, když si karikatura usmyslila, aby ji všichni přijímali vážně?
– A stejně byly doby, kdy byla vážně přijímána i moudrost.
– Ano, byly. A vy jste nenapravitelný romantik, Morrisi. Máte tu překrásný pohled z okna a spoustu zakázaných knížek, pěkně si tu žijete a spekulujete dost svérázně. Nikdy nepochopím, že vám to Fogg dovoluje.
– Ani já nevím, bude v tom asi nějaký háček –
– Pane Morrisi, ozvalo se najednou, a Signorelli se prudce vzpřímil a začal se chvět a úpěnlivě hleděl na Morrise, který ho lehce vtlačil zpátky do lehátka.
– Základna hlásí přistání.
– Děkuji. Jaká vzdálenost?
– Dvacet vteřin.
Signorelli se na něho díval jako z velké dálky. Potom sáhl po láhvi, chtěl si ještě jednou nalít, ale ruka se mu třásla a štíhlé hrdlo zadrnčelo o okraj sklenky.
– Dovolíte, řekl Morris.
Signorelli nebyl zvyklý pít, trochu mu zaskočilo, asi proto, že spěchal. V očích a na vrásčitém čele měl najednou zvláštní naléhavost, snad i něco dětinsky umíněného. A přece vypadal poplašeně, jako by už Fogg stál ve dveřích. Nebyl to však strach.
– Co je to s vámi?
– Musím to někomu říci. Vám, Morrisi, i když vám bude stařecká důvěrnost na obtíž. Musíte mi odpustit –
– Jen klid, teď se nesmíte rozčilovat. Vaše sdělení může počkat, ne? Fogg se nezdrží dlouho a teď budete potřebovat každý zlomek rozvahy.
– Nesmysl. Prve jsem vám ještě nevěřil, nehněvejte se. S pitím to nemá nic společného, abyste se nedomníval –, pokračoval Signorelli rychle a s takovým výrazem, jako by na jeho sdělení závisela celá jeho existence.
– To mě právě uklidní, když se toho zbavím. Měl jsem řešení toho „Q“. Nemám. Podpálil jsem si těmi papíry hrst větviček kleče. Vařil jsem si venku čaj. Někdy totiž uteču někam do hor, musím. Nedivte se, stárnu.
Zvrátil se zpátky, jako by se tím úsilím posledních vět vyčerpal.
– Sotva, když se bouříte proti Foggovi. Tohle je přece vzpoura?
– Snad. Víc už nedokážu. Přežil jsem se. Donutil mě, abych se naučil mlčet jako trapista, ale nemyslete si, že jsem sebou proto nepohrdal! Aspoň vy si to o mně nemyslete, Morrisi.
Sklonil se k němu a stiskl mu vyzáblou, ušlechtile formovanou ruku. Tak tohle je Signorelli, myslil si a pocítil k němu něhu. A bál se o něho, jak za chvíli obstojí.
– Teď je mi dobře. Velký Fogg může vstoupit, pokusil se říci vyzývavě, ale nepodařilo se mu to, hlas měl vyprahlý.
Morris nemohl překonat zvědavost, i když cítil, že by měl tu pochybnost energicky potlačit.
– To přece neznamená, že někdo z vašeho teamu – nebyl jste při tom sám –

– Omyl, příteli. Byl jsem sám. Mám jistou autoritu a všechno, co teď děláme, je mimo hlavní trasu. A zatím – třeba už nikdo nebude potřebovat to prokleté „Q“. Bude přece konec a začátek, ne? Tak řekněte něco, Morrisi, prosím vás, řekněte slovo! Několikrát se mi zdálo, že byste rád slyšel, co v sobě nosím. Pro tu naději –
Morris zahlédl oranžové blesknutí, Petr mu dal obvyklé znamení, a tak nebyl čas, aby Signorellimu bláhovou útěchu vyvracel. On si však vyložil jeho mlčení jako souhlas.
Nikdo by byl na Foggovi nepoznal, že před chvílí svlékl letecký skafandr, ačkoli nebyl oblečen příliš skvěle; Morris, který znal jeho smysl pro decentní dandysmus, tušil, že je to projev taktu, nechtěl být příliš nápadný v pracovním prostředí obou mužů. Obvyklé pastelové barvy velmi lehké a porézní látky, která se prakticky neopotřebuje. Pod ní měl tuhé, vypracované tělo a jen plná, zdravě zbarvená tvář mohla svádět k domnění, že se oddává nestřídmosti. Pod jeho rozzářeným obličejem nebyla vrstva podkožního tuku, ale spokojenost se sebou samým. Znal tajemství úsměvu: musí být srdečný, aby podmaňoval,
– Dobrý večer, chlapci, ne, nevstávejte, Signorelli, vypadáte unaveněji než prve v zrcadle. Musíte chvíli vysadit, čert vezmi všechny plány.
Nemluvil hlasitě, ale opravdu se zdálo, jako by se do románsky hmotou přetíženého prostoru vřítila dravá bystřina. Signorreli přece vstal a zdál se vedle něho ve svém šedém overalu o dvacet let starší.
– Vítám vás, pane Foggu, jsem rád, že jste přišel.
– Však jsme se už několik měsíců neviděli. Zahrabete se někde u protinožců a člověk aby vás honil po celém světě. A ty, Morrisi, ty se vůbec neměníš, myslil jsem si kdovíco, když jsem četl tvoje prokletá hlášení –
Typicky foggovský vstup, uvědomili si oba provinile, podezírali ho, že dá odpálit raketu, a on zatím přijede na návštěvu, jako by COM běžel bez poruchy. Na Signorelliho to zjevně působilo. Prese všechno měl Fogga rád. Jemu vděčil skoro za všechno, a rozhodně za pracovní podmínky, jaké mohl nabídnout jen tento velkomyslný Fogg. Nebránil se, když ho napůl objal. Otec a syn, mohlo by se říci. Morris té scéně nepodlehl, věděl, že je to jen citová kulisa, nejsem tak zlý jako moje pověst.
– Tabák jsem dal Petrovi, nevím, co mu řekneš, jsou ho asi tři druhy. Ten čínský je silně parfemován, asi opiem. Nevím, v tomhle se nevyznám. A neměl bych tě v té hnusné vášni podporovat. Jinak to tu máš docela hezké, že si nenavlékneš kutnu, když máš takový smysl pro styl?
– Nesedneš si na chvíli, Foggu?
– Rád, jen se ještě podívám z okna. Tak to jsou ty tvoje hory, něco na nich je. Zvláštní, z dvaceti kilometrů nic, ale odtud mají monumentální plastiku. A přece jen, když se uváží, že se na tuhle scenérii díváš dvacet let, není to mírně zvrhlé? Kolikrát si na tebe vzpomenu, co ten Morris! Potřeboval bych tě někde blíž.
– Co to znamená, blíže, při tvé pohyblivosti? Pětadvacet minut není špatný čas, a to ani nevíme, odkud jsi přiletěl.
– To je vlastně pravda, řekl Fogg s tajnůstkářským úsměvem a konečně se posadil.
– Je to opravdu tak zlé, Signorelli? zeptal se s pozorným výrazem oddaného žáka.
– – Především zajímavé, pane Foggu.
– Svědčí o vaší moudrosti, že to berete s humorem, ale dokud to neohmatáni –
– Až budeš chtít, můžeme sjet dolů, připomenul Morris, proto jsme tě sem chtěli dostat. Čekal jsem tě dříve, hned po prvním hlášení.
– Tobě se to povídá. Hned. Kde všude bych měl být hned. Co to vidím, vy dva hříšníci, snad jste něco nepili? zasmál se, když zahlédl sklenky.
– Koňak, bál jsem se, že usnu, když mě Morris trochu nevzpruží.
– Nač já se mám vymluvit, když bych měl chuť? Snad vám ještě trochu zbylo?
– Pilotoval sis sám, Foggu? zeptal se Morris.
– Ano. Jednak je to příjemný odpočinek, a potom, člověk nikdy neví.
Morris přinesl třetí sklenku a všechny naplnil.
– Vlastně bych ti neměl dát nic, když mi neslíbíš, že tu zůstaneš přes noc.
– Asi nezůstanu, hochu, ale dva koňaky mě neporazí, budu chtít ještě jeden. A mám radost, že se bojíš o starého Fogga. Poslechněte –
Napil se a usedl. Oni zůstali stát, protože z jeho hlasu zaznělo něco plachého. Patrně nebyl ještě rozhodnut. Teprve potom se k tomu přiznal.
– Jsme tady sami, Morrisi?
– Ano. Proto jsme tu vedli se Signorellim všelijaké řeči.
– Dovedu si je představit. A je to tak v pořádku. Já jsem pořád jako v kole, na nic nemám čas, ale proto dovedu ocenit takovouhle chvíli. Je to dobrý pocit, když si člověk může připít se dvěma přáteli. Hned si to

zopakujeme, doufám totiž, že také vy dva –
– Prosím tě, Foggu! neubránil se Morris vyčítavého přízvuku, když znovu naléval.
– Vždyť já vím, tak, na zdraví. Když dopili, Fogg už si nesedl.
– Teď mám pravou náladu na váš zázrak. Jak se cítíte, Signorelli, je vám lépe?
Sjeli hluboko pod základy kláštera. Fogg se nechtěl setkat s nikým ze Signorelliho teamu.
Na povrchu byl COM65 podoben obřímu sarkofágu složenému z pěti hranolů. Smetanově bílá plastická hmota v nepřímém osvětlení vyvolávala rozechvění toliko v Signorellim. Jenom on věděl, kolik práce znamenalo těleso přísných tvarů a zaoblených hran. Fogg se díval celkem bez zájmu a Morris prožíval vzrušení jiného druhu než Signorelli. On byl nejblíže pocitu, který by se dal vyjádřit slovem zázrak. Nevěděl nic o technických problémech stroje, nic o jeho přejemném učlenění, o skladbě a matematických formulích. O to silněji si uvědomoval dosah poruchy. Zdálo se mu, že by mohl téměř nahmatat ostré rozhraní dvou epoch. Lidský duch několikrát objevil síly, které se zdály měnit otázku lidské existence v hodnotu velmi problematickou. Ale vždycky si je podrobil, přinutil je, aby se uvolňovaly podle jeho vůle. Mnohdy bývala situace kritická, vznikala hysterie a plodila epidemie nebo pandemie hrůzy. To byla minulost.
A v této chvíli, říkal si, zbývá už snad jediné: zničit COM, zatopit všech pět pater pod severním křídlem a nedovolit nikomu ze Signorelliho teamu, aby odtud unikl. Ale kolik podobných teamů měl asi v zásobě Fogg? Jistě nezahálel – a měla by potom smysl taková vražda? Na jak dlouho by se oddálila panika a nevyvstala by hrozivější nebezpečí na mnoha jiných místech, o kterých snad ví jen Fogg?
Bylo tu ticho jako v hrobce, i když interiér byl vkusný, spíše výstavní síň než strojovna. Pět metrů před tělesem COM byla řídicí aparatura, její panel byl skloněn o 45°, a p řed ní křeslo.
– Můžete začít, Signorelli, řekl Fogg docela tiše. Ovládal bohatou škálu rejstříků, jak se předpokládá u vynikajícího řečníka nebo herce. Nahoře dával najevo shovívavou prostoduchost, která by se mohla zdát až podezřelá muži tak starému, jako byl Signorelli. Tady dole šeptal. Ne proto, že by podlehl nějakému dojmu. V tom byla jeho síla, že nepodléhal nikdy. Ale když už má prožít něco neobvyklého, myslil si Morris, rozhodl se asi pro Vox humana. Žádný jiný rejstřík by se nehodil do blízkosti zázraku.
– Jaké máte přání, pane Foggu?
– Proč bychom nedali vašemu COM příležitost? Bude jen dokonale sportovní, když zkusíte ty nešťastné preventivní směrnice pro ejčsíjům.*1) Dejte je vypracovat pro asijskou sekci. Už je skoro pozdě, ale potřebuji je pro Indii a Cínu.
Signorelli se posadil k panelu, rozsvítil kontrolní světla a polohlasem vysvětloval, které funkce postupně zapíná.
Potom pohnul terčem po levé ruce a celý plastický kryt se nehlučně zvedal ke stropu. Ještě jeden pohyb a stroj se jemně rozhučel jako nesmírný včelí úl. Tisíce drobných světélek se zažíhalo, miniaturní elektronky navazovaly a přerušovaly spojení, droboučké jiskérky běžely po neviditelných vláknech. Signorelli vstal a vzrušeně se sklonil nad vnitřní kapotou stroje, která byla tak naprosto průhledná, že o ní bylo možno pochybovat. Nezastavil se však, pobíhal kolem, sledoval činnost jednotlivých etáží, jako by doufal, že se mu podaří zrakem postihnout kritický okamžik, ve kterém automat překoná vlastní důmyslné ustrojení a odmítne reprodukovat bohatou, ale konečnou řadu stereotypů, používat přikázaných klišé, vytvářet v rozmezí dogmatu varianty podle směrných podnětů.
Morris a Fogg stáli poněkud stranou a četli na zeleně osvětlené ploše zevnitř promítané řádky kontrolního textu. Rozměr matnice jich obsáhl deset a vždycky po necelých dvou vteřinách se záznam o jeden řádek posunul. Horní zmizel a nový desátý se objevil. Stačili číst docela pohodlně španělský text úvahy o významu a programu blížícího se zasedání SCGHC. Fogg nečetl zatím dost pozorně, příliš dobře znal obsah obvyklého pseudohistorického úvodu. Všímal si jen klíčových slov a čekal s výrazem shovívavé nudy. Zrození epochy Velikého Fogga – to byla abeceda politického myšlení všech ras a jazyků, snadno zapamatovatelný extrakt, do něhož byly shrnuty světové dějiny několika desetiletí. Byl to velmi sugestivní elaborát, který nemohl být napadán pro fakta, která nezamlčel. Každé jeho přísně prověřené slovo vyvolávalo v povědomí lidstva rezonanci, která byla očekávána. Válka a mír se v něm jevily jako brilantní variace. Kdo se do nich zaposlouchal, neuvědomil si, že rozhoduje generální bas: Fogg.
Historická minulost byla v podstatě jen charakterizována válkami, které si po několika letech vyžádaly deset nebo padesát pět miliónů obětí. Když však vojenští odborníci dospěli k souhlasnému odhadu, že první den příští války by znamenal nepochybnou ztrátu osmi set miliónů lidí, dosáhl dialektický proces onoho stadia, že zbraně se jevily jako nepoužitelné pro svou dokonalost. Válka z pozice síly, ať jako hrozba nebo prostředek nátlaku, byla absurdní. Naděje na vítězství byla téměř totožná s pravděpodobným zničením života na Zemi. Kalkulovat nad meze pravděpodobnosti bylo povážlivé, protože i pouhé

experimenty, které by ověřily teoretické závěry, byly nebezpečnou hrou a vyvolávaly nepříjemný odpor ve světovém veřejném mínění. Symposia vědců o budoucnosti lidstva poskytla příležitost k významnému jednání. Zásady industrializace a automatizace dané nukleární revolucí byly uplatněny v takové míře, že se podařilo velkoryse plánovanými záměry na zvětšení ploch úrodné půdy odstranit problém výživy i při vzrůstající populaci. Osvobození od práce rychle postupovalo a utvářelo netušené předpoklady ke kontrolovanému zvyšování blahobytu. Kolektivismus byl zbaven romantického přídechu a Utopie byla prakticky realizována.
Vyskytly se ovšem problémy jiného druhu, do jisté míry i nepředvídané: práce se stávala výsadou nemnohých. Zástupy vyřazené z pracovního procesu vědecky řízenou výrobou statků nemohly existovat bez dokonale promyšlené organizace. Plným právem bylo poslední dvacetiletí nazváno v povědomí lidstva érou Foggovou. On vytvořil spolehlivě fungující systém této organizace. Jeho popularizační metody byly rozhodně, ba zaníceně optimistické. Otázku distribuce vědomostí a organizaci volného času vyřešil způsobem tak suverénním, že v převratných letech revoluční přeměny společnosti vybudoval spolehlivé základny míru. SCGHC několikerým prodloužením jeho funkčního období dala výmluvně najevo, že si váží tohoto muže a že vysoko oceňuje jeho osobní energii, rozmysl a předvídavost. I když vždycky nedovolil, aby jeho činnost byla kontrolována, není mu třeba obhajoby. Pevně za ním stojí mír našeho nesmírně složitého světa –
Signorelli náhle zneklidněl. Rychleji začal přecházet, a nevěda o tom, vydával znepokojené zvuky. Ani COM už nešelestil jen šumotem včelího úlu. Ozývaly se z něho drobné exploze, rytmus byl často porušován, a když se Morris ohlédl, spatřil, že se tvoří dlouhé výboje. Fialová se střetala s oslnivě bílou nebo ostře žlutou. Miniaturní, ale nebezpečné blesky. Nepozoroval je poprvé, ale proto nebyla tato nevysvětlitelná zkušenost méně intenzívní. Drobné jiskření už neběželo klidně po neviditelných vláknech a slova na matnici se neobjevovala plynule.
Také Fogg se poněkud sklonil, ačkoli neprojevil napovrch vzrušení, když sledoval trhavě vyskakující řádky kontrolního textu. Morris takřka proti své vůli pootočil obličej. Věděl, co bude COM tvrdit v příštích vteřinách, ale nedovedl si představit, jak je bude prožívat Fogg, kterého přinutil, aby se stal zaujatým svědkem toho dění.
Hluk uvnitř stroje rostl. Chvílemi byl až děsivý. Morris by byl nejraději požádal Signorelliho, aby vypjal proud. Už to chtěl udělat, ale Fogg ho lehce uchopil za ruku. Neodvrátil však pohled od desky, jejíž osvětlení několikrát zakolísalo. Četl. Pozorně a se vší soustředěnou energií:
Vysoká kongregace stojí před závažným, ale nezbytným rozhodnutím. I když metody Velkého Fogga byly nejvýše užitečné v kritických letech přechodu, je třeba položit si otázku o jejich prospěšnosti. Foggovo mistrovství ovládlo tvrdou disciplínou myšlení lidstva. Zachránilo je před anarchií. Vnutilo meze oněm formám ctižádosti, která bezohledně vrhala milióny lidských bytostí do zkázy. Avšak s jevy, které jsou v člověku nebezpečné, potlačil Fogg také hodnoty, které tvoří samu podstatu lidskosti. Seberafinovanější distribuce nespecializované kvantity vědomostí nemůže ani nesmí trvale narkotizovat přirozenou schopnost a potřebu myslit. Fogg ovšem dbal toho, aby se pečlivě vybraným jedincům dostalo výsady vysoce specializovaného vzdělání. Vytvářel v nich omezení optimismem jiného druhu. Je však třeba uvážit, jaké nebezpečí pro všechno lidstvo by vyvstalo ve chvíli, kdy by Foggova kontrola selhala. Je skvělá, ale příliš plochá. Je drastická, a proto neposkytuje záruky. Protože Fogg odpíral podrobit svůj resort jakékoli formě dohledu, trvá jeho systém toliko s ním. Padne s ním, kdyby padl Fogg. Bylo by krajně neprozřetelné, kdyby byl lidský kolektiv závislý na existenci jediného muže •
Rachotivé přerývky využil Fogg, stále ještě nevzrušený. Pokynul Signorellimu:
– To stačí. Děkuji vám.
A zatímco zdrcený starý muž pospíchal unaveně k řídicímu panelu, ohlédl se na Morrise, usmál se, uchopil ho za loket a vedl k výtahu. Nezapomněl však na sklíčeného učence:
– Ať jakkoli, musím vám blahopřát. To, co jste mi předvedl, překonalo moje očekávání. Není to snad zázrak, ale rozhodně to tak vypadá. Menší Fogg, než jsem já, by vás asi podezíral, že jste se dal strhnout neuměřeným zájmem experimentátora. Nikdy, Signorelli, nikdy na tuto možnost ani nepomyslím. Vážím si vás a vy to dobře víte.
– Rád bych poznamenal, pane Foggu –
– Ne, není třeba. Zejména dnes vám to musím říci. Na začátku nebyl Fogg, ale Signorelli. To přece nám bylo vždycky oběma jasné? A tady Morrisovi také.
– Co bych byl dokázal bez vašeho přátelství?
– Těší mě, že jste volil tak vzácné slovo, ponechte mi tuto poctu navždycky. A pojeďte s námi nahoru. Morris tam má ještě koňak a my si musíme pohovořit.

– Spustím jen kapotu, řekl Signorelli; stiskl kontakt a smutně přihlížel, jak se snáší bílý příkrov na obnažené a vyhaslé útroby stroje.
Když se vrátili do Morrisovy pracovny, neměl se Fogg k tomu, aby se konečně vrátil k COM. Přemýšlel s výrazem takového soustředění, že se ho oba přátelé neodvažovali vyrušit. Trvalo to jen několik minut, ale byly to asi zlé minuty. Potom se mezi ně neočekávaně vrátil. Začal je zase vnímat. Nejdříve se slitoval nad skleslostí učeného starce.
– Bylo by předčasné, milý Signorelli, kdybychom se pokoušeli tuto otázku uzavřít. Svěřte ji na několik hodin mně a sám ji pusťte z hlavy. Já vím, ale musíte se o to pokusit. Potřebujete se vyspat, takových patnáct hodin odpočinku. To je rozkaz, Signorelli, pro vás a pro celý váš team. Trochu lehkého jídla a spolehlivé hypnotikum. Zítra se na to zase podíváte, klidně a bez afektu. Myslím, abyste si připravili měřicí aparáty, než COM vůbec spustíte. Prohledejte s nimi katakomby centimetr za centimetrem. A stejně i v centrále na letišti. Ve vysílačích. A nepřestávejte, až COM spustí svoje kouzla. Zkrátka poplach, rozumíte, Signorelli? Bezprostřední ohrožení! Hannibal intra muros!
– Snad se nedomníváte, pane Foggu, že poruchy přicházejí zvenčí? užasl Signorelli.
– Nic se nedomnívám, mám jen jisté předsudky, jako mívají laikové, ale určitě bych začal s trochou karteziánské skepse. Teprve až budete mít naprostou jistotu, že se ten zajímavý proces děje uvnitř –. Jsou to, pravda, jen předsudky a hluboká prostomyslnost. Nedivte se mi. Je mi teprve pětapadesát, ale tahle zkušenost mě prorostla skrz naskrz. Nejdříve přirozené příčiny jevů. Zázraky až naposled. Nemám prostě pocit, že jsem uspěl jako svatý Tomáš. A kde je jaká záruka, že jsem se nedopustil chyby já sám? Nebyl jsem zkrátka zvyklý na poruchy a zvyk otupuje bdělost. Jenom proto bývá pod svícnem tma, abych se vyjádřil trochu archaicky, vy tomu idiomu ještě rozumíte. Doufal jsem, že tady u vás něco neklape, ale vy jste v pořádku. Věděl jsem to v té chvíli, kdy jsem mezi vás vstoupil.
Signorelli mu patrně nevěřil ani slovo, ale dal se ponenáhlu usmířit Foggovou neomylnou laskavostí. A timbrem hlasu. Fogg si jistě dovedl představit, za jakých okolností podlehne Signorelli sentimentu. Byl opravdu dojat, když Fogg povstal a srdečně se s ním loučil.
– A mnoho úspěchů, milý Signorelli, s úkolem „Q“ nás nesmíte zklamat. Právě dnes dovedu odhadnout, co pro nás bude znamenat. Na COM si ponechte nejvýše dva dny, Morris mi bude hlásit výsledky, ale vy se vraťte do Sydney.
– Neměli bychom zkontrolovat starší typy COM?
– Ovšem, na to jsem zapomněl, možná, že jejich jednodušší schéma odolá pokušení. To je dokonce vtipné, blahopřeji. Ale s tím byste se neměl zdržovat, svěřte to třeba Brjusovovi nebo komukoli z teamu. Vás bych viděl nejraději v Sydney. Nu, to je všechno, přeji vám, milý Signorelli –
•– Mám hlad, Morrisi. Ty jistě také. Objednej něco a pro mne dva šálky zeleného čaje.
Morris zavolal Petra, a než začal hovořit, požádal ho Fogg šeptem, aby mu ho potom nechal v zrcadle. A sotva Morris domluvil, obrátil se k němu.
– Petře, mám malou prosbu, zavolej prvního inženýra, osobně, žádné předávání. Ať dá připravit svůj stroj, byl bych rád, aby mě odvezl. Dejme tomu za dvacet minut. A pak mu ještě řekni dvě slova: logaritmus ostrakon. Slyšel jsi? Dobře.
– Jaký úhel pro startovací rampu, pane Foggu?
– Dvě, osm, šest. Zatím díky, ještě se uvidíme.
– Doufal jsem, že se zdržíš, řekl Morris.
– Já také. Byl bych si s tebou rád popovídal, ale tak to dopadá s většinou mých soukromých plánů. Ani bys neřekl, jak často mám vztek, že si nemohu dělat, co bych chtěl, někdy mě to dost otravuje. A když mám ke všemu hlad –
– Pojď, přestěhujeme se do mého bytu, bude to pohodlnější.
– Ano, rád, ale kdybys mi ještě ukázal letiště. Copak, ty tu nemáš přímou linku? Nikde tu nevidím velké zrcadlo.
Byla to podivná žádost, ale Morris šel k levé stěně, kde visel deskový oltářní obraz. Zbožný umělec se na něm pokoušel vyjádřit pokornou odvahu svatého Tomáše, který se dotýká Kristových ran.
– Tady, pod tím.
– Počkej! zastavil ho Fogg pohybem dlaně.
– Co to je? Kdes to vzal?
– Anonym, snad rané třinácté století, našli jsme ho tady. Trochu naivní, nezdá se ti? řekl Morris skoro omluvně.
– Nikdy jsem na tyhle věci neměl čas, ale víš, Morrisi, je v tom síla. A moment překvapení. Vzpomínáš si přece, že jsem zkusil vtip na tenhle námět? Jinak to neumím povědět, ten tvůj anonym má zatracenou

sílu.
Díval se až nepochopitelně dlouho a zviklal Morrisovo podezření, že ten údiv z nějakého důvodu předstírá. Až potom přikývl a dovolil, aby Morris pootočil tepaným kovovým rámem a aby rozsvítil linku na letiště. Ukázal se oranžový prostor a dlouhé vřeteno rakety, která zajela do rampy a byla s ní zvedána do stanoveného úhlu. Pilotní prostor byl otevřen, někdo tam kontroloval palubní přístroje. Až potom najednou letiště ožilo, několik menších konstrukcí bylo uvedeno do pohybu.
– Co se to děje, nač ten poplach, divil se Morris.
– Tobě to prozradím, bariéra. Jednou v životě poletím v konvoji. Chci mít před sebou štít.
Morris by se dále neptal, ale Fogg nebyl spokojen.
– Křivdil bys mi, kdyby ses domníval, že je to strach.
– To mi vůbec nenapadlo. Letiště pracuje bez závad a ty víš, jaká je tu frekvence.
– Nemyslím na sebe, to jsem si musil dávno odvyknout, ale mám trochu trému. Strašně mi záleží na tom, abych se tam dostal, a nikdy na tom tolik nezáleželo. A teď pojďme konečně jíst.
Morris nechápal smysl toho vysvětlení a Fogg na to patrně zapomněl, když si sedli ve východním křídle k malému stolku. Oddal se jídlu, jako se dovedl všemu cele oddat. Rychle kousal, vychutnával každý chod a pochválil čaj, že má správnou teplotu. Nevyhýbal se masu, ale bral si více zeleniny.
– To je větší polovina savoir vivre, Morrisi, správná životospráva. V tomhle staromódním pokojíku bych ani nečekal, že jste dieteticky na výši. Pomeranče a banány, báseň. A potom, tady u tebe je jediné místo, kde se dá jíst v klidu. Snad se opakuji, ale závidím ti, Morrisi, ačkoli jsem nikdy nebyl fanatik samoty. To je to, toužím po klidu, dokud mi ho nikdo nevnutí. A pak se v něm div nezalknu. Mám konečně, co jsem vždycky chtěl, ale to je právě v člověku zhoubné, že s tím je spokojen nejméně. Pěkně ses tu zařídil. Úřaduješ jako mnich a v soukromí se možná převlékáš – ne, za jezuitu ne, to se ti nepodobá, ačkoli právě oni měli rádi baroko. Nemýlím se snad, je to barokní patro?
Morrisovi nebylo docela jasné, proč se Fogg tolik rozhovořil.
– A proč si vlastně nezapálíš? Přivezu ti tabák, podívej, Petr už ti ho sem poslal, a ty začneš s odříkavostí.
– Nepamatuji se, že bys ho kdy snášel. A potom, ve společnosti obyčejně –
– Ale když jsi ve společnosti dobrého přítele? Dával jsem najevo odmítavost, když jsem vás přistihl nad koňakem? Jen kuř, prospěje ti to, a já potřebuji, aby ses soustředil. Čas spěchá, nerad bych, aby na mne dlouho na letišti čekali.
Morris poslechl, byl to přece jen rozkaz, a zapálil si. Kouzelník Fogg má v rukávě nějaké překvapení. Říkalo se o něm, že začíná s ukolébavkami, než ho popadne amok.
– Tak vidíš, snesu tvůj kouř docela dobře, řekl po chvíli, ale hned potom se mu zúžily oči, jako by byl na dobrého přítele zapomněl.
– A teď ruku na srdce, Morrisi. Co ty vlastně soudíš o minulosti Velikého Fogga? Všimni si laskavě, že nepředstírám skromnost, když užívám toho epiteta. Snad jsem si ho vysloužil, ale potřebuji slyšet tebe. Rychle. Hned teď. A žádnou autocenzuru!
Morris přece jen zaváhal. Proč zrovna on má pronášet nekrolog nad epochou? Ale Fogg už projevoval netrpělivost.
– Neměl jsi to lehké, začal Morris pomalu a byl rád, že si mohl mezi větami vdechnout doušek vonného dýmu, – nebylo to lehké zharmonizovat bezmála neolitickou
Afriku s kulturně sebevědomou Čínou, smířit ruskou ekonomiku s evropskou humanistickou tradicí. Byla to už jen tradice, kolikrát se pod ní svíjela dravost. Ovšem, vladařská zkušenost Západu byla v rozkladu, ale i tak to byl fantastický svět před explozí. A žes to všechno dokázal bez masakrů před vyprodanou arénou –. Všechna čest, Foggu, je v tom velikost, i když jsem s tebou nikdy –
– Nemusíš dopovědět, rozumím docela dobře. Tys se mnou nikdy nesouhlasil a měl bych tě vlastně pokládat za osobního nepřítele. Zahrabal ses tady v tom loupežnickém hnízdě a zůstal jsi imunní proti mým osvědčeným metodám.
– Znám ještě jednoho člověka, na kterého nestačily.
– Hleďme! A prozradíš mi, kdo to je?
– Proč ne, myslím na tebe, Foggu. Jenomže tvoje imunita je vrozená.
Fogg se zasmál o poznání hlučněji, poněkud skandovaným smíchem, který prozrazoval náznak nelibosti. Neměl rád, když ho někdo odhalil.
– Já ti tedy povím, když už jsme si začali říkat čínské zdvořilosti, že jsem se na tebe díval po celou tu dobu jako na starého Marxe. Bydlíš si tu klidně v Dean street, máš k dispozici více moudrých knih, než on našel v celém britském muzeu, a chystáš se vyhodit foggovský pacifikovaný svět do povětří. Souhlasí beze zbytku, ne?

– Potom ovšem tys byl můj Engels. Dával jsi mi slušné sumy, abych tuhle Dean street postavil. Tvůj resort to stálo pěkné peníze. OSN by byla opatrnější. Poněkud nákladná kamufláž, ale ke mně jsi byl nezištný. Na to nikdy nezapomenu.
– Bravo, Morrisi, musím uznat, že jsi byl loajální. Na mne ses jen nenaučil dost mlčet, abych neslyšel tvůj vnitřní nesouhlas. Ale já jsem na tebe odjakživa trpěl, Jak bych to řekl hodně zkrátka, byl jsi moje slabost.
– Kdepak, ty nemáš slabosti. Třeba jsi jen ještě nepoznal, že se ti naše staré věci líbí. Těšíš se, že se mezi ně jednou zahrabeš, řekněme za takových dvacet let.
– To by mi bylo pětasedmdesát, tak dlouho při tomhle tempu nevydržím. A když uvážíš mou neklidnou povahu a tu nešťastnou afinitu pro budoucnost –. Kdepak, Morrisi, pro dlouhověkost nemám předpoklady.
– Potom se tedy vzdávám. Ale proč jsi mě tu trpěl tak dlouho?
– K tomu se dostaneme a ty se tomu nevyhneš. Byl jsi proti mně. Pokládal jsi moje řešení za nelidské, ale lidštější tě nenapadlo. Tys se mnou prostě jen nesouhlasil. Pasivně.
– Snad by se to tak dalo vyjádřit.
– Jenže právě v tom punktu ti nevěřím. Počkej, můj milý, my se přece nakonec domluvíme. Také o konci idyly, kterou jsme si budovali každý podle svého vkusu. Když nám prve Signorelli rozehrál ten svůj bláznivý COM –. Vždycky jsem tušil, že mi z toho všeho pomůže jen silný podnět. A dnes to byl zatraceně sOný dojem. Někdo se mnou žertuje a myslí to na smrt vážně!
Morris cítil, že teď se teprve dostali k věci. Res ad triarios venit. Veliký Fogg se bojí, aby neupadl do malosti. Potřeboval by foggovské řešení a zatím je nemá. Plete sem Marxe, nepromlčený konflikt a cit, aby nakonec prohlásil, že je mu celá Morrisova instituce podezřelá.
– Chceš opravdu říci, že porucha, která doslova podlomila Signorelliho –
– Ale ovšem! Někdo se nám podíval do kuchyně. Naštěstí pro nás se dopustil chyby. Časově mu to nevyšlo.
– Jsem v letech, kdy člověk nemá strach, ale odmítám podezření –
– Pomalu, člověče, pomalu, že se hned tak rozčiluješ? Neznáš fakta, Morrisi. COM není první příznak. Opakoval jen, co se dovídám už delší dobu. Je to široce založená akce. Ti lidé se domnívali, že Vysoká kongregace by byla vhodná příležitost, aby se akce rozvinula v otevřenou revoltu. Před Signorellim bych to ovšem nikdy neřekl. Ať si raději věří, že jeho porazil stroj, než že Fogg podlehl bystřejšímu mozku. To je můj smysl pro věrnost, rozumíš, Morrisi? Signorelli to musí přežít. Ty si ale nesmíš myslit, že se tu stál zázrak, ty ne, Morrisi, a nejen proto, že bych se ti vysmál! Nesnesl bych představu, že jsi mohl být tak naivní! Tobě bych nic takového neodpustil!
13
Ta slova křičel Fogg hodně ostře, nikdy dosud tak s Morrisem nemluvil. Křičel a mračil se. Už neukazoval podmanivý úsměv. Veliký inkvizitor změnil kurs.
– Ze jsme sem, k čertu, nevzali ten koňak! Nemohl bys pro něj poslat? Zavolej Petrovi.
– Mám tu ještě dvě láhve. Dole v základech byla zazděna slušná zásoba. Někdo na nás pamatoval.
– To jistě, na nás dva jistě. Jen si nemysli, že propadnu pití. Nalij mi jen půl skleničky.
Morris se napil a Fogg jen usrkával, nebyl na nic takového zvyklý, přece však promluvil klidněji.
– Domnívalli se někdo, že se vzdám bez boje, zmýlil se. Dnes se ještě zmýlil. Za takového Fogga by ses musil stydět a to já nedovolím.
– Na hádanky jsem v posledních dnech trochu unaven.
– Ty tedy opravdu – nic netušíš –?
– Ani slovo. Nikdy jsem si nelichotil, že se v tobě vyznám.
– To mi vrací sebedůvěru, zasmál se bujaře a pak najednou dodal, jako by prosil:
– Ale nečekal jsi, že se zhroutím, viď, že jsi to nečekal?
– Někdy mě trápila zvědavost. A teď jsem zvědavější. Musíš uznat, že je to přirozené. Po tom, cos mi řekl.
Fogg vstal a díval se chvíli z okna. Obrys východních štítů byl patrný jen jako temná hmota proti světlejší hvězdné obloze. Z letiště unikal odlesk oranžového přísvitu.
– Musíme si ovšem pospíšit. Ještě dnes v noci dáš vysílat necenzurovaný záznam COM. Spusť to, jakmile odjedu. Vezmeme jim vítr z plachet.
Teď bylo na Morrisovi, aby křičel.
– Zbláznil ses? Rozhodně odmítám! Ne, Foggu, tohle tempo by nevyhovovalo. Kdybys na tom trval, vyšleme verzi, kterou já sám napíšu, ale ještě si to rozvaž. Všechno se nám hodí, jen panika ne. Nepodnikneš nic, co bys nemohl slušně zvládnout. Promiň, že ti odporuji, ale dokud tady budu, nepřestanu myslet na odpovědnost. Na tvoji odpovědnost!
Fogg se k němu prudce obrátil:

– Proč jsi najednou tak těžkopádný? Já přece ráno podávám demisi! Myslil sis, že se pokládám za nenahraditelného?
Morris ho uchopil za ramena a cloumal jím, díval se mu do očí skoro s nenávistí a potají doufal, že se něco stane, že Fogg nedomluvil, protože on přece musí vědět, co by znamenalo, kdyby zradil to, co v něm bylo velikého. Tohle přece nemůže být Foggův konec!
– To neuděláš! křičel nepříčetně, – protože teď jsi nenahraditelný, nebudeš si hrát na Herostrata! Co jiného by to bylo, kdyby z Velikého Fogga zbyl najednou ubohý _
Ne, přece jen zaváhal. Nemohl to slovo dopovědět.
– Poslyš, Morrisi, vymkl se Fogg z jeho sevření a lehce ho objal, – tohle je naše velká chvíle, nesmíme si ji pokazit. A nepleť si to s odpovědností, za několik hodin bude tvoje. Ano, tvoje! Charta mi zaručuje jedno právo a já ho ovšem použiju. Podávám demisi a tebe navrhnu za nástupce!
Morris se ještě jednou vzepjal.
– Šílenství – nebo co se to s tebou děje? Tak snadno se z toho nevysmekneš!
Ale Foggovo objetí nepovolilo; jako by byl necítil, že se mu každý Morrisův sval vzpírá, jako by byl neslyšel.
– Viď, že je ti všechno jasné? Vím, jak ti je, ale tys už pochopil, proč jsem tě měl vždycky rád? Chceš to ode mne slyšet? Jako rovnocenného nepřítele. Jenom neztrácej nervy, prosím tě! Tebe nebudu poučovat, že budeš mít v moci obrovskou potenciální energii. Jen využij časového předstihu, ten ti dávám do začátku.
A když Morris neodpovídal a stál před ním zlomeně a bez síly, přitiskl ho k sobě s nezvyklou vroucností.
– Nesmíme si tuhle chvíli pokazit, větší už nikdy nebude. Ani my už nikdy nebudeme větší. Já jsem ti připravil staveniště a ty začni do výšky. Jsi přece z těch, které to vždycky hnalo do nejblouznivějších krajin snů. Když budeš mít trochu štěstí a rychle se vzpamatuješ –. Musím letět, Morrisi, ale ještě bych se s tebou napil. Takovy pocit svobody, člověče! Už mě to někdy tlačilo jako můra, ale vždycky jsem měl tebe v záloze. Sliboval jsem si, že půjdu k tobě, až budu docela na konci. Jsem na konci. Nikdo to neví tak dobře jako ty.
Když se Morris nehýbal, nalil dvě sklenky, jednu mu vtiskl do dlaně a sám se napil.
– Signorelliho si musíš vzít na starost sám, něco mu už namluvíš, hlavně, aby to přežil. Nikam ho nepouštěj, a hlavně ne do Sydney, abys ho měl na očích. Udržuj ho v domnění, že je to zázrak a že se vzbouřil jeho COM. To víš, matematik. Všechno je mu přijatelnější než obyčejná pravda, ani tak samozřejmá, že si ji třeba ty nebo já nemusíme vůbec dokazovat, hovořil Fogg rozvláčně a ne bez přídechu starostlivosti. Jako by to ani nebyl Fogg.
Morris mu nikdy docela nevěřil a v té chvíli pokládal za nejdůležitější, aby se nedal oklamat. Ověřoval si ho pátravým pohledem a podezíral každou vrásku, divil se, kde se v té tváři najednou vzaly. Tak se nořil do záhady a odmítal rozluštění, které mu sama nabízela, že zapomínal na protihráče. Zapomněl, že se Fogg dívá také na něho a on že mu dovoluje, aby ho vnímal bezprostředně, že se mu vzdává bez zábran opatrnosti, že už nechce utajit spor, který mohutněl v samotě a mlčení. A Fogg viděl více než jen úzké čelo ubíhající do konfuciovského temene, těžká, skoro nehybná víčka, vyzrálou tvář a ukázněné rty. Fogg nebyl nezkušený, když chtěl uhodnout muže. Na tom založil svou moc, že tyto hieroglyfy četl spolehlivě. A proto viděl, že mu Morris nenastavil tragickou masku, ale podobu té síly, kterou neuznával a nenáviděl a která budila jeho obdiv, kdykoli se setkal s ním.
– Na něco myslíš, jen se ptej.
– Trváš na tom, že já rozhoduji, co se v noci bude vysílat?
– Ovšem. Snad ti později trochu pomohu, když dovolíš, mám přece nějaké zkušenosti, ale rozhodovat budeš ty. Jen bych byl rád, abys mě aspoň dnes ještě poslechl. Napiš si, co chceš, jen nezapomeň na závěr: KONEC EPOCHY: FOGG PODÁVÁ DEMISI. To je nejdůležitější. A nemysli si, že je to trik, ne, Morrisi, je to politická nutnost, prevence, i když to pochopíš až za několik dní. Ze sis ještě včera nedovedl představit, co se chystá? Fogg podává demisi. Mně ta věta připadá vzrušující, skoro bych řekl dráždivá, ale když si ji rozeberu –. Bude to exploze, Morrisi! A než dozní, musíš mít všechno pevně v ruce, pamatuj si to.
– Bojím se, Foggu –
– Zbytečně. Tahle operace je pečlivě připravena. To víš, že jsem si dal na ní záležet. Uznáš přece, že Velký Fogg nemůže čekat, až ho někdo vyhodí ze života jako z hospody. Je to tvoje úsloví, Morrisi, ale dnes se mi náramně hodí.
– Tys mě naučil nenávidět tu energii, která chce, rozhoduje a jedná. Nemám to prostě v povaze.
– A co mám dělat? Co tobě zbývá? Copak my dva máme na vybranou?

Morris se s tím nemohl smířit. Zdálo se mu, že je pozdě, že je příliš starý. Odhodlával se jen, že jednou řekne Foggovi, co si o něm myslí. Mařil čas, odkládal, čekal, a najednou –
Fogg si rozsvítil spojení k Petrovi a obrátil se k němu v nejjasnější pohodě:
– Zavolej jim, že jsem se trochu zdržel. Měl jsem hlad a Morris mi dal servírovat hostinu. Ze mě tam odvezeš? Výborně, dnes ještě pospíchám. Hned jdu.
Sotva vypjal, obrátil se hned k Morrisovi.
– Nechci ti sahat do svědomí, ale tys tady nezahálel a semtam sis něco promyslil, viď? Cas jsem ti na to dal, to mi nemůžeš upřít. A konečně, nestalo se přesně to, več jsi doufal? Co bys chtěl, osud. Volal jsi ho a tady ho máš. Když něco chceš silně a doopravdy, vždycky se dočkáš.
Uchopil ho za ramena a díval se mu do očí: bez úsměvu, mírně, ale až na dno:
– Ty přece věříš, že jsem od začátku věděl, jak se tady jednou budeme loučit? Jen se k tomu přiznej, Morrisi!
– Snad, Veliký Foggu, řekl Morris ze dna úzkosti a nepochopil, jak na tom slově záleželo muži, který už byl na odchodu.
– Díky, a hlavu vzhůru, uvidíme se při zasedání, aspoň doufám, že doletím, a vůbec, že mi dají příležitost. Bude to pořádně napínavé, ale co, pravé klima pro mne. Víš, že se mi točí hlava? Přece jen nejsem na koňak zvyklý, málem bych se opil.
Potom z něho klamavý rozmar mnohem mladšího muže vyvanul.
– Člověče, Morrisi, řekl, – nepodáš mi ruku?
Obsah
Onen Athéňan 9
Slib 93
Prorok 125
Halucinace 173
Vzpoura 317
nova próza svazek 8
Miroslav Hanuš
Čtvrtý rozměr
Obálku a vazbu navrhl František Hudeček, typografickou úpravu František Pánek.
Vydal Československý spisovatel v Praze roku 1968
jako svou 2940. publikaci.
Odpovědný redaktor Jaroslav Sanda.
Vytiskl Tisk, n. p., závod 2, Brno.
AA 19,54, VA 20,08. 601/22/865.
Vydání první. Stran 360. 1333
2213468 Kčs 18,
1 To jediné svědčilo o Foggově neklidu, že speloval anglicky zkratku pto High Congregation of United Mankind a vyhnul se obecně vžitému SC, Summa Congregatio Generis Humani Consociati, což byl název oficiální.
– ———
– ——————————
– ———
– ——————————